

.....
147.298

OSZK

GULÁCSY IRÉN
PAX VOBIS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

GULÁCSY IRÉN

PAX VOBIS

REGÉNY HÁRÓM KÖTETBEN

MÁSODIK KÖTET

43—45 ezer

BUDAPESTEN
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irod. Int. Rt., Budapest, 1943.

Országos Széchényi Könyvtár

147 298

Felelős kiadó: Hampó József igazgató.

Pakoss-nyomda, Budapest, Akác-köz 4. — Felelős: Pakoss Ferenc.

ÁLOMORSZÁGBAN.

I.

Szokatlan melegséggel köszöntött be az 1706-ik év tavasza. A fák, bokrok kilombosodtak, a rét, ameddig ellátni — olyan, mintha egyetlen nagy virágszőnyeggel takarták volna be. Még a délutáni napnak is akkora heve van, hogy legombolja a válladzót arról a pompás csapatról, mely a pozsonyi országúton halad. Elöl heroldok, fényes udvari pázsik, majd egy svadron dragonyos. Végül udvari méltóságok következnek, színes menetben, körülfogva az út közepén gördülő, ezüstveretes, kordovánbőrből való díszhintőt.

A kocsi lebocsátható hágcsoí felett két mezőnybe osztott címer. Egyik táblájában a sugarakat hintő nap, másikban a hold. Közepütt — egyéb méltóságos szimbolumok fölött trónolva — kardot tartó griffmadár.

A címer a Rákóczi-ház címere.

Hogy kerül az erre a földre, melybe a császáriak eregetnek mind mélyebb gyökeret, már esztendők óta?

Hogy fut fel az üstökös fénylő csóvája az égre, a sűrű sötétségből?

A hintóban két dáma utazik. II. Rákóczi Ferenc, Erdély fejedelmének hitvese és a horvát bán úr, Pálffy generális kisasszonylánya, Mária.

A kocsi mögött egy másik svadron császári dragonyos zárja be a menetet. A fényesszőrű paripák ficáncolnak a délutáni napsütésben s meg-megcsör-

rentik az oldalukhoz verődő kardokat. A kavalkád uri lovasai kénytelenek emelni hangjukon, ha meg akarják érteni egymást a zajban.

— Átkozottul szép ez a barbár tartomány! — mondja az egyik.

Mire társa — aki a dragonyosok generálisának egyenruháját feszíti — rávakkant bosszúsan:

— Épp eleget vesződünk is miatta, kedves gróf! Próbatévő telünk volt.

— Fő, hogy kiálltuk derekasan! Végül ki fog derülni, hogy a vén Herbeville-lel egész jó vásárt csinált az udvar. Kolozsvár a miénk!

A dragonyos vállatvont.

— De a Dunántúl elveszett, — motyogta. — Az a Bottyán, vagy minek hívják a félszemű lázadót, nem is olyan lekicsinylendő stratégá, mint ön gondolná!

— Pedig hír szerint a *rotürből* származott...

— Hiszen épp ez egyik fő titka a sikereinek! A csöcselék melléáll és segíti, míg nekünk Madeleine asszony miséivel kell beérnünk.

A generális mérgesen koppantott ezüstvégű palcájával a lova fejére, időt adva így másik szomszédjának, egy érdemrendekkel rakott diplomatának is, a megszólalásra:

— Szövetségeseink, a hollandusok és angolok legszívesebben minden hadakozást beszüntetnének már ebben a tartományban. Több erőt vethetnénk a főhadszíntérre, a spanyol frontra.

— Szép, szép! — villantott a generális egy epés pillantást a szeme sarkából. — De a békéhez nem elég az egyoldalú akarat! Íme, az önök diplomáciájának minden kísérlete megtört eddig a másik fél konokságán. Ugyan mért is nem ígérnek excellenciáitok valami koncot annak a dölyfös Rákóczinak, ha már eddig mentünk az alázkodásban? A sugalló szellemén, Bercsényin kezdhetnék!

A követ megorrolt kissé főméltóságú barátjára ezért a hatásköri túlkapásért.

Duzzogva csücsörítette a száját,

— Rég túlhaladott dolog! Látszik, hogy Mars isten mezejét járja excellenciád, így persze híjján szűkölködik a mi munkánk legfrissebb ismeretének. Magyar udvari főkancellárságot kínáltunk a főbarbárnak!

— És .. ?

— Dupla koponyával születnek ezek! Ördög tudja, hogy mit akarnak. Talán ők maguk se tudják.

— Én tudom! — vörösödött bele a dragonyos a kárörömbe. — Megsughatom excellenciádnak is, meg bölcs tanácsokat osztogató szövetségeseinknek is, hogy kényre-kegyre behódolást akar Rákóczi! Íme, ennyire jutott diplomáciánk, míg Herbeville generálisszimusz Kolozsváron, Rabutin pedig Szászsebesen örvend derék hadseregünk diadalának!

— Épp excellenciád mutatott rá, hogy Bottyán viszont a Dunántúl örvendezik! — mordult vissza a követ, elgörbülő kedvvel. S a dragonyos be is szívta száját a vágásra.

Hanem azért nem maradt adós.

— A huszti országgyűlés meg kimondta a felsőges Háztól való elszakadást s az Uniót. Ez megint diplomáciánkat dicséri!

Egy másik fűzér érdemrend idejénvalónak látta a heveskedők közé szöktetni.

— Urak, urak! — kiáltott. — Csak nem fogunk itt egyenetlenkedni, holmi hitvány lóhúsevők miatt, akiknek úgy hadseregünk, mint diplomáciánk olyan alapos leckéket adott? Majd lejebbhágy a főrebellis, ha megtudja, amit én tudok! Hogy hasztalan számít külföldi segítségre. Épp elindulásunk előtt vettem ügynökeinktől a hírt.

A két torzsalkodó fölkapta fejét. Nyomban egyek lettek.

— Reméljük, hogy lesz, aki őfelségét erről a körülményről informálja?

— Volt rá gondom! — biccentett a beavatott büszkén. — Az illetékesek azonnal nekifognak, ahogy őfelsége kissé kijátszta magát. Egyelőre csak hadtetszelegjen a népboldogító szerelmes atya szerepében.

A paprikás hangulat eloszlott.

A diplomata nem állhatta kuncogás nélkül.

— A propos szerelem, urak! A szép magyar dáma, akivel őfelsége egész tél folyamán együtt tanakodott...

De nem végezhetette be, ami a nyelvét csiklandozta. A kocsi ablaka kinyílt s egy áll alá bokrozott tányérkalapka bukkant ki rajta.

Ugyanekkor egy üde leányhang rákérdezett a rossznyelvűre:

— Merre járunk, excellenc?

Hol is?

No lám...! Észre se vették a vitatkozók, hogy mekkora út fogyott.

— Ha így haladunk, éjfélig beérünk Pozsonyba.

Az érdeklődő megköszönte szépen a fölvilágosítást s azzal a virágos kalap megint eltűnt a kocsifüggönyök mögött.

Mária megérintette útitársnője kezét.

— Meg van elégedve, asszonyom?

Sarolta arcán révedező mosolygás játszott.

— Még most is álomnak vélem, szívecském...! Hogy megnyílik a tömlőcöm ajtaja s a mindenkitől elfelejtett rabból egyszerre csak megint az lettem, akit egyébként rangja szerint meg is illet a reverencia.

— Így hát mégse csalódott fenséged a labancgenerális leányában..?

Sarolta duzzogva tapasztotta a kérdező ajkakra egyik rózsás tenyérékéjét.

— Oh nem, kis gonosz! Egy hangot se többet ezekről a csúf dolgokról. Ha a felséges asszonyok megbocsátották tévedésemet, bocsássa meg ön is.

Főképp a császári hitvesen ámuldozott a nagy gyermek. Amália éppenséggel nem állt olyan kegyes hírben, mint amilyennek vele szemben mutatkozott.

— Nos, ez az egy, kivételesen, nem maga kötelezte le fenségedet, hanem megfordítva. Ő nyert kegyelmet Asszonyom számlájára.

— Hogyan? — tágultak Sarolta nagy, kék szemei.

— Úgy, hogy egy száműzetésből való visszatérést vásárolt meg férjétől, fenséged ünnepélyes fogadtatása árán.

De olyan dolgok voltak ezek, melyekről meg Mária nem óhajtott beszélni, ha nem akarja újból átélni az elmúlt tél számtalan keserves emlékét.

— Jó, legyen! — sóhajtott a fejedelemasszony, megadólag. — Nem kívánhat tőlem semmi olyat, amit kész örömet sem ne tennék.

A csengő női hangok elhaltak a hintó belsejében. A két nő belefáradt a társalgásba, mely megszakítás nélkül tartott már azóta, hogy hintójuk a bécsi Frenk kapun kigördült.

A nap először csak beharántolt a kocsi függőnyeinek. Azután búcsút is vett a menettől s leszállt nyugodni a szemhatáron.

Az alkony elmélyült, az éjszaka is kibontotta csillaghímes fekete fátyolát, mire Sarolta megint mozgott. Mégpedig olyan ijedten, hogy Máriát is egész megrejtette vele.

— Jaj kedvesem...! Ilyen szerencsétlenség...!

Egész odalett a fejedelemasszony.

— Akkor, indulás előtt, mikor a két kis flamtól búcsúztam...! Összecsomagoltam és kikészítettem a képüket az imazsámoly szélére, hogy legalább így vihessem őket atyjukhoz, S a készülődés lázában ottmaradtak a képek!

— Ezek?

Mária elmosolyodott a kívülről derengő fáklya-fény világosságában, mialatt egy csomagot vont elő a kocsiládából.

És Sarolta felujongott örömeiben.

Ott voltak a meggyászolt képek!

— Oh szívecském, igazán a boldogság napja ez a mai!

De került más alkalmatossága is a szegény asszonynak, hogy végre sugározzék, annyi örömtelen szürkesség után. Alig haladtak egy kurta órácskát, mikor kintről megkopogtatták a kocsi ablakát. Ha talán a dámák fel akarnának frissülni, itt az ideje!

— Parancsolják-e, hogy a kíséret megálljon?

Mária tiltakozott. Sarolta azonban nagyotnézett.

— Hogyan, kedvesem..! Okvetlenül ruhát kell váltanunk! A parókánk is, íme, milyen borzas! Az úti por egészen ellepett. Semmiképen se vonulhatunk be így Pozsonyba!

És nem használt sürgetés, kérés. A frájjok előzőlötték a batárt. Miveltek olyan fészülést, kefélést, illatszerrel locsolkodást, hogy Mária végül is elkedvetlenedett. De jó időbe fájt még, mire az utolsó szalagszokor is helyére biggyedt s a menet megint megindulhatott.

Már látszottak a pozsonyi sáncok. Közeledve, halatszott a zeneszó is s érezni lehetett, hogy emberségesebb úton gurul a hintó, mikor a Mihály-kapunál egyszerre csak megtorpantak a lovak. Erős fáklya-fény özönlött a kocsiba, melynek ajtaját kintről megnyitották. Egész sereg császári tábornok állt a hágszó előtt. Katonásan tisztelegtek, háromszoros „Hoch“-hal éltetve a piruló szép asszonyt.

— No úgy-e, hogy nem ártott kissé rendbeszedőlnünk? Hogy fogadtuk volna ezt a hódolatot az uti portól maszatosan? — érintette meg könyökével Sarolta titkon a társnőjét, míg a tábornok urak körülgyűrűzték a fogatot, mely vágtságban repült keresztül most már Pozsony díszbeöltözött utcáin.

Mire újból megvesztegelt, a fejedelemasszony alig fojthatott el egy meglepett kiáltást.

A Ventur-utcában álltak meg, Erdődy György gróf úr, az országbíró fényes palotája előtt..! Ahol annyi boldog napot élt át valaha fiatal férjével, mikor még sugárzottak az együttlét játékos-émlékű, szép idői..!

És a többi is, ami sorba következett, jobban hasonlított egy bűvös álomhoz, mint a valósághoz. Hogy a palota termei megnyílnak s a kolostor tegnapi rabját ismét fejedelmi tisztelet övezi. Hogy körüludvarolják a császárhű előkelőségek. Hogy asztal terül, asztal bomlik, muzsika szól, sarkantyúk perdülnek s vele

nyílik-záródik a tánc, mely után pompától roskadozó nyoszolya vár a szép táncosnőre.

A nagy gyermek tapsolt elragadtatásában. Csak Mária komolysága aggasztotta kissé. Lopva kémlelte a fal szélességét elfoglaló, hatalmas tükörből.

Ugyan mi üthetett ehhez a lányhoz? Mintha összevonná a szemöldökét. És mintha lefelé görbülne néha az egyébként mindig derűs szája széle, mikor azt hiszi, hogy senkise ügyel rá.

— Rosszkedvű, gyermekem? — szánta rá magát Sarolta végül, a félénken tapogatózó kérdésre. — Nem voltak talán táncosai?

— Nem is jártam a bálteremben.

— Akkor hát neheztel rám valamiért?

— Távol álljon tőlem!

— De igen!

És Sarolta nyugtalanul pillogott.

— Ön helyteleníti viselkedésemet! Ez nagy szerencsétlenség volna.

Mária sóhajtott és elfordult.

— Mit képzél fenséged..! A labanc-generális lánya talán csak nem fog leckét adni az erdélyi fejedelem hitvesének abban, hogy hol, meddig és mennyit szabad táncolnia?

— Mégis..! — makaeskodott az aggódó. — Valami oka kell, hogy legyen a borongásának?

— Megviseltnek látom Asszonyomat.

— Oh, ha más baj nincs..! — lélezett fel az úrnő. — Ettől ugyan semmit se tartson, leánykárni! Sokat elbírok én, ha jól mulatok!

Mária némán meghajolt és visszavonult.

Hanem a fél-szemöldöke, ami a homloka középig csúszott, mióta sorsuk hányatott hajója a Venturutcai palotában kikötött, még álmában se akart leereszkedni.

A gyermekek képe elfelejtve! De helyettük bokázás, kacagás, ott, azon a nyomorult földön, mely annyi vért ivott már..! Tobzódó pompa ott, ahol még csupán pihennek a fegyverek, amik holnap talán tovább

fogják ontani az özvegyek párnáját, a koldús vackát, az üldözött embervad nyomát...!

S így álmában olyan volt most a labanc-generális lánya, mintha erősen csudálkoznék.

II.

Ferdén sütöttek már be a napsugarak a Ventur-utcai hálósobába, amire Máriának sikerült lelket-verní az agyonbálozott fejedelemasszonyba.

— Fenség, múlik az idő és várnak a fogadtatások! Sarolta kényesen nyujtózott, mint egy puha kis macska.

— Kik vannak előjegyezve délelőttre? — kérdezte.

— Először is vendéglátó házigazdáink, aztán a város hivatalos személyei.

— Oh, de unalmas...! Tovább!

— Déltájt ki kell hajtatnunk a díszterre. Katonai parádé...

— Ez valamivel mulatságosabb.

Sarolta nem hallgathatta el, hogy gyöngéje van a drága és színpompás uniformisok iránt.

— Valaki tisztelegni fog ott, ha jól emlékszem... Kicsoda is?

Mária fölemelte a jelentő lapot.

— Zinzendorf császári ezredes, — mondta.

— Igazán sietnünk kell az öltözéssel, — ragyogott fel a fejedelemasszony két kékvirágú szeme.

De a fáradt test még mindég nem akart mozdulni. A gömbölyű vállak visszamerültek a szőke haj arany-zuhatagába.

— Milyen jó lenne heverészni kicsit...! Pajkoskodni, mint mikor Franciscussal együtt laktuk ezt a házat! Hogy ért a kényeztetéshez! Oh, senkise tud úgy szeretni, mint Rákóczi Ferencz!

Sarolta elpirult és hirtelen felült. Csak most vette észre, hogy hangosan gondolkozott.

— Kikészítették a frájjok a hermelines ruhát? — kérdezte gyorsan, hogy zavarát leplezze.

— A ruhát, a palástot és mindent.

— Milyen jó ön, kicsikém!

Mária komolyan tett-vett a parádés holmik közt.

— Fenséged elfelejti, hogy úgy egy kicsit udvarhölgyeként kölcsönöztek ki számára, míg a vendégjárás tart.

— No, meg egy picurkát felügyeletképpen is! Sose tagadja, lánykám! Megszoktam már, sőt jobban is szeretem, ha nem vagyok egészen a saját felelősségemre szabadítva.

Végre rászánta magát, hogy kidugja egyik fehér lábcskáját a selyemtakaró alól. Megborzongott, de aztán talpraszökött. Hátra rázta az aranyzuhatagot. Elbűvölően szép volt így, csak kissé sápadt. Szemeit mély, ibolyakék karikák övezték.

Mária aggódva fürkészte.

— Semmi baja fenségednek?

— Semmi. Azaz... Nem tagadom, hogy valami csöpp nyomást érzek itt, a bal lágyékomban. Eh! Egy jó palotás-táncos és elmúlik!

Néhány pírútt, s a fejedelemasszony valóban öltözésnek látott. A frájjok megint ellepték a szobát, mint előző nap a hintót s kezdődött előlről a fodorítás, kendőzés, sürgés-forgás. Mária végül is kimenekült. Szükszavúnak találta a jelentő lapot. Meg akarta tudni, hogy kik szerepelnek még a nap műsorán.

A ház úrnője azonban adós maradt a válasszal.

— Megtudják idejekorán, ma chérie!

Mire visszatért, a fejedelemasszony szeméből egész kiment az álom. És ha ráérősen mozgott eddig, most annál türelmetlenebbül nógatta a komornákat! Mindenért külön kiáltott. A nyakbavaló násfájáért, selyem harisnyakötőjéért, az állára pettyenteni való szépségtapaszkáért.

De hol voltak azok...! Az ideges kezek értették

a módját, hogy egy pillanat alatt tótágast borogassák a gonddal előkészített holmikat. Semmi se maradt a maga helyén. A hajdíszító gyémánttűket az ágy alól kellett kihalászni. A medályos nyakék a terítőbe gubancolódott. A gyöngyös derékfűzőért föl kellett forogni az egész szobát, míg valahára előkerült — az egyik reggeli papucsból. És Sarolta nevetett is, mérgelődött is, csacsogott is egyszerre. Úgy, hogy sikerült jó egy órával lekésnie a megjelenés kitüzött idejét.

Ám, ha ilyen hamar beletalált a magas személyek szokásába, viszont az alant gyülekezők is megtanultak lábat-váltogatva várni, mióta a legfölségesebb császári kegy olyan érthetetlen módon egyszercsak lesütött erre a rebellisnére. Mintha világ életükben egyebet se tettek volna a császári főméltóságok, mint hogy Rákóczi Ferencné előtt hajlongjanak, olyan magátólértetődő természetességgel csókolgatták sorba gömbölyű kis kezét. Közben pedig csörögtek az érdemrendek, csilingeltek a sarkantyúk, ködlöttek az illatos selymek, prémek, úgy, hogy Mária szinte belekábult a szótlan nézésükbe s nagyot lélezett, mikor valahára fölléphetett a hintóba, Sarolta mellé.

A Dísztéren már ott a felállított katonaság, szabályos négyszögben, fegyverét szorongatva. A kocsi megállt, hogy ugyanakkor vele szemben szétnyíljon az élő kerítés négyszöge.

Zinzendorf ezredes úr vágtazik elő lovasai élén, a magas vendég udvarlására. De hogy kik szöktetnek a nyomukban, azt Mária se látja addig, míg a galoppozók körött el nem oszlik az utca fölvert pora. A napsugaras délelőtt sziporkázó fényében egy csapat párduebörkacagányos, cifratarsolyos, kócsagtollforgós kuruc vitéz kanyarodik a viennai utasok elé s torpan meg a fogat hágcsójánál.

— Fenséges Asszonyunknak alássan jelentem: vitéz Szalay Pál, őnagysága a fejedelem parancsára megérkezett s tolmácsolja urának hitvesi szerelemtől eltelt üdvözlését...

Egy malomkerék-nagyságú bokréta hull a kocsi siba. És Sarolta nem győz kezetnyujtani, könnyet

törülgetni, integetni, mosolyogni. Míg egyszer csak ijedten kapja föl a fejét. Mellette a hintóban, mintha sikoltottak volna...! Az útitársnő ül egyhelybe-kövéltten s bámul álomlátó tekintettel egy büszketartású, sugár férfiúra, aki pompás arab lova hátán most ugrott oda a batárhoz.

A jövevény is néz. Annak is hullámzik a keble.

Aztán behajol az ablakon és homlokon csókolja a dámát, aki megszorítja és Sarolta kezébe kulcsolja a felényujtott jobbot.

— Engedje meg Asszonyom, hogy annyi főméltóság után ezegyszer én mutathassak be valakit, aki az egész fényes gyülekezetnél előbbrevaló nekem.

A lovas feszesen meghajol nyergében és prezentálódik:

— Pálffy János tábornok, horvát bán...

Ha nem bámészkodnék rájuk annyi kíváncsi szem, Sarolta tapsolna.

— Ilyen meglepetés! Ezért nem kaptuk hát meg a névsort! Boldog vagyok, gróf úr, hogy a világ legpompásabb teremtésének atyját megismerhetem.

Talán nem is a hintó haladt már a szép utasokkal, hanem a szeretet és tisztelet hulláma hintálja, viszi őket! A hat csótáros paripa elvész az ünneplő sokadalomban. A batár pedig színültig telik virággal. S hogy azok, akik mind látni, hódolni akarják a drága vendégeket, be ne nyomhassák a kocsi ajtaját, mindkét oldalról Európaszerte híres hadvezérek vigyáznak rá.

A hercegasszony gróf Starhemberg Guidó tábornagy, fővezér úr gáláns bókjaitól pirul. Míg Mária kikifelejt a hintó ablakán a kezét, melyet aztán a horvát bán úr elfog és meg-megszorít. Csupa büszkeség az arca. A tábornok magas homloka gyöngyfényben sugárzik, ahogy adja a strázsát a tulajdon lánya, az ő ünnepe, előkelő leánya mellett.

Igen. Így akarta ő ezt! Ezt álmodta egyszer a vöröskői várkapuban, mikor szívéből szakadva elindult az, aki most íme, visszatért hozzá. Így kellett ennek lennie. Ezt a rangot, ezt a dicsőséget, méltóságot

szánta ő az ő szép gyermekének, aki hogy a véréből való vér, eléggé mutatja a bizalmi feladat, amit alig egy esztendő után odaosztottak neki.

Nyolc másik tábornok irigy, bámuló tekintetét érzi magán a büszke apa és így már azt se bánja, hogy ötven katona rigázza mögöttük a lovát, lépéstartani. Ötven azokból a szerencsétlen „megtévelyedettek”ből, akik akadályai annak, hogy ez a főlemelő egyetértés a trón és népe közt mindég így maradjon. Ötven kuruc, szegény kuruc, abból a lángfejű, hirtelenfajtából, amelyik olyan fájdalmasan elfeledte, hogy a magyarok legszebb erénye a jóban-rosszban törhetetlen királyhűség...

Nem bánja Pálffy János a kuruc vitézeket. De azok seszédülnek meg a köröttük hemzsegő császári nagyfejűektől. Hátnl, a sorok végén, Bercsényi gróf úr titkára, Orbán Pál, teli marokkal szórja a nép közén az újveretű ezüstpénzeket, a fellobogóznlt utcákon át, mint királykoronázáskor szokás.

Nem megkoronázása ez a nap, csakugyan, az ő királyi igazságuknak? Ime, a másik félnek is be kellett látnia, hogy nem rejtegethető tovább a gyertya a véka alatt! Hogy nekik igenis, joguk van ittlenni és szabad emberek módjára, büszkén rőfölni az ősi magyar város utcáit, kísérve fenséges asszonyukat az ő édes Urához, minden kurucok legfőbb vezéréhez, Rákóczi Ferenc, Erdély fejedelméhez!

A bécsi kapu külső sorompójánál halomba torlódnlt a virágrengeteg. A császári generálisok és Pálffy János bán úr elbúcsúznkodtak, helyet adva Ocskay László farkasbőrös, deli huszárainak, akiknek feladatuk lesz most már, hogy az előkelő utast férjéhez tovább kísérjék.

A brigadéros tisztelgett s míg katonái szoborrá merevülve toppannak körbe, az ősi királyváros falának tövében megszólal hosszan, búgva, a tárogató hangja:

*„Éltesse az Isten Rákóczi Ferencet,
Mi édes Urunkat s minden vezéreket
Tovább is serényen a magyar nemzetet . . .“*

A könnyű kiszökött a marcona legények sasszeméből. S Mária az apjára pillantva úgy érezte, hogy megkapott minden jutalmát nehéz munkájáért. Hogy nem is lehetne kibírni már ennél több gyönyörűséget.

III.

Valóságos diadalmenetben érkezett a fejedelem-asszony és kísérete Vendrődre. Itt újabb öröm érte őket. A helység határában Bercsényi grófné, a szépséges Csáky Krisztinka fogadta Rákóczi Ferenc hitvesét, a főrangú hölgyek küldöttsége élén. Nehezükre esett az utasoknak a hamari búcsú. De nem lehetett elfelejteni azt, ami a virágos stációkon túl várakozott rájuk! Fejedelméhez jut ott a fejedelemné. Ragyogó szabadsághoz a rab, édes urához a hitves!

Mária nem tudott elfojtani egy csöpp irigy sóhaj-tást erre a gondolatra.

Hiszen igaz . . ! Neki is megadatott már, ráborulni gyermekszíve bálványának, édesapjának mellére. De hát a másik bálványa mikor elevenedik meg? Aki nem a szívéből nőtt ki, hanem akit a szívébe forrasztott bele a hajadon-lelkek örök törvénye?

Hol-merre jár vajon Gábor, mialatt ők itt a tavaszba öltözött utakat rójják? Régideje hírt se hallott róla. A fejedelem gyakori helyváltogatása és Sarolta készülődése zavart támasztott a levélváltásukban. Felelet nélkül maradt az utolsó posta is. Ha legalább üzenetét vehetné . . ! Ha mindvégig kegyelmes akarna maradni hozzá a könyörülő Isten, aki lám, így megjutalmazta a szándék hűségét, gyümölcserést rendelve

a szorgalomnak s ennyi örömet árasztva arra, aki ne-
héz óráiban sem felejtette el az ő nevét hívni...

Hirtelen fölszegte a fejét s elparancsolta arcáról
a borulatot.

Nem akart árnyékot vetni a közös vígságra.

— Mi a legközelebbi állomás? — fordult a hintó
mellett ügető Szalay óbesterhez.

— Sempte, — volt a válasz.

A dámácska visszadült a kocsi párnájára. El-
nézte azontúl csöndben a cicázó kuruc lovagokat,
akik egymással vetélkedtek a hölgyek szórakoztatásá-
ban. Egyik állva szökteti a paripáját, a másik nyereg
nélkül táncol rajta. Mintha pádimentumon járná a
hoppot. El lehetne ezen gyönyörködni akármeddig.
Bár Sempte nincs már messze. Látszik a tornya. Csak
be kell fordulni a malomgát mögé.

— Jóságos egek...!

Még hallotta Mária a derék óbester magyarázó
szavát, de semmit se értett belőle. Mintha megrázták
volna, kalapkájától a cipője torony-sarkáig! Mintha
káprázat játszanék vele, olyan ez éppen. Hogy nem
váltani-való lovak várnak rájuk a malomárok mögött,
hanem egy csapat tündöklő pompájú kuruc dalia, szép
glédába állva...! És ott legelől, az a sugárosan mo-
solygó, kardjával napvillanást szelő vitéz: az ő je-
gyese...!

Ha nem hinné is a tündérálmot, el kell hinnie.
Mert a levente még egy parádét vágva kardjával, a
hintóhoz ugrat most s emelt hangon kiáltja ki a nevét.
Azt a nevet, amit hétpecsétes titok lakatjával kellett
őrizni ott, a keserves-emlékű császárvárosban, a német
Kájzer fondorlatos udvarában.

— Haller Gábor őrnagy jelenti fenségednek a pa-
lotás nemes úrfiak szívbéli hódolatát...

A fejedelemasszony felsikoltott.

Hát már igazán az angyalok vették tenyerükre,
hogy így teljesedik a legrejtettebb kívánsága is! A maga
boldogságának se tudott volna egészen örülni, ha egy-
máséba nem teheti a két fiatal jobbját.

Oh, beszéd az a néma kézszerítés, az az egyna-

séba mélyedő pillantás és a szemekbe kiszökő könnyek! Szónál ékeőbb üdvözet. Csak az a kár, hogy nem tarthat a soha-elváló végtelenségig. Hogy vannak a világon üres formaságok, emberek és emberek közt. Az illendőségnek olyan szabályai, melyekről akkor se szabad megfeledkezni, ha valakinek csordultig a lelke!

Lám, a dámák hintója mellett strázsáló kíséret tagjainak is kijár a tisztelgés! Az őrnagy úr előre szöktet hát, hogy szétossa, kinek mi dukál! De annál sürgősebben tér vissza megint, hogy el ne mozduljon többé jegyese, — az időközben elővágató Bercsényi Miklós fővezér úr pedig a fejedelemasszony oldala mellől.

A két szerelmes egymást nézi s elvész köröttük a világ, egymás szemevilágában. Észre se vették, hogy elmúlt a nap, hogy beérkeztek éjszakai szállásukra, úgy elszaladt az idő. Itt azonban üt a válás órája, — másnapig. Mert úgy kívánja azt az illendőség, hogy alvégen maradjon az asszonyi rend, felvégen a férfinemzet. Erős hiba volna változást tenni ebben a régi, szép rendben.

Nem is próbálja senki. Az utasok elköszönnek és azzal ki-ki a maga szállására. De a gondolatoknak már igazán nem lehet megtiltani, hogy oda ne térdeljenek, ahová akarnak.

*

Másnap aztán Saroltát se kellett költögetni. Még korábban is érkeztek le a hintóhoz, a kitűzött óránál. Bercsényi fővezér úr, aki Sempte óta átvette az úti-marsall tisztjét, javában dirigálta épp a fullajtókat. Két kocsit fogatott be. Az Isten tudja miért! Nem vallott ebben az irányban semmit, csak mosolygott a bajusza alatt, selymán.

— Jó.. — mondotta — ha korábban indulunk. Gyorsabban fogy a távolság a találkozásig.

Sarolta elpirult.

— Hol vár Franciscus? — kérdezte lesütött szemmel.

— Kistapolcsány lesz a fejedelmi szállás.

— Mennyi az út oda?

— Három nap.

A fejedelemasszony mélyet sóhajtott.

— Ma hétfő, úgy-e?

— Igen, fenség.

— Épp ezen a napon láttam utoljára Francis-
cust...!

— A börtönben!

— Ott.

Az utasok felcihelődtek és elindultak. Megoldódott most már a szerelmesek nyelve is. A minapi nagy némaság után annál több kérdezni, csudáltnivalójuk lett egyszerre.

Hogy megemberesedett Gábor! A bajusza olyan, mint a cserebogár csápja. A haja is megbarnult egy csöppet. Jól megvállasodott!

Pedig, ahogy kiderült, nem volt valami kényelmes sorsa. Újabban futári szolgálatot teljesített. Hordta a parancsokat, leveleket a vezénylő tábornokoknak, Tolnán-Baranyán át. Sőt az otthonmaradt familiáknak is ő a komisszárja.

— Bölcs előrelátás a fejedelem úr önagyságától! — ragadta meg az alkalmat, hogy dicsérhessen egy verset az ő félistenén. — Tudja jól, hogy egészebb emberek lesznek mindjárt a vezérei, ha a maguk fészekalja felől biztonságban vannak. Legutóbb is Károlyi Sándor báró uraméknál jártam, Ócsán. Majd hogy le nem késtem, idejövet!

— Ugyan!

Nem vette észre a vőlegény, hogy Máriának árnyék fut el az arcán.

— Annyira marasztották kegyelmedet?

— Jó, hogy a lovunkat le nem sántították!

Hát ez igazán szíves vendéglátás.

Csak a hajadonkának mintha villódnék tőle a szeme.

— Milyen rendű a nagyasszony? Fiatal?

— No, nem koros.

— Szép?

— Ellensége se mondhatná rútnak...

De már kacag az őrnagy úr! Elértette a kérdéseket.

— Mire az a felhő az én két csillagom közt! — dült meg a nyeregben. — Nincs itt miért firtatódni, kedves! Úgy szereti egymást az a két ember, éppen mint mink. Hiszen azért maraszt Károlynél! Nem fogy ki a kérdésekből. Mindent kétszer akar hallani és akkor is úgy teszi, mintha nem figyelt volna. El-újráztatja az egész históriát. Majd meg a lányának mesélteti el.

— Lányuk is van Károlyiéknek?

— Van bizony! Hozzá jeles egy leányzó!

És ezúttal igazán vonogathatja Mária a szemöldökét. Mert nem tagadja az őrnagy úr, hogy ölébe szokta venni a hajadont! Meg is ölelni, vissza is csókolni...!

— Oh, hallgasson kegyelmed! Hallgasson el a szégyentelen beszédével!

Olyan piros lett Mária arca, mint a pipacs. És kevésen múlt, hogy inni nem adott az egereknek. A könnyek ott-leselkedtek már, a szeme sarkában. Ám ha ennyi ki is járt büntetésből a bizalmatlanságért, Gábornak se szándéka a húrokat pattanásig feszíteni.

Végét szakította a tréfának, büszkén kiegyenesedve.

— Hogy tehetnék ilyeneket, ha az a kisasszony többet számlálna — kilenc esztendőnél?

— Kilenc...?

— Egy nappal se több. Vásott, rakoncátlan kis betyár, aki miatt törik is eleget a nagyasszony fejel Senki se bír a szilajságával. Csak előttem juhászkozik. Bizonytal a katonaruha teszi... Meg is fenyegette multkor a báróné, hogy a kocsiládánkba zárja és soha többé vissza nem engedi.

— Képzelem, hogy megijedt a csitri! — enyhült mosolyra most már a duzzgó is.

De Gábor a fejét rázta.

— Nem az, egy csöppet sem! Mire megoldottuk a kerékkötőt, onnan kellett kiszedni a frájlát, a kocsi-

ládánkból, amivel ijesztették. Rúgott-kapált, mikor kiborították.

Hanem hát nini...! Nem az itt a fontos, hogy mit csinál Károlyi Klára! Sokkal kíváncsibb arra a vőlegény, hogy megszokta-e vajon az udvari életet az ő szépséges jegyese, az elmúlt hosszú esztendő alatt? És az udvar is, megszokta-e az idegen föld virágát? Nem okoz-e galibákat neki?

Sietett a megnyugtatóssal a kisasszony. Gábor tekintetét azonban igyekezett elkerülni. Egy rebbenésnyi ideig mintha a császárt látta volna maga előtt megjelenni. A császárt, ahogy néz rá elnyelő szemmel, ahogy a színeit váltja, ahogy mosolyog rá, haragosból kezessé lágyulva, ép mint az a makrancos gyermekleány, akiről Gábor beszélt. Éppen mint Károlyi Klára...!

Maga se tudta, hogy miért, egy pillanatra összerándult a szíve. De aztán a mellette lovagló úrfi kezét súrolva, el is múlt megint a rossz érzés, ahogy jött, nyomtalanul.

Ostobaság! Képzelőds! A császár leereszkedő jóssággal bánik vele, ennyi az egész. Neki pedig nincs egy mozdulata se, ami ne jegyeséért történnék. Az ő javáért, mindnyájuk hasznáért, akiket ilyen csodával határos módon fűzött itt egybe a béke virágos lánc. Az eljövendő, boldogabb napok előre adott záloga. Amit maga körött lát — ez a sok ujongás, ez a sok nevető arc — mind az ő műve és eléggé mutatja, hogy áldott utakon járt!

Bercsényi úr szakította félbe a töprengést. A déli kollációzásra is gondolni kellett s a főtábornok azt eszelte ki, hogy változatosságképpen ne a falak tömlőcében, hanem az Úristen virágos abroszán keljen a lakozás.

— Köröm közül, úti módra!

Hogy ez az „úti mód“ fölért a termék pazar előkelőségével, csak azt bizonyította, hogy nem okvetlenül mind szegénylegény, aki kuruc és ha tudnak parádét a messze Viennában, magyar urak a rét közepén megállva is túltesznek azon.

Előgurult a pompás konyha-kocsi s ontotta az arany-ezüst evőkésztséget, kristálypoharakat, flakónokat, vastag damaszkuszi terítőket, szétszedhető tábori asztalokat, arannyal vetekedő, illatos fából. És a kézen megvarrott, drága szőnyegszékeket. Borból lokaji, annak is száz éves. Gyümölcsből délvidéki madárlátta. Ebéd végén pedig úgy zúzódik össze mind a halom kincset érő üvegholmi, a házigazda parancsára, hogy soha ember többé össze ne ragaszthassa és semmi más halandó ne ehessék, ne ihassék Rákóczi Ferenc fenséges asszonya után.

Tetszett is ez a szilaj gavalléria a szép utasnak! Nem talált szavakat a fővezér úr dícséretére. Hogy milyen ötletes, szíves! Milyen gáláns, kedves! És milyen igen-nagyon boldog ő, a kolostori sok könnyhullatás után!

Nyitraújlakig — délután öt óra tájban — le nem fogyott szájáról a vidám csacsogás. De ott még fel is sikített.

Nem csuda. Mikor egyszercsak puszkacsövek szája csillan a bokrok közül s olyan sortűz dördül a földhányás aljában, hogy meg lehetne tőle siketülni.

Talán valami ártó hatalom tört a gyanutlan utasokra? Égszakadás-földindulás?

Bizony, meg is indulhatna ég-föld, attól a vágóban előkanyarodó, lovas-karabélyos csapattól, mely most a hintó elé szökkent. Olyan garral jönnek. A csapat párduchbőr-kacagányos, deli kapitánya azonban, beérkezve, lesuhintja a kardját s vagdalkozás helyén tiszteleg. Bercsényi fővezér úr parancsát kéri. Kár, hogy a főtábornok eltakarja a jövevény délceg alakját, mert így nem látszik belőle a kócsagtoll-forgóján kívül egyéb.

De a hangja . . ! Az a lágyan muzsikáló, hullámozó hang . . !

Sarolta elhanyaglott a batárban. Ha két erős karát nem kapja, el is alél talán.

Nem engedik azonban! Nem.

A jövevény egyet kiált táncoló lovára:

— Delia!

Aztán előrehajol és megcsókolja a roskadozó asszony szép, piros száját.

— Édes feleségem...!

Nyitva már a fejedelemasszony szeme is. Mind a kettő, mint két parázsló ékkő. Az ajka is nyílna, a karja is nyílna, szíve is tárulna. De csak iheg-piheg, mint a galamb s nem bír megszólalni. E helyett a könnyei indulnak meg, irányt mutatva azoknak a könnyeknek, amik kibuggyannak most egyszerre a marcona hadfiak szeméből is, hogy drága gyöngyökkel hímezzék azt a rögös utat, melyet az évek óta elszakított házások tapostak, míg összevezette lépteiket a könnyörülő Isten kedve.

Teljesedett hát Sarolta vágya és Gábor benső kívánsága is, aki úgy vezette Máriát a fejedelem színe elé, mintha máris az oltárhoz vinné. Oltár elé, a legfőbb pap áldására, szerelmük helybenhagyására. Onnan megint az üresen hozott hintóba, hogy ne zavarják egymás boldogságát azok, akik ösmerték a tiszteletet egymás nyomorúsága iránt is.

A menet elindult és a kürtök rikoltásában, sugari terhétől zuhanó nap fényében, a tavasz bőség-szarúiból széthintett virágpompájában, olyan volt ez így, mintha a bibliai ígéretek paradicsomából szakadt volna le egy darab erre a szegény földre.

*

A fejedelemasszony ünnepélyes bevonulása Nyitvára megtörtént. Az öröme szomjas szívek kielégülhettek valahára. Önagysága nem halogathatta most már tovább az országos ügyeket se. A püspöki palotában berendezett szállásán, munkaasztalához ült. Erdélybe kellett hírt küldenie tábornokának, Károlyi Sándor báró úrnak.

Gyorsan szaladt tolla erős, biztos kezében. Az utolsó soroknál azonban fölenyhült a komoly, szoborszerű arc. A fejedelem elmosolyodott. Bemártotta kalamárisát és odatoldotta a kelet alá:

— „Ne csudálkozzék kegyelmed, hogy a fegyverszünet megkötéséig minden pontjára nem válaszolok.

De ez egyszer magam is hazakéredzettem a feleségemhez. Úgyis — látja — visszakéri a német, mert megharagítom!“

A fürtös fej rábólintott az aranypor alatt fénylő betűkre és őnagysága megütötte a munkaasztal kis ezüstdobját. Mire Gábor belépett, már le is volt ragaszva a levél.

A fejedelem végigmustrálta a fiatal őrnagyot. Az a komolykás mosolya, ami a levél záradékából született s ami olyan ellenállhatatlanná tette mindenki számára, most is ott bársonyolt a szája szögletében.

— Talán megbántad a katonai életet s más pályára szegődtél, fiam? — kérdezte szelíd évődéssel.

— Miből gondolja nagyságod? — pirult el a valatott, a füle hegyéig.

— Hiszen lám, csupa szabó-szál a dolmányod!

Nem tagadhatta a tettenért, hogy egy kis dolga valóban akadt a dámáknál... De fogadkozott erősen, hogy ez őt a szolgálatban ugyan vissza nem tartjal

— Akkor hát itt ez a levél. Károlyi tábornok úrnak szól, Erdélybe.

— Nagyságod elküld innét?

Az az arany szív nem állhatta tovább az ijesztő tréfát.

— No, egyelőre csak, míg egy futárt kerítessz magad helyett. Mert úgy látom, postagalambnak mégse válnál be most. Aztán gyűjtsd be az urakat a tanács-terembe. Nem lehet csókkal-mézzel egész ellopni az Úristen napját. Elég, ha annyit mondasz nekik, hogy a fegyverszünet dolgában kell értekeznünk.

De beletartottak a vitatkozások másnapba is.

Harmadnap pedig a császári szövetségesegek békekövetei, Stepney lord és Rechteren holland megbízott kopogtattak be a püspöki palota kapuján. „A tengeri csodák“, ahogy magyar részről csúfolták őket, a sósvizű hazájuk miatt. Olyan látszattal jöttek, mintha a fejedelemasszony udvarlása lenne legfőbb céljuk. Nagynéven vették azonban, hogy „véletlenül“ a fejedelem is rájuknyitott, lovagi mesterkedésük közben... A sok véletlennek aztán az lett a vége, hogy

estére kelve három nappal meghosszabbítódott a fegyvernyugvás s másnap reggel a kéthónapra tervezett treuga Dei föltételei is létrejöttek.

A fejedelem megszorította búcsúzóban Stepney kezét:

— Szóval is hozzáteheti odafönt, Bécsben, mylord, hogy vagy írják alá a kondícióinkat, vagy hagyjanak föl a színleges tárgyalásokkal.

Hogy a követek elmentek, őnagysága léptei is visszafordulhattak megint az asszonyi szállás felé.

De Sarolta nem szökdelt most férje elé, mint más-kor. Néma volt a mindég csicsergő szája. Mária is aggodalmas arccal gunnyasztott mellette. Míg végül se állhatta panasz nélkül:

— Egyre a derekát tapogatja a fenséges asszony! Görcsök kínozzák!

Nosza, hamar egy komornát Lang doktor után! Ám a tudományos férfiú is csak a fejét csóvál-gatta.

— Epe! Az epe..! — pillogott a lorgnonja mögül, jelentőségteljesen. — Karlsbad volna ennek az igazi orvossága.

Még hogy Karlsbad..!

Sarolta elfakadt sírva.

— Vissza? Alig, hogy megjöttem?

Maga a fejedelem is lekornyadt egy csöppet.

— Elkerülhetetlen?

— Főkép a beteg izgékony-sága miatt lenne ajánlatos — vélekedett a jó Lang doktor. — A mozgás, szökdelés, valóságos méreg ezzel a bajjal. Legjobb ellene a fürdői szigor...

Egyéb se kellett Saroltának, mint ez a csúf, fenyegető szó!

Mégnagyobb bánatba borult.

— Szigorúság! Mindég szigorúság! Ittvannak már kegyelmeitek megint, a szokott módszerükkel! Kínoznak, gyötörnek, hajszoznak már itt is! Útjában állok már itt is mindenkinek! — zokogta keservesen.

Mikor pedig nem az az ő baja, hogy egy kicsit élni merészelt! Hogy egy kicsit emberszámba merte magát

vennil Ő tudja, hogy nem az! És ő tudja legjobban azt is, hogy mi bántja!

A fejedelem megpróbálta nyugtatni a kényeskedő kis jószágot. Símogatta a haját, bízgatgatta. Hogy csak ne tartson semmitől! Könnyítsen a lelkén! Majd segít ő minden panaszán.

Hallgathatta aztán azt a záport, amit megontott. Hogy itt a püspöki palotában nincs semmi kényelem! Hogy aszkétáknak való hely ez, nem asszonyoknak. Valóságos barlang Medvebarlang, ahol csak brum-mognak, őt mindenből kizárva, sutba-parancsolva, az unalom prédájára vetve!

A fejedelem elsötétülten állt a zuhogó vádak terhe alatt. Nagy, dióbarna szemei tágranyitva pihentek a síró asszonyon. És míg szája köré lassan, észrevétlenül két fájdalmas vonás mélyült, büszke, szép arca elfordult Máriától, mint ahogy a lány is kerülte a nagyúr pillantását. Mintha egymás előtt kellene szégyenkezniök azért, aki ilyen gyermekké olvadt oktalan jajveszékelésében!

Végül is a dáma talált kivezető utat a kínos helyzetből. Visszavonult s magával intette Lang doktort. A két házas egyedül maradt. És a nagy ember ölébe símogatta azt a bábúnyi asszonyt. Megtalálta módját a fájdalma elaltatásának. Ígért neki násfát, díszköntöst, ritka, becses prémeket, selyemcipellőt, szépillatú olajokat. Mindent, amit szeme-szája kívánhatott. Csak azt ne higgye, hogy hanyagság tőle, ha az országos nagy ügyek miatt saját örömét, a férj kötelességeit, kénytelen háttérbe szorítani.

Meg is szűnt a kék csillagok gyöngyharmata. Elült a nyári vihar. De a fejedelem arca nem derült fel többé olyan sugarasra, amilyen akkor volt, mikor hosszú távollét után első csókját égette rá azokra a duzzadó ajkakra.

Visszatért dolgozószobájába s ki se emelte a fejét munkájából délig. Akkor aztán kiadta a parancsot a készülődésre. Áttette székhelyét a sokkal kényelmesebb kistapolcsányi kastélyba.

És rásóhajtott a parancsra, mélyen, mélyen.

IV.

Alig, hogy az udvar elhelyezkedett Kistapolcsányban, másnap — gyorspostával — a külföldi követek is betoppantak megint. A fejedelemasszony szállására utasították őket. Ott kártyázott, aki kezét-lábát foghatta. „Felsőbb parancsra . . .“

De nem bánta a két derék tengeri csuda, ha félbeszakítják is a játszmát! Már az ajtón beléptükkor meglátszott rajtuk, hogy jó hírrel járnak. Szinte sugárzott az arcuk. És Mária egyet szorított völegénye kezén, mikor Stepney lord, meglobogtatva feje fölött a hozott levelet, fennhangon a köré sereglettekhez fordult:

— Urak, urak! Őfelsége elfogadta a fegyverszünetet!

Mindenki közelebb-szorongott. A fejedelem is rövidebbre szabta az üdvözlő parolát, mint máskor. Nyúlt a levélért.

Aztán felderült a felhős homloka.

— Még pedig mindenben a mi kondícióink szerint! — tette hozzá, megsodorva szép, hajlós bajuszát, ami nála a legnagyobb megelégedést jelentette. — Igazán dícséretes változást mutat *Őfelsége*, egy idő ótal!

És ezúttal Gáboron volt a sor, visszaszorítani a jegyese kezét:

— Első eset, mióta fölkelünk, hogy őnagysága „felségnek“ címezi Habsburg Józsefet! — mondotta, amolyan katonás suttogással, hogy a fejedelem visszafordult rá.

— Az is első példa, fiam, hogy a király s a két közbenjáró hatalom: szövetséges rendeknek és reguláris hadviselő feleknek ösmert el minket! — emelte meg a hangját úgy, hogy a terem legtávolabb eső sarkaiban se vesszen el az örömhír.

Meg is nyüzsdült az udvar! Az arcokra kigyulladt a nagy nap láza. Az urak egymás kezét szorongatták. Még Bercsényi úr szemén is engedett a fekete hályog. És ha Sarolta irtózott a puszkadurrogástól, most ugyan tapaszthatta fülére a rózsás tenyérkéit! Mert

olyan örömet lövetett a fővezér, hogy Bécs városáig is elhangzott talán.

Az általános diadalmámorban aztán, úgy vélte a szép asszony, hogy ő se maradhat tétlen. Meginvitáta a jelenlévőket ugyanaznap estére — bádra...

A fejedelem feleségére pillantott. Nézte egy per-cig, nagy, tágradöbrent szemmel a kacagó, csilingelő selyemtornyot. Majd lesiklott róla a tekintete és kifogástalan házigazdai méltósággal bólintott:

— *Que femme veut, Dieu le veut...* Hallottak az urak!

*

Fényesen sikerült a bál. El is tartott kivilágos ki-
virradtig. Másnap azonban már „kopp“ lett a „hopp“-
ból. A fejedelemasszony ágynak esett. Ahogy az utolsó
csimpolya is elhallgatott, mintha vámpírok szívták
volna ki belőle az erőt. Úgy csuklott össze egyszerre.
Meg lehetett ijedni a halásápadt arcocskától, verejté-
kes homloktól s azoktól az elfacsart tagoktól, melyeket
gyermeknyivé zsugorított a görcs. Hiába szorgoskodott
Mária a jó Lang doktor patikaszerivel. Nem használ-
tak semmit. A beteg sikoltzott, dobáta magát s olyan
volt kínjában, mint a háborodott. Csak az ura jöttlére
tért eszéhez. Levonta ágya szélére, nagy, erős kezébe
fészkelte meleg kis kezét s nézett rá panaszos, esdekjő
szemmel.

A nagy ember pedig beszélt hozzá, gyöngéd fed-
déssel, mint egy aggódó apa.

— Tudtam én ezt mindjárt. De önnek is be kell
látnia, hogy ez így sehogy sincs jól. Ön két gyermek
anyja. Mindég gondolnia kell erre és fölragyni a szer-
telenkedésekkel. Itt-ott egy kis szórakozás elkél, bi-
zonnyal. Ám, hogy egyébből se álljunk ki, hogy a vé-
rünket, az életerőnket poharakba kitöltögessük, ez
nagy hiba volna. Ön elfelejti, hogy nem csupán fele-
ség, nem csupán anya. Hanem mindezekon felül még
egy országos méltóság viselője is! A sok dínom-dánom
helyett egy kis szeretetet kellene mutatnia inkább
annak a népnek, mely olyan magasan emelt minket

válla fölé. Ne sírjon ön! A könnyekkel csak rontunk. Egy erős elhatározás többet ér.

Úgy hallgatta Sarolta az ő nagy, bölcs urát, hogy szinte fellélekzeni is elfelejtett közben. De az utolsó feddésekre büszke pirosság futotta el meggyötört kis arcát.

— Oh bizony! — kiáltotta. — Ön sokallhatja az örömet, Franciscus, annyi esztendei rabság után. Ám, hogy én ne törödnék a mi népünk sorsával, ezt a vádat könnyen lecáfolhatom! Hiszen ön nem is tudja, hogy Bécsből eljövet audiencián jártam az udvarnál! Sőt izeneteket is hoztam, mégpedig fontosakat!

— Akkor mért várt velük mostanig?

A gömbölyű fehér kar megrándult. Sarolta duzzogva tépdeste a paplankája rojtjait.

— Mért! — ütött vissza a kérdésre, durcásan. — Vajjon miért is ugyan! Mért nem kívánja ön mindjárt, hogy csapjak föl káptalannak, Franciscus? Kijutott nekem a gondokból e nélkül is. Nem csuda, ha erről a dolgról kicsit elfelejtkeztem.

— Úgy! Elfelejtkezett...!

A fejedelem mélyet sóhajtott. De aztán csak intett:

— Jó. Elfogadom a magyarázatot.

Sarolta már fel is ült az ágyban. Egyszerre ropant fontos kis személyyé komolyodott. Szinte megnőtt a ráeszmélt feladattól.

— Meghagyásom van, átadni önnek a császár üdvözléteit! — mondta kijelentésszerűleg. — A legbarátságosabb üdvözléteket, Franciscus!

— Szép.

— De nem szép! — csapott le ingerülten a magyarázó kis kéz. — És nem lenne illendő, hogy nagyságod ilyen félvállról vegye ezt a kitüntetést! Mert az üdvözlét igazi, meleg köszöntés volt! A császár valóban jóakarója önnek, szívvel, lélekkel. Csupa érzés! Csupa emelkedettség! Erről meggyőződtem.

És úgy beledolgozta magát a követ a sok dicséretbe, hogy végül talán még szentté nyilvánította

volna a Kájzert, ha férje gyöngéden kezére nem teszi a kezét s elnézően, egy kis bujkáló szomorúsággal hangjában, félbe nem szakítja:

— Elég is lesz ebből ennyi, Charlotte. Tudomásulvettem, hogy az ország nyomorúságáért ezentúl saját egymagammat kell felelőssé tennem. Csak azt nem értem, hol rejtezett mostanáig az udvar kegye? És most is: hol a bizonyíték? Mert a szép szavak nem elegendők, lássa. Az ígéretesekről is megvannak a tapasztalataink, száz keserves esztendő óta. Tények kellene ide! Tények! De persze, azokra hiába várunk.

— Hát itt megint téved nagyságod! — lobbant egy tétova fény a ködös szemekből.

Majd Sarolta hozzátette:

— Bocsásson meg Franciscus, amiért ezt így a szemébe mondom. De én jobban tudom. Én vettem át a császár izenetét, aki kész átadni önnek Burgau grófságát és örökös birodalmi herceggé tenni önt...

— Ha?

— Ha akarná tenagyságod!

A fejedelem fejét ingatta.

Halkan, csöndes búsongással felelt:

— Nem. Ha leköszönnék Erdélyről. Ha leköszönnék a szabad fejedelemség gondolatáról.

— Nos és? Mért ne tenné ön? Egy birodalmi hercegség mindég van annyi — ha nem több — mint az Isten hátamögötti Erdély.

— Sarolta!

A fejedelem melléből fájdalmas meglepődöttséggel szakadt a kiáltás.

— Ön elfelejti, hogy Erdély Magyarország egyetlen oltalma, reményel!

— Hiszen nem a tatárok kezébe, hanem egy civilizált nép jogára alá esnék!

A férfi hirtelen elbocsátotta a fogvatartott kezét. Fölállt az ágy széléről és vontatott léptekkel járkálni kezdett. Izmos, teli válla egyszerre mintha megfáradt volna. Lankadtan függött alá. Arca is elszürkült. Nagy, mély redő szelte át a homlokát.

— Hát így, így..! — mormolta keserűen, míg Sarolta szemében kigyúlt a felülkerült gyöngébbek diadalának fénye.

— Így! — kiáltotta vissza, szenvedélyesen. — Így kíván a szülői szeretet mindkét féltől áldozatot. Nem csak mindég az anyától. Ön az előbb fiainkra emlékeztetett engem, Franciscus. De nagyságod vajon nevezhetné-e magát gondviselő atyjuknak, igaz lélekkel, ha makacsul megátalkodna? Ha vissza tudná utasítani jövőjük ígérését? A címet, a rangot? Ha megtagadná tőlük az apát, anyát, a nyugodt otthont? S én is, tartathatnám-e tovább szerelmes uramnak, ha visszaüzne börtönömbé, ahelyett, hogy Burgauban, az ön oldala mellett, biztosítaná számomra azokat a jogokat, melyek a hittel-esküdtött feleséget megilletik? Mindaddig, míg visszaköltözhetnénk Munkácsra, vagy ahová ön akarni fogja majd, amikor már ez a szerencsétlen ország is lecsöndesült végre. Igen, — röpködtek az arany hajfürtök a bizonykodás lázában. — A magyar nép ügye is úgy kívánja Franciscus, hogy ön fölébredjen a délibáb-kergetésből. Hogy elfogadja az udvar föltételeit.

A fejedelem fölemelte kezét. Az ágyra mutatott.

— Vigyázzon kedvesem, lecsúszott a borogatása.

— Ez minden, amit nagyságod nekem felel? — jajdult föl Sarolta, megsebzetten. — A feleség számára nincs szava?

— Az én feleségem Erdély fejedelemasszonya. Lehet, hogy tragikus sors, de osztozunk benne.

— És az udvar üzenetére nincs önnek válasza?

— De igen, — zengett föl a fejedelem mély, orgonabúgású hangja. — Az, hogy szívesen elhallgatom ugyan a madárcsicsergést, komoly politikai tárgyalásokat azonban csak arra-hivatott személyekkel folytatok.

És hasztalan volt kérlelés, sírás, göresök. Rákóczi Ferenc kemény szigorral fékezte magában az apát, a férjet. Nem engedett követelőző vágyuknak, az összesség rovására. Hiába érkeztek Bécsből is a kecsegtető levelek. Ő már visszaült munkaasztalához

és mindössze ennyit felelt a hírre, hogy a császár Wratizslávot készül hozzája küldeni:

— Bizonyára idővesztésre jön, ha az Erdélyországról való leköszönésre akar késztetni!

*

Nyolc nap mulva a seregek előtt is kihirdették a fegyverszünetet. De a kistapolcsányi kastélyba csak nem akart visszatérni az első napok derűs hangulata.

— Hallod-e kedves! — fogta Gábor meghittre a hangot menyasszonyával szemben, minthogy a kert árnyas fái közt nem kellett avatatlan fülektől tartaniok. — Mitől borult be így az egünk egy idő óta, hogy még az én csillagaim se sütnek?

— Jobb arról nem beszélni! — sóhajtott a felelet.

— Titkot őrzöl előttem?

— Nem titok, amit holnapra úgyis mindenki megtud. A fejedelemasszony mármeg innen is elvágyik. Únja a vidéki életet.

Gábor nagyot csóvált a buksi fején.

— Nem cserélnék párt a szegény fejedelemmel! — mondta mély meggyőződéssel. — Mert, mitagadás, nem sok haszonra lett. Valóságos kerékkötője önagsága repülő diadalszekerének. Mi válhatott volna a mi urunkból, ha olyan asszonylelket ad mellé a Teremtő, mint amilyentől lelkedzett!

— Ne féltse kegyelmed így se Rákóczi Ferencet! — tévedt a lány feje az őrnagy úr széles vállára. — Tud-e olyan nagyot, aki felérne hozzá?

— Igaz! Olyan nagy, hogy jómagánál már csak a boldogtalansága lehet nagyobb.

Gábor búsan lógatta a fejét.

— Ne félj, előbb leharapnám én a nyelvemet, mint hogy rávegyem más előtt azt, aki urunk nevét hordja. Hanem azért egy kicsit megpróbálhatnátok fékezni. Mert bizony a világ nem vak. Egymás ellen pedig nem rángathatunk kardot miatta.

— Beszélnek az udvarnál?

— Ottlyk György főudvarmester úr ország-világ

füle-hallatára fakadt ki, éppen ma, hogy csak galibára gyött ki Bécsből a fenséges asszony!

— Remélem, elhallgattatta kegyelmed?

— Egyet az ezerből! Mi haszna...!

— Igaza van, — kel föl Mária a búvóhelyükről, ahol oly jól esett néha elfelejteni az országos gondokat és a repülő időt. — Megyek is, nehogy előbb vegye önagsága mástól a hírt s még jobban elsötétedjék a kedve.

Tartott ettől a szembenállástól. De váratlanul épp a fejedelemben találta meg legfőbb segítségét. A vasember nyugodtan hallgatta végig. Sőt úgy mutatta, mintha semmit se találna természetesebbnek, mint felesége újabb hóbortját. Hiszen az úrnő tulajdonkép csak őt előzte meg! Maga akarta közölni, hogy szívesebben verne végleges szállást Érsekújváran, mint itt. A fegyverszünet aláírása miatt a hónap tizenkilencedik napjára tanácsülést hirdetett. Már pedig az effajta gyülekezéseknek jobban kedvez a város központi fekvése.

— Üdvözlöm a fejedelemasszonyt és köszönöm, hogy olyan egyet gondoltunk! — intett búcsúképpen, egy fürkésző pillantást vetve a hír hozójára. Mária azonban — ha finom asszonyi ösztönével olvasott is a büszke lélekben — őrizkedett ezt elárulni. Meghajolt és sietve indult vissza.

A kapubolt alatt mégis meg kellett vesztegelnie. Egy tengelyig terhelt, nagy teherhordó szekér állta útját. Nem hajthatott beljebb, míg a szállítmányt kísérő fullajtár el nem számolt a pincemesternek:

— Egy rakomány pezsgőbor, Bécsből.

— A küldője?

— Stepney lord, a fejedelemasszony megbízásából...

Mária átgázolt a sáron. Nem akarta látni a könnyelmű hiábavalóskodásnak ezt az újabb jelét.

Följajdult a lelke.

Oh, szegény fejedelem, aki az italok fejedelmét, Tokaj levét öntötte a léha kis asszonybábú poharába, a

szíve csurgó vérével együtt...! Mit fog érezni erre az újabb bántásra? Micsoda kíméletlen megsebzése lesz már megint annak a büszke léleknek ez a szűnyogcsípés! Hát sohase ürül ki a keserűség serlege?

— Fejedelmek sorsa! — lehelt válasza a néma kérdésre, mintha valahonnan messziről, egy másik, hatalmas kapuról verődnek vissza. Kardot-tartó griffmadár helyett, egy kétfejű sasos címerpajzsról.

V.

Két nap alatt Érsekújváron volt az udvar. A ház egyszerre megtelt vendégekkel. A szenátus táncolt, mulatott, kártyázott. Sarolta pedig boldogan pirult a nagyurak bókjaitól. Tetszett neki ez a diplomáciai sürgés-forgás, mely urának hatalmát tükrözte vissza, amiből néhány. sugár órá is átháramlott. Meg aztán így gyorsabban is telt az idő, Wratiszláv kancellár megérkezéséig. A gáláns udvaronc értette a módját, hogy bécsi vizitjei alkalmával a szépasszony kegyeibe férközzön s kezessé tegye azt a legmagasabb tervek iránt.

Maga a fejedelem se bánta volna már, ha a látogatásnak utána-esik. Világosan akart tájékozódni. Tudni, hogy mennyiben építhet az udvar megfordult hangulatára. Hogy remélhetne-e valóban egy tisztességes békét?

Ösztönei és tapasztalatai arra intették, hogy rövidre fogja bizakodásának kötőfékjét. A szélkakas könnyű lábon áll a Burg tetején, ahonnan száz esztendő óta semmi jó nem jött erre az országra. És nagyon is sokan kapaszkodnak bele ahoz, hogy a mindenféle egymásnak ellentmondó érdek a megindult irányban engedje forogni tovább. Míg hát az udvar felesége körül verte a szelet, ő számolt a rossz eshetőséggel is s készült katonailag erősen. Tudta, hogy amennyiben a megegyezés nem sikerülne, Esztergom

ostroma lesz az első ütőkártya, melyet Bécsből az ő kihívására kijátszanak. Így csak nagyritkán vett részle felesége mulatozásaiban, akinek már egészen utána vetette a gyepelőt. Inkább a vár megerősítésén buzgott. Ágyúkat és mozsárütegeket állíttatott fel a piac közepén. Majd tizenkétezer főnyi, külföldi példára megszervezett lovasságának és gyalogságának összevonását rendelte el. Forgách Simont szemelte ki a sereg fővezéréül.

De Érsekújvárról se feledkezett meg. Újabb és újabb utasításokkal látta el Ebeczky Imre brigadéros, városparancsnokot s mikor a boros ködben úszó főméltóságok ezen megütköztek, szigorúan vetette ellenükre:

— A hadi rendnek jó folyása a jó rendet és vigyázást épp akkor kívánja leginkább, mikor legkevesebb okunk tartani az ellenféltől.

Ilyen intézkedések és vitatkozások közepett köszöntött be az ezerhétszázhatodik év június hava, mindjárt az elején még kavargóbbá téve a sürgés-forgást. Beérkeztek a kelet kitapogatására küldött követek. Majd pedig a megindult béketárgyalások bizottságát kellett összeállítani, Bercsényi fővezér úr elnöksége alatt.

Rövidesen aztán tapsolhatott Sarolta az ő derék pezsgő-szállítójának is. A mylord visszatért és vele Rechteren. Bár nem soká örvendeztethette a játékos kedvű úrasszonyt a két derék tengeri csoda. A fejedelem „véletlenül“ megint épp akkor talált rányitni feleségére, mikor legjavában indultak volna a szépelgésnek. És csak természetes, hogy ismét egy nagy tanakodás lett a nóta vége!

El is öntötte a gödröcskés arcot a méltatlankodás pírja!

— Hát mi ez! — lobbant oda Máriára, villogó tekintettel. — Az én vendégeim voltak a lovagok, vagy Franciscuséi? Ha az övéi, akkor mire ez a bújódsi? Miért nem akar róluk tudni nyilvánosan? Ha pedig hozzám jöttek, akkor mi jogon fosztanak meg engem a társaságuktól? Nem, — röpködtek a selymes für-

töcskék vihartjóslólag — ezt a spanyolfal-játékot nem folytatjuk tovább. Én nem állok oda a brummogó medvék elé, takarónak, köznevetségre!

És hiába nyugtatta Mária a haragvó úrnőt. Annak csak elpárolgott a kedve lassankint az újvári lakozástól is, mint ahogy elment a nyitraújlaki és kistapolcsányi szállástól. És Mária, — akinek mind nehezebb lett a dolga a durcás nagy gyermek mellett — gyakran érte rajta asszonyát, hogy amint pár percre egyedül marad, pirosra sírja a szemét. Hozzjárult Sarolta kelletlen hangulatához egyre rosszabbodó állapota is. Ha egy napot fenn tölthetett, kettőt egész bizonyosan megfeküdt utána. Igaz ugyan, hogy harmadnap megint elsőnek serdült a táncba és hajnali kakasszóig se lehetett pihenésre bírni.

A fejedelem rég letett már arról, hogy okosabb észre terelje feleségét, akinél mindössze arra ügyelt, hogy fejedelmi és férji becsületét megszegyenítő látogatásokba ne keveredjék. De Mária még mindig nem adta föl a harcot. Rettegett, hogy a gyöngye szervezet ki talál dűlni, mielőtt a misszió lejár. Azt is jól tudta, hogy a bécsi udvar mintegy biztosítékot lát Sarolta maradásában. Hogy Bercsényi németgyűlölő befolyásának ellensúlyozását reméli tőle, a tárgyalás ideje alatt. Kérlelőre fogta hát a dolgot, a köz javát emlegetve.

Nagy fölcsattanás volt rá a válasz.

— Ugyan mit ad nekem a „köz“, hogy ellenében mindent követelne tőlem, amiben egy jottányi kedvem lelném? Egy csomó nyomorúságot! — kiáltotta Sarolta. — Elveszi, sőt el is vette tőlem férjemet, aki napról-napra hidegebb irántam. Azt hiszem, csöppet se bánná, sőt valósággal föllélekezne, ha megszabadulhatna velem szemben való kötelességeitől. Nincs is ennek más orvossága, mint hogy elmenjek innen!

— Csak nem tervez fenséged komolyan ilyesmit? — vetett Mária rémült tekintetet a nyugtalan teremtésre, aki egyszer már keresztülhúzta számításait meg gondolatlanságával.

De a dacos kis fej szenvedélyesen bólogatott.

— Igenis, tervezek! A fegyverszünetet létrehoz-
tam, tovább-brummogni pedig nélkülem is lehet. Elég
a hányódásokból, az áldozatokból. Minthogy senki se
törődik velem, magam vagyok kénytelen magammal
törődni.

— Asszonyom felejtí, hogy rabságból szabadult
az „áldozat“ árán.

— Még nagyobb rabságba, ahol Tantalus gyötrel-
mévé változtatnak számomra minden örömet, amit
csak azért mutatnak meg, hogy elvegyék tőlem! Nem,
köszönöm! Ebből nem kérek tovább. Ami meg a zár-
dát illeti, kedvesem, sajnálatos félreértés volt az egész.
Megmagyarázták Bécsben...

— Közölte fenséged elutazásának tervét a feje-
delemmel?

— Egyéb se hiányzik! — legyintett a békétlen. —
Hogy megint valami politikai fogásnak rendeljék alá!

A vita keserű könnyekbe fült. Mária hát nem erőltette tovább. Ám, ha eddig csak gondozta, mostantól kezdve valósággal őrizni kezdte az elégedetlent. Sőt Gábort is éberségre ösztönözte. Fogadta az őrnagy úr, hogy nyitva lesz a szemel! De egy napon mégis vere-
ségről kellett beszámolnia.

— Épp mikor az egyik német békebiztost, Wolkra Ottó grófot kísérem le tőlünk őnagysága pa-
rancsára, jön oda futva a fejedelemasszony egyik donzellája, egy levéllel. Továbbítást és titoktartást kért.

— Miféle levél volt az?

— A tartalmát nem tudhatom. Hanem a címet, azt láttam...

— Csak nem...? — szakasztotta bele Máriába a hangot a balsejtelem.

Gábor azonban rábólintott, búsan.

— Igen bizony. A Kájzernak...

— Ilyen szégyen!

Két forró gyöngyszem koppant az őrnagy ke-
zére. Két haragos, fájdalom-sós könny, melynek tár-
sait egyedül azokkal a vállig-csigázó, barna fűrtökkel
lehetett letörölni.

A két szerelmes összeölekezett.

— Szegény fejedelem. Szegény ország..!

— És szegény mi magunk!

Nem volt, aki az elbúsultakat vigasztalja, aki tanuja legyen a szívük tiszta keservének. Csak a nagyon magos és nagyon távoli ég. De az legalább minden csillag-boglárkáját köntösére tűzte a kedvükért.

*

A tengeri csudák valóságos csudát míveltek másnap önnagysága színe előtt, ékesszólás tekintetében, hogy a kárpótlás elfogadására, az erdélyi fejedelem-ségről való lemondásra bírják. Előkerítették Ornstein bárót is, aki szemtanujaként szerepelt az év májusának huszonharmadik napján, Brabantban, a fölkelőkkel szövetséges franciák nagy vereségének. Elhozták a brabanti és spanyolországi eseményekről beszámoló ujságokat is, melyek a franciák reménytelen helyzetét bizonygatták. Sőt végül a szövetséges nép hagyományos állhatatlanságára, a kölni és bajor választók, az anjoui herceg és maga Thököly példájára hivatkozni se mulasztották el.

— S mit válaszolt önnagysága? — izgult Mária, vőlegénye kezét fogva, akivel olyan jól esett megoszthatni az eddig egyedül viselt gondokat! És akiben olyan hűséges társra talált!

— Hallani se akar urunk Erdély elejtéséről! — szorította vissza Gábor a fogva tartott kezét.

Nagyon természetesnek találta ezt.

— Nem lehetünk kislelkűek. Nem érhetjük be félsikerrel. Vagy mindent követelünk, amiért fegyvert fogtunk, vagy semmiről se tárgyalunk. Ez szomorító téged?

A lány tündödvé ingatta fejét.

— Nem engedem meg a szívemnek a bírászkodást, Gábor és nem szólok bele olyan dolgokba, amik túlhaladják egy asszony értelmét, aki csak szeretni tud s ösztönénél fogva a békére hajlik.

— De látom, hogy elborultál!

— Tartok tőle, hogy az udvart elkedvetleníti a

merev kikötés. Mindegy, ne gondoljon vele kegyelmed! Fő, hogy az ellenfelek végre közös asztalhoz ültek. A többi az Úristen és a fejedelem gondja.

Hanem azért elgondolkozott maradt ő maga is, egész nap. Szavát alig lehetett venni másnap reggelig, mikor nagy garral toppant rá az őrnagy úr.

— Mi hír nálatok, kedves? Föl bír-e kelni a fejedelemasszony? Mert megláthatnátok most, hogy amikor követelünk, van az is, ami lehúzza a mérlegünk másik serpenyőjét! Hadi szemlét rendelt őnagysága, a közbenjárók tiszteletére. Megnézhetnétek, a csapatok éle mögül, egy jó kényelmes hintóból. Én is parádézok a gavallérjaimmal. Kövess el tehát mindent az úrasszonynál, hogy ottlegyetek.

— Sose búsuljon kegyelmed! — mosolyodott el Mária, szomorkás mosollyal. — Ha gála készül, akkor bizonyára meggyógyul öfensége. Ottleszünk a parádén.

Ott is voltak csakugyan, ezüstveretes díszhintóban. Tapsolhatott Sarolta a sok sziporkázó, szép uniformisnak. Úgy örült most a daliás vitézeknek, mintha soha rá se gondolt volna a tőlük-megválásra, Magyarország helyett — Erdély helyett — Burgau grófságára...

Még a könnye is kicsordult, mikor férje teljes díszben ellovagolt a csapatok arcéle előtt.

— Micsoda titán, kedvesem! — fodrozta legyezőjét inkább a belső tűz, mint a júniusi délután heve ellen. — Micsoda nép, micsoda katonák!

És kívánta, bár örökkössé tehetné ezt az ünnepet. Bár Franciscus soha ki ne fogyna a dicsőítésből. Fájlalta, hogy miért is járt le a mártírok kora. Miért nem követelnek manapság a fejedelemnőktől áldozatot!

— Gondolkozás nélkül odaadnám értük az életemet!

— Fenség, — tette Mária a kezét a rajongó asszony kezére — higgye el nekem, hogy minden sors és minden állapot megtalálhatja az áldozatok módját, ha keresi. Gondoljon csak asszonyom férje anyjára.

Zrínyi Ilonára! Nem épp minap olvasgattuk-e leveleiből azokat a fejedelmi szavakat, melyekkel bújos férje sorsában osztozik? „Vagy élet, vagy halál! Semminémű félelem, sem nyomorúság engemet kegyelmedtől el nem rekeszt. Én, ha gyalog is, kész vagyok elmenni, valahol lenni hallok kegyelmedet... Vajmi nagy dolog volt minden időkben az igaz szeretet!”

Sarolta lelkendezése egyszerre lejjebb hagyott.

— Nem ilyen semmi kis dolgokra gondoltam én, — felelte fanyarul. — Nem arra, hogy tyúkólakban hányódjak és sarat dagasszak! Kicsinyesség lenne erre fordítani a szót, lánykám. S talán a kellő szeretet hiánya. Igen, ön elfelejti az én egészségemet! Elfelejtene mindent, azért az egy utópiáért, amiért képes volna fejjele futni a falnak. Tisztelem ezt a szent macacsságot, ami azonban nem mindenkinek adatott. Ismétlem: meghalni szívesen! De unalomba fulladni, elposhadni, azt nem.

Mária rábólintott és visszavonta kezét.

Egy gondolat futott keresztül az agyán:

Asszonyi eltökélés..!

Milyen csudálatos is az ő neme! Nekivágna a meredek csúcsnak, mely a felhőket karcolja. De fölbotlik és megbukik egy szem macskaezüstön, ami a lába elé gurul. A kicsi, nyűgös, mindennap-meghaló s újból feltámadó áldozatosság óriási hatalmát nem tudja felismerni.

*

Az ünnepség lezajlott.

A közbenjárók a napszállat tűzében odaugrattak a hölgyek visszazobogó hintójához.

Stepney lord kalapját lengette.

— Madame — mondta — a fiziognomusok azt állítják, hogy minden embernek megelni mását a faunák világában...

— Úgy! — nyitott Sarolta kíváncsi szemeket. — És vajon miért kell nekünk erre éppen most emlékeznünk?

— Mert akkor föladhatnék egy fogas kérdést.

— Felelünk, ha tudunk, mylord!

A lovag előkelő-vonású, szőkebőrű angolszász arcán derű csillogott.

— Mit gondol, Asszonyom, miféle szerzet felelne meg legjobban az én külsőmnek?

— Ezt ugyan sohase fogjuk kitalálni.

— Nem gondolja fenséged, hogy galambhoz hasonlítok?

— A köpenye eltakarja a szárnyát, uram! — kacagott a szép asszony. Mire az angol helybenhagyólag intett.

— A szárnyamat és még valamit. Amit mi, postagalambok, alatta rejteni szoktunk...

— Ön levelet hozott!

— S hozzá nem akármilyet!

Elég volt egy pillantás Máriának, megtudni, hogy honnan jött az a „nem akármilyen“ levél.

A boríték az udvari posta szignatúráját viselte...

Itt van hát a válasz a titkon indult levélre...! Vajon mi lehet benne?

Egy percre szinte a szívverése is megállt. Le kellett csuknia a szemét. De míg ő szorongásával küzdött, a fejedelemasszony már ki is jajgatta a talányt.

— Oh, — siránkozott föl — úgy látszik, öfelsége is könnyen elviseli a más baját!

— Rossz hírt hoztam talán?

— A legrosszabbat, amit csak hozhatott, mylord! El kell halasztanom a karlsbadi fürdőzést. Mintha Isten tudja milyen fontos lenne az ittlétem!

És a levél — nem éppen gyöngéd módon — elűnt Sarolta selyemtársolyában.

— Mylord...?

— Lesujtott szolgálja, Asszonyom!

— Valamire emlékeztetnem kell önt.

Az elborult kék szemek jelentőségteljes pillantást vetettek.

— Ne felejtse ön, hogy a galambok — nem beszélnek...!

Alig várta Mária, hogy vőlegényével találkozhas-
son. Illett értesíteni a szövetségest a beállt fordulatról.
Megosztani vele a könnyebbülést is, az elfelezett aggo-
dalmak után. Meg aztán a tengeri csodák se marad-
hattak tovább. Indulniok kellett másnap Nagyszom-
batba, a békekongresszus alakuló gyűlésére. Vinni a
főkelők béke-feltételeit . . .

Ha azokból valamit megtudhatna . . . !

De a fiatal őrnagy egész este nem mutatkozott.
Távol tartották megszaporodott teendői. És másnap
délután is, olyan sietős volt a dolga, hogy le se akart
ülni a kerti lócára, amit a lány — tréfásan — búvó-
helyük „elfogadó-szalónjának“ nevezett. Állva hall-
gatta végig a jó hírt, egy nagy nyaláb pergamennel a
hóna alatt.

Mária szemei sóváran tapadtak az irat-halmazra.

— Talán kegyelmedre bízták, hogy megkösse a
békét? — erőltetett egy évődő mosolygást, mely Gábo-
ron kívül mindenki mást óvatosságra intett volna.

Az őrnagy úr azonban csak a fejét rázta.

— Nem, — mondta — hanem ezekkel az árku-
sokkal dolgom lesz még, mielőtt a tengeri csodák el-
indulnának.

— Miféle iratok azok?

— A békekongresszusra készült követeléseink.
Őnagysága parancsára egybe kell vetnem a nálunk-
maradó példányt a hitelessel. De hát hozzád mi ütött
kedves, hogy így kipirultál?

Valóban, a kerti „szalón“ úrnője hátraejtette fe-
jét. Forró vérhullám borította el arcocskáját, melynek
vonásai szenvedő kifejezést öltöttek.

Mária kérlelőleg emelte föl kezét.

— Meg ne ijedjen kegyelmed! Azt hiszem, a hő-
ség teszi. Ha egy kis vizet hozna . . . !

— Hol talállok legközelebb?

— Ott, a színeken túl, a mosóházakban. Várjon!
És a lankadó kéz a papircsomagra mutatott.

— Hagyja itt addig szélverőnek. Könnyebbed-
nék . . . !

A fiatal ember meghökkent. Egy percig tétovázni látszott.

Aztán csak fölfonta a vállát.

Mit féltse az egyik becsületét, attól, akinek a másikat a tenyerébe tette?

Odaadta a csomagot és elsietett.

Alig fordult le még a sáfár-házaknál, mikor az aléldozón meglepő átalakulás ment végbe. A vér mind kifutott elsápadó arcából. Bágyadt szemei pedig mohó lánggal tágra nyíltak.

A fürtös fej eltűnt a széttárt pergamenlapok mögött.

Mária olvasott. Lázasan habzsolta a betűket, melyeknek titkához jogot érzett a hozott áldozatok árán, megkövetve gondolatban vőlegényét az elengedhetetlen kis álnokságért. Félhangon véste emlékezetébe a jelentősebb pontok értelmét:

— „Anglián és Hollandián kívül Svéd-, Porosz- és Lengyelország is kezeskedjenek... Erdély szabadon választhassa fejedelmét... Az 1687-i kierőszakolt törvénycikk — minden baj forrása — semmisíttessék meg... Az ellenállási záradék iktattasson be újból... Vigyenek ki az országból minden idegen katonát... Az alkotmányos főméltóságok és az országtanács hatásköre állíttassék helyre... Újítsák fel a főkapitányságokat, a kincstartóságot...”

A pergamenlapok reszketni kezdtek.

A mormoló hangon érezni lehetett a megfeszített erőt:

— „A koronát hozzák vissza s Murány várában őrizték... Az új szerzeményi jogot törüljék el... Az udvari haditanács és kamara ne avatkozzék magyar ügyekbe... A hazai tisztségeket hazafiak kapják... Szabad vallásgyakorlat... Igazságszolgáltatás a magyar törvények szerint... Teljes elégtétel a károsultaknak... A volt császár adományai, kiváltságai érvénytelenek... A kuruc rézpénz maradjon forgalomban... A király a rendek nélkül ezentúl ne köthessen békét... Az ország lakosai teljes kegyelmet kapjanak s a fejedelem

és Bercsényi gróf ellen hozott ítéleteket semmisítsék meg. Sőt őket, érdemükhöz képest, jutalomban és elégtételben részesítsék . . !“

Még feketéltek a betűk az árkusok alján. De Mária igazán semmit se látott belőlük többé. Míg reszkető ujjai ismét összesodorták a tekercset, úgy érezte, mintha zuhanna valahonnan a magasból, ahol már boldog bizakodással mert szárnyalni a lelke. Le, le, abba a feneketlen mélységbe, ahol pozdorjává zúzódik minden remény, minden keserves áldozatokkal elért eredménye az ő pelikánvérrel szentelt munkájának.

Ez volt hát a papír csomag! A rettenetes szélhajtó!

Jó lesz most csakugyan, az a pohár friss, tiszta víz, amivel a gyanútlan vőlegény visszatér, hogy a maga friss, tiszta lelkével együtt térdenállva ajánlja fel annak, akit így ellankasztott június pogány melege . . .

*

Alig várta Mária, hogy egyedül maradjon szobájában. Néhányszor — az izgalom fél-öntudatlanságában — végigfutotta vendéglátó kis fészket. Aztán szagató sietséggel leveles ládájáért nyúlt. Kivett belőle egy töretlen lapot. Lesöpörte a tentatartó födelét s megnyomta a frissen-faragott lúdtollat:

— „Felség, legmagasabb és legkegyelmesebb Uram . . !“

Hol piros, hol még pirosabb foltak táncoltak a papiroson. A lázas igyekezet piros foltjai: ellensúlyozni azt a kérlelhetetlenül büszke hangot, melyet egy másik papiros fog a király elé röpíteni . . . Letompítani egy kilőtt nyíl hegyét, elfeledtetni egy készülő sebet, dicséretekkel előre buzdítani, köszönetekkel előre lekötelezni az uralkodót, hogy a szeme elé tartott rózsaszín tenyérekén keresztül megszűrve kapja majd mindazt, amit nem szabad a maga mezítelen valóságában látnia . . !

Nem volt ereje elolvasni, amit a papírra vetett. Nem akart gondolkozni azon, hogy milyen veszedelmeket élesztett önmaga ellen, mikor ehez a kockázatos eszközhöz nyúlt.

Menjen a levél mákony-italnak és hasson a hatóereje, amikorra kell, az ő drága véreiért, mindnyájuk jóvoltáért!

*

Vállára vetette a cape-ot, csipkefodrába a levelet s kifutott a szobából, végig az emelet rendjén. Le a lépcsőkön, keresztül az udvaron, át a túloldalra, ahol az idegenek szállását tudta. A növekvő sötétben, a fejére húzott csuklyán keresztül is látott most. Eltalált, ahová akart és benyitott kopogtatás nélkül.

A szalában egy fiatal férfi állt. A nagy tükörből, amely előtt éppen elkészült úti öltözetével, hökkent a különös látogatóra.

Mária hátravetette kámzsáját.

— Mylord..!

— Grófnő! Jól látok? Ilyen kitüntetés..!

Stepney sietve közeledett. Arcán az elkényeztetett világfiak önelégült mosolygása játszott.

De a lány elhárító mozdulatot tett.

— Félre ne értsen mylord! Beszélnem kellett önnel, tanuk nélkül, mielőtt elutazik, minden áron.

Stepney megállt félútban. Gáláns mosolygása udvariassá lohadt.

Üléssel kínálta meg különös vendégét, miközben ő maga is lebocsátkozott egy karosszékre.

— Méltóságodnak nagy okai lehetnek...

— Mindössze néhány kérdés.

— Kész örömmel szolgálok, ha tudok.

Mária nem sokat kertelt. Tudta, hogy minden perc, amit itt tölt, kész veszedelem.

— Mit tart ön a Nagyszombatba küldendő békepontokról? — kérdezte.

A követ felkapta fejét meglepődésében.

De a diplomata számára elég volt egy perc, hogy hűvös nyugalma megint felülkerüljön.

Meghajolt és felelt:

— Rövidségért rövidséget. Én a felkelők kívánságait három csoportba osztom. Először olyanokra, melyeknek beváltására az önök királyát lelkiismerete

kötelezi. Mert józan észen, igazságon és tényeken alapulnak.

— Tovább! — színesedett át gyöngén Mária sápadt arca.

— Aztán olyanokra, melyeket az uralkodó atyai hajlandóságból megengedhet.

— Tovább!

— Végül olyanokra, melyek — — —

Stepney fölpillantott.

— Méltóságod teljes őszinteséget kíván?

— Az ön véleményét, minden szépítés nélkül!

— Tehát, — bólintott a követ — harmadsorban olyanokra, melyek vakmerőek. Nem! Egyenesen impertinensek! Méltóságod megbocsát...

— Magam akartam, — tűnt el a reménykedés kezdődő rózsaszínje a lány arcáról. És Mária beszívta megremegő ajkát.

— Melyek azok a pontok, mylord, amiket ilyen szigorúan ítél?

— A fölkelők által forgalomba vetett pénzek beváltása. Legfőképp azonban vezéreik — megjutalmazása! Csak túlzó agyakban foganhatott meg ilyen gondolat. Parancsol még tudni valamit grófnő?

— Hogy kik fogják ezeket a pontokat a király elé terjeszteni?

— Én, Rechteren és Bruynix követtársaimmal.

— Akkor hát jó helyre fordultam. Akkor ön az, mylord, akihez irgalomért kell esedezni.

— Az ég szerelmére, mit tesz ön?

Stepney tiltakozva hátrált.

De Mária nem bocsátotta le összekulcsolt kezeit.

— Oh, hallgasson meg, hallgasson végig, mylord! — kiáltotta a szorongás lázával. — Engedje, hogy befejezzem. Engedje, hogy megmondjam önnek: az uralkodó rendkívül befolyásolható természet, bár semmire se olyan büszke, mint önálló gondolkozására, amiről meg van győződve! A király a hangulatok embere és nagyon sok függ nála attól a módtól, ahogy valamit elébe adnak. Legyen ön könyörületes, mylord! Igyekezék jókedvre bírni őfelségét, mielőtt

ezeket a szerencsétlen béke-pontokat elérteszteni. Szóltassa meg szívében a rokonérzést egy olyan nemzet nyomorúsága iránt, mely oly sokban hasonlít az ön nagyszerű népére. Mely éppúgy képtelen volna szabadság nélkül élni, mint ahogy nem tud igában görnyedni az enyém.

Stepney nem tett több kísérletet a lelkendező félbeszakítására. De az arca megnyúlt. Hideg, majdnem fagyos kifejezést öltött.

— Ha jól értettem, — vonta össze szökén fénylő szemöldökét — méltóságod azt kívánja tőlem, hogy némítsam el legbelső meggyőződésemet s tegyem az ellenkezőjét annak, amit gondolok!

— Hogy mérlegelje az érték-különbséget egy emberi vélemény s egy egész nép jó, vagy rosszsorsa között, mylord! És ha már semmikép se tudná beleélni magát abba az elkeseredett lelkiállapotba, amit hosszú esztendő szenvedése, könnye támasztott azokban, akik a békepontokat fogalmazták, legalább ne hangolja ellenük öfelségét!

A követ bólíntott.

— Meg fog győződni róla méltóságod, hogy mi angolok, akiket olyan megtisztelően aposztrofált, még a legmegvesztegetőbb kísértésre se engedünk meggyőződésünkben, — mondta. S hogy nyomatékot adjon szavainak, fölkel.

— Nem állhatnék önnek szolgálatára más-egyében?

— De igen.

Mária érezte, hogy kétségbeesett kísérlete nem sikerült. Stepneyre nem számíthatott többé. Ki kellett hát játszania az egyetlen fegyvert, ami fölött rendelkezett.

Átnyujtotta a levelet.

— Lekötelezne mylord, ha címére juttatná... Remélem, ez nem ütközik semmi akadályba?

A követ megnézte a címzést és meghajolt.

— Át fogom adni.

— Még a béke-pontok előterjesztése előtt!

— Ahogy ön utasít.

— Köszönöm.

— Egyszerű kötelesség, — tiltakozott a férfi. Majd egy fürkésző pillantást vetett látogatójára.

— Szabadna most nekem is tennem egy kérdést? Csak egyetlen egyet.

— Amennyit parancsoll

— Hogy jutottak méltóságod tudomására a békepontok?

— Amikor — — —

De Mária hirtelen elhallgatott. Félútban elállt az a szava, mely legközelebből kínálkozott. Mely az igazság szava lett volna. A villámütés gyorsaságával nyilallt át rajta a gondolat, hogy őszinteségével árthatna annak, aki olyan korlátlan bizalommal tette kezébe a féltett titkot s aki neki az életénél is kedvesebb.

Nem, nem felelhette az igazságot. Nem keverhette gyanuba vőlegényét. Nem tehetett mást, mint amit még Bécsben kezdett egyszer. A Burgban, mikor elhárította Aspremontné segítő kezét...

Újabb szemet kellett kapcsolni az első valótlan-ságba...!

Lesütötte pilláit s elfordult.

— Ittlétem és ez a bizalmas billet talán elég magyarázat, mylord... — lehelte hátkán.

És sietett most már, hogy meg ne bánja rettenetes áldozatát. Hogy elbírja azt a borzalmas látszatot, amit saját kezével terített magára, azért, akit meg kellett védenie, tudtán kívül, minden áron.

A császár kéme... A császár bizalmasa... Aki vele titokban levelez... A császár — kegyence...!

Izgalmában még kámzsáját fölhajtani is elfelejtette. Dúlt arccal, támolyogva fordult ki az ajtón. Nem vette észre azt a fekete árnyéket, akibe pedig csaknem beleütődött s aki félre szegett fejvel bámult tovasuhanó jelenése után.

Rechteren az ablakhoz lépett. Szimatoló udvaronc-orra a távozó után fordult. Szikkadt ajkai körül megjelent egy csintalan mosoly.

— No, lám..! — Bólintott. — A szép Pálffy komtesz! Lesz ámulás..!

És csettintett a nyelvével, halkán.

*

A Nagyszombatot megjárt külföldi követek nem egyedül törekedtek Bécsbe. Hivatalosak voltak oda, rajtuk kívül, a császár részéről kinevezett békebiztosok, Lotharingiai Károly herceg, Wratiszláv kancellár és Széchenyi Pál érsek is, hogy őfelsége elnöklete alatt megvitassák az eléterjesztett pontokat.

Az urak jóval az értekezlet megkezdése előtt összegyűltek már a Burg tanácstermében, bevárando a császárt, akinek „*lever*“-je még tartott. De, úgy hírelett, nem sokat kell várniok. A szolgálattelvő hamarás szerint a felség csak kis öltözési ceremóniára adott ma rendeletet, amire egyedül Stepney lord kapott meghívást.

— Szerencsés kópé ez a mylord! — fészkelődött Rechteren, irigy, pisze orrát húzogatva. — A derék Lamberg gróf helyében én bizony féltékeny lennék.

— Inkább magunkkal törődjünk! — legyintett a kancellár. — Lesz itt ma vihar..!

Az uraknak elszállt a kötekedő kedvük.

Széchenyi a holland megbízotthoz fordult.

— Önök az okai — játszotta a zsémbest. — Nagyon sok győzelmet találtak aratni a nyugati fronton. Így mi aztán aligha számíthatunk engedékenységre. Várhattak volna, míg az elégületlenek piruláit beadjuk!

Rechteren épp felelni készült, mikor az ajtó kinyílt. Húvös eleganciájával Stepney lépett a terembe. Egyenesen kijelölt helyéhez tartott s állva maradt a széke mögött. A többiek megértették ebből, hogy őfelsége érkezése esedékes. Rendbe igazodtak hát, bár nem minden nyugtalanság nélkül. Tudták tapasztalathból, hogy nem a legszerencsésebb dolog haragvó uralkodóval egy-tálból cseresznyézni. A kölletlen hangulatból rájuk is átháramolhat valami..!

Ám, ha a szokottnál csakugyan élénkebb színű volt is a Kájzer, mikor a függöny bíborkeretében megjelent, csodálatosképpen a haragnak nyoma se látszott rajta. Az udvari gyász megszűntével felöltött tengerkék brokátruhájában, természetes méltósággal fogadta a tanács hódolatát s foglalta el helyét elnöklő karosszékében.

— Persze, persze...! — fülledeztek az urak. Hiszen öfelsége eddig legföljebb nagy általánosságban, ha ismeri a veszedelmes kérdést! És a lotharingiai herceg bevezető szavain sines még mit pattognia. Azon a hangon történik, ami a diplomácia nyelve, mely inkább alkalmas elködösíteni, mint megvilágítani a tényeket.

— Majd! Majd...!

Öexcellenciái feszengve várták az előadás második szakaszát, általánosságok után a csiklandós részleteket.

Sor került azokra is.

Már melegedik a levegő! Már koppannak a kocázatos szók! A „*nicht*“ és „*nein*“ sokadozik, „*soll*“ és „*werden*“ halmozódik. De: — különös! — A császár még mindég nyugodt s nézi mozdulatlanul a szemközi ajtó aranycirádáit.

— „Erdély szabadon válassza fejedelmét...! *Goldene Bulle*...!“

Erre se szisszen. Úgy, hogy Károly herceg helyénvalónak ítéli megköszörülni a torkát, mielőtt folytatná:

— „A kuruc rézpénz... Teljes amnesztia...!“

Az urak szoronganak.

Mindjárt robban a bomba!

— „Rákóczi fejedelem és Bercsényi főtábornok kárpótoltassanak s őket érdemükhöz képest elégtételben részesítsék...!“

Most valóban fölnéz a császár. És — a szája mosolyra nyílik! Mosolyra, mely érthetetlenségében szinte megdöbentő már.

Annnyira vakmerőeknek ítéli öfelsége a rebellisek eléje-terjesztett békepontjait, hogy csak mosolya van

számukra? Mosolya, melynek bezzeg annál maróbb méreg lesz az alján! Korlátlan hatalmának elsőpró erejét akarja hangsúlyozni ezzel a derüvel?

Szó sincs róla!

A császár mindössze a spanyol köntöse zsebéhez ért véletlenül, amiben egy rejtett levélke zörrent. És ettől olyanná bontakozott a mosolygása, mint a szép álomból eszmélkedőé.

— Igen, igen! — bólintott. — Minden esetre..! Magyar népünk kissé nyugtalan természetű ugyan, de alapjában véve nem rossz-szándékú s jószóval inkább kormányozható, mint fenytéssel...

— Felsőged kegyeskedik mondani — — —

— Hogy a kért fegyverszünetet meg fogjuk hosszabbítani! — intett az uralkodó. — Meghosszabbítjuk a jövő hó huszonnegyedik napjáig. Igen, herceg, ez nagyon jó lesz! Mert ezzel a toldalékkal kerek száz napra egészül a fegyvernyugvás. S mi mindég szerettük a kerek számokat...

Az urak hüledeztek.

Jól hallották, amit hallani véltek?

Szegény Széchenyinek reszketni kezdett a tokája a nagy aggodalomtól.

Nem másítja meg öfelsége a kijelentését? Nem csak rétori fordulatokkal játszik?

Oh, bár leülne most a herceg! Bár benneakadna, aminek készülődése ott látszik már a szája szélén!

De Lotharingiai Károly — érthetőleg — egész más nyugtalanságtól hevült e pillanatban, mint a derék magyar főpap. Vállán ott-nehezedett a felelősség súlya, hogy talán nem sikerült elég világossá tenni a mindenható úr előtt azt, aminek előterjesztésével megbízták.

Ez a föltevés cselekvést kívánt s megismételtette vele a kényes pontot.

Nyilvánvaló, hogy boszorkányság történt ittl! Mert most már igazán hallania kellett öfelségének, amit ennyi nyomatékkal hangsúlyoztak elé. És lám,

mégse kapja föl a fejét! Mégse üt oda az asztalra, királyi haraggal. Sőt, még a szemöldökét se vonja össze, csak bólint megint, mint az előbb. Mintha a csukott ajtón túl valami láthatatlan, kedves szellemnek köszöngelne.

— Megértettük előadását, kedves herceg s nem győzzük eléggé dícsérni világos szellemét. Mi valóban boldog uralkodó vagyunk, akinek hívei ilyen jó diplomaták, szónokok és hadvezérek egyszemélyben, mint ön! Ami pedig a kérdés meritumát illeti, mi tudjuk magyar népünk törvényeit s azokat meg is fogjuk tartani. Emlékeztetni kell erre a másik tárgyaló felet is. Főkép az ezerhatszáznyolcban kelt huszonharmadik cikkelyre, mely a hasonló problémák végleges rendezését az országgyűlés hatáskörébe utalja . . .

Ha nem kellene a helyzet méltóságát tekinteniök, az urak talán megcsípték volna saját karjukat, meggyőződést szerzendő arról, hogy nem álmodnak-e?

Ez az erőszakos bizonyíték azonban fölöslegessé vált. Meggyőzte őket az uralkodó maga. Mert újból fölemelte hangját és szilárd nyomatékkal tette hozzá:

— Ugyanaz a követünk, aki üzenetünket Érsekújvárott tolmácsolni fogja, az se hallgassa el a szövetséges rendek előtt, hogy még sokat remélhetnek velünk született kegyességüinktől, amennyiben a béke művén őszintén munkálkodnak . . .

Azzal már emelkedett is a császár s mielőtt őexcellenciái felocsudhattak volna megdöbbenésükből, elindult a bíborkárpitos ajtó felé. Vissza, ahonnan jött.

A küszöbről intett búcsút:

— A követséggel Wratizsláv kancellárunkat bízuk meg!

De ha nem álomjárásban beszélt öfelsége, ha igazán jól hallotta mindenki, amit a másik rosszul vélt hallani: jóságos egek, mi történt akkor itten? Végzetes kitörése valamely bajor ág terhelt vérének? Egy váratlanul jelentkező demencia, ami nem ritkaság az uralkodóházban . . . ?

Nem, a császár nem állt mágikus hatalmak rontása alatt. Nem volt holdaljáró, nem volt örült. A császár egyszerűen csak boldog ember volt, aki a boldogságán keresztül mindent rózsaszínben látott, mindent megértett, mindent tenni, adni akart. Mert a császár — szeretett és remélt...

VI

Erdödi és vöröskői Pálffy János gróf úrnak — a horvát bánnak és tábornoknak — nem csak az volt a neve, amit az ajtónállók be-bekiáltottak néha a bécsi Burg egy-egy ajtaján. Akik közelebbről ismerték, rendszerint elhagyták mind a sok elő- és utónevét, hogy egyetlen szóval pótolják őket, amiről azonban jobban ráismertek, mintha saját magát prezentálta volna. Ezek a beavatottak csak úgy hívták a büszke magyar főurat: „*Vasember*“.

Ha talált az elnevezés az apára, a lány se esett messzi attól a fától, mely virággá bontotta.

Mária felnőtt, elérte tizennyolcadik évét, de se betegnek, se álmodozónak nem látta eddig soha, senki. Most mégis úgy járt-kelt egyszerre az újvári udvarban, mint az álomlátó. Ha beszéltek hozzá: összerendezent. Ha pedig ő beszélt, elakadt néha a szó közepén. Aztán a levegőbe meredt, mintha a semmiből olvasna. Mintha onnan is csak annak a levélnek elfutó sorait látná, melyet napokkal előbb küldött a keserves emlékü Bécsbe, innen, a vőlegénye mellől. Egy idegen férfinak, akire ugyan a koronás magyar királynak kijáró tisztelettel gondol, de női ösztöne borzongásával.

Ha beigazolódna néhanapján felszükölő aggodalmi...! Ha a király valóban többet érezne iránta pusztá uralkodói kegyenél...! Mi lesz akkor? Nem fog-e erőre kapni ez a tilalmas érzés az ő levelére? Nem fog-e tápot nyerni abból a kedveskedő hangból,

amivel ő a kemény békepontok nyersségét és döbbenetes tartalmát igyekezett ellensúlyozni? S ha igen, mi vár majd rá azon a napon, mikor kénytelen lesz összezúzni abban a gögös lélekben a feltornyozott fellegvárakat? Megmutatni, hogy a szent német-római birodalom mindenható ura pusztá eszköz, kényszerűségből megragadott, közömbös eszköz volt csak a szolgáló-leány kezében, amivel az egy másik férfi szerelméért küzdött? Hogy fogja bírni ezt a szembenállást? S mit várhat a királytól, akit férfi voltában olyan halálosan megalázni készül? Nem lesz-e vajon igaza a megbántott embernek, ha eltapossa, mint egy útálatos, alattomos kis férget? Nem vakmerő játék-e ez egy emberi lélek nyugodalmával, amit ő itt művelt? Nem visszaélés-e a mindenkori jótevő hiszékenységével?

Hogy kétségeitől meneküljön, sóváran kereste Gábor közellétét. Völegényének mindég-derűs bizakodása el tudta altatni egy-egy kis időre lelkiösmertének vívódásait. Új erőt, bátorságot öntött belé a várakozás türelempróbáló napjai alatt.

Azoknak is végük szakadt egyszer.

Egy reggel beköszöntött valahára a rég-bőjtölt vendég, az udvar kétszeresen megbízott követe: Wratizsláv.

Mint-hogy mindkét szembenálló udvar tovább is kerülni akarta a tárgyalások hivatalos látszatát s mint-hogy a fölvelt szokás lassankint már valóságos szabállyá alakult, a kancellár és a fejedelem megint az asszonyi szálláson találkoztak.

Őnagysága azonban ezúttal nem hurcolta el vendégét. Sőt, megalázkodva távozni-készülő feleségét is visszatartotta, Máriával együtt.

— Maradjanak csak hölgyeim! — intett. — Nem lesz hosszú a dolgunk. Őexcellenciája döntést hozott, melyet úgyse tarthatunk titokban. — Egyetértünk, gróf úr?

— Annál inkább, — hajolt meg a követ — mint-hogy a jó hírekkel sohase siethetünk eléggé.

Há'om pár szem tapadt rá.

Wratiszláv kifordította a térdén csipkeujjas tenyereit:

— Egyszerűen megfoghatatlan, — mondta. — Hogy történt, mint történt, nem érti senki. De az udvar még most is álmélkodik. Nem tagadom, velem együtt. Ófelsége — aki köztudomásúlag oly érzékeny atyai és uralkodói önérzetére — a legkegyelmesebben fogadta nagyságtok jegyzékét. Azt a jegyzéket, fejedelem, melynek rendkívül vérmes hangját és széles igényeit, úgy gondolom, maguk a koncepció létrehozói se vitathatják. Ófelsége benső hajlandóságáról biztosítja nagyságotat s legjobb üdvözleteit küldi. Ha ez se csuda, akkor soha semmi!

Nem jött válasz. Csak Mária öléből esett le zajjal a hímzőolló.

Wratiszláv folytatta:

— Az uralkodó meghosszabbította a kívánt fegyverszünetet. Kikerekítette száz napra. És hajlandó tárgyalni minden föltételről. A fölkelés vezetőit se zárja ki engedékenységből, melynek mértékét azonban, törvényes király létére, az egybehívandó, szabályszerű országgyűlés elhatározására kell bízni. Azt hiszem, nagyságot is méltányosnak ítéli?

Nyílt kérdés volt ez már, mely elől nem lehetett kitérni. Nem szándékozott elzárkózni a fejedelem, aki csak ráruházott méltóságát becsülte meg akkor, mikor a követ előterjesztését előbb végighallgatta.

Most fölpillantott, egyenesen a kérdező szemébe.

— Kétségtelen, — felelte — hogy a törvényes országgyűlések megtartásával is egy rég panaszt, nagy sérelmünk nyerne orvoslást. Ám excellenciád tudja, hogy a legfőbb ütközőpont a tárgyaló felek közt mégse ebben a kérdésben, hanem a külön erdélyi fejedelemség gondolatában rejlett. Mi választ hozott ön erre a feltételünkre?

— Római Principauté Souveraine. Független fejedelemség és ülés, szavazat a birodalmi gyűléseken, az őfelségével külön folytatott megbeszélés eredményeképp — hangzott a válasz. — Az uralkodó hivatalosan is megerősíti a fenséges asszony, mint családi követ

által küldött magánigéretét, mert okvetlenül, és pedig busásan akarja kárpótolni nagyságodat.

A fejedelemnek pillája se rezdült.

— A kárt nem lehet pótolni, — mondta. — A kár az egész népet érné, melynek én nem diktátora, csak egyszerű sáfárja vagyok.

— Kérem nagyságodat, — emelte föl a kezét Wratiszláv — ne alkossan végleges ítéletet, mielőtt az uralkodó indokait a maguk teljes egészében megösmerné! Őfelsége tisztán látja azt a célt, amit nagyságotk Transsylvania függetlenségével szolgálni kívánnak. Nem más az, mint a trón sakkbantartása Erdéllyel. Szüntelen fenyegetés, emelt ököl az uralkodó felé. Az osztrák tartományok s a magyar királyság, ilyen alapon való kibéküléssel, olyan színben tűnének fel, mint valami házaspár, ahol a szomszéd, vagy sógor pártfogolja a feleséget az ura ellen. Van-e, lehet-e önérzetes férfi, aki ilyen viszonyt örömmel vegyen?

A fejedelem csöndesen ingatta fejét.

— Gróf, — válaszolt — ön valóban színes és képes vitatkozó. Ám a legsikerültebb dialektikai fordulat se magyarázhatja megengedhetővé, hogy egy egész nemzetet egyetlen ember személyes szempontjai alá rendeljünk. Legyen bár az a személy maga a király s nevezzék bár azt a szempontot kényes önérzetnek, vagy akármi másnak. Tisztelettel hajlok meg az uralkodó férfiúi büszkesége előtt, de nem áldozhatom föl neki népem érdekeit.

Látszott a követen, hogy nehezen várja a mondat végét. Legott élénken kapcsolódott a szóba:

— Köszönettel tartozom nagyságodnak, amiért emlékezetembe idézi, hogy őfelségénél se az előbb előadott indok jár elől akkor, mikor kitart elhatározása mellett. Hanem hasonlóképp a magyar nép érdeke, mely iránt annyi hajlandóságot táplál, hogy szinte valamennyi elődének hagyományával szakított már miatta. Az uralkodót fájdalommal töltené el, ha alattvalói épp az ő túlzott engedékenységén zúznák össze országának holnapját. Kénytelen gondolni

azokra az időkre is, amikor majd más veszi kezébe az ő letett jogarát. Meg kell akadályoznia bölcs előrelátással, hogy ne egy örökös tüzfészket, zavargásokra való precedenst, ne elvetett vihart, hanem szilárd alapokra helyezett békét, egységes és egészséges országot hagyjon utódaira. Erdély nem áll egyedül függetlenségi törekvéseivel, a trónnal szemben. Hasonló igényt támaszt a bajor választófejedelem is, akinek ugyanazt az üzenetet vittem őfelsége részéről, mint amit ide hoztam. Nem mondhatja senki, hogy az uralkodó mostohább mértékkel mér magyar alattvalóinak, mint a többi népének. Őfelsége telve van őszinte jóindulattal s ha időt és módot adnak neki, hogy fiatal szíve egész nemes törekvését megvalósíthassa, meglátja nagyságod, engedékenységből csak áldás fog származni azokra, akiknek sorsán mindketten aggódnak.

A fejedelem fölvetette fejét.

Mélyen Wratiszláv szeme közé nézve kérdezte:

— És mit felelt a javaslatra a bajor választó?

— Nem tagadom, hogy elutasított, — bólintott a kancellár. — Bizonyos azonban, hogy az az idő is eljön, mikor a választó megbánja merev elzárkózását. Kérve kérem nagyságodat, őfelsége nevében is, ne vegyen mustrát róla! Ne kövesse a végzet útján!

A fejedelem néhány pillanatig hangtalan tündésbe merült. Nagyon szelíd és nyugodt, de éppolyan szilárd is volt az arca, ahogy megint megszólalt:

— Kétségtelen, hogy azok az ajánlatok, melyeket őfelsége tesz, mindenben kedveznének házam érdekeinek. Ám én nem családom emelését, hanem egyedül hazám jóvoltát tűztem céloomul, mikor élére álltam ennek a fölkelésnek, melynek gyümölcseiből se szüretelhetek magam. Erdély garanciáját hát el nem ejthetem. Ne gondolhassa azonban őfelsége, hogy ifjúi jószándéka hajótörést szenvedett az én megátalkodottságomon! Íme kancellár, ön késznek lát engem a visszavonulásra.

— Hogyan? — nyíltak nagyra a követ szemei.

A fejedelem fölkelte és kiegyenesedett, harminc-
esztendősi férfi szépségének egész büszke pompájában.

— Úgy, — felelte — hogy saját személyemben
hajlandó vagyok lemondani az erdélyi fejedelmi szék-
ről és visszaadni választási diplomámat az erdélyi ren-
deknek. Kívánom, hogy válasszanak mindkét résznek
kedvesebb fejedelmet nálam, habár szolgálóimnak leg-
kisebbike volna is az.

Annyi jósággal hulltak ki ezek a szavak és annyi
természetes méltósággal párosultak, hogy nem lehetett
a varázsuknak ellenállni.

A kancellár, akarva-nemakarva, kénytelen volt
összehasonlítást tenni saját udvarának érközpontjai
s e közt az ember közt, akiben egymagában több emel-
kedettséget tapasztalt, mint amazokban együttvéve.
Érezte a nagy pillanatot, melynek lehellelte megérint-
tette. Ő maga is fölkelte s mély megindulással meg-
hajolt.

— Oh fejedelem! — buggyant ki belőle az elfojt-
hatatlan szimpátia férfias fájdalma. — Attól tartok,
hogy nagyságod nemes szíve mélyén szövetségesének,
Franciaországnak ígéretében bízik. Felel, hogy ez
az ország azoknak a fejedelmeknek kórháza, akiket
hűtlenségével mind szerencsétlenségbe döntött! Ön is
ezek számát fogja szaporítani s elhagyatottan fog
meghalni.

— Nem Franciaország viseletét veszem én tekin-
tetbe, hanem kötelességemet, — futott át egy pilla-
natnyi ösztönszerű borzongás a hatalmas vállakon,
hogy aztán nyomban ismét megkeményedjenek.

A fejedelem fölkelte és búcsúzott.

A követ pedig tisztelettel fogta tenyerébe a felé-
nyújtott jobbot.

— Áldja meg önt az Isten, fejedelem!

— Népem boldogságával és nyugodt lelkiösmeret-
tel — egészítette ki a távozó és lassú, nyugodt léptek-
kel elhagyta a termet.

Mária pedig egyszerre hintált most a hullámhegy
tetején, ugyanakkor megmérve a völgy mélységét is.

A fejedelem szavai mély hatást tettek rá. Felele-

tet vélt kiolvasni belőlük, saját kétségeire. A látott példa megerősítette abban a hitében, hogy kicsinyesség volna a maga életének aprólékos gondjaival bibelődnie, mikor ezrek érdeke forog kockán. De egyszersmind azt is megmutatta neki, hogy a kezdett úton nincs többé megállás. Haladnia kell tovább, nem nézve se jobbra, se balra, csak mindég a célt, mely egyszer — majd mikor beteljesül — bizonyára meg fogja szépíteni azokat az eszközöket is amikhez nem szíve és kedve szerint, hanem merő kényszerűségből nyúlt.

Látta, hogy itt a fejedelem részéről eldőlt a kocka. Minden attól függ most már, hogy a másik fél, a király megmaradjon abban az engedékeny hangulatban, amiből üzenete született. Akkor is, majd mikor a fejedelem válasza tudomására jut.

Tudta, hogy ütött számára, a boldogság kurta napjai után, a válás órája. Érezte, hogy mennie kell innen, jegyesének annyiszor vágyott közeléből. Vissza, a küzdelmek és veszedelmek világába. Mert így kívánta az a távoli hatalmas cél, amiért íme, nálánál nagyobbak az övénél százszor keservesebb áldozatot hoztak s amihez neki is hűnek, következetesnek kellett maradnia.

Tudta ezt és mélyen felsóhajtott.

Menni...!

De hogyan?

Parancsa összefüggött a fejedelemasszonyéval, akit nem hagyhatott el.

Önkéntelenül felpillantott s tekintete épp kereszteződött Saroltáéval, akit a sors különös játéka láncostársává tett.

— Elpusztulok, ha nem kezdek meg a legrövidebb időn belül gyógyfürdőimet! — hallotta fölsíránkozni a jólismert, panaszos hangot, mely ez egyszer bosszúság helyett reménykedéssel töltötte el.

Már rájött, hogy mit kell tennie.

Haladéktalanul önmaga is belekapcsolódott a kérlelésbe, míg Wratizsláv megcsappant kedvvel vette tudomásul filiszteusainak megszorodását.

— A felség elküldte ugyan kívánt útleveleiket és fölhatalmazott azok átadására, a béke kérdéseit azonban nem sikerült véglegesen megoldanunk s így szerintem jobb, ha a fenséges asszony még türelmezik, — felelt.

Almodni se merte volna Sarolta, hogy olyan erős védőügyvédre talál, mint amilyen most a vonakodó kancellárral szembeszállt.

Mária valóságos ostromot rendezett Wratiszláv ellen, először a gavallér gondolkozású lovagra, majd a követ általában ismert nemes lelkére hivatkozva. Végül pedig a politikushoz fordult.

— Hiszen a fejedelemasszony a birodalom területén maradna! — vágta ki döntő érvét. — Ha tehát szükség mutatkoznék rá, őfelségének mindég módjában fog állani, hogy őt férjéhez visszaküldje.

A sarokbaszorított habozott még egy ideig.

Aztán csak megtört a keménysége. Megadta magát.

— Legyen! — csóválta fejét bosszús mosolygással és kiterítette a passzusokat. — Melyik napot írjuk a menetlevelekbe?

De nem volt ez olyan könnyű kérdés, amilyennek látszott! Itt már megbomlott az ostromlók szép egyetértése, megint. Saroltának egyszerre az úti előkészületek jutottak eszébe s két heti haladékot kért, a sok sürgetés után, míg Mária a mihamarabbi indulás mellett kardoskodott. Utoljára is Wratiszlávnak kellett döntenie, megvonva a két szélsőség közt a lehetőség határvonalát.

— Állapodjunk meg az egyheti haladékban, — mondta. — Ennyi idő szükséges, míg értesítem a hatóságokat, hogy kellő fedezettel várják a hölgyeket a határon. Mert mi tagadás, Morvaországban még jól emlékeznek a fölkelők betöréseire. Nem valami barát-ságos vidék . . . !

Bele kellett törődni a változhatatlanba.

Mária hát az utolsó nehézség elhárítására összpontosította inkább erejét. Nem szándékozta egész

Karlsbadig kísérni Saroltát. Sürgős dolgait hozta fel indokul, melyek őt Bécsbe szólítják.

— Az egyheti haladék elkerülhetetlen, — bólintott a követ. — Az udvarnak intézkednie kell, hogy valamelyik állomáshelyen kézbesítse méltóságod számára a visszatérési engedélyt s az útirány megjelölését. Maradjunk a július hó hetedik napjánál. Igen?

— Minthogy másképp nem lehet...! — fohászzkodott rá, nehezen palástolt türelmetlenséggel.

Oh, bár még idejében érkezne! Bár a bécsi udvarnagyk — akik oly híresek nehézkességükről — öfelsége tájékoztatásában most se tanusítanak nagyobb mozgékonyt, mint szoktak! Csak a döntés napja előtt már megint ott lehessen a Burgban! A többi aztán az Úristen dolga, aki, ha meg is adóztatta eddig, nehéz fáradozásokkal, de segítő jobbát se vonta vissza tőle.

VII.

Varázsszó volt az utazás kiadott parancsa, melynek nyomán lázas élet pezsdült fel az újvári udvarban. A fejedelemasszony lakosztálya kezdett inkább valami tengeri kikötőhöz hasonlítani, mint békés ágyasházhoz. Málházók, mosóasszonyok, szücsök, szabók, minden rendű és rangú mesteremberek lepték el s műveltek olyan hűhózást, dörömbözést, hogy meg lehetett volna süketülni belé. Saroltát mégjobban megviselte a sok izgalom. De Máriát is meghúzta a szokatlan tánc. Egész nap megállásnyi ideje se maradt. Ki nem fogyott a megbízatásokból.

Így köszöntött be az indulás előestéje. Együvé került addigra a sok holmi is, amit a fejedelemnő fürdőzéséhez készítettett. S a drága portékák elleptek a szobában minden talpalattnyi helyet, amit az ezüst-

veretes úti ládák szabadon hagytak. Ugyan értse a módját, aki úgy rakja el őket, hogy káruk ne essék!

Nem boldogult velük az úrnő. A komornákat meg éppen rossz volt nézni, míg Mária meg nem sokalta az ügyetlenkedésüket.

— Megengedi asszonyom . . ?

Engedte Sarolta. Hogyne engedte volna! Csak fájlalta, hogy így igénybe kellett vennie hölgyének szíveségét.

Azaz . . ?

Egyszerre ötlete támadt.

— Férfinak való dolog a makrancos ládákkal vesződni! Nem gondolja kincsem? Haller őrnagy úr bizonyára örömezt segítene nekünk . . .

És a nagy bábúnak annyira megtetszett az anyáskodó szerep, hogy nem is nyugodott, míg egybe nem fonta a fiatalok kezét.

Ő maga se késett aztán tovább, búcsút-venni attól, akihez olyan nagy garral indult, de akire a készülődés hevében ajtót nyitni se ért rá, egész áldott napon.

Hja, ki tehet róla, ha a sok mihaszna népség mind uüllépte egy tyúklépéssel a kikötött időpontot . . ?

— Végzet! — emelgette Sarolta a szemöldökét jelentőségteljesen, mialatt uszálya már eltűnt a becsukódó ajtó mögött.

A fiatalok egyedül maradtak.

Csak ezt várta Gábor!

Ledobbant az egyik cifra láda tetejére s nézett a távozó után, emberevő képpel.

— Szép, hogy valahára egymáshoz engedett! — vakkantott dühösen. — Hanem most ezzel elég is legyen a lótás-futásból! Azt mondom! Küldök egypár jó markos lókaparót, tapossák be, ami még hátravan a pántlikás lim-lomból!

— Nem úgy, — ingatta fürtös fejcskáját a kisaszszony. — Amit vállaltunk, tegyük. Essünk túl rajta hamar, akkor aztán nyugodtan használhatjuk az időt.

— Azt az elszaladó néhány órát! Igen!

Az őrnagy úr elkeseredetten harangoztatta csizmás lábait.

— Nem érzed, hogy ezeken az örökös búcsúzásokon elvérzik a lelkünk? Mért makacskodol, monddjad? Egy pap, két úrfi s azzal vége a nyomorúságunknak! Hát nem látod, kedves, hogy mekkora hatalommal áll önagysága az európai politika központjában? Hiszen már nem is tárgyal holmi békéről, hanem egyszerűen diktál! Mit keresnél tovább a bécsi udvarban? Ahogy eddig engedett a császárod, engedni fog végig, mert nem sok válogatása van neki, látszik. Vagy ha nem engedne, elhódítjuk tőle a gondviselését, apánk-urunkat. S akkor kétszeresen muszáj lesz neki a muszáj! Mária csak rakosgatott tovább, csöndesen.

A fejét rázta.

— Vegyen példát kegyelmed arról, akit mintaképpül ismert, — felelt. — Nézze a fejedelmet! Válik az is. Búcsúzik az is.

— No ugyan...! Helyében nekem se esnék nehezemre!

— Ne ítéljük, hogy ne ítéltesünk.

És a lány megállt a háborgó mellett. Vállára tette egyik könnyű kis kezét, úgy nézett az elborult szemekbe.

— Gábor...? — kérdezte. — Válaszoljon nekem lelkére kegyelmed: mi sorsot szánna az asszonyának, ha úgy igazán hajtanék a szavára? Mit kezdene velem, ha megint megdördülnének az ágyúk? Ha előlrül kezdődnek a vándorlás napjai? Vinne a regiment után, anyámasszony-katonájaként? Világcsúfjára? Vagy földönfutónak, sorsomra hagyna? Hiszen nekünk még otthonunk sincs, ahol meghúzódhassak! Idegenben hányatná a szerelmét? Boldogság lenne az, amit így erőszakolnánk, vagy kettős fájdalom inkább: szétfejteti a kezünket, amit már hittel összefontunk? Istenhózzádot mondani egymásnak, mikor az Isten már megtette köztünk az ő szent kötését?

Lágy ujjai szelíden símogatták Gábor buksi fejét, mely olyan mélyre horgadt most, a fölébresztett

felelősség terhétől, hogy dacos álla a mentekötő-zsinórt horzsolná, ha az a rózsaszín tenyérke föl nem emelné. A finom kezecskék végigfutottak az összeráncolt homlokon. Letévedtek a szemek repdeső függönyére is, hogy végül az egymásra szorított ajkakhoz érkezenek, melyek megvonaglanak az érintés édességétől.

Nem volt itt mást mit tenni, mint megfogni azt a két kis kezet és összecsókolni, ameddig a köntös szigorú ujja tilalmat nem gombolt rájuk.

Akkor aztán fölvetette fejét a vőlegény.

— Jó, — intett sötéten villanó tekintettel — legyen igazad másodszor is! Ám, ha legközelebb ilyen közélről érlek, hogy a karomat köréd fonhassam, egy életemre, a harmadik igazság az enyém lesz! Mert én nem engedem elvéni a szerelmünket. Jöjjön ami akar!

Létresikerült hát a nagy egyesség. Örülhetett volna a győztes. De Máriának mégis sóhajtás szakadt ki a száján, az öröm nevetése helyett.

Milyen jó is lenne most, odatérdelni a pattogó ember elé! Vállára hajtva a fejét, megvallani neki, hogy belül, a lelke mélyén, nem kíván egyebet, mint amit az kíván! Hogy önmaga ellen beszélt az előbb, mikor olyan szépen láncba fűzte mindazt a sok bölcs látszatú indokot, amivel a saját boldogságát riasztotta messze. Hogy nem félne ő se tüztől, se vértől, se a világ gúnyolódásától, se hányódástól, ha édes-felesége lehetne annak, akit távol parancsol kötelességből, mikor pedig olyan hangosan marasztaná a szíve! Milyen jó is volna: nem-menni innen, sehova többé! Nem futni kockázatoknak, nem viaskodni asszonyi erőt meghaladó, roppant feladatokkal! Csak az ő szerelmes ura árnyékának lenni, semmi többnek.

A gyöngeség kísértő percei azonban elszálltak hamar. Mária a fejedelem vasbavert alakjára gondolt és már mosolygott megint, keményen, bátran. Ráfordította a kulcsot az utolsó ládára is s mire Sarolta

visszatért, híre-nyoma se maradt a kis nyári zivatarnak.

A két szerelmes Istenhözátot mondott egymásnak, a szebb és boldogabb holnap reményében.

*

Hanem a sors könyörületesebb volt Máriához, mint ő maga. Egy kis toldalékot adott a szerelmeseknek.

A fejedelem úgy határozott, hogy udvarának néhány tagjával elkíséri feleségét, egy darabon. Nem hiányozhatott persze a Gavallér Urfiak kompániája se. Két napig lehetett aztán még a meghozott áldozat édességét ízlelgetni, az erőket próbálgatni, nézni egymást szívszakadva, szóadatlan. A két fiatal kiüríthette a szomorúság serlegét, fenékig.

Modorfalván végül állj-t parancsolt önagysága. Még egy ölelés, még egy kézzszorítás s azzal ki északra, ki délnek. Elváltak az utak és kisvártatva csak két fölnyargalt porfelhő jelölte azt a helyet, ahol két emberpár titkon hullatta el a szíve véréát.

Hátra lehetett dűlni most már a kocsi vánkösán, a szemet lehunyni s engedni a gondolatokat, könnyeket, szabadjára.

A két utas hangtalanná némult s ha néha egy-egy sóhajtás ki nem tör belőlük, azt lehetett volna hinni, hogy nem is élők, akiket a batár röpit. Az egyforma szürkeségbe mindössze az hozott olykor némi változatoságot, ha a hintók megálltak lovakat-váltani, kocsist, fullajtárokat cserélni, a postaházaknál. A vándorok kiszálltak ilyenkor, fölfrissűlni, megjártatni elpilledt tagjaikat.

Nagyszombatba érve azonban Lang doktor — aki a fejedelem parancsára tovább kísérte beteg feleségét — csak a fejét rázta. Még ebbe a kis mozgolódásba se egyezhetett bele többé, jó-lelkiismerettel. Saroltát nagyon megviselte már az út. Félős volt, hogy az első vigyázatlan zökkenő meghozza a fájdalmas rohamokat.

Mária hát egyedűl száll ki a hintóból. De alig pár

lépés után, amit a postaház felé tett, földbe is gyökerezett a lába. Meg kellett dörgölnie az elkerekült szemét.

Jól lát vajjon? Nem csak káprázat játszik vele?

A postaház előtt egy fejedelmi -tartású, nagyúri dáma állt, egy másik, szembe fordított hintó mellett, várva, hogy ellássák forsponttal.

— Júlia! — tört ki a leányból a meglepődés örömkialtása.

— Mária! — hangzott a nemkevésbé elcsudálkozott válasz.

És valóban, Aspremontné volt, aki sietve az álmélkodó felé indult, hogy szoros öleléssel karjaiba zárja.

— Milyen nem-remélt ajándéka a sorsnak, leánykám..! Ugyan hova ilyen nagy alkalmatossággal, mikor pedig én legjavában öcsém udvaránál hittem?

— Visszafelé s nem egyedül — mutatott Mária a batár felé. — Valaki várakozik ottan..!

De nem várakozott eddigre már az a „Valaki“! Integedett a fejével, halovány kezével, csipkés kendőcskéjével. Úgy hívta, sürgette volna sógorasszonyát, akitől olyan gyermetegül félt, ha a környezetében tartózkodott, ám akit igazi testvérként, szomjan nélkülözött mindég, valahányszor távolság szakadt kettejük közé.

Letelt aztán lassanként az ölelések, csókok adója itt is és Saroltára került a sor, kérdésekkel ostromolni a jövevényt.

— Abban, ha mink rójjuk az utat, nincs semmi különös. Hiszen köztudomású, hogy előbb-utóbb vissza kellett jönnünk. De hol jár erre ön, Juliette? Mire ez a nagy sietség, hogy lám, máris toporzékolnak váltott lovai a hintója előtt?

Hagyta Júlia átpatakzani magán a sok kérdést. Míg végük nem szakadt, csak állt ott a lelkendezők előtt, a zuhogó napsütésben.

Majd egyszerre felelt meg mind a tudakolódásokra:

— Öfelsége megbízásából megyek öcsémhez. A

császár nem elégszik meg azokkal az engedményekkel, amiket a kancellár útján üzent. Valami különös lágság lepte meg fiatal szívét, amin egész környezete bámul. Még több és még nagyobb bizonyítékát kívánja adni jóindulatának. Amivel most Franciscushoz küld, nem kisebb dolog, mint egy látatatlanban aláírt *Carte Blanche*... Fehér lap, amit úgy tölthet ki öcsém, hívei s a saját számára, ahogy akar. Öfelsége előre szentesítette az összes óhajtásokat...

— Az erdélyi fejedelemséget is? — fordult egyet, boldog szédüléssel, Mária körül a világ.

De helybe is zökkent megint, mindjárt.

Júlia tagadólag intett.

— Ezt az egyet kivéve, — emelte meg a vállát olyan egykedvűen, mint aki nem ismeri saját válaszának horderejét.

És valóban, Aspermontné — aki nem hallotta a fejedelem és Wratizsláv tanakodását — nem is tudhatta, amit Mária tudott s ami most legrepesőbb ujongását szakította belé. Hogy épp ez a könnyen-vett pont a kibontakozás rugója! Hogy épp e mellé szögezte le magát a fejedelem, olyan kérlelhetetlenséggel, amiből Isten a megmondhatója, hogy hajlandó lesz-e engedni bármi ígéretre, bárki szavára.

Ha csak ennek az egyetlen lénynek nem sikerül őt mérlegelésre bírni...!

Mária fürkésző pillantást vetett összevont szemöldökei alól a Minerva-vágású asszonyra, aki búcsúzásra nyújtotta kezét:

— Gondolhatják kedveseim, hogy ilyen hírrel ég a föld a talpaim alatt — mosolyodott el, anyjára emlékeztető, nyugodt mosolyával. — Megyek hát, hogy mentől előbb találkozassunk megint, talán már a soha el nem válás jegyében.

Olyan volt ez, mint válasz a leány töprengésére. És az aggodalmaskodó olvadni érezte tőle szívéből a rádermedt fagyot. Szemében új lámpácskákat gyújtott a remény.

Igen, Zrinyi Ilona leánya, ez a rég-nemlátott, kedves testvér, aki ért az öccse nyelvén, ez még tehet

csudát. Tudhat rá olyan hatással lenni, mint senki más. A közös vér, a két sugárzó testvérhomlok, összevetve ragyogó értelmét, kitalálhat valami olyan megoldást, hogy a legfőbb ügy se szenvedjen általa, viszont a béke útja elől is elgördüljön a roppant akadály, mely eddig lehetőségét szegte.

— Engedje Isten! Segítse az Isten! — adta vissza Júlia kézszorítását, egyszerre felelve annak reményeire és a sajátjára.

S a kereszteződő utak keresztet vontak a titkos fohász után. Nagy, szürke keresztet, melynek nem látszott a vége, a szétágazó, nagy messzeségben.

A két fogat váltott lovakkal iramodott tovább.

VIII.

Út alatt tűnt csak ki igazán, hogy mennyire helyénvaló volt Wratiszláv előrelátása, amivel a fejedelemasszony megváltozott tervét az udvarnál bejelentette. Ha nem rendelnek az utasok mellé egy század lovast, még komoly veszedelem is érhetne volna a beteget.

A morva határon átkelve, valósággal megrohmozta a felbőszült nép a kocsikat. Kövekkel dobálták, szidalmakkal halmozták őket. Sőt helyel-közzel odáig vetemedtek a kuruc betörésekre jól-emlékező morvák, hogy a puskaagyakra és kardokra is sor került.

Máriának ugyan meggyült a baja a kényes, ijedős asszonnyal, akit a derék Lang doktor nem győzött csillapítani. De a máskor mindég derűs profeszornak is, mintha az orra vére folyt volna. Egyre sóhajtozott, hümmögött. Mind aggodalmasabb arcokat vágott.

Végehosszatlanak tűnt fel így az út, a nagy bizonytalanságban, úgy, hogy Mária hinni se mert a szemének, mikor egy este a lovas kíséret parancs-

noka, az udvarias Ritschan császári tábornok, a hintó előtt fel-felpislákoló lámpák fényére mutatott.

— Mindjárt beérkezünk Prágába.

Szegény fejedelemasszony inkább halott volt ad-digra, mint élő. De Mária se a szokott fürgeséggel szállt ki a mozgó kórházból s kellett hozzá egy-két topogás, nyújtózás, míg agyonzsibbadt lábai megint belegyőződtek a gyalog állapotba. Döcögött akkorra már Lang doktor is, a patika-ládájával. Csak nem egyedül!

A bekérdező jelre hirtelen megnyilt a város kapuja és mintha minden kövének lába kelt volna, egész sereg ordító, tülekedő ember ruccant a meglepett jövevényekre. Se szó, se beszéd, megragadták a lovak zabláját. Lecibálták róluk a rémült fullajtárokat, elállták a felhágókat, elsodorták a fecskendőjével hadonászó Lang doktort. Körülfogták az alatt tipegő dá-mát is és durva hangon, érthetetlen zsvaj s fenyegető ökölrázás közben próbálták tudtára adni, hogy el kell távolodnia a kocsitól.

Mária előbb nagy szemeket nyitott a lökdösődő atyafiakra. De nem azért volt ő a vasember lánya, hogy sokat csudálkozzék! Felfogta a jelekből ítélve hamar, hogy valami gonosz véletlen kockázatos helyzetbe sodorta őket és hogy ez, ami itt körülöttük csörömpöl, minden, csak nem barátságos fogadtatás. Nekiszegült hát a hintó ablakának s minthogy az ördögadta zenebonában úgyse hallotta volna meg a kiáltást senki, a kalapkötő szalagjával igyekezett magára vonni a kapufülkében hivataloskodó Ritschan figyelmét.

Fordult is a tábornok a lovával, tüstént. Félrelök-döste az acsarkodókat. Egy kis helyet is tágított Máriának a lovagló ostorával. Ennél többet azonban nem tehetett.

Kedvetlenül emelgette a vállát.

— A kapuban parancs fogadott. Be kell vonulnom embereimmel a városba.

— Itthagyna minket excellenciád, ennek a cső-cseléknek prédájául?

— Kötelesség: kötelesség, — hangzott a kurta fe-

lelet, amiben — különösképpen — nyoma se érzett többé a tábornok eddig tanusított nyájasságának.

Majd a sáskahadra mutatott az ezüstfejű pálca:

— Nem haramiák ezek, csak polgárok, akiknek szintén rendeletük van arra, amit tesznek.

— Hogy inzultáljanak két védtelen asszonyt, akik közül az egyik beteg?

— Nem. Hanem hogy leleplezzenek és ártalmatlanná tegyenek egy veszedelmes bujtogatót, aki lázító szándékkal teszi lábát annak a tartománynak a földjére, melynek vendéglátását élvezni akarja.

— S ezt az alattomos cinkost a mi sorainkban keresik? — hátrált el Mária megdöbbenésében.

De a tábornok úgy tett, mintha nem vette volna észre szavai hatását.

— Szükségtelen a sorok közt kutatni! — mosolyodott el fanyarul. — Elég, ha méltóságod szabaddá teszi a kocsi ajtaját, amit testével fődöz s hagyja, hogy az őrség rányisson arra, akit keres.

— Csak nem a fejedelemasszonyra céloz ön?

Ritschan igent intett.

— Okosabb, ha nem keveredik tovább méltóságod se olyan ügybe, amiből kellemetlenségnél egyebe nem származhat. Volt szerencsém erre önt figyelmeztetni. Most pedig ajánlom magam gráciájába.

Egy kimért meghajlás és a szikár katona tovább-szöktetett, négyes sorokba zárkózott katonái élén, át a kapun. Vissza se nézett többé.

Mária értetlenül bámult utána. Be kellett azonban látnia, hogy nő létére nem szegülhet ellen ennyi martalócnak, akik a katonák elvonultával megint összezárták a kört a szorongatottak körött. Ő maga nyitotta hát ki a hintó ajtaját s megnyugtatva a riadt Saroltát, hogy mindössze néhány ostoba formaságról van szó, izmos karjaival mindjárt ki is segítette.

Addigra már a derék doktor is hozta a hátán belesimpaszkodott fogdmegeit. Lecibált fekete talárját vetette oda az úrasszony elé, ülésnek.

A galamszelíd ember fogát csikorgatta tehetetlen dühében.

— Most aztán nézzük, hogy mi lesz!

Bizony, semmivel se gyöngédebb a vendéglátás, mint amilyen a beköszöntő volt. A kapun még egyre rajzottak kifelé a hajdemákok. Néhány nagyfejű is csapódott közjük. Irányodtak egyenesen a hajótöröttek kis csapata felé. De ezek legalább már értettek németül. Meg lehetett kérdezni tőlük, hogy mit jelentsen a pokoli komédia?

— *Ja was..!* — vigyorgott vissza az öklét szorongató Lang doktorra egy köpcös, birkafejű atyafi, nyilván a többi vezetője. — Kérdezni majd mi fogunk.

Hogy ki az utas? Kik a kísérők? Hol születtek, mikor és hányadik évben? Ki volt apjuk, anyjuk? Milyen rangban és állapotban? Honnan jönnek, hová tartanak s legfőképpen milyen céllal?

— Ott az útlevelünk!

— Füttyülök rá! Nem bajlódok vele.

Mária idejénvalónak ítélte, hogy Lang doktor elé lépjen.

Végigmérte az okvetetlenkedő hájtömeget.

— Ez itt Sarolta hesseni hercegnő, — mutatott a szeme fehérjéig elsápadt fejedelemasszonyra, — aki üdülés céljából utazik Karlsbadba. A többiek pedig kíséretéhez tartoznak. Engem kivéve, aki őfelsége udvarhölgye vagyok s innen egyenesen Bécsbe megyek, ahol lesz majd néhány szavam a császár előtt hivatalnokainak rossz modoráról...

A burkolt fenyegetés nem maradt egész hatástalan. A fő-markoláb hátrébb lökdöste kajánul vigyorgó népét. Bár ő maga nem tágitott.

— Ha jószántából előadja ki-ki, amit rejteget, akkor személyében nem lesz bántódása. Egyébként nem felelek semmiért.

— De mit adjunk elő?

— Mit..! Az aranyakat!

A hajótöröttek egymásra hökkentek.

— Aranyakat..!

— Csak nem kell a tudatlant adni!

— De mikor mi egy betűt se értünk az egész kavardásból!

— Belőlem akarnak játékot űzni? — förmedt föl a vallató, kiújult méreggel. — Hát azt hiszik, hogy a levegőbe beszélek? Itt a följelentés, itt a parancs! Tudjuk, hogy lázadás megszervezésén, Csehország lángbaborításán és a szent német-római birodalom megdöntésén töri a fejét az egész kompánia! Nohát! Elő egykettőre azzal a Júdás-pénzzel!

Olyan dühítően nevetséges volt ez a csökönös bárgyúság, hogy Mária nem bírt ellenállni az ingernek. Tehetetlen haragjában a felfújt képű ember szeme közé nevetett.

— Ön ostobaságokat zagyvál.

— Vonakodnak előadni a vesztegetésekre szánt pénzt?

— Minthogy kiszabottan csak utazásunk költségeivel rendelkezünk.

A markoláb-főnököt elfutotta a pulykapirosság. Sarkon fordult és odarivallt a fogdmegeinek:

— Kutassátok át a hintókat és a málhás szekereket! Hordjatok elébem mindent! Majd lesz itt rend, mindjárt!

Több volt ez már, mint amennyit Sarolta egy-halomásra, veszteg elbírt.

A fejedelemasszony felsikoltott:

— Jaj a ruháim! Az illatszereim ..! Tönkreteszik a gazok!

— Lehet, — vetett Mária egy feddő pillantást az ijedezőre. — A csöcselék rombolhat, de nem hallhat jajveszékelní egy vérbeli hercegnőt, aki azonfölül még fejedelmi hitves is.

— Gondolja ön? — verdestek Sarolta könnyes pillái egy kis elröstelkedéssel.

S minthogy Mária nagyon nyomatékosan intett igent, Sarolta nem mozdult többé. Sőt igyekezett tőle telhetőleg kiegyenesedni a kocsivánkosokból rögtönzött trónuson. És azontúl egy mártirnő fennkölt világmevetésével nézte a dülőkat, akik egyre-másra cipelték elő féltett málháit.

Egymásután szakadt föl a ládák teteje, a fejsze-csapások alatt. Egymásután cibálták ki a nekitüzese-dett kozárolók a csipkés, hermelines drágaságokat, fátylakat, palástokat, hímes cipellőket, gyöngyös féketőket, ezüsttel átszőtt, islógos ingvállakat. Összeturkálták, megmarkolászták, kiforgatták, szétrázogatták, földre dobálták őket. Sőt meg is laskázták némelyiket, veszett buzgalmukban.

A gyolcs-holmikra került aztán a sor. És nem csuda, ha Sarolta csak nehezen tudta megőrizni lelke-re kötött méltóságát. Mert maga a feddője is színeit kezdte váltogatni arra a cudarságra, ami most következett.

A baromi népség a legbizalmasabb testi holmi közt vájkált már. Röhögve dobálta egymásnak a habos-csipkés jószágokat. Egyik egy patyolatkönnyű ingecskét lobogtatott szennyes markában, másik egy fűződereket illegetett, míg ki nem dült a hahotázástól. Akkor végül egy cigányképű legény pattant elő. Ez meg azt eszelte ki, hogy a pantallója tetejére erőszakolt valami lenge kis portékát s úgy járta benne a kállai kettőst, az egész horda vad gyönyörűségére.

De már ennyi alávalóságot mégse nézhetett tétlen a vasember lánya! Szempillantás alatt a gyalázkodó előtt termétt s kikapva a fáklyát a legközelebb hetvenkedő lator kezéből, úgy sujtott vele a gúnyolódó arcába, hogy míg él, se lásson több táncot.

A póruljárt ordítva hengeredett a földre. A többiek pedig azon kezdtek nevetni egyszerre, aki alulmaradt, míg Mária — mint valami győztes amazon — fölszegett fejvel lépdelt vissza köztük. Nem is mozdult többé. Hagyta, hogy a fogdmegek fölborítsák a konyhakocsikat, belepákosztoljanak a jóféle liktáriumokba, fűszerszámokba és csak a hajdemák-főnök közeledtére bocsátotta el a fejedelmi úrnő hideg kezét.

Volt is mit nézni a morván! Idő közben valóságos Nagy Sándorra fuvalkodott. Olyan diadalmas mozdulattal mutogatott a mögötte párosával görgetett hor-

dócskákra, mintha legalább is ugyanannyi leszerelt, ellenséges ágyú volna, mind.

— Hát tökfejű vagyok én, mikor azt állítom, hogy aranyat visznek? — triumfált.

— Hogy micsoda ön, — vont vállat Mária — azt megmondta saját maga. Ami pedig a hordókat illeti, ajánlom, hogy húzódjanak el tőlük, mikor meglékelik őket.

De ügyeltek is a prédalesők a figyelmeztetésrel. Örültek, hogy a hordóknak eshettek. Ki is buggyant azokból olyan szökőkút, hogy a martalócoknak telicsapódott szemük-szájuk. Nem ugyan arannyal, bár nem is sokkal alantasabb portékával. Tokaji mászlást töltetett a fejedelem a szépen kifaragott faedényekbe, arra az időre számítva, mikor majd a pezsgőborra ún rá az ő szeszélyes, nagy gyermeke és a hazai lesz megint a ritkaság neki.

A dudaképű morva öklét szorongatta dühében s most már csak azért se akart engedni a maga igazából!

— Ontsátok meg a hintó üléseit, a kocsis bakját! Forgassátok ki a fullajtárok tarsolyait! — toporzékolt.

Aztán, hogy onnan is üres marokkal tértek vissza a legényei, megállt bőszerűen a viharvert utasok kis szigete előtt.

— Mégis meg fogjuk lelni az aranyakat! — rázta a birka-göndör parókájú fejét. — Megmutatom, hogy előkerítjük, ha nem a hordókból, akkor egyebünnen!

S odaripakodott két ódalgó legényt.

— Elő a dámákkal! Motozzátok meg őket!

Végső veszedelem volt ez a fenyegetés. Rosszabb a pusztításnál, durva tréfáknál, a tömlőcnél is rosszabb!

A két asszony megsemmisülten meredt egymásra.

Hogy ezek a szennyes kezek érinteni merjék az ő kényes szeméremmel burkolt testüket..!

Pedig a dudaképűn látszott, hogy nem tréfál. A hiúságán esett csorba valóságos zsarnokká ingerelte. Egész belerészegedett saját korlátlan hatalmába és amazok kiszolgáltatottságába.

Hanem azért mégse állt olyan végkép elhagyatottan az a két Isten-árvája, mint a bosszút ízelet kujon hitte. Egy hűséges szív legalább dobbant feléjük.

A derék Lang doktor, látva a fenyegető helyzetet, egyszerre elfeledkezett a tudományokban megsatnyult tagjai gyöngeségéről, épúgy, mint arról a kockázatról, aminek szembefut s egy sárkányölő Szentgyörgylovag hősi eltökéltségével termett a két dáma előtt.

— Ne tovább! — kiáltott megércesült hangon. — Csak rajtam keresztül tehetik meg azt a gyalázatot, hogy illetni merjenek két nemes, főrangú hölgyet!

— Rajta! — vezényelt a birkafejű, dőlyfős nevetéssel.

És a csöcselék is felröhögött a nekivaló tréfán. A végzett hasztalan cipekedés után mulatni akart valahára s ehez a mulatsághoz keresve se találhatott volna különb alanyt, mint a cingár, ügyefogyott kis pergamen-embert, aki száználmas madárijesztőként polcozta magát az ő hivatalos engedelmük és a két kiszemelt préda közé.

Már indultak a martalócok. Már emelték szenyves öklüket, mikor egyszerre mindnyájának, mintha gyökeret-vert volna a lába. Megtorpantak. Még a szájukat is nyitva felejtették.

A kapu felől kürtszó bődült. A láncok csörömpölése elnyomta az asszonyi sikoltást. Majd a visszahulló csend várakozásteljes feszültségét hirtelen egy öblös hang szelte ketté: :

— Öfelsége, a császár nevében: állj!

A többi — ami ezután következett — szinte percek alatt játszódott le, úgy, hogy a menekülteknek felocsúdni se igen maradt érkezésük.

A lebocsátott hidat fegyveres katonák lepték el. Futva az egyhelybe-büvölt horda közé vegyültek s félre lökdösték az útonállókat. Az úr pedig, akinek mindezt a csudát végbevinni hatalom adatott, az úr, aki vállán keresztül vetett palástjában, a híd homályos hátterében állt eddig, most kilépett a megváltottak elé:

— Nincs mitől tartaniok többé, — mondta. —

Kérem, nyugodjanak meg és gyakoroljanak elnézést a sajnálatos incidens fölött, melyet egyedül polgárőreink ostoba túlbuzgalma okozott. Szerencsére, a kár nem helyrehozhatatlan és gondom lesz rá, hogy ugyanazok, akik a felfordulást mívelték, vissza is rakjanak minden darabot a málhákba, rendes katonáink ellenőrzése alatt. A hölgyek megtisztelnének, ha elfogadnák saját hintóimat, a megrongáltak helyett.

A trombitás angyal szavai se lehettek volna zengzetesebbek Sarolta számára, mint ez a nyájas biztatás. Lang doktor is boldogan tapogatta megmenekült csontjait. Csak Mária nem akart a kedvére lelni. Egyre azon tűnődött, hogy ugyan hol is hallotta ő már ezt a hangot? Hol látta ezeket a kurta, vékony lábszárakat? Ezt a himbálódzó, potrohos törzset, rövid nyakat, csemcsegő, húsos száját? Ezeket a nyugtalan, apró, sündisznó-szemeket? S miért érinti olyan visszatetszéssel ennek az embernek közelléte, aki pedig szabadítójukként jelent meg itt, egy halálosnál utálatosabb veszedelem közepett?

Ki hát ez az ember?

Mintha csak fennhangon mondta volna ki a kérdést, a jövevény feléje fordult.

— Ha nem sejteném, hogy az ilyen szép, fiatal kisasszonyok, mint méltóságod, sietnek elfelejteni a hozzám hasonló vén legényeket, akkor arra kérném, hogy prezentáljon a hercegnőnek. De minthogy föltevéssem aligha csal, szabadjon előbb ismételten kegyeibe ajánlanom azt a szerencsés fickót, aki a múlt év őszén — az udvar beköltözésekor — önt a Favoritából Bécsbe kísérhette.

— Prechorowsky gróf..! A cseh helytartó..!
— riadt ki Mária száján egy megdöbbsent kiáltás.

És most már igazán mindent tudott. Egyszerre emlékezett vissza a tolakodó vén emberre, aki valaha, a fővárosba érkeztek, olyan arcátlanul méregette a császári antekamerában. Aki ismeretlenül ajándékot mert küldeni neki. Akinek fölháborító bizalmaskodásaitól csak a botránnyal való fenyegetőzés árán bírt

megszabadulni s aki aztán gyáva meghunyászkodásában talán még ezeknél a megszeppent fogdmegeknél is megvetendőbb látványt nyújtott. És míg Sarolta be nem telt a nagyszerű lovag magasztalásával, ő már tisztában volt vele, hogy ami ezentúl vár rájuk, az semmivel se lesz kevésbé kínos élmény, mint aminek hátat fordítani készülnek.

Alig tudta kimorzsolni fogai közül a köszönet elkerülhetetlen szavait. Több nem is telt tőle. Hang nélkül követte az indulókat a városkapun belül várakozó hintók felé.

Igen ám! De hová hajtson a kocsis? Az Iszpánia fogadóban rendelt ugyan szállást az utasok részére az a fránya parancs, mely Prechorowsky nagy sopánkodására így elkésve érkezett hozzá s oly sok galibát okozott. A helytartó úr azonban tudni vélte, hogy mivel tartozik előkelő vendégeinek. És fogadkozott, hogy sohase bocsátaná meg magának, ha ezt az egy parancsot — az elsőt és utolsót életében — meg nem szegné. Kérve kérte hát a dámákat, hogy ne vessék meg hajlékát, ahol valamicskét talán méltóbbképpen helyezhetné el őket, mint a fogadóban.

Jó oka volt Máriának, tiltakozni az ajánlat ellen.

Ám ezúttal Lang doktor is közreadta a vótumát.

— Ezek a fogadók, — rázta a fejét — nem úri-hölgyek, még kevésbé betegek ellátására valók. Hijján szűkölködnek a kellő tisztaságnak. Békesség, kényelem meg éppen semmi. Kötelességem tiltakozni a beteg tovább sanyargatása ellen.

Nem maradt más hátra, mint beletörődni a többség határozatába, minthogy felvilágosítást adni, ilyen nyílt színen, úgy se lehetett.

Mária kénytelen-kelletlen beszállt a hintóba, Sarolta mellé. De mikor Prechorowsky rájuk csapta a kocsiajtót, az az érzése támadt, mintha börtönkapu csapódott volna rá. Sötét tömlöc, melyben csak két kis

pont világít. A helytartó úr két apró, éhes, alattomos szeme.

Egész valójában megborzongott.

Jóságos ég..! Hogy fognak megszabadulni a — szabadítójuktól..?

IX.

Fényáradatban úszó, büszke palota előtt állt meg a fogat. A kocsifeljárót libériás inasok lepték el. Terelték a vendégeket a felső rendre, ahol aztán az előresietett házigazda várt rájuk, nagy szerénykedve.

— Bár jól találnák magukat magasságaitok az én otthonomban, mely ugyan nem méltó ilyen fényes vendégekhez, szíveslátás tekintetében azonban nem hagy kívánnivalót, — fuvolázta.

Mária átengedte a tiltakozást a fejedelemasszonynak. Ő inkább a szerénykedő arcát igyekezett kifürkészni. Tudni akarta, hogy mit várhat tőle.

Prechorowsky hájas homloka szederjes színben égett. Apró szemei villogva szökdöstek egyik kincset-érő tárgyról a másikra, rájuk vonva a vendégek figyelmét is.

Kevélység volt ez a színleges alázat! Gög és dicsekvés. A helytartó úrnak pedig minden szava kiszámított és hazug. Nem csaltak az emlékek. De Mária nem is vesződött velük tovább. Mióta a városkaput szerencsésen hátuk mögött hagyták, mióta megint szilárd talajt érzett a lábai alatt, egyetlen szorongó kérdéssé vált egész lénye:

Mi történt a politika boszorkány-konyhájában, mialatt ők a mérföldeket rótták? Mi sóval sózták, mi borssal borsozták vajon azt a nagy ügyet, melyet Ujvárban félbehagytak?

Igyekezett — tőle telhető közömbös arcot öltve — belekapcsolódni a társalgásba és puhatolózni Prechowskynál. Ám a házigazda minden kísérletét lehengette, mázsás udvariasságával.

— Se látok, se hallok addig, amíg a hölgyek fel nem frissültek, hogy legszebb élővirág-díszei legyenek szegényes asztalomnak, — kakaskodott.

Majd odaintett a lakájoknak:

— Vezessétek a dámákat!

És Mária bosszankodva kényszerült alkalmazkodni a zsarnoki szíveskedéshez. Hagyta, hogy Sarolta karjába fűzze a karját. Elindultak, a karos gyertyatartókkal korcsolyázó léhűtők után.

Alig tettek azonban pár lépést, mikor hirtelen társnőjének egész teste-súlyát ránehezülni érezte.

A fejedelemasszony megingott, sőt ha Lang doktor idejekorán föl nem fogja, talán el is esik.

A sok izgalom s az út fáradsága egyszerre törtek ki a gyöngye teremtesen, akit az előkiáltott komornák csak nagy ügyvel tudtak kijelölt lakosztályába vonszolni és ágyába fektetni.

Mária elszoruló szívvel segédkezett a fejét csóváltató Lang doktornak.

De kisvártatva Sarolta megint fölvetette kékárnyékos szemét.

— Semmi, — mosolygott bágyadtan. — Épp, hogy az oldalam, mint mindég... Meg egy kis szédülés... Meg egy kis fejfájás... Meg egy kis szívdobogás. Az átélt ijedelmek után érthető.

— Óhajt valamit Asszonyom?

A beteg igent intett.

— Hogy bár ne késlekednének soká a málhordók! Ilyen ruhában hogy üljek táblához?

No hiszen, ha ennél nagyobb baj nincs!

A két aggódó föllélekzett. És Mária sietett a leg-hathatósabb orvossággal:

— A sárkánytorok-színű öltözetét hozatom rendbe fenségednek!

— A gyöngylánccal?

— És a rubin-koronkát hozzá! Úgy bizony.

Már tapsolt is Sarolta két szánalmasan lefogyott kis gyermekenyere:

— Hanem akkor ön se késlekedjék! Nem szabad elfelejtenünk, hogy a helytartó személyében magát a császárt képviseli.

Kettős sóhajtás volt, amivel Mária a biztatásra visszavonult, nem mulasztva el, gondosan öltöző szobája ajtajára fordítani a kulcsot. Idegenkedett a nyomába szegődött, rosszképű komornától. Egyedül akart maradni. De még így se bírt szabadulni attól a különös, balsejtelmű érzéstől, mely egy pillanatra se hagyta el, azóta, hogy Prechorowsky visszataszító alakját a városkapu hídján meglátta.

Mintha ádáz célzattal lenne köréje mesterkedve ez az egész vastag fényűzés...! Mintha tulajdonosának nyugtalanító lénye jelenlévő lenne a csöndben és magánosságban is! Mintha ruháiból bontakozó testére volnának szögezve azok a parázsló kis szemek!

Csaknem fölsikoltott ijedtében.

Akinek már pusztá elgondolására is megdidergett, most a valóság döbbenetes erejével jelent meg előtte.

Oldalt — a mosdóasztalka mellett — ott diszelgett a házigazda életnagyságú mellképe. S körül is, amerre nézett.

Még megszártkozni se vett időt. Úgy, ingvállban, nedvesen, ahogy a fölfedezés rátört, rángatta le gyorsan a bútorok terítőit s borogatta le a képeket. Mintha élő arcot fődne le. Dehogy cserélte volna fel többé megviselt úti ruháját! Sőt az ékszereit is mind lecsatolta. Összetűzte fődetlen nyakán a szövetet, állig, úgy ment vissza Saroltához.

Azaz, hogy ment volna, ha Lang doktor a küszöbön útját nem állja.

Csupa izgalom volt a tudós kis ember.

— A görcsök...! — emelgette szemöldökét vészijóslóan. — Bekövetkezett, amitől tartottam. Senkit se bocsáthatok be a fenséghez. Méltóságod majd

kimentí velem együtt a ház ura előtt, minthogy természetesen nekem is a beteg mellett a helyem.

Mária megsemmisülten bámult a pápaszemes emberkére, aki olyan hírrel várta, aminél gonoszabbat e percben el se képzelhetett volna.

Kettesben ülni asztalhoz...! Kettesben fogyasztani a fogásokat! Kettesben üríteni a poharakat, azzal, akinek pusztá képe is úgy megírtóztatta! Hallgatni üres fecsegését, sikamlós tréfáit, émelyítő bókjait!

Elömlte a tiltakozás.

Nem. Ez sok lett volna, mindazok után, amiket ma átélt. Nem, akkor csak inkább képekről vigyorogjon rá, akit sajna, nem parancsolhatott ki ebből az istenverte házból, ahová olyan akarátán kívül szakadt! Szobájában fogja elkölteni estelijét, fáradságát hozva fel okul.

Már készült átadni az üzenetet a szájtató inasnak, mikor hirtelen átfutott rajta egy gondolat.

És amit tudni akar? Amiket meg kell tudnia? Hogy hajtsa álomra a fejét, mielőtt bizonyosságot szerzett volna arról, hogy az út kénytelen halasztása nem késleltette-e le? Hogy módja lesz még, latbavetni erejét s jóra befolyásolni azt az egész népét érintő, szent ügyet, mely épp most ingadozik forduló pontján? Hát eddig tartott nagy elhatározása? Hogy a legközelebbi akadálnál engedje megint megtorpanni? Hát már megint felszűkül benne az önzés?

Milyen súlyos kötelességmulasztást akart ő itt elkövetni! Milyen szégyenletes gyávaságot engedett úrrá-lenni az apja lányán!

Megszilárdultan emelte föl szavát s a parancsot váró lakájhoz fordult:

— Vezessen az ebédlő szálába!

És megindult eltökélt léptekkel.

X.

Mindjárt a beköszöntőnél látta, hogy nyugtalan-sága nem volt indokolatlan. Az epikuri ínyencséggel megrakott asztalnál nem a hivatalosan szokásos nemesi apródok vártak felszolgálásra, hanem csak inasok. Hasztalan játszta Prechorowsky a megdöbben-tet, már tudnia kellett a fejedelemasszony rosszullétéről. És hiába terítettek négy személyre, meghitt estebédre készültek itt. Erre vallott különben a helytarió úr egész sugárzó lénye s az a palástolhatatlan mohóság is, ahogy karját kínálta vendégének.

Nehezen indult meg a társalgás. Mindazonáltal Mária egy pillanatig se tévesztette szem elől azt a célt, mely idehozta és csupán alkalomra várt, hogy a politika eseményeire terelje a szót.

De ha ő eltökélte, mindenáron megtudni, amit akart, házigazdája viszont föltette, hogy semmikép se engedni elrontani ezt az ajándékba kapott estéjét.

— Ismeri méltóságod az angol szokást? — próbált ravasz kérdéssel kisiklani a hozzá intézett kérdések elől.

— Excellenciád majd fölvilágosít, — felelt neki fojtott ingerültséggel, míg Prechorowsky nagy elragadtatással rázogatta fejét:

— Igazán pompás nép! Azt tartja, hogy az étkezés ideje szent. Azt nem szabad megzavarni semmi fejtöréssel. Mi lenne például, ha én most egy olyan hírrel állnék elő, mely kevésbé kellemesen ingerelné önt, mint engem ez a pohár anjoui borocska, amit van szerencsém a földkerekség legbájosabb asztali szomszédjára üríthetni? Kegyednek egyszerre elmenne az étvágya és ostoba tökfilkónak gondolna engem.

— Excellenciád hírei tehát rosszak? — hajtotta tovább a magáét rendületlenül a vallató, mintha meg se hallotta volna a házigazda közbe csempészett bókját.

Prechorowsky belebotránkozott kiürített poharába.

— Rossz...! — kiáltott föl, roppant megütközéssel. — Milyen csúf szó ez! És milyen igaztalan! Hát

van egyáltalán rossz dolog a világon? Abszolút rossz? Én nem hiszek benne. Egy példa, szépem..! A háború sokaknak rossz, ugyebár? Rossz a katonáknak, rossz a hozzátartozóknak. De ugyanakkor jó a fegyverkovácsnak, lőpormolnárnak, posztógyártóknak, marhakereskedőknek s a jó ég tudná még, hogy mi mindenféle népnek. Vannak aztán, akik a két ellentét helyezkedéséből húznak hasznot, mint én most... A kiegyenlítőds, gyermek! Van kiegyenlítőds!

— Kétségkívül, — fogódzott meg Mária ismét szívósan a kínálkozó szóban. — Van kiegyenlítőds. Van. A béke. Excellenciád bizonyára azt a hírt akarta előkészíteni, egy ügyes fordulattal, hogy mialatt mi küldetésünket jártuk, őfelsége a kapituláció gondolatával foglalkozik.

Prechorowsky száján pajkos mosoly jelentkezett.

Sietett ő is javára fordítani, amitől a másik előnyt remélt.

— Oh szépem, ez esetben érdemtelenül pazarolta rám elismerését. Nem éltem én dialektikai fogással és ha érdekel a világon valamilyen kapituláció, az nem őfelségéé és nem politikai természetű. Erről biztosíthatom.

És a nyirkos kéz véletlenül oda talált tévedni a vendég kezére.

Máriának arcába szökött a vére.

Visszarántotta kezét s végigmérte a tolakodót.

— Akkor hát arra a kapitulációra gondol ön, amivel a házigazda tartozik vendégének!

— Ohó..! — villant egyet a kormányzó úr ki-gyulladt tekintete. — Ön téved, szépem. Ismét téved. Meggyőződhetett róla, hogy a vendég, az én értelmezésemben, valóságos rab, aki kénytelen engedelmesskedni, saját jóvoltáért.

Nyomatékos fejbólintás követte ezt a kijelentést, melynek éppoly váratlan, mint fenyegető következményei lettek.

Az inasok — mintegy jeladásra — hirtelen mind kitették kezükből a tálakat az asztal közepére s mint

a szétrebbent verebek, hussantak ki a teremből. Ki-ki azon az ajtón, amit legközelebb ért.

— Mit jelentsen ez? — lobbant Mária elsöprő pillantással a titokzatosan mosolygó vénemberre. — Miért távolította ön el a lakájokat?

— Mert kényelmetlenné válhatnának mindket-
tőnknek.

— Kívánom, hogy hívja vissza őket azonnal!

— Méltóságod felejtí az én principiumaimat...

— Folytatni akarja ön az első találkozásunkkor tanusított magaviseletét?

— Nem szünök meg mindég egy és ugyanazt akarni, ami egyedül tehet boldoggá. Méltóságod kegyét, — hunyorogtak Prechorowsky apró, ravasz szemei.

— Még akkor is, ha erőszakosságát gázságnak bélyegezem?

— Örizedni fog ettől. Ön sokkal választékosabb a harci eszközeiben.

— Igaza van, — toltá hátra székét Mária, felháborodva. — De egy megoldásom mindég marad. Felvilágosítom útitársaimat s ha betegen, ha fáradtan is, megyünk tovább, az ön szégyenére, ahogy jöttünk.

A helytartó úr vigasztalannak látszott.

— Milyen tévedés! — mondta. — Fájdalom, az útitársak, akikre hivatkozik, egyáltalán nem fognak úgy menni, ahogy jöttek...

— Ha ők akarják!

— Ók mostantól fogva semmit se akarhatnak.

— Micsoda rejtélyes beszéd ez? A fejedelemné tehát nem ura elhatározásának?

Prechorowsky végül se bírt visszafojtani egy kárörvendő vigyorgást.

Elégedetten biccentett.

— Rákóczi asszony mától kezdve a cseh hatóságok felügyelete alatt áll.

— Elment az ön esze?

— Nem. Pedig ennyi szépség és kellem láttára, az se volna csuda... Hanem azért én mégis tudom, amit tudok s jó lenne, ha drága méltóságod szintén

megértené, amit közölni akarok. Foglalja el szépen megint a helyét.

S az útalatos illetésű kéz újból kinyúlt Mária felé, és pedig olyan rosszul leplezett remegéssel, hogy a fenyegetett hátrálni kezdett tőle. Visszalépett, maga mögé lendítve egy széket, majd a másikat is, hogy elzárják az asztal és tálaló közti utat, míg ő eljut az álló óráig. Onnan az ezüstszekrényig, onnan egy szökéssel az ajtóig.

Akkor egyszerre megállt.

Nevetés csattant mögötte. A helytartó úr nevetett.

— Az ajtó? Gondoltam! — bólintott. — De ajánlom, hogy ne vesztegesse vele ön a drága időnket, hiába. Minden ajtó mögött lakáj, akiknek parancsuk van, nyomban visszahozni a szép szökevényt.

— Ezért játszotta el hát ön a szabadító komédiáját, hogy a csöcselék kezéből a szolgálékba adjon? Milyen hitványság!

És Mária érezte, hogy hiába fegyverezte föl magát bátorsággal. Ez egyszer kezdi elhagyni a hidegvére. Ereje, mely mégis csak asszonyi erő, felmondja a szolgálatot s melléből kikívánkozik valami, amit ugyan mindég méltatlannak ítélt az apja lányához, ám ami most mégis egyedüli feloldása volt belső feszültségének. A sírás. A megalázott nő, az édesanyja tiszta lányának sírása.

Tehetetlenségében az egyik előrángatott székre borult és tenyerébe temelte arcát. Az inkvizitor pedig hagyta. Elnézte a lány hullámszó, gömbölyű vállait, finoman ívelt nyakát, fiatal testének minden legapróbb mozdulatát. A szakértő sóvár pillantásával síklott le szigorú-szabású köntösén, a haragjukban vergődő lábacsákra is, melyeknek előkelő vonalai egész megmámorosították. Föl kellett hajtania azt a pohár anjout, amit az asztalon hagyott, hogy leküzdhesse mind inkább elhatalmasodó remegését.

Mert ha Mária, életének ebben az első esetében, nem azt tette, amit szándékozott, ő viszont azt szándékozott tenni, amit eddig sohase akart: Hüvösnek lenni, fölényesnek maradni s miután megmutatta ha-

talmát és leszállította ellenfelét arról a magas polcra, ahová az feltrónolt, szépszóval kezessé szelidíteni a vadócot.

Megtörülte száját s megállt a lány előtt.

— Így! — mondta. — Talán már elég a könnyekből. És most beszéljünk okosan. Hajlandó ön végighallgatni rabszolgáját?

— Ha ezzel megszabadulhatok gyűlöletes társaságától!

— Hm... Gyűlöletes...! — pislákolta föl Prechorowsky apró sündisznó-szemei. — Gyűlöletes...! Nem valami hizelgő jelző. De talán változtat ön rajta szépem, ha megtudja, hogy ez a kis erőszak, amit alkalmaztam, tulajdonképp csak egy elkerülhetetlen szükségesség volt. Vallja be sajátmagának őszintén, hogy sohase hallgatott volna meg engem, ha szabad akaratára bízom. Az ilyen öreg ember, mint én, fájdalom, nem számíthat többé arra, hogy minden külső segítség nélkül boldoguljon.

— A dologra tér ön valahára? — szikrázott ki Mária szeme könnyei közül. — Vagy azt képzeli, hogy örök időkre ideláncolhat?

Prechorowsky széket vont elő és bólogatva zökentette le hatalmas teste súlyát.

— Valóban, — szólt — helyesen állapította meg gyermekem. Ez az, amit én akarok. Ideláncolni önt mellém, örök időkre. Élethossziglan. Csak nem így, az erőszak jussán, hanem saját elhatározásából. Nem tagadom, hogy első találkozásunkkor elragadott kissé az a leküzdhetetlen szenvedély, amit lángragyujtott bennem. Félrevezettek az udvarnál szerzett tapasztalataim is... Azt hittem, hogy elszívelné néhanapján való közellétemet, ha gálánsul viselkednék. Ha megmutatnám, hogy nincs más vágyam, mint teljesíteni minden szeszélyét. De ez az idő elmúlt. Azóta beláttam, hogy más ország, más szokások, más erkölcsök. Én tehát bátorkodom most a legmélyebb tisztelettel megkövetni önt tévedésemért s följajlanlani kezemet, nevemet s mindazt, amivel bírok. Ne szakítson félbe, — emelkedett tiltakozásra a késői lánykérő fonnyadt

keze. — Mert szándékom minden körülmények közt tudomására adni, amit tudnia kell! Jobb hát, ha símán esünk keresztül rajta és ha ön mentől előbb mérlegelés tárgyává teszi, hogy egy hatvan éves ember úgyse alkalmatlankodik soká. Előbb-utóbb elmegy az útból. Igen ám! De azokat a dolgait, melyek fölött rendelkezik, nem viszi magával oda, ahová megy! Azok ittmaradnak, módot adva neki, hogy még az élet túlsó partjáról is bizonyíthassa háláját. Hogy jóléttel és fénnel övezze azt a valakit, aki leküzdötte érte idegenkedését, amit — belátom — a fiatal kor mindég érez a vének iránt.

Tölthetni néhány kurta kis évet rabjának elragadó közelében, aztán gazdaggá és szabaddá tenni őt, hogy élhessen fiatalsága minden jogával: ez volt, amit Prechorowsky ajánlott s aminek elfogadását ilyen kellemetlen körülmények közt kellett kiszárolnia.

— Vegye fontolóra méltóságod a kívánságomat és tüntessen ki válaszával, — fejezte be szavait. Aztán visszatámaszkodott karszékébe és várakozásteljes pillantással függesztette szemét sóvárgásának tárgyára.

De Mária nem felelt mindjárt. A megvetés és utálat néhány percre szinte szavát szegték:

Lehetséges, hogy ez az ajánlat igazán elhangzott? Alku az életre? Alku a halálra? Felajánlott kéz, amit azonban úgy nyujtanak, hogy sértőbb az utca perditáival kötött vásárnál is? Cserekereskedés, amit maga a kalmár is csak úgy tart elfogadhatónak, ha saját elmúlását állítja a portékája mellé, csalétekül?

Megborzongott, mint aki véletlenül varangyhoz ért.

— Mi Pálffyak, — igyekezett végül felháborodása fölé kerülni — nem szorultunk rá, hogy idegen javakkal szaporítsuk a magunkét. De hiszem, hogy még koldússorsban se, családomnak egyetlen tagja se válaszolna önnek mást, mint amit én. Hogy utálok önt. És ez az utolsó szavam.

— Még nem!

Prechorowsky hangja érdesen reccsent. Húsos

ajkai rángatóztak az önszeretetére mért ütés fájdalmában és támadó indulatában, amit azonban még mindég féken tartott egy utolsónak maradt reménye. Néhány kósza hírecske, melyeket az udvarnál szedegtetett föl... Holmi elejtett célzások, melyek arra engedték következtetni, hogy a császár — — —

Mária böszülten kapta föl a fejét.

— Mit akar ezzel mondani?

— Csak azt, — hunyorgott a férfi, — hogy ha ennek a kis ügynek történetesen része volna méltóságod vonakodásában, ne inkommodálja magát végette... Tudom, hogy az én koromban már bizonyos megalkuvásoktól se szabad visszarettennie az embernek... Én hát nem keresném soha, hogy mi volt ön és a felség közt. Alapjábanvéve mindegy is, hogy ki kedveskedett előttünk annak, akinek egy bizonyos naptól fogva mi kedveskedhetünk. Ön megért ugyebár?

— Oh igen! — intett Mária, végtelen lenézéssel. — Ön elég világos.

— És a válasz, a módosított javaslatra?

— Ha lennének fokozatai annak a szónak: „nem“, akkor még nagyobb „nem“, mint az előbb. Minthogy pedig ezzel tudja is ön, amit tudni kívánt, követelem, hogy távolítsa el azonnal bérenceit és tegye szabaddá előttem az utat. Mert egy órát se időzhetek tovább fedele alatt.

— S ha nem engedelmeskednék az óhajtásnak? Prechorowsky szeme vésztlóslólag villant.

— Ha most meg én mondanám ki azt a „nem“-et, aminek nincsenek fokozatai?

— Ahoz, hogy akaratom ellenére visszatartson, szerencsére másvalakinek is volna szava!

— És ugyan kinek?

— Aki elég hatalmas lesz, megtorolni a személye és egyik udvarhölgye ellen merészelt sértést.

— A császár...!

A helytartó úr nevetni kezdett. Neki kellett támaszkodnia a szék karfájának, hogy ki ne boruljon belőle a nagy kedvével együtt, mely megrázta egész

ormótlan testét. Ebben a nevetésben robbant ki egész dühe, kárvallottsága.

— A császár! — ismételte, ide-oda hánykolódva helyén. — A császár pártfogására számít! Oh, szent tudatlanság! Jó, ha össze nem morzsolja, mint mostanában mindent, ami a keze ügyébe esik! Mint tette az ön dicső népének békeajánlatával is!

— Mit beszél? — vetette talpra Máriát a rémület s nagy kék szemei hirtelen akkorára nyíltak, hogy szinte félelmissé vált a merev tekintetük.

Elfelejtkezett ebben a percben minden veszedelemről, ami környékezett! Hiszen ha igaz volt Prechorowsky híre, akkor életének legfőbb műve készült itt semmivé-válni. Egész nyomorult népe veszendőbe menni!

— Lehetséges? — dadogta el-elakadozva. — Ófel-sége elejtette volna a béke ügyét?

Prechorowsky gúnyos vállvetéssel elégyült bele végül a nevetésbe.

— Annyira lehetséges, hogy egyszerre három felől rendelte támadásra hadseregét. Ausztria, Horvátország és Erdély felől. Lám...! Ez hát érdeklí önt!

De Mária mintha meg se hallotta volna. Csak szorította mellére görcsösen az egymásba fonódó ujjait, mintha kiszakadni készülő szívét szorítaná vissza vele.

— Hiszen Aspremontné „fehér lapot“ vitt a fejedelemnek! — mormolta kábultan.

— S még ugyanaznap Rechteren vitte a másik parancsot. Hja, a császárok néha a szép dámáknál is szeszélyesebbek. Ki tudja...! Holmi szóbeszédék... A felséges asszony vádaskodásai... Parancsol ön még valamit?

A lány sápadtan rebbent föl.

— Azonnal indulni Bécsbe!

— Akkor sürgősen megteszem úti előkészületeimet.

— Egyedül utazom! — villant fel az üldözött.

Prechorowsky azonban a fejét rázta.

— Nem szabadul tőlem.

— Meg fogom mutatni!

— Méltóságod nem mutat meg semmit, hanem teszi, amit az rendel, aki felelős önért.

A lány felsikoltott.

— Tehát fogoly vagyok?

A helytartó gúnyosan meghajolt.

— Az én foglyom.

*

De van-e őrizet, amit egy asszony ki ne játsszon, ha kedvesei féltése hajtja? Van-e éberség, amit el ne altasson, veszedelem, aminek szemébe ne nevéssen, akadály, amit át ne ugorhasson, ha akar?

Oh, ez az érzés erő, mely ékesszólóvá oldja a nyelvet, megtalálja a lehetetlenben is a neki megfelelő eszközöket, személyeket! Nem riad vissza a torony magasságától, a sánc-árok mélységétől se. Nem fél a törődéstől, üldöztetéstől s éppúgy nem zúzza össze magát, mint a vak gyermek, aki meredek szélén szedi az epret, az angyalok kötényében.

Még az éjjel egy fiatal pázsi hagyta el vágatva a prágai kaput. A bóbiskoló várta felriadására csak egy barackkal válaszolt, amit a búbjára nyomott:

— Hát nem ismersz? Mamlasz!

S azzal neki a világnak, toronyirányába.

Nem fog eltévedni egész bizonyosan, mert vezetik fenn az égen és lenn a földön az ő csillagai.

*

Sok a csillag a menny hímes palástján és minden halandóé más. Messze Érsekújvárbán is van, aki a magáét keresi. Egy társtalan, bús ember, aki szomorú felségében olyan ott az ablaknál, írószeres asztala mellett ülve, mintha nem is élne. Mintha egy darab kőből vésték volna. Tolla áll a levegőben, egy verssorokkal beírt, fehér lap fölött, melynek csak az utolsó lineája üres már.

Áll a toll és gondolkozik a poéta. Míg egy lefutó égi jel, mintha az ő márványhomlokán gyujtana világgosságot.

Akkor sietve bemártja a tollat s azontúl nem

hiányzik többé semmi a papírlapon. Nem hiányzik, csak fennhangon, súlyos, komor hangon elolvasni azt a verzetet, melyet az 1706-ik év magyar bánattól, magyar csalódásoktól terhes júliusának huszonkettedik éjszakája fogant e világra:

*„Ne higgy magyar a németnek
Akárhogy is hitegetnek!
Mert ha úd is nagy levelet,
Mint a kerek köpönyeged,
S pecsétet üt olyat rája,
Mint a holdnak karimája,
Nincsen abban semmi virtus, —
Verje meg a Jézus Krisztus!“*

A költő, aki a leírt sor után tenyerébe hajtja fáradt homlokát, ez a titkos szomorú poéta: II. Rákóczi Ferenc, Erdély fejedelme.

A BOLDOGSÁG VÁNDORA.

I.

Ha Bécs nem lenne olyan nagy város, hogy egy-egy halandó szinte elvész benne s ha a járókelőknek, akik egymás útját keresztezik, volna idejük elnézelődni a Himmelpfort-utcai Aspremont-palota kapujával szemben, különös dolgokat figyelhetnének meg a fényes szállás körül, az Úr 1706-ik évének utolsó júliusi napján.

Reggeli órákban néptelennek látszik még a palota, mint ahol az uraságok nincsenek otthon. Majd néhány elunatkozott lakáj lézeng elő, mint akik csak sajátmagukat szolgálják most s ráérnek vele.

De ebben még nem lenne semmi szokatlan. Gyakran megesik, hogy Gobert gróf úr és a felesége kiröpülnek, egy kis világot látni. Az igazi furcsaság ott kezdődik, mikor a déli harangjáték megkondul.

Az Elefánt-téri behemót első „güm-gümm“ szavára, egy viharvert külsejű, fiatal pázsi toppan habtajtékos lovával a kapu elé. A szolganép meghökkenően bámul rá, mintha kísértetet látna a déli verőfényben.

Hát ez már felötlő. Valamint az se rendén való eset, hogy a fényes cicomájú és méltóságteljesen tempós lakáj-urak olyan csajbókolva segítik le a nyeregéből az ütött-vedlett, kurtanemesi suhancot, mintha legalább is grófi korona díszelgne a lödörgő iszákján. Hozzá a fickónak — ahogy fővege a zökkenéstől

lehull — hosszú barna haj omlik a vállára s onnan saját terhétől a térdéig. És mikor megszólal, olyan csengő muzsikájú a hangja, mintha sohase vásott volna duhaj legénytivornyákban, hanem egyenesen a „jó öreg Stöffl“ kórusából kerülne ki. Ott is a ritka, legmagosabb hangot fúvók közül.

No, ez bizony furcsa.

Hát még ha várakoznának a báméskodók!

Azt láthatnák aztán, hogy rövidesen nyílik megint a címeres Aspremont-kapu. Ezúttal faltól-falig, mindkét szárnya. S két begyeskedő hintó-mén táncol ki rajta, az inas-urak hajlongása mellett. Nem a paripákat illeti a görnyedezés. Nem is az ezüstveretes batárt, amit maguk után vonnak. Hanem azt az előkelő úrhölgyet, aki a kocsipárnákon ül s aki úgy hasonlít az előbbi vándorlegénykéhez, mint a palotakert egyik nyírott japán bokra a másikhoz. Mi közük volt egymással? Arról egyedül a prágai helytartósági rezidencia vendéglakosztályának farsangi maszkákat rejtő ládája árulkodhatnék...

De Prága messzi van s a lovakat ellenkező irányban ösztökéli szaporán a kocsis. Nem az ő hibája, hogy meg kell vesztegelniök az egyik kanyarodónál. Olyan akadály vár a hintóra, amire nem számíthatott. Két másik fogat áll ott, egymásnak fenyegetőleg szembe-meredező rúddal. Mindkettőn hercegi korona. Mind a kettőben egy-egy pulykavörösre fuvalkodott, viharosan legyezkező asszonyság. És — egyik se akar a másiknak kitérni...! Hja, nagy probléma a rangelsőség! Nemcsak a fogadó termekben követeli ki a jussát, hanem házon kívül is.

Ott rostokolhatott volna a három utas napestig, egymást méregetve, ha a helyszínére invitált császári gárda időközben meg nem jelenik. A parancsnok úr aztán eldöntötte a fogas kérdést, mégpedig olyan böles tapintattal, ami alapos gyakorlatra s egyben kellő galantériára is vallott. Hogy a két berzenkedő közül egyik se tehesse vitássá a másik praerogatíváit, egyszerűen mind a kettőnek karját ajánlotta, egy kis gyalogsétára.

Igen ám! De a két kocsis se tartott kevesebbet a saját rangjára, mint az úrnők és könnyen elveszített volna a réven, ami megtérült a vámon, ha az Aspremont-ék németje be nem avatkozik. Igazi gyakorlati ésszel az erősebb javára, persze! Így végül mégis szabadra-igazodott a sorompó s mehetett tovább a rejtelmes utas, a maga útján. Már csak arra a kis csapat apácácskára és szerzeteskére kellett ügyelni, akik bámész módon verődtek a perpatvar színhelyére s akik öt-hat esztendejük kandiságával csetlettek-botlottak hosszú csuháikban minduntalan az ideges paripák lábai elé.

Nem voltak igazi szerzetesek a csöppségek, hanem csak koruk szellemének megfelelő utódai azoknak a századdal előttük élt utcagyerekeknek, akiket meg katonaruhába majmolt a szülői hiúság és ízetlenség. A bécsi nép gyermek-divata húzta rájuk a jámborság köntösét.

De hát a dáma rég megszokhatta ezt a fonákságot. Nem kellett időt vesztegetnie a szemlélődéssel. Vágtathatott a hintó, torony irányába. Meg se állt többé a Burg kapujáig. Ott aztán kiszállt a rejtelmes hölgy s úgy haladt tovább, sietve, mint aki otthonos. Be mindjárt a főkapun! Szelné a lépcsőket, — ha lehetne.

Nem lehet azonban. Mert akármilyen sürgős a dolga, az épület földszintjét semmiképp se röpülheti át. Ott pedig az udvar mindenféle hivatalai lakozván, a búcsújárás se terelhetne össze több népet, mint amennyi ebben az órában az ügyei eligazítását várja. Ki tudja, mennyi ideje! Mert sehol a földkereken nem olyan nehéz valamit dülőre vinni, mint ebben a sas-madaras fészekben. Ha valakinek történetesen nincs teli az crszénye jó dupla aranyakkal, melyek a kérelmét korcsolyáztassák... Igaz viszont, hogy pénzért meg kapható minden. Még hivatalok és nobilizáló okmányok is. Rendes árfolyamuk van itt a rangoknak. Négy-ötszáz forint fejében köznemesség vásárolható. Hétszáz forintba fáj a birodalmi nemesség. Ezer forinttól kezdődőleg pedig, már grófi méltóság-

gal peckeskedhet ki a kapun az, aki „hallja-maga“ módjára alázkodott be rajta.

Felhődznek is a jelentkezők! Egy-egy tekintélyes hivatalért valóságos licitációt csapnak. Míg a másik sarokban azok nyüzsögnek, akik a felségek elé kézcsokkal szeretnének járulni. Sebaj, hogy az udvar Laxenburgban üdül! Megéri az utat a földi istenségek lesugárzó kegyel!

No, ennyi érdek, mohóság közepett levegőhöz jutni, megérttetni a reggel óta lábat váltogatókkal, hogy az ujonnan jött nem akarja elállni senki elől az elsőbbséget, hanem maga is beletartozik ebbe a nehezen csikorgó gépezetbe: nem utolsó feladat olyan valaki számára, aki semmitől se irtózik úgy, mint a szájkodástól és a tolongáshoz se kapott elég hegyes könyököt, mikor a világra jött!

Jó, hogy akármilyen keserves legyen is bejutni a nagyságos, méltóságos és főméltóságos hivatalokba, koronkint azért megnyílik a szentély ajtaja s egy tisztelt-című hivatalnokféle kiripakodja rajta a nyomon következő nevét. Így az utolsó akadály is elhárul az ide-oda hömpölygetett jövevény elől s ráteheti lábát valahára arra a küszöbre, melyről a tisztelt-című egy bőjti csuka dermedt pillantásával mered felé.

— Hogyan! Méltóságod...! De hát erre, az Istenért! A hivatali kijáraton át!

Nem vár két biztatást a kisasszony. Sietve tűnik el nyúlánk alakja a szentély ajtaja mögött s mustrálja végig magát egy félig-nyitott ablaktábla üvegében. Hogy ugyan mi lehet rajta, amitől így ráhökken a tisztelt-című?

Ni, lám...! A többiek is...! Nagyságosak és méltóságosak, egyaránt. Leejtik előtte az állukat. Szép, hogy köszönni el nem felejtenek.

— Lehetséges...?

— S vajon miért ne lenne?

Nem ad egyenes választ senki. Az urak összekacsintanak s elforgolódnak. Majd zavartan hüm-mögnek-hámmognak valamit „ritka vendégről“, „nagy

melegről“ s közbe látton látszik rajtuk az igyekezet, hogy kérdéssel torkolják le a kérdést: Miben lehetnének a komtesz szolgálatára?

De annak nincs szándékában az urakat terhelni. Csak a kényszerűség sodorta erre. Legföljebb, ha fölvilágosítanak, hogy kit érhet hamarabb azok közül, akiket keres?

— Salm herceg?

— Laxenburgban.

— Akkor Wratiszlaw gróf, vagy Stepney lord.

— Wratiszlaw...!

— Stepney...!

A hivatalnokok hirtelen vállukba kapták fejüket. Egyikőjük azonban nyalogatni kezdte a szája szélét, mintha a szó bizsergését akarná visszaparancsolni mögötte.

Aztán kellő lelki tusa után kibökte mégis:

— Veszedelmes ezt a két nevet mostanában így egymásután kimondani, méltóság!

S minthogy a dáma kerek szemeket nyitott, ezzel a tintapusztítón végkép elhatalmasodott a fecsegés vágya.

Fontoskodva hajolt közelebb:

— A gróf úr — suttogta — „tengeri herkentyűnek“ nevezte a mylordot... Az meg viszont úgy találta, hogy a gróf úr zubbonyára egy gombbal többet varrt a szabó, a kelleténél...

— S ezen hajbakaptak?

— Vagy más egyében! Hogy min, azt egyedül a holland megbízott, Rechteren úr tudná. Ha ugyan beszélné. De az csak a kezét dörzsölgeti. Érthető, méltósága...! Egy duellum nálunk...! Bécs nem a ledér Versailles, se mi nem vagyunk gasconi hetvenkedők, hogy ilyen keresztényietlen megtorláshoz nyúljunk! Mi lenne, ha az anyacsászárnő meglátná a kancellár úr felkötött karját?

A kisasszony nem tartotta szükségesnek, fennhangon is kinyilatkoztatni, amit gondolt. Elbiggyesztette a szívformájú száját.

— Akkor hát kit találok a Burgban, akinek még szabad kiejteni a nevét?

Hiszen azért ilyen valaki is akadt. A derék Thurn — akit a karmelitákhoz vonuló anyacsászárnő hátrahagyott — nem költözött ki Laxenburgba. Kérvényeket intézett, kereszt-gyermekeket adoptált, áttérőket jutalmazott és imapénzeket osztogatott naphosszat, a kemence-forró falak közt.

— Nos, akkor hozzá...!

De ott fogadta még csak hűledezés a betoppanó dámát! Akkora malacot ejtett Thurn a tolla alá, hogy hízőnak is beillett volna.

— Méltóságod...! — hápogta, vaksi szemét me-regetve a lorgnonja mögül. — Teremtő Isten! Hogy lehet ez?

— Mi csodálnivaló van azon, ha az udvar egyik tagja dolga-végeztén visszatér? — kellett utóvégre is fölfigyelni erre a megismétlődő ámulatra.

— Ide?

— Hová másüvé?

— Persze-persze...!

A főudvarmester zavartan hunyorgatott.

Majd szokott esetlen módján kibuggyant belőle a vallomás.

— Úgy értesülünk, hogy méltóságod... Hm... Távozott Prágából... Kissé szokatlan körülmények közt...

— Vagyis, hogy megszöktem.

— Ez az! — jubilált föl a gróf. — Méltóságod pontosan azt a kifejezést használja, amit az előbb, ugyane helyütt, Prechorowsky.

— A cseh helytartó itt-járt?

Most meg Thurnra került a sor, megütődve nézni vendégére.

A kisasszony szinte sikoltva tette föl a kérdést s elsápadt a kalapköti szalagjáig.

— Méltóságodat ez meglepi?

A dáma fejét ingatta.

— Neki váltott lovak álltak rendelkezésére, —

mormolta, nem túl érthetően a főudvarmester számára.

Aztán lecsüggedt a feje. Jó ideig bámult így maga elé, összeroppanva, mint aki felhők közül csöppet erre az alacsonyan guruló földre.

— Hol a helytartó? — kérdezte később, jóval csöndesebben.

— Továbbhajtattott Laxenburgba.

— Ófelségéhez?

— Igen.

— Legokosabb, ha követem a példát.

De Thurn más véleményen lehetett, mert még szaporábban kezdett hümmögni. Egész belepirosodott a nagy igyekezetbe hogy csak szándékának megváltoztatására bírja a hölgyet.

Laxenburgba...! Délidőben! Ebben a pokoli hőségben! Sehogy se akartak a fejébe férti ezek a szörnyűségek. Hogy ő kitegye egy dáma egészségét ilyen kockázatnak...! Meg őfelségéét...! Ki tudja, milyen rekkenő odakint, a nyaralóban is, a meleg? S hogy tűri a császár? Hajlandó-e kihallgatást adni? Ezt előbb ki kell puhatolnia. Okvetlenül! Úgyis van egy kis dolga ömagasságával. Az anyacsászárnő financiaális ügyei... Magánpénztáruk rég kimerült, minden valamit-érő tárgy zálogban s az adósságok kezdenek horribilis mértéket ölteni.

— Ez a felelősség...! Ennyi gond...!

A látogató csak nézte a kapadozó embert. Nézte. És mentől tovább nézte, annál keserűbb vonás rajzolódtott a gödröcskés arcára. Átlátott a főudvarmester úr kis madárkoponyáján. Már nem lelkendezett, nem tiltakozott többé. Tudta, hogy úgyis hiába tenné, mint ahogy hiábavaló volt minden vakmerő kockáztatása is, amivel ide törtetett.

Megszökhetett a végzet elől, de elébe nem ághatott.

Mélyet sóhajtott és elindult. Virágos selyemszoknyácskái még zizegtek egy darabig a néptelen folyosókon. Aztán elhalt ez a gyöngye zaj is, a Burgnak

abban a szárnyában, ahol télidőtt az udvarhölgyek szoktak megbujni, a palota külső-belső zimankói elől.

Nagy csend ülte meg most a takarókkal bevont szobákat. Mély, süppedő csend. El lehetett ott várni, míg megjön az egymást követő érthetlenségek magyarázata s a döntés, hogy mi történjék továbbiakban a hosszú utak vándorával, akinek mármeg az kezdett szokatlan lenni, hogy elhatárolt tér borul fölé, hogy a feje fölött nem szalad vele versenyt az ég. A föld nem fut ki alóla, szelek nem orgonáznak a fülébe, eső se éri, harmat se áztatja odafentről. Legfölbjebb a szeme alatt lesz harmatos a párna, mikor az arcához szorítja, mint valami régi, bajokban osztozó bizalmast.

A Glacis útjain megindultak az esti sétálók. A bástyák őrsége is elfujta a takarodót. De Laxenburgból nem üzentek semmit. Thurn nem tért vissza.

II.

Nem volt hibája a főudvarmesternek, hogy nem váltotta be ígéretét. A felséget — aki ez évben udvari hivatalainak egy részét, sőt minisztereit is magával vitte Laxenburgba — nehezen lehetett megközelíteni. Egész délelőttjét öccsének, Károly spanyol trónkövetelőnek minap érkezett kamarásával, Colloredo Johann-Baptiste-tal bezárkózva töltötte. Azt a házassági tervet kovácsolták, melynek a főherceg részéről a braunschweigi házat, húga, Mária Anna révén pedig V. János portugál királyt kellett a Habsburg-dinasztia érdekszálaiba beleszőnie.

A kettős nász elé nem gördültek akadályok. Mind a négy házasulandó fél késznek nyilatkozott a kötendő frigyre. Sőt, a prokurátoroknak a leendő spanyol királynő katholizálási ígéretét is sikerült elnyerniök. De József csak nem derült kedvre a biztató

hírektől. Alig juttatott egy-két jó szót Colloredónak. A spanyol politikai eseményeken meg éppen felbőszült.

— Ellenfelünk, Anjoui Fülöp elhagyta Madridot és öcsénk még mindég nem vonult be oda? — rivallt a megszeppent követre, olyan izgalommal, mely inkább látszott beteges tünetnek, mint a meggyőződés kifakadásának. — Hogy történhetett ez a késedelem?

— Öfensége — szűkölt az udvaronc — úgy ítélte, hogy illetlen volna megtartania bevonulását, olyan hiányosságokkal, amilyenek közepett mi odakint Spanyolországban élünk.

Ez kellett épp a haragvónak!

József szinte magánkívül csattant a kamarásra:

— Hiányosságok? Hogyan! — kiáltott szokatlantul gesztikulálva. — Mikor a birodalom minden tehene önöknek tejjel! Mikor a hadviselés millióink megszámlálhatatlanját nyeli? Hát nem adtunk-e százhatvannégy személyt és kétszáztíz paripát Carolus kíséretébe, mikor Spanyolországba vonult? Nincs-e főudvarmestere, nincsenek-e kamarásai, pázsijai, kappellánusai, chirurgusai, gyógyszerészei, titkárai, fourrier-jei, bolondjai és törpéi s mindenféle léhűtői, hogy önök még szűkösségről mernek beszélni?

— Felség, mindez igaz. De kocsik dolgában... — próbálkozott Colloredo.

József azonban közbevágott:

— Negyvenhét hintó indult öfenségével, szeptember tizenkilencedikén lesz három ével! Hova teték önök ezeket?

— Mind megvannak, felség, de etikettszerű gálakocsi nincs köztük egy se.

Jól tudta ezt a császár is. Csak nem akarta tudni. Szívesebben dühöngött most. És pazarlást, kicsinyeskedést vetve a követ szemére, sikerült is addig tüzelnie magát, míg végül Colloredo a ráhalmozott igaztalanságoktól és sértésektől egész kábultan tántorgott ki a teremből.

Ilyen hangulatban köszöntött az uralkodóra a

dél, majd Prechorowsky, hogy aztán a premier-nek, Salm herceg kezébe melegítse a kilincset.

A vén róka azonban, aki gyermekkorában nevelője volt a császárnak, jobban ismerte az emberét, mint Colloredo s így nem érte meglepetés. Sőt. Nyomban megállapítva, hogy egykori tanítványa a nála nem ritkán fellépő furór egyik válságát éli, igyekezett a fölség sistergő indulatát saját érdeke elé fogni és hatalmának konokul gyűlölt felezői, a jezsuiták ellen fordítani.

Az ürügy — mint mindég — most is készen állt Salmnál. Róma visszahívta József gyóntatóját, Franzin atyát, immár ismételten. S legutóbb, a nyomatékosság kedvéért, a nunciatura útján. A ravasz premier úgy állította be ezt a revokációt, mint az irigy jezsuiták bosszuját, amiért a Habsburg-uralkodók hosszú láncolata után, első esetben, nem rendjükből való atyára esett az udvar választása. Bizonyítgatta, hogy Róma hajlott az intrikákra s kárhoztatja a gyóntatót, amiért az jobban ragaszkodik a császár személyéhez, mint Krisztus földi helytartójához és sötét képeket festett azokról a szörnyűségekről, amik ezért Rómában Franzinra váraкоznak.

— Nos, — kapott a maga dühétől elvakított imperátor az ügyesen elé vetett horogba — minthogy Franzinnak olyan mindenáron mennie kell, ne panaszolhassa senki, hogy kellő kíséret nélkül küldjük ..!

Leült dolgozóasztalához s egyeztetendős uralkodása alatt másodszor, megírta az egész rendet kiutasító végzést. Csak akkor lobbant föl benne a gyanú, mikor Salm — feltűnő sietséggel — már ki is inalt a rendelettel.

— Hej, vén kujon! — rázta meg a fejét. — Megint sikerült egy sakkhúzása a fekete kockán. Legszívesebben jezsuitákat reggeliznék ez!

De azért nem bánta, amit tett. Tűrhetetlen keserőséggel ömlött el benne a gondolat, hogy neki minden alattvalóját kímélnie kelljen, mikor őt senki se kíméli. Mikor senkise tudja megszabadítani attól a cudar kiábrándulástól se, ami váratlanul zuhant le rá

egy mit sem álmódó, derűs napon s ami élete legártatlanabb és legszebb illúziójától rabolta meg. Egy romlatlan, tisztaszemű gyermeklány elképzelésétől, akire öröm volt gondolni az erkölcstelen és érdekhajhászó udvar tülekedései közepett.

Az a délután...! Gonosz délután és szenvedéseiben gonosszá torzult asszony! A bosszuálló hitves, az ő fullánkös nyelvével! Mire nem képes egy-két szó...! S mit nem adna érte, ha kitéphetné őket emlékezetéből! De még időt se engednek neki, hogy lelke megkönnyebbülhessen attól a csömörletes érzéstől, mely ráterült. Az első mennykőcsapást követte a második, a bosszúálló híreiben kéjelgő feleséget Prechorowsky. Most pedig a főkamrás feje bukkant be az ajtón.

— Thurn gróf, az anyacsászárnő öfelsége részéről, sürgős finaciális ügyben...!

— Hát várjon! — rázta meg mindkét kezével a széket.

S rávicsorodott hajszolójára.

— Várjanak mind! Értik-e? Az ördögbe is, tanulják meg már valahára, hogy a császár nem lakájuk! Nagyot fujtatott az ijedten visszacsukódó ajtóra s fölkelte. Átnyitott a szomszéd szobába.

— Lamberg, — mondta, az önmaga elől menekülés gyöngé reményével és végtelen vágvával.

Ott állt előtte a kegyenc, sugaras szökeségében, egyenletes derűjével mosolyogva, mint mindig.

S József reménye egyszerre eloszlott.

Ingerelte most ez a zökkenés nélküli nyugalom, ez a fölényes, filozófusi mosolygás. Felháborodott arra a föltevésre, hogy ennek a porszemnek — akit egyedül az ő kegye sugárzott be — külön hangulata merjen lenni és könnyebben viselhető, mint az övé. Hogy barátjának merje vallani magát valaki, az ő éremlyetének felezése nélkül.

Az osztozás szomjú vágvában bele kellett sodornia amazt is, abba a lelki zűrzavarba, melyben ő evickélt. Meg kellett ismertetnie ezzel a fegyelmezett, elegáns arccal is az indulat fintorát.

— Mit csinálsz? — kérdezte, csaknem nyersen.

— Várom drága fölséged szabadulását.

— Soha! — sújtott le az első csapás a gyöngéd baráti szívre, nem tévesztve célját.

És József fájdalmas kielégülést kezdett érezni a másik elborulásán.

Mohón törtetett előre a megkezdett nyomon.

— Folytatod-e még följegyzéseidet, melyeket tavasszal kezdtél?

— Fölséged intézkedéseiről?

— A császár galibáiról! Mondd ki, kertelés nélkül! Hányadik számnál tartunk?

Lamberg hallgatott.

Erre fölkapta az állát és áthullámzó göggel végigmérte.

— Fővadászmester! Mintha kérdeztünk volna öntől valamit!

— Hetvenhárom a szám, fölség — lehelt a válasz a megkínzott, élő játékszerből.

S a megbokrosodott kedvű, koronás gyermek ránevetett.

— Nem igaz! — ujongott, olyan kaján kegyetlenséggel, ami sokkal hasonlóbba tette e percben Né-róhoz, mint azokhoz a tiszteletreméltó példaképekhez, akiket egészséges hiúsága régebben kiszemelt.

— Nem igaz, nem hetvenhárom a szám, hanem hetvenöt! Mai napon sikerült elvadítanunk a tróntól a derék Colloredot és megint kivirgácsoltuk a jezsuitákat szent német-római birodalmunkból. Szép dolog, mi? Méltó egy Isten-kegyelméből lett uralkodóhoz, aki azonfelül az igazság jelszavát tűzte koronája mellé! Mit gondolsz, kedves hívünk?

Lamberg szemében szelíd fájdalom ködlött.

— Azt, egyedülvaló Uram, hogy fölséged drága szívéen valami titkos szenvedés rágesál.

József hirtelen megfordult. Néhány percig némán meredt a fal egyik freskójára.

Majd érdesen fölreszelt a hangja.

— Mi, Habsburg-házból lett uralkodók, nem szoktunk szenvedni olyan hitványságokért, mint egy há-latlan szolgáló, aki megfeledkezett a neki adományo-

zott rangról és hűségéről s aki ezt a hibáját még azzal is tetézi, hogy tiszteletlenül hátatfordít udvarunknak. A fölháborodás és szenvedés nem szenvedés. Tanulj meg különbséget vonni, Leopoldus!

Mielőtt azonban a rendreutasított a kioktatást javára fordíthatta volna, a lázasan állhatatlan kezek már ismét emelkedtek és József — félrehárítva az ajtó-függönyét — kikiáltott:

— Thurn! Thurn gróf! Mi lesz hát azokkal a pénzügyekkel, ember? Meddig szándékozik ön várni a császárt? Vagy azt gondolja talán, hogy tartozunk itt készenlétben rostokolni, ameddig miniszter urainknak tetszik?

És míg a főudvarmester gyászosan, mint valami temetési eszkört, bevonult s végigdöcögött a szobán, alaposan lehordta azért a késelemért, amit kevéssel előbb ő maga parancsolt rá. Majd tollat ragadott s átpergette ujja közt az elébe tett adóslevelek igazán tekintélyes tömegét.

— Hm... — mondta. — Amint látjuk, fölséges anyánk egy valóságos szekonder birodalmat alapított itt, birodalmunkban! Egy koldús-birodalmat. Persze, hitelre... Mikor pedig jó-eleve letiltottunk minden olyan költséget, amire nincs fedezetünk! Mi az ön véleménye, fővadászmester?

— Már jegyzek! — horgadt füzetébe a kegyenc szőke feje.

A császár mély nekilélékezésére kapta föl megint.

József magánpénztárának kis aranykulcsa ott feküdt az adósleveleken.

— Fizessenek ki mindent! Legyen boldog az anyacsászárnő és ellensúlyozza azt a sok rosszat, amit birodalmunkban mások okoznak. Üzenjük öfelségének, hogy naponta egy *Miserere*-vel tartozik nekünk, törlesztés fejében. Van még valami?

— ... azaz ...

Thurn meghatottan ötölt-hatolt. Motyogott valamit az uralkodó nemes szívére, aztán holmi ígéretet emlegetett, amire nem jött semmi válasz.

József szórakozottan dobolt. Míg egyszerre kiejtette kezéből a tollat.

— Kiről beszél ön itt tulajdonkép?

— Az anyacsászárnő öfelsége egyik udvarhölgyéről, Pálffy gróf leányáról.

Jó, hogy a vaksi ember lesütve tartotta a fejét. Így nem látta meg, amit Lamberg látott. Azt a villanyos rezdülést, ami a császár lefogyott tagjain végigfutott. Mire fölhunyorogott, József már mozdulatlanul ült helyén. Épp, hogy az ujja végei rezegtek, finoman. Mintha a lüktető vér játéka ütközne át rajtuk.

— Tudomásunk szerint a komtesz megszökött!

— Hogy hamarabb kérhesse fölséged rendelkezését.

— Kárbaesztett buzgalom! A grófnő ezzel se hozhatja helyre, amit ellenünk vétett.

És József ismét kezébe fogta a tollat. Rátette egy lap papirosra. A betűk póklábai megindultak, vékonyan, akadozva. S ahánnyal több került belőlük az árkusra, annyival szaporodtak a redők a fiatal uralkodó elsötétült homlokán.

Ezek a szigorú ráncok egy évvel előbb nem voltak még sehol. Pár hónapja se. Ezeket a barázdákat csak azóta észlelte a fővadászmester, mióta a szerencsétlen számokat jegyezte az ő titkos kis füzetükbe. Igaz, hogy azóta viszont nyílt elég alkalma, megismerkedni velük, épúgy, mint azokkal a rendelkezésekkel is, melyek az ilyen barázdált homlok mögül születni szoktak. Nem lepődött meg hát, mikor fölséges barátja odanyújtotta Thurnnak a parancs-lapot.

— A grófnő reggel virradóra haladéktalanul a karmelita-kolostorba vonul. Ne merészeljen a kapun kilépni, egyenes utasításunk nélkül.

Csak a császár rekedt nevetésétől döbbsent meg, mikor Thurn mögött betevődött az ajtó.

— Leopoldus, a végzet ellen nem lehet küzdeni, látod. A jó vagy rossz császárok nem saját akaratukból lesznek, hanem sorsuk folyományaként. Írd csak be a füzetedbe azt a hetvenhatodik számot!

— Fölér a százzal! — hasított a kegyenc szívébe

a hirtelen, fájdalmas megvilágosodás. És Lamberg egy szökéssel ura mellett termett. József roskadtan ült a székbén, mint egy öreg ember. Arcát két reszkető tenyerébe rejtette.

— Éltesd Napom! Császárom! Esdve kérem, könnyítsen fölséged az ember-lelkén! Ossa meg velem gyötrelmét!

A fiatal földi isten hervadt feje átzökken bal válláról a jobbra.

— Emlékezz gyermekkorunk auktoraira! — suttogta szomorúan. — Querera szerint szégyen az, ha a fejedelem panaszkodik! II. Fülöp se veszi el Brédát, ha megtanulta volna idejekorán: titkát magába-zárni...

A kegyenc átfonta két karjával ura térdeit s ott maradt előtte, csendben. Az alkony letompította a két mozdulatlan férfi alakjáról az élet harsány színeit. Úgy hatottak, mint egy klasszikus szoborcsoport, melyet a fájdalom vésője faragott kőbe.

III.

Hányadik próbája volt ez már Lamberg hűségbaráti szívének! Hányszor kellett éreznie nyomorult tehetetlenségét, annak néma fájdalmával szemben, akinek egyetlen mosolyáért mind a földi, mind a túlvilági életét keveselte volna! Hány kísérlete veszett kárba! Hány reménye foszlott ködbe az elmúlt hetek alatt, melyek valóságos istenveréssé torzították udvara fölött a fiatal uralkodó zaklatott lelkét.

De ha a kegyvesztett udvarhölgy zárdafoogságának igazi okába soha többé nem próbált is behatolni a gróf előkelő tapintata, a küzdelmet mégse adhatta fel barátja jóvoltáért. Thurn emlékezetes látogatása után éjt-napot egybevetve törte a fejét, hogy valami olyan mentő gondolatot leljen, aminek segítségével ki-

ragadhassa a császárt abból a lelki válságból, mely megtépdeste fiatalságát és úgy elfújta szép, férfias fellobbanásait, éppen mint a hajdani boldog napok aranyfüstjét.

József nem kívánt többé emlékeinél időzni s a nagy belső lázak szálnalmas acsarkodásai után csakhamar tunya mélézásba ernyed. Jól tudta Lamberg, hogy ha a siker reményével akar barátja gyógyításához fogni, elsősorban ezt a szürke közömbösséget kell legyűrnie. Érdeklődést kell támasztania az élet dolgai iránt. Célt tűzni ura elé, munkát adni neki és pedig olyan fajtájút, amiben örömét találná.

Napokon keresztül meddő maradt minden önzetlen fáradozása. De végül mégis felül került. A talált kincs éles villanásával ötlött eszébe az az érdeklődés, amit a felséges úr a kora tavaszi napok egyikén, a kies fekvésű Schönbrunn iránt tanusított. S hogy akkori szavai szerint egy pompás nyaralót szándékozott oda, az elvadult bozótos liget közepébe építtetni.

Ez az ötlet elég volt neki arra, hogy gyógy módjának körvonalait kiformázza.

Sugárzó arccal köszöntött be a tétlenkedőhöz s bizalmas szabadságával élve, elhalmozta kérdésekkel.

Eleintén alig kapott választ. József ki se fordult a medvebőrrel takart heverőn. Ám mikor Lamberg előszedte a terveket és szándékosan naiv megjegyzéseivel folyvást mellétalált az ő régebbi elképzeléseinek, végül mégis rászánta magát, hogy egy pillantást vessen a kartonokba.

— A versailles-i kastély modorában rendelük a plánomot az építőmesternél. Hát nem látod? — förmedt föl nyersen. — Pedig kiszúrja a szemet a hasonlatosság! Fischer von Erlach mester becsületesen megfelelt parancsunknak.

— Jeles koponya ez a vén cseh!

— Eh! Nem bír szabadulni Bernini és Borromini hatása alól. Mutasd csak azt a rajzot!

A gróf igyekezett kerülni a gyanús sietséget. A föliratokat bogarászva nyujtotta át a plánomot. De belülről titkon elmosolyodott a császár mogorva

arcán, összevont szemöldökein. Tudta, hogy sikerült jól elkészítenie a lépet s hogy a felséges madár most már foglyul is akad rajta.

És valóban. József szigorú szemöldökei lassan megint szétsímultak. Hajlott, kalász-szöke diadalívekben borultak fölélnkülő szemei fölé. A lefüggő alsó ajakról — egy híres ős-anya, Margareta Maultasch von Masovien örökségéről is — eltűnt a fájdalom dacos görbülete.

A császár fogai megcsillantak a kezdődő beszéd fölfakadó nedvességében.

A plánumra ütött.

— Egész derekas munka! Mi? Egy dilettáns esztétől, amilyen mi vagyunk! Mert magister Johannes a mi elgondolásunk után rajzolta meg a tervet!

— Tömérdék nehézséget kellett megoldania felségednek! — adta Lamberg barátja szájába a szót.

És József ráintett.

— Meghiszem azt! Csupa rom az egész terep. Rom, mely megannyi emlék, amit elkerülni, kímélni kellett. Öseink megható kísérletei...

— És fölséged fennkölt atyjának vadászháza!

— Mondom, hogy romok...! Gróf, te felejtet az ezerhatszáznyolcvanhármas dátumot!

— A török pusztítás...!

— Persze — bölintott József, észrevétlenül egyre jobban belemélyedve a kérdésbe.

Majd rábökött a kartonra.

— Ide két mitológiai alakot szántunk. Bronzból, márvány postamentumon.

— Nem látom nyomukat!

— Maestro Johannes feledékenysége!

A fővadászmasternek talán a bőre alól nőtt .. toll, olyan gyorsan adta. És közös erővel beiktatták a szobrok helyét. Akkor aztán szökőkutakat hiányolt Lamberg. És József ezt az észrevételét is méltányolta. A tágas előudvar közepét karikázta meg. Az első emelet két kínálkozó ablakára balkont határoztak, a kastély tetejére pedig messze kilátó, levegős belvedere-t. S a semmiből valamit teremtés áldott kéje egész elöntötte

a császárt. Átfutotta mind az ezernégyszáznegyvenegy terem és szoba beosztását. De még ezzel se érte be. A színházat az egyik mellékszárnyba kívánta áthelyezni, a kápolnát pedig a szembenső szárnyra. Majd billiárdtermet akart és udvari gyógyszerértárt. Végül a kocsiszínnek és istállók körül teremtett rendet.

Csak ezt akarta Lamberg!

— Felség, — tette rá kezét hirtelen a rajzokra. — Mi lenne, ha személyesen tekintenők meg a terepet? Másképp hatnak ezek a dolgok papíron s megint másképp a valóságban. Jó galoppban két-három óra út az egész!

— A mi koloncunkkal..! — halt el József szemében egy mohó felvillanás. — Magad se gondolod komolyan, Leopoldus!

— Miért ne?

— Hiszen beletart egy órába, csak míg a fő-fourrier az udvar öltözési cirkuláróját kiadja!

— Ha mi azt bevárnánk!

— Mit mondasz..?

A császár szinte megkövült egy örömteljes sejtelemtől, melyben azonban még nem mert hinni.

— ... hogy udvar nélkül..?

— Nagyszerű csíny volna, felség!

— És az etikett?

— Kösse az alattvalókat! A császár úr, minden szokások felett. Abszolút úr. S én a lovászegénye . . . Remélem, hogy megállnám a helyem?

Az elámult ifjú egyetlen szökéssel perdült talpra. Viharosan ölelte át kegyencét.

— Leopoldus! Ha ez kivihető volna! Egyszer az életben..! Szabadon! A nyűgös uszály nélkül!

— Megyek s nyergeltetek.

Fél órába se telt és szörnyűködhetett az udvar. A kamarások és miniszterek csuklottak. Olyan valamit éltek meg, amit eddig soha, semmi Habsburg-udvaronc. Ófelsége az előírásos dob és trombitaharsogás nélkül, a város harangjainak megkondulása nélkül, hartschierék, darabontok, muskétások és várőrség nélkül, csak úgy kényelmes vadász-zubbony-

kában, egyedül Lambergtől kísérve, kiugratott a laxenburgi kastély kapuján! Mint valami szökött nebuló!

A gárdakapitányt kirázta a hideg. A rendőrprefektus görcsöket kapott.

— Adjuk be a lemondásunkat, urak! Itt valami katasztrófa készül!

— Küldjük inkább sürgősen az udvart a felség után! — indítványozta a főceremóniamester, összeverődő fogakkal.

De Salm a fejét rázta.

— Ismerem őfelségét kicsi gyermekkorra óta. Ha egyszer valamit a fejébe vesz — — —

— Mitévők legyünk hát?

— Csukják be méltóságaitok a szemüket jó szorosán. Nem láttunk semmit, nem tudunk semmit. Ez a legokosabb.

A rémült udvari nép megadta magát. A két lovas pedig ezalatt vágtában törtetett előre. A vállukra bukó napsugarak sziporkázó fényözönnel paskolták őket. József havas-fehér parókájának fürtei megbomlottak a nagy szélveréstől. Leomlottak peckesen kiszögellő vállaira. Az egész karcsú, fiatal alak kitelt és megduzzadt ebben a boldog, szabad nyargalásban, amihez foghatóban még sohase volt része. A láncravert örök gyermek pattanva feslett ki belőle. Észre se vették a mérféldeket, melyeket így, játékos versenyben, hátuk mögött hagytak. Csak a célnál józanultak.

— Derekas torna, mi?

József pattant le elsőnek. Nevetett, amiért elbotlott az idegenszerű mesterkedésben. Majd meg azon nevetett, hogy nekik maguknak kellett fához kötni a lovakat. S végül nevetett, mert elszokott torok-izmai már belejöttek a nevetés jóleső mozgásába.

Előszedte Fischer von Erlach rajzát és elkezdett nagy fontoskodva járni.

Lelépte az alapokat.

Itt kezdődjenek a francia kertek! Az ő ablakai erre nyílnak! De szép, tágas ablakok! Nem mint a

Burgban, a Favoritákban, Laxenburghban, Ebersdorfban s a többi császári bagolyvárakban! Az ablak szemöldökdíszzeitől azonban elment a kedve. Közlelbbi mérlegelésre túlzottaknak találta őket.

— Le fogjuk tiltani magister Johannest! Ha barokk is: ne szertelenkedjünk. Szükségtelen kilengéseket vadászni. Hej, átkozott franciák! Azok bezzeg értik a módját!

És olyan jó volt most ez a bizsergő kis harag, ez a tervezgetés, másféle haragok s a tespedés hosszú napjai után, hogy meg kellett rázkódnni tőle, mint valami kéjes símozgatástól.

Lamberg aztán idejénvalónak ítélte, hogy új tüzelőt adjon a megpezsdült tevékenységnek.

Megcsóválta fejét lányosan fehér nyakán.

— Milyen kár, hogy a világ nem szerezhethet tudomást felséged grandiózus alkotásáról, már keletkezése pillanatában!

— Miért ne?

— Felsőg, — sóhajtott az udvaronc, jól színlelt bánattal, — a mantovai Gonzaga Eleonora anyacsászárnő halála óta a bécsi udvar elfelejtett szívből mulatni. Csak a spanyol-német flegma maradt még nekünk, az olasz spiritusz nélkül. Isten bocsássa meg nekem, de hűvös dermedtségében néha maga felséged is olyan hatást tesz rám, mint valami ind pagoda.

József nem neheztelt meg a hasonlatért. Most akár ujjai köré fonhatta volna kegyence. Mosolygott és a mosolyában feszült kíváncsiság bujkált.

— Mit gondolsz?

— Amit felséged! Hogy a francia udvar bosszantóan vezet úgy művészet, mint leleményesség dolgában. Azok a pásztorjátékok, melyeket nem sanyargat semmi feszélyezettség...!

— Hiszen csak Tassot és Guarinit majmolják vele! Egyáltalán nem eredeti az ötlet. Akkor egy fényes karusszel sokkal többet érne.

— És egy látványos turnir, ahol felséged, a birodalom első lovasa vezetne...!

— No úgy-e! Ezt csinálja utánunk a totyakos Louis!

— Igen ám, — kínálkozott oda Lamberg a teljes meggyőzetésnek — de a falak még nem állanak! Hogy helyeznénk el a meghívottakat?

Egy tűnődő pillantás érte a fővadászmestert. Látszott a császár enyhén redőkbe vont homlokán, hogy lázas munka indult meg mögötte. Gyermekkora óta — mikor utolsó vizsgáját tette a szigorú családi zsüri előtt — nem esett meg Józseffel, hogy előre megráगतlan feladatot tűzzenek elé.

S most íme, ez az együgyű, kedves Leopoldus...!

Köhintett egyet és felpirkadt orcáját elömlölte a becsvágy forrósága. Nem akart alulmaradni. Nem, nem volt szabad azt gondolnia a másíknak, mintha emlékezetes, közös vizsgáik óta megállt volna az esze kereke! Ellenkezőleg! Új csodálkozásra kellett inđítani ezt a hálás anyagot, aki nem lát a saját orrán túl.

Kis ideig cikáztak még a váltakozó ötletek fekete cirmocskái a világoskék szemeiben, aztán felujongott. Hangosan és fesztelenül buggyantak ki belőle az öröm artikulálatlan hangjai, mint akármelyik Bäckerstrasse-i péklegényből.

— Megvan, Leó! Sátrak alatt fogunk tanyát verni!

— Lombokból fonatjuk és estére lámpionokkal kivilágítjuk őket!

— Elébeváგunk Párizsnak a vidéki élet szimbolizálásával!

És a tervek megoldott zsákszája egyszerre kicsordult. Karusszel és turnir után a meghívottak álarcot, falusi jelmezeket fognak ölteni, hogy senki se tudja: miféle Rézi vagy Léni, Hanz vagy Szepl, akivel társalog. Aztán egy igazi kocsmá, ahol maga a császári felség a kocsmáros!

— Kék kötőben...

— Hegyes sipkában!

Lamberg ájuldozott a gyönyörtől.

— Valóságos álom! Megelevenült mesekép!

— Tetejébe az udvari kar!

— Felsőged chorált gondol?

— Oh te esztelen! Hogy illenek az paraszt-víg-ságba! Hanem...

József elhallgatott. Boldog szeméremmel futott át rajta egy ötlet.

— Eredeti zenét kellene adnunk — mormolta tétován. — Hm... Leopoldus. Mit szólnál hozzá, ha mi magunk...

— Egetverő! — fordította fölfelé szemefehér-jét a kegyenc, mintha igazán a felsőbb hatalmakat akarná megidézni ehhez a dicsőséges tervhez. Hogy a szent német-római birodalom fölséges Augusztusa a saját isteni agyával és kezével szerez zenét, udvarának épülésére...!

— A kart én fogom betanítani, Leó!

— S fölséged engedelmével én a táncmestereket. És a francia udvar megláthatja, hogy míg náluk csak komédiázzák a pásztoréletet, addig Bécs valóban egygyé tud olvadni a nép költészetével. Egy Habsburg császár, aki népdalokat ír...!

Nem, ez már igazán sok volt, még a derék paripáknak is, melyek idegeskedni kezdtek a szokatlan kiáltozásra.

Hamar megoldódott a kötőfékjük. József talpa alatt is forró lett a föld. Indulni akart nyomban és dologhoz látni, a hangulat első ihletettségében.

De mialatt előre törtetett lován, hogy Lamberg alig bírta beérni, a hűséges barát arcáról lehullt a boldog együgyűség álarca. Mégjobban összeszorult a szíve ettől a szaggató sietségtől, mint mikor görnyedten látta urát, karosszékében.

Hogy szökik a bánata elől! S hogy utól fogja az érni, akármerre menküljön előle!

Tudta a gróf, hogy a gyógyulás, amit nyujtott, csak pillanatnyi. Hogy hiába eszel ki bármit, hasztalan terele ide a félbirodalom minden előkelőségét, egy valakit — akit az egész világ se pótolhat a császár szívében — nem bír idevarázsolni neki.

IV.

Ha elképedt az udvar a felség távozásának egészen egyedülálló körülményein, visszatérése se maradt meglepetések nélkül. Az uralkodó legkülönösebb rendeletei egymást érték. Elsősorban gróf Starhemberg Guidó vezérlő tábornokot és Herbeville Lajos grófot, a magyarországi hadműveletek fővezérét hívták vissza sürgősen Bécsbe. Majd az udvar évtizedek óta el is felejtett hatáskörű hivatalai keltek új életre és folytatták tanácskozásaikat minden büróban, a párnázott ajtók mögött. A táncmesterek szolgálattételre jelentkeztek. A kórus eunuchjai hemzsegték. Az udvar kézművesei és fuvarosai pedig titokzatos képpel jártak-keltek a bécsi depók s a laxenburgi nyaraló közt, melynek Schönbrunn felé vezető országútja valósággal egy újkori népvándorlás tarka képét kezdte mutatni.

Szőnyegetek, végbe csavart selymeket, szöget, parókákat, aranyozott léceket, puskaport, szabókellékeket, boroshordókat s a legcsudálatosabb nemű dolgokat szállították szakadatlanul a tengelyig terhelt társzekek. Persze, a policia is megelégte a maga dolgát. A kíváncsi népséget — mely kicsődült az utakra bámészkodni s mely minduntalan betört a sürgő-forgó trén oszlopai közé, hogy a ponyvákkal letakart kocsik tartalmát kilesse — a „*Rumor*“-legényeknek felsőbb parancsra szét kellett oszlatniok.

Mégis híre futott a városban, hogy az udvar emberöltők óta nem-látott fényű, nagy ünnepségre készül, melynek méretei az egykori római imperátorok mesés tékozlásaival fognak vetekedni.

A monstre-ünnepség kiszivárgott híre vegyes hatást keltett. A „*rotür*“, a polgári fegyverviselés jogára nem méltatott „csöcselék“ felmordult. Ideszámították nemcsak a harctereken vérzők éhenhaló hátrahagyottjait, nemcsak a koldúsok rettenetes tömegét, hanem az igazi bécsi rang-mániával „becstelennek“ minősített mesterségek üzöit is. A takácsokat, vándorló susztereket, ácsokat, fürdőszolgákat, trombitásokat, síposokat, hajcsárokat, hisztriókat, fiákero-

sokat, hordszékvivőket és markotányosokat. Az udvar közvetlen kötelékén kívül eső előkelőségek pedig a várakozástól borultak lázba. Aki kezét-lábát bírta, az mind kilincselte, hogy sógorság-komaság, vagy ha másképp nem, hitelezői mivolta útján meghívóhoz jusson. A jelentkezők tömege akkorára növekedett, hogy a meghívókat szövegező ügyosztályt utoljára is, a kastély egy külön pavillonjába kellett átlakoltatni s ott is a legmarkosabb Rumor-legényekből válogatott vézskordonnal körülvenni.

József bizonyos büszkeséggel vette tudomásul ezt a lelkes ostromot, aminek komor hátterét persze, elleplezték előtte.

— Leó, úgy látszik, érünk még valamit, — mondogatta Lambergnek, bátortalan örömmel, amit a gróf sietett megerősíteni.

— Felséged az igazi Napkirály! Meggyőződhetett róla.

A kegyenc esténként néha alig állt már a lábán. Ha magas pozíciójában — amibe született — sohase tanult meg dolgozni, most szinte emberfölötti volt, amit végzett. De szívesen tette, mert az ingerültség és harag patvarkodásai helyett, amik kétségbeejtették, a felség szobáiból naphosszat zene hallatszott ki. Amikor pedig belépett, komor tétlenkedés helyett klavikordiuma előtt — vagy kottalapjai mellett — termelő foglalatosságban találta felséges barátját. Máskor meg a spanyol lovagló iskola porondja felől hallatszottak élénk vezényszavai.

Elérkezett végre a nagy nap is. Az udvar bentlakói, akik izgalmukban szemüket se zárták le az éjjel, már a kora délutáni órákban útra keltek, hogy az ünnepély helyszínén emelt alkalmi deszkaépületek kabinjaiban öltsek fel méltó pompájukat.

Kibogyózott a szemük s nem ok nélkül. A Lamberg főnökségével külön ez alkalomra kinevezett játékrendezők igazán remekeltek. Végig, a sívár útvonal, ezüstcsillámos fűrészporról behintve. Fölötte alagútszerűen összeboruló fűzéres lombsátor nyújt védelmet a nap csókolódzó kedve ellen. A szom-

szédos, piszkos kis Hietzing falura nem lehet ráismerni. Minden házacskája hófehérre meszelve, fellobogózva. Parasztjai tarka népviseletükben.

De mi ez mind Schönbrunnhoz képest!

A méltóságos és nagyméltóságú eszkort felmorajlott s az öreg Harrach grófné szinte bennefelejtkezett volna a hintóban.

— Ez lenne az a szemétfészek, ahová a rókák aludni jártak?

— Míg egy imperátori hang fel nem költötte őket!

Csakugyan, az ágbogas-cserjés vadon nem volt sehol. Valóságos tündér-berekké alakult. A kapubejárat leendő helyét óriási méretű diadalív tüntette fel. Egyetlen virágözön. A külföldről hozatott kertészek remeke. Középuött, egzotikus színű élő rózsákból, a kétfejű császári sas és címer. A bejárat függönyei selyemszálakra fűzött, hosszú és egymásba szőtt virágfűzerek. A kapu felső íve arannyal hímes, selyemdrapériákkal ékes.

De rajta túl kezdődött az igazi csodal! A leperzselődött, vakondtúrásos talaj helyén álomba illő, bűvös terítő. A császári termek keleti szőnyegeknek és Európaszerte híres gobelinjeinek másai: virágból. Mintáról a legfortélyosabb mintára ugyanazok. Jobbra és balra deszkabódék. Mind megannyi remeke a fafaragó, aranyozó mestereknek, a kárpitásoknak és kertészeknek. Van köztük kecsesformájú hajó. A másik mozaik-mívű szelencét utánoz, színes-üveg felülvilágítókkal. Mellette galambdúc. Sárkány. Indus pagoda. Óriás boroshordó. A népmesék tündérpalotája roppant, aranyozott kacsalábon forog. Tornácán a szőlő, barack — megannyi elmés kis zeneszerkezet — minden körfordulatnál megszólal. Az ezeregyéjszaka formát-öltött káprázata ez, megrakva Kína és Japán szivárványszín-selymű lampionjaival, fűzérláncokkal, selyemszőnyegekkel, üvegcsengőkkel és zászlókkal.

Fels grófnénak Lobkovitz asszony tubákszelen-

céjéhez kellett folyamodnia. Kifogyott a bűrnótból, éppen mint barátnője a lélekzetéből.

— Ördögboronája ez a Lamberg!

— Vagy szemfényvesztő!

Hirtelen kürtrivalgás szakította félbe az eszmecserét. A második diadalkapu előtt zenés köszöntő várta a császárt. És egy kis meglepetés... A felséges alapító elé diadalszekerek gördültek. Az elsőkön — programmon kívül — Apolló, Jupiter, Juno és Herkules mutatták be az uralkodónak azon szobrok köszönetét, melyeket a megépítendő Schönbrunn díszeként, kijelölni kegyeskedett. Majd habruhában egy csomó nimfa következett. Ezeknek viszont a császári hitvest kellett volna üdvözölniök. De Amália nem jelent meg az ünnepélyen. A szerencsétlen aszszony napok óta betegen feküdt, az udvar mindentudói szerint egy várva-várt trónörökös megsemmisült reményétől ágyba döntve... Így a nimfák is beérték azzal, hogy vállukon körülhordozzák az Augusztia felismerhetetlenségig megszépített szobormását.

Utánuk a négy világrész élő ábrázolása állította lábujjhegyre a nézőket, akiknek kesztyűs kezei minduntalan összeverődtek. Európa, Ázsia, Afrika és Amerika siettek leborulni a legnagyobb földi uralkodó előtt, hogy aztán a múltó idő perszonifikálásának adjanak tért. Az Óra, az Örömök, Élvezetek, a Dicsőség és Jóság — mind egy-egy megelevenedett grófi, vagy hercegi címer, selyembe és aranyba takartan — egyenként rakta le pálmaágát az idő és tér fölött diadalmaskodó, teremő Gondolat, a császár lábai elé. Végül, a meglepetés befejezőjeként, Vénus, Cupido és a Gráciák vezetése alatt, tritonok és nereidák járultak öfelsége elé esdeklésükkel, hogy ők is helyt-kaphassanak a fölépítendő Schönbrunn árnyas ligeteiben s emlékeztethessék a késő utódokat a legkimagaslóbb Habsburg eszményi bőkezűségére.

József asszony-gömbölyű álla gyöngén reszkett az ünnepeltetés örömében.

Atyáskodva simogatta meg az egyik hercegi Grácia almapiros arcát.

— A szobrokat meg fogjuk valósítani!

— Ha Isten is érnünk engedi! — duruzsolt halkan a bécsi püspök, aki ezeket a mitológiai pogánykodásokat titokban kezdte sokallni.

De a szent harag elhatalmasodására szerencsés módon nem került sor. A fátyolfelhők szétrebbentek az ösvény szegélyein. S aranyabroncsaik alatt az udvar immár feltartóztatás nélkül folytathatta útját az öltöző házakig, míg a meghívott egyéb előkelőségeket nemesi apródok, pázsik és heroldok vezették a számukra kijelölt helyekre.

Óriás, amfiteatrumszerűen fölállított tribünben voltak azok, kívül-belül dúsan aranyozva és bíborbársonnyal kárpítozva. A korlátokon pedig minden belépőt drága meglepetés fogadott. A dámák ezüsttükröket, török selymeket, vagy virágkosarakba rejtett ékszereket, ugyanakkor az urak becses mívű kardkötőket, ló- és kocsiszerszámokat, kupákat, nyakláncokat találtak névkártyáik alatt. Sőt némelyek, a főbbek közül, érdemrendet és egy-egy birtok-adományozó levelet is...

— Várhatja prinz Eugen a lerongyosodott katonái zsoldját, élelmét! — vakkant ki a nagy hadvezér kebelbarátjából, Liechtenstein Ádám hercegből a fojtott düh. — Ez az esztelen tékozlás megadja a kincstárnak a kegyelemdőfést.

Mit bánta azt most Lamberg! Mit törődött ő a paripa-fejű kis savoyarddal s az egész világgal is! Az ő szemében nagyobb fontossággal bírt minden keleti és nyugati problémánál az a cél, hogy a hatalmas örömgépezet, melyet rajongásig szeretett császári barátjának fölvidítésére megindított, hibátlanul forgassa minden legapróbb kerekét.

Nem lehetett panasza.

Pontban délután öt órakor — mire a vendégek már mind felöltötték gálájukat s elhelyezkedtek — kintről felharsant a háromszoros „Hoch“! A kürtök megszólaltak és a tribün északi oldalán felnyílt az

aranyozott deszkafal. Virágdíszes botját feje fölé tartva, a játékrendező mester vonult be a porondra. Nyolc feketebársony-livrés udvari lakáj ugyanannyi fölszerszámozott tartalék-versenyparipát vezetett mögötte. Aranyhímes fekete bársonytakarók azokon is. Császári sas és címerek. Utánuk tizenkét trombitás és dobos következett, lovon. Majd tíz császári futó, magas gálában, egysorban. Tizenkét császári lakáj zárta be ismét a sort. Az előcsapat díszlépésben topogott a tribünök alá, utat engedve a tulajdonképpeni felvonulásnak.

A nézők száján elakadt a lélekzet. Hiába voltak ők maguk is az embermilliók szerencsés kiválasztottai, ez a tobzódása a kincseknek, ami elébük tárult, még őket is megdöbbenetette.

A köröndre nehéz, fénylő királyszín vörös selyemben — barettjén két dús fehér s középütt egy szál kék tollal — egy csapat gavallér vágatott ki. Fialat, válogatott szép növésű és arcú mind. Valahány fantasztikusan nagy dominiumok élet-halál ura. A squadra élén Starhemberg Guido gróf, a harctérről hazahívott vezérlő tábornagy. Játékosan táncoltatja kislejű, okos arab lovát. Nyomában hat birodalmi nemes úrfi. Lándzsavívők és dárda-hordozók.

De ki törődik itt a legényekkel? Minden szem azt a káprázatos lovagot nyeli, aki mögöttük léptet, arannyal vakulásig hímzett bíborselyem-köntösében, ékszerektől súlyosan, délcegen és ifjan, mint egy életrekelt pogány bálványisten-szobor.

A nézők hátán elfutott a nagyotlítás libabőre. A dámák a szem és idegek hirtelen megmámorosodásában olyan mélyen hajoltak ki a páholy korlátján, hogy túlzott francia dekoltázsuk szinte föltárta födetlen keblüket. Az öntudatlanul tépkedő kacsókban szétmálltak a csipkekendők, az urak fejéről lerepült a kalap. Az egész amfiteátrum — éppúgy mint odakívül az átvarázsolt schönbrunni tündérliget is — egyetlen ájulatos kiáltássá öblösült:

— Hoch der Kaiser!

— Kedvelt híveinknek üdvözet . . .

De öfelsége szavai az extázis újból fölhasadó kiáltásaiba vesztek. Enyhén elmosolyodott rá és könnyedén baretjéhez emelte jobbját, anélkül azonban, hogy azt le is emelné. Majd előre szöktette lovát, hogy az utána következők rendben zárkózhassanak. Gyalogos lándzsavívők és dárdahordozó nemesifjak voltak azok, gépszerűen mozogva. Oldalt kiálltak.

Öt pár gavallér ugratott nyomukba. A kevély-homlokú gróf Martinitz Miksa, az ünnepély gondolatának igazi megszüljével, Lamberggel. A grótot üde szőkeségében mintha most frissen vágták volna ki valami festményből. Dietrichstein Ferdinánd Sereni Károly gróffal tartotta a vállmagasságot. Gróf Colloredo Hieronimus Kinsky János gróf mellett kapott egy kis kárpótlást atyafiának, a spanyolországi futárnak multkori sérelméért. Míg Althann Ferdinánd és Hassfeld Ferenc grófoknak elválhatatlan barátságuk juttatta a párba állás kegyét. A menetet végül a két Starhemberg gróf, Gundakár és Franciscus zárták be, megannyian háromszor befutva a kört.

Az első squadra befutását újabb dobpergés követte. Ez adta meg a jelt a második számára. Nyolc trombitással, dobossal, egy sor futóval és lakájjal indult az is. Nem kisebb legény vezette, mint a másik visszahívott fővezér — a magyarországi hadak generallisszimusza — Herbeville gróf. Egyébként az egész lovasjáték egyetlen vénje. Kegyeletből. És „szerzett érdemeiért . . .” Szolgája gyalog vitte mellette kék-selyem párnán azt a kardot, melynek intésére annyi szenvedés és halálhörgés kelt már s fog még kelni ott a távoli keleten, ahová most a kéjelgők közül senki se gondol. Mindenki a második, talpig kék selyembe öltözött squadra csillagán, a császár sógorán felelji szemét.

Pompás lovas is volt Miksa braunschweigi herceg! Bízvást átvehette öfelsége szerepét a második csapatban. Hasonlóképp öt pár gavallér követte, oldalt igazodó lakájokkal, lándzsa- és dárdavívőkkel. S ha a piros lovagok a birodalom legelölkelőbbjei közül ke-

rültek ki, emezek címerén se tegnap száradt föl a festék.

Gróf Salm Vilmos Dietrichstein Gundakár gróf máltai lovag balján feszített, némi elégtételkép a duzzogó Dietrichstein-familiának. Gróf Herberstein Wenzel, mellette Sirotin gróffal a morváknak gyújtottak egy kis ördög-gyertyát. Nem maradtak mögöttük rangban, csak sorban: Trautmannsdorf Wenzel, Wall Ferdinánd, Colalto Lipót, Paar János, Zenkheim és Rosenberg Wolf se. Mindannyian birodalmi grófok és híres lovasok.

A császári gavallérok fehér méneken ültek, a braunschweigi kék csapata pedig feketén. Egyszerre mint a legyező ízei fejlődtek szét, hogy paripáik kecses pirouette-el üdvözöljék a gyönyörükben lihegő nézőket. Aztán egy villanás megint s a sorok ismét összezáródtak.

A császár squadrája megkezdte a játékot.

A porond közepén óriási, aranyozott kerék feködt. Annak küllőit egymásután átszöktették, de úgy, hogy egyetlen lópatkó se csillanjon hamarabb, mint a többié. Majd váll a vállnál kettenkint, hármankint, végre tíz lovassal indult a figura. A tíz karcsú lóláb egyszerre emelkedik, egy ütemre dobban. Se tágul, se fogy a térség közöttük.

Olyan mutatvány volt ez, mely méltán kiérdemelte az orkánszerű tapsot. Bár a második squadrával könnyen eshetett volna egy kis galiba, ha Herbeville generalisszimust meg nem óvja a sokáig türelmező Isten!

Az történt, hogy fentről — a császári gyermekek páholyából — egy piros rózsát dobtak le. Nyilván öfelésege paripájának szánták. De a virág megkésett az alatt mozgó villanásszerű gyorsaságában. Az excellenc lova előtt hullt le tévedésből s az ideges állat meghorkant tőle. Miksa hercegnek kellett kézbe kapnia. Rakta aztán tovább a taktust, délceg topogásokkal, kurtákat nyerítve a tréfához, amit természetesen sietett senki észre nem-venni.

Learathatta a fővezér csapata is az éljent, ha

nem is olyan bőségben, mint az első. Megosztoznak a sikerben, minthogy most fehér és fekete ménnek összecsapnak és váltakozva szedik a küllők akadályait. Előbb egymás mellett, utóbb kettenként, ötenként, tizenként egymással szemben, mind örültebb gyorsasággal, úgy, hogy nem látszik többé se ló, se lovas. A színek is összerosódnak szivárványos köddé, az ellenáramló szédült keringésben.

Lovas legyen a javából, aki ezt győzze éléslátással, fegyelemmel, a dobok mind izgatóbb pergésében, egy fütty, egy pissenésnyi hang nélkül! Csak úgy kéz- és térdfogásra, érzés szerint! A legkisebb hibás mozdulat és tömeges emberhalál lenne itt, ahol egy-egy élet maga is fejedelemségeket s a rabszolga sorsban vonító ember-páriák százezreit jelenti. Nem szólva a szent németrómai birodalom császárjáról, akiről már igazán szólni se lehet!

Ha bámulatraméltó lovas valamennyi gavallérja, akkor joggal illeti a legnagyobb palma. Mert amit a lihegő és eszeveszetten kavargó kör közepén e percben végbevisz, azt aligha csinálná utána akárki halandó.

Az első legszélső sorból — ahonnan az eleven legyezőt hajtotta — nyilalásnyi pillanat alatt fut végig a vágóban cirkuláló paripák orra előtt s pattan föl a kerék közepén elhelyezett, alig egy nyujtózásnyi nagyságú dobogóra, lova mellső lábával ütve meg azt az ezüstharangot, mely a játék befejezését parancsolja. Első éles hangjára egyszerre földbe gyökerezik a többi száguldó paripa lába is, míg a felső padozatról hóhullásszerű virágos önti el az egész amfiteátrumot.

Kell egy kis idő, míg a nézők felszabadulnak az idegek feszültségéből. Míg keringéshez szédült szemek megszokják a veszteg mozdulatlanságot. Akkor aztán kitör a taps, a vivát, hogy az amfiteátrum deszkafalai komoly veszélyben forognak.

— Hoch der Imperator!

Nem lehetett itt a kezek s a torok munkájával beérni! A lábak is dobogva lendültek. A pokoli zenebonában Volkra György Ádám gróf — akinek főkony-

hamesteri mivoltában és hájpárnás embonpointjával nem volt oka a diadalban fürdökre irigykedni — üvöltve súgta át páholy-szomszédjának:

— Istenemre, ha van népszerűbb uralkodó e percben a világon — — —

— Caligula módjára akár a lovát is konzullá tehetné! Méltóságaitok elfogadnák — dörmögött csipkéibe, még mindig duzzogva, a spanyolországi futár, Colloredo.

Mondhatta. Senki se ügyelt rá.

Lent a sorok ismét szétváltak s tíz fehér és tíz fekete mén megáll egymással szemben. Külön ez alkalomra szerzett balett, amiben a vendégek gyönyörködhetnek. A paripák összetáncolnak, bókolnak, megvisszahátrálnak. Bokázás, reveransz, aprózott finom tipegések: mindez olyan káprázatos pontossággal vág, hogy az oldalt szemlélő nem láthat egynél több lovat, mert a többiek hajszálíg azonos lejtése belevész a legkülső mozdulataiba.

Csak egy gavallér marad külön. A pirosruhásokból. Nyakában ott függ a kis-Toison érme. A nyúlánk, délceg ifjú — maga a császár — szinte belefojtja nézőibe a tombolást. A lehetetet is.

Mióta a tánc megkezdődött, fekete ménje két hátsó lábára ágaskodva forog, saját tengelye körül. A paripa valósággal függőlegesen áll. Két kengyele hátracsapódik a levegőben. Itt már csupán a térdek tarthatják az egyensúlyt, hogy ló és lovas le ne zuhanjanak s halálra ne zúzódjanak.

Ófelségén azonban nyoma se látszik erőlködésnek. Arca egyforma nyugodt és fölényes. Sőt még arra is módot lel, hogy a páholyok alatt hátrahajoljon azért a piros rózsáért, melyet jutalomkép szántak neki, onnan fentről.

Hogy kicsoda?

A vendégek suttogva és szemüket forgatva adják közre:

— Cordona Guitana grófnő!

— Bizony! a kis fenségek nevében...

— A grófnő a képzelhető legfigyelmesebb ayal

— És a legszebb, — viharzott Harrach asszony óriás strucclegyezője.

— Jót tett szegény gyermeknek az itáliai levegő! — vélekedett Bözin.

Ezalatt pedig, akiről a társalgás folyt — s akit a császár újból rásugárzó kegyei miatt mindenki kötelességének tartotta most ismét meglorgnonozni — szinte tobzódó szépségében, ügyet se vetett senkire. Legyezője mögé rejtőzve itta nagy, ékkőszerűleg csillogó fekete szemeivel az uralkodó minden mozdulatát. Hogy őfelsége lehajolt a virágért, kéjes pirosság futotta el az arcát. Lopva megszorította szomszédnője kezét:

— Ma Tantel! Észrevette...!

— És micsoda kockázat egy szál virágért! — feltelt a szomszédnő, aki erősen hasonlított a szép nevelőnőre, bár kissé érettebb kiadásban. — Tökéletes diadal, ma mignonnel! Úgy gondolom, busás kárpótlás szenvedett sérelmeiért...

— A Madonnára! — mormolt közbe a páholy balján ülő, rubinnyakláncos férfi — ennyi ünneplésből kijárna valami a derék csillagoknak is! Jó volt-e hát a módszer?

A két nő úgy bólogatott, mintha az alatt folyó játék fordulatait helyeselnék. Az asszonyosabb külsejű csipkekendőjét lobogtatta lefelé, miközben a rubinláncos férfiúhoz beszélt:

— Fő, hogy minden úgy maradjon, ahogy van, Caetano! A barbár komtesz szépen zár alatt, apja odakint a harctéren, Stepney lord lehető távol és Rechteren se jusson kellemetlen helyzetbe azért a gáláns kis pletykáért, amivel olyan gyanútlanul kedveskedett...

— Eh! — legyintett a férfi. — Ezek felől nyugodt lehet ön, Catherine! A holland követ nem is álmodja, hogy milyen fontos szolgálatot tett nekünk! Stepney pedig megelégszik azzal, hogy haragjában „igaz ügynek“ nevezze a rebellisek ügyét s hogy elszánt áldozatokra és hősi halálra buzdítsa a magyarokat.

— Bár meghallgatnák! Már ami az utóbbi tanácsot illeti...

— Talán! Minden esetre, a mylord sejtelmével se bír annak, hogy mért kötöttek belé.

— Don Dominico, Wratiszlávot se felejtjük! A kancellárnak — sajnos — csak a karja van bekötve. A szája nem.

— Sokkal inkább udvari ember és sokkal jobb barátja Pálffynak, semhogy a duellum igazi okát elárulná.

— Gondolja ön, hogy nincs mitől tartanunk?

Caetano megcsörrentette rubintos láncát a felvont vállával.

— Guitana rehabilitálva van s élvezi a császár régebbi kegyét, — felelt. — A háborús szellem fölülkerekedésével a magyarországi birtokokat nem fenyegeti semmi veszedelem és jövedelmezni fognak továbbra is.

— Igen, de a jövedelmek lassan folynak be! — sóhajtott mélyet az úrasszony. — Mit érnek azok a havonta elforgácsolt összegek? Elfutnak, ahogy jönnek. Márpedig a reprezentációs kiadások egyre szaporodnak. Minden drágul, caro mio...! Rettenetesen drágul ez az átkozott Bécs! Ön nem is hinné, egy alig valamirevaló udvari toilette négyezer forintba is belekerül! S akkor még hol a cipő? A paróka? Az ékszerrek? Illatszerek? A csipkék? A cselédség ruházata? A lovak, a kocsik, a vendéglátás? Oh Caetano, tőke kellene ide! Szép kerek kis kapitális, nem kortyonkint szopogatott cseppek!

A maestro kihajolt a páholyból. Meglengette cukorsüveg-formájú, kabalisztikus érmektől csörgő fekete fővegét.

— Bravó! — kiáltott le vaktában a lent viaskodó lándzsásoknak. — Hoch der Kaiser...!

Majd dolga végeztén ismét hátradült.

— Nekem is régi vágyam, — mondta, sátáni szép arcát tenyerébe símogatva. — Vehetnék egy kis birtokot!

— Már megint! — villant a dáma szeme. — Birtok...! *Corpo di Dio*, hát nem most sorolom el éppen a hátrányait?

— Az más. Én Itáliában gondolom, hogy ne függjön a háború és béke esélyeitől. De ezen persze nem sőhajtozni, hanem dolgozni kell!

— A csillagok? — kérdezte az úrasszony, megbékélten.

Mire az olasz fölnevetett.

— Ön maga!

— Hogyan?

— A Sárge Asszony... Kire is számíthatnánk? József nem Lipót. Ez nem hisz se alkémiában, se asztrológiában. Széthordatta az apja laboratóriumát is, nemhogy pénzt utalna.

A két tanakodó összebujt s fojtott hangon hánytávetették meg az udvar pénzügyeit. Úgy ismerték a felségek magánpénztárainak viszonyait, akár a magukét. S mindketten oly féltékenyek voltak minden költségre, mintha valaki a zsebükben kotorászott volna.

— Ez a tékozlás ittl! — mérgelődött a dáma.

— Egész bizonyosan belebuknak, — vigasztalta a magiszter. — A császár csak megkezdte Schönbrunn építését, de befejezni aligha fogja.

— Honnan tudja ön?

— Fischer von Erlach mestertől. Minap állítottam neki horoszkópot. Képzelve, tizennégy esztendő lánykákra álmodozik a vén számár!

— Hiszen azért...!

— Micsoda?

— Mert vén és mert számár! Az effajta ábrándok a férfiak öregedésének legbiztosabb jelei... Egyébként mit vett ön ki a maestroból?

— Hogy az előírányzatból legföljebb a kastély egyik szárnyára, ha futja.

— Nem úgy értem!

— *Co si...*! Természetesen kellőképp megcsapoltam. Igaz, hogy bánat fejében három alig-serdült ha-

jadonkát jósoltam neki. Olyan hiszékeny, mint akár a Sárga asszony. A felség — — —

A szó elszakadt. A dáma hirtelen kihajolt. Tap-solt. Fialat szomszédnőjének is intett. Közben pedig oldalt szisszent:

— Vigyázat, a kis Jozefa idefülel! Nincs szükségünk még egy apáca-fátyolra. Elég, ha megsúgja ön, hogy milyen szert ajánljak. A trónörökös meséjét, azt hiszem, egyelőre fegyvertáron kívül kell hagynunk. Szegény bolondot nagyon megviselte a legutóbbi manőver. Nem szabad elpusztulnia annak, aki után élünk.

— Fényesen igaz! — tágultak-süllyedtek az olasz függőleges szemöldökei. — Épp ezért Paracelsusra fogunk áttérni. Legyen belül is sárga, ha már kívül sárga, a felséges asszony!

Guitana is abbahagyta egy percre a császár bámulását. Elmosolyodott, megmutatva kékesfényűen fehér fogait. Erre mindhármójukból kibuggyant dalamosan, olaszosan, a nevelés.

Egyszerre hagyták abba. A két kis főhercegnő fészkelődött. Sőt Jozefa oda is fordult:

— Mit nevetnek, contessa?

— Azt fenség, — intett édes mosollyal az úrnő, — hogy milyen szánalmas törpék mind ezek a híres lovasok fön séged fenkölt atyjához képest...!

— De signora anyánkról is beszélt!

A három futó ijedtséggel nézett össze. Az idősebb hölgy jelentőségteljesen bölintott, mintha azt akarná kérdezni:

— Nem megmondtam?

Majd a gyermek szavába vágott:

— Csak annyit, hogy imádkozni kell fölgyógyulásáért a Bambinohoz.

Jozefa megnyugodott és visszafordította koravén arcocskáját testvéréhez. A kettő pedig — okulva — egész halkra fogta a hangot.

— Tehát Paracelsus?

— Igen. Ő találta fel, hogy az arany a legkitűnőbb gyógyszer.

A mester szerint azonban rengeteg nyers anyag kellett hozzá. Amennyi nem telhet egy szegény olasz ládájából... Szorítsa meg öfelsége egyéb kiadásait, vagy kövesse az anyacsászárnő módszerét, — állt készen a tanács, amiből a zsidókat se felejtette ki az érdemes csillagász. Persze, nem azokra a sárga-folttal megbélyegzett földönfutókra gondolt, akiknek a Lipót-féle rendelet értelmében se templomi istentiszteletet, se otthonukban cselédséget nem volt szabad tartaniok. Sőt, akiknek halálbüntetés járt azért a vakmerőségért, ha Bécs belső területén belül meglátta őket valaki! Hanem az udvar hasznos és hallgatagon megtúrt házi-zsidóira, akiknek a bőrük alatt is volt pénz.

— Nem nagy feladat önnek, Catherine, ha „azt“ a dolgot meg tudta csinálni... — vont vállat Caetano.

Lent a játékosok ezalatt török fejekre dobáltak célba.

A dáma viharosan tapsolt.

— A trónörökös ügyét érti?

— Igen. Ugyan, hogy vitte végbe?

— Tudja ön, hogy a császárné egy híres festményt őrzött szobájában?

— Raphael „Margarétáját“. Kincseket érő!

— Nem ezen fordult meg a dolog. Hanem, hogy Margaréta szép. Abban az időben, mikor a mesénk még tartott, naponta megálltam a kép előtt. Nem felejtettem el néhány szót ejteni arról, hogy Margaréta szépsége milyen kedvezően befolyásolhatja a születendő gyermek külsejét...

— Ebből én semmit se értek — vonogatta vállát az olasz, mire a dáma hátranyúlt a páholy öblébe. Aranyozott kosárkából virágcsokrot vett elő s szórazottan a porondra hajította.

— Eleinte a Sárga Asszony se értett. Bámulta hűségesen a mintaképet. Csak akkor lett nyugtalan, mikor ön megadta nekem a jelt... Ismét elhullattam

egy megjegyzést. Hogy Margarétát a császár is láthatja... Őfelsége gondolkozóba esett s azontúl még gyakrabban merült a képbe. Csak más szemmel. Teli gyűlölettel. Majd kritizálni kezdte — Raphaelt...! Annyira ment, hogy egy napon felszökött egy székre. Le akarta tépni a „gyalázatos bestiát“ a falról. Útött a kedvező pillanat az ellen-tinktúra beadására. Őfelsége észre se vette a különbséget a két főzet közt, nagy dühében s el kellett hinnie, hogy oktalanságával ő maga tette tönkre reményeit... A kép pedig a nagy kincses kamarába vándorolt. Elég egyszerű? Mi?

— Nem Catherine! Zseniális! Tartozom ezzel a dicsérettel.

De ugyanakkor arról a másik tartozásról se volt szabad megfeledkezni, mely a császárnak járt ki, minden alattvalója részéről, az ünnepély gyönyörűségeiért. Ágyúörgésszerű, felzúgó taps emlékeztette erre a feccsezőket. Félbe is hagyták a társalgást s letekintettek.

Sokat mulasztottak a látványosságból. Odalent ezalatt már nemcsak a fényes karusszel és turnir, hanem a harcászati játékok is lezajlottak. S a pályabírák — Delfini Daniel velencei követ, Salm főudvarmester, Trautson Donát gróf, Falkenstein főkamarás és gróf Wallenstein Károly — épp most indultak a felvirágzott emelvénnyre, hogy az ítéletet kihirdessék.

A szó Salmnak jutott. Amint a többiek elhelyezkedtek karosszékeikben és — az egy velencei követ kivételével, akit idegen alattvaló létére kiváltság illetett — leemelték kalapjukat, a főudvarmester megadta az emelvénnyel szemben trónoló felségnek a teljes spanyol reveranszot.

Síri csöndben kezdte:

— A legkegyelmesebb úr, I. József császár ömaggassága engedelmével...

Az ünnepély résztvevői feszülten figyeltek.

Salm folytatta:

— A pályahiztosok lándzsa dobásban Sirotin János grót urat ítélték elsőnek s ezért neki egy karos nagy

ezüst gyertyatartót adományoznak, öfelsége, a legfennköltebb úr jóvoltából.

A tetszés zajos kiáltásai jutalmazták a pártatlan ítéletet. A morva egész nemzetiségében megvesztegetve indult a pályadíjért. A dárdavetés elsőbbsége Colalto Lipót grófnak jutott. Két tükrös ezüst fali gyertyatartót nyert, míg Paar János grófnak egy ritkabecsű óra járt ki, mesteri kardvívásáért.

Salm ismét fölemelte asztmás hangját, melyben ezúttal jelentőségteljes nyomaték reccsent:

— A pisztollyal való célbalövésért egy nagy ezüstlavabót, a lovaglás kiválóságáért egy velencei kristálykorsót, a körfuttatásban leütött török fejek nagy többségeért pedig egy ismeretlen ajándékozótól eredő miniatűr aranyhímzéses hálóruhát öfelsége, a legkegyelmesebb császárnak ítélte oda a pályabíróság.

Az amfiteatrumban elült a tetszés zaja. A hirtelen-támadt csöndben a légyzűmmögést is meg lehetett volna hallani. Nem volt ez játék többé, ahol szabad kilengést engedhetett mindenki elragadtatásának. Hivatalos tény volt ez már, aminél halálos bűn lett volna a spanyol etikett szigorú meghagyásairól elfeledkezni. A nézők — megannyian udvarképes és udvarnál forgolódo kiváltságosak — őrizkedtek is tőle. A császár nevének minden említéskor féltéredre ereszkedtek az abszolút úr előtt, aki föltett kalappal fogadta a hódolatot. Egyébként nem látszott valami beható figyelmet szentelni a szertartásoknak. A megszokott hajbókolásokban inkább multságának adóját, mint betetőzését érezte.

Aztán váratlanul eszébe jutott egy másik ünnepély is. Kevésbé nagyméretű, de egész új örömet adó.

Egy esztendeje . . ! A Favorita tennispályáján . . !

Főnséget sugárzó arca egy gyors vonaglással eltorzult, valami váratlan belső nyilalásra. Majd dacosan és göggel fölvetette ismét a fejét. Bosszúálló készakartság villant tekintetében, ahogy keményen odanézett, ahonnan a piros rózsa a porondra hullt. Gyermekai páholyába.

Guitana, aki a titkos pályabér kinyilatkoztatása

óta legyezője mögé rejtette arcát, erre még lejjebb sülötte szemét.

— Ma belle, — szorított nénje a kezén — úgy tűnik nekem, mintha Jupiter sas-madarát és Nemezis kormánylapátját ott látnám lábai előtt...

*

A lovasjátékok után az udvar szétrebbent. Senki se tudta, de mindenki úgy sejtette, hogy az ünnepély fénypontja csak ezután következik. A vendégeken a nagyot-várás boldog kíváncsisága vett erőt. Egy egész generáció poshadt unalmáért siettek magukat kárpótolni.

A gyors átöltözésben öfelsége vezetett. A daccal letorkolt emlékezés visszatértétől való félelmében egyre nógatta öltöztető kamarásait. Mohón szomjazta a fölpezsdült udvar zűrös, tarka képét, hogy szeme ne lássa a tegnapi képeit. Hogy fülében a továbbrohanó élet nyüzsgése elnyomja azt a hangot, melynek tulajdonosáról nem akart többé tudni. Meg kellett őriznie azt a büszke fölényt, mely lehetővé tette számára, hogy tetszése szerint osztogassa fölemelő, vagy lesújtó pillantásait s szuverén úrrá kerekedve saját érzésein is: szerelmét, vagy gyűlöletét.

Guitana valóságos mentő horgonyt jelentett számára ezekben a göggyével és ösztöneivel folytatott, titkos kis harcokban. Meghunyáskodott szerelmében kitűnő anyaga lett önbizalma támasz-kereséseinek, a nélkül, hogy egy esztendőn át való mellőztetésének okait bolygatni merje volna.

Végre elkészült az öltözés. A fantasztikus bódék ajtajai megnyíltak s a bámulat és örök-gyermek játékoság vidám hangjai, színes szalagokként, egyszerre szétröppentek a tündérkertté varázsolt schönbrunni ligeten. Az utakat a legkülönfélébb csodákká vedlett előkelőségek hullámzották el, hogy így, álarc alá kendőzve, vonuljanak a berek eddig fölfedezetlen maradt faépületébe, melynek falusi csárdát utánzó deszkafalai mögött maga a birodalom imperátora fogadta estebédhez özönlő vendégeit.

A császár kék köténnyel, föltett és bojtosvégű sipkájában, falusi kocsmároszt ábrázolt. Előtte raj ottak el a programhoz tartozó falusi s a nem-hivatalos maszkák csoportjai.

De ha a lárvák mögött arcokat nem is, a hangokat s egy-egy áruló jelt azért meg lehetett ismerni olykor.

A csaplárosné ujján — akit őfelsége a tömegből nyomban oldalához intett — a szép olasz nevelőnő híres-becses gyémántgyűrűi villogtak. Három vándorló zsidónő hosszú, lapos lábával, a fenkölt kocsmáros testvérhúgaira, a három leopoldinisch főhercegnőre vallott. Egy sugárnövésű pásztorlány maszkja mögött az udvar előkelő vendége, Hamilton Mária rejlett. Elhaladtában hosszú, virágos pásztorbotja majdnem beleakadt egy mosólány könnyű vállkendőjébe. A bocsánatot-adó hangban Starhemberg Eszter grófnő contraltójára lehetett ismerni. Ám az a terebélyesre szoknyázott lepénysütő kofa, aki mögötte riszálódott, már igazán nem más, mint Martinitz Mária Terézia! Egy dörmögő Walkür sietett is ráolvasni:

— Akar egy szippantást, Rézl?

— Mióta tubákolnak a Walkürök, Fels asszony?

A felcsattanó nevetésben egy kis kertészlány suhant el, kosarával vállán, az évődők előtt. Nagyon alkalmasan arra, hogy a leleplezettek kitöltsék rajta bosszújukat.

— Hová-hová, Caunitz Dominica?

— Hagyjuk! A grófnőt egy kéményseprő üldözi!

Valóban, az urak csoportja se festett kevésbé tarkán. Rabszolga, dervis, vásári kikiáltó, vadász, pásztor, medvetáncoltató, kukta, mímus, kötél táncos, polichinelle, minden kikerült belőle. De míg ezek egyenként járultak a sorshúzó asztalhoz — ahol a párok helyeit megállapították — addig az estély szorosán műsor-szerű szereplői, a különböző parasztokat ábrázoló néprajzi csoportok összetartottak és álarc nélkül együttjártak.

Lehetett itt látni a birodalom sokféle, kevert nyelvhalmazata szerint németet, csehet, morvát, sléziát, lengyelt, olaszt, franciát, bajort, angolt, poroszt,

sőt vándorló görögöt, vendet és cigányt is. Csak egyféle nemzet nincs itt képviselve. Még olyan formában se, hogy nevetni lehessen rajta. Az a nép számúzve van a világ élő berendezései közül. Az a nép olyan messzi él az udvar lelkétől, hogy talán nem is kellett volna külön császári parancssal letiltani a képviseltetését. Senkinek se hiányzott, senkinek se jutott volna eszébe — a magyar.

Szerencse is, hogy a főminiszter urak s egyéb mindenható bécsi uraságok nem emlékeznek most rá. Így legalább békén nyögheti megszokott igáját, újabb keserves meglepetések nélkül. A főminiszter urak pedig átadhatják magukat annak a kitűnő tréfának, hogy ahol őfelsége a kocsmáros, ők meg felhordó szolgák legyenek.

Salm miniszterelnök hozta az első fogást. Trautson János gróf a másodikat. S míg Thurn főudvarmester a poharakat törülgeti át, kacagtató esetlenséggel, addig a császári hitves főudvarmestere — Lobkovitz herceg — majd elbotlik az öblítő kannával készségeskedő vén Paar grófban. Waldstein Károly gróf főkamárás a kenyeret porciózza. Schwarzenberg Ádám főlovászmester meg köszörüsnek csapott föl ezalatt. Martinitz Miksa gróf főmarsall Volkra György főasztalnokmesterrel a tányérok váltásában sűrög s elszedi Hassenberg gróf főpálcamestertől a tésztákat.

Hogy aztán a tréfa teljes legyen, Reiffenscheid Hartschier-kapitány is kerít olyan szerepet, mely lehetőleg tótágast ellenkezzék megszokott, büszke méltóságával. Ők ketten Dietrichstein Gundakár Poppo gróf drabantkapitánnyal kutyaszörből való gúnyát öltöttek kevély vállukra, betöltve imígyen az asztal alatt morzsákat leső falusi házőrzők tisztjét. Ha ez se fejedelmi tréfa, akkor soha semmi! S nincs az a szigorú illemtudás, ami itt egy fölcsattanó kacagást rossznéven vehetne.

Hát még mikor a csárda deszkafalai szétnyílnak! Akkor van csak öröm és ámulat! Mert odakint a tűzmesterek felgyújtották időközben az ezernyi színes lampiont. És puffognak a rakéták, sisteregnek a szem-

nemlátta, kápráztató üstökösök. Buja fényáradatban, zászló- és virágdíszben úszik itt minden. A szökőkútak tízével, húszával lövelik a csobogó kristályvizet. Átívelnek egymás fölött, a legváltozatosabb formákban. A közbülső, legnagyobb, a császár nevét mintázza ki, cseppenő gyöngyből.

De kell is ez az emlékeztető! Ad magáról a fiatal uralkodó különb jelt.

Alig ér felébe a lakoma, mikor bevonul hadával az udvari főzenemester — Marchese Scipio Publicola di Santa Croce — s olyan éneklésbe kezdenek, hogy megirigyelhetné akármelyik falusi suhanc a víg nóták szerzőségét:

— „*He lusti, òs Buema, heunt gets bey uns zuel
S' gibt Bratl und Knödl um z'sauffen a gnuè ...*“

A dámáknak össze kellett szorítaniok a fogukat, hogy ki ne robbanjanak halháj-páncéljaikból. Az urak is jól teszik, ha összeszorítják jól a szájukat, hogy a megengedett kacagás illetlen üvöltésbe ne csapjon.

Nagy feladat! Mert alig jutnak a nóta végére, az ördögadta olasz újabb zenére emeli karmesteri pálcáját:

— „*Magst Nockerl oder Nudl?
Sonst han i' nix mein Budl ...*“

— Vivát a nótaköltő!

A vendégek tapsviharba törtek ki.

És fiatal arcán gyöngye pirulással, öfelsege a német-római birodalom imperátora, hátrébbtolta csúcsos mici-sapkáját.

*

Oh, milyen messze esik ide csakugyan, az a vérázattal földű ország, ahol a legmagasabb uralkodói kegy hirtelen és rejtelmes megfordulása óta szabad kezük van a tányérváltó bécsi miniszter uraknak! Ahova most még több ágyút görgetnek, még több éhes falkát terelnek, lelegelni azt a kevés kenyeret is, amit

a harácsolók eddig lábom felejtettek! Milyen messze esik ide Magyarország! S a császári poétához az a másik, akinek Újvárbán, bánatában fogant nótáját sírva éneklik azóta már országszerte, hogy mikor az utolsó verssorhoz érnek, ökölbe szoruljanak a sebmarta kezek s átokkal forduljon ég felé szörnyű megcsalatközásában, aki meghallgatást ezentúl egyedül onnan várhat gyötrelmére:

„Verje meg a Jézuskrisztus . . . !”

*

De nincs olyan hosszú, aminek vége ne volna. És írva volt, hogy ez a tüneményes viennai cécó se maradjon fenékgig tejfel. Hogy amikor a császár mulat, fényes udvarával, a nép is szóhoz jusson. Nem ugyan az a nép, amelyik a maga nyomorult elhagyatottságában olyan végtelen messziségbe esik a dáridózókhoz! Nem is az, melyet az előkelő maskarák utánognak öltözeteikben. Hanem, amelyiknek se nótáját nem kívánja, se condraít nem mintázza le soha, senki. Amelyik mind egyforma, akár magyar kenyérbajon, akár német korpából lett. A földönfutó bécsi csöcselék.

Ki vállalná most már a szerzőségét annak a gondolatnak, hogy ezeket az ünnepély előkertjeibe bocsátották? Hogy a császári mulatozás színhelyén kívül egy harminc láb magas emelvényt állított számukra, talán a fészkelődő lelkiismeret, talán a kicsapongó kedvű hivalkodás? Gallyak alá leplezte azt a kutat, melynek csövéből, a dinom-dánom kezdete óta, vörös és fehér bor folyik szakadatlanul. A fölébe emelt erkélyről sohase-látott ízes falatok ledobásával ingerlik vetélkedésre a nyomorultakat.

Ha sikerül az ötlet, a kitalálója bizonyára nem mulasztotta volna el, jelentkezni. Így azonban mindenki másra tolt a felelősséget azért a szörnyű kavarodásért, mely hajnal felé kitört.

Három óra tájig az egymás ellen bősztített söpredek valóságos ostromló sereggé szaporodott, mely a bor-kut s az élelmiszer-raktár körül egymást tépte

marta, kövekkel, dorongokkal, sőt utóbb harsány puskaövésekkel tolmácsolta kapzsi dühét.

Az osztó tribünök aljában állati üvöltés, a háttérbe szorult elégedetlenek bosszúálló ordítása csattant fel. A taposó lábak sebesülteken, legázolt asszonyokon, gyermekeken, kiéhezett kutya-falkákon és bortól elázott testeken át próbáltak az élelmiszeres kosarakhoz utat törni. A fáklyák a tolongók ruháiba kaptak s a levegő megtelt a kesernyés füst, letaposott hullák és puskaapor émelyítő illatával.

Egyéb se kellett a bécsi diákoknak, akik vajmi gyanús hírben álltak, Európa-szerte! Egy-kettőre ott teremtek. S minthogy Bécs legharciasabb két eleme, a vargainasok szövetsége és a hatalmas verekedő Peters-platzi kéményseprő legények is csatlakoztak hozzájuk, végül talán általános forrongásba dühödött volna a csetepaté, ha a sürgősen kirendelt katonaság segítségére nem siet a szorongatott Rumor-legényeknek. Maga után hozta a tűzoltókat is. Így tűznek és víznek együttvéve, nagynehezen sikerült végül elfojtani a zavargást.

De az udvar elromlott kedvén ez már nem sokat segített. A császár a kavarodás első hangjaira visszavonult Lamberggel. Mint egy csömörlettel túltömött zsák, zuhant végig a tiszteres kordonnal körülvett öltözőház heverőjén.

— Nos, Lamberg? — kérdezte, fájdalmas iróniával.

A gróf nem tudott mit felelni. Szájpadlásáig érezte buggyanni ő is a keserűséget és útálatot. Félt, hogy ajkait szétnyitva, minden fölháborodás egyszerre ömlene ki.

Erre a fináléra igazán nem számíthatott.

— És mégis, sokszor olyan dolgok is megtörténhetnek, amiket senki se álmodhatna . . ! Hja, az ember tehetetlen a fátummal szemben! — monologizált József, szelídségbe burkolva kiábrándult szavait.

Mert most nem kellett osztozásra ingerelnie barátja lelkét. Övé volt az, maradéktalanul, vigasztalni akaró színészkedés nélkül.

Ez az érzés jóvá és gyöngédebbé békítette a kiábrándult Mindenhatót. Megértette csalódottságában a tragikus elemet s ösztönszerűleg igyekezett megtartani azt a magaslatot, melyet az számára kínált.

Rövid hallgatás után kijebbetette karját s magához szorította kegyencét.

— Te semmiről se tehetsz, — mondta halkan, szinte becézgetve. — Sőt, hogy lásd, mennyire meg vagyunk elégedve veled, neked adjuk azt a paripát, melyet a karusszelen lovagoltunk. Örülj Leó!

— Felsőged most kívánja tőlem az első lehetőségét.

A gróf kezecsókkolt.

A másik lágyan visszaölelte a szőke fejet.

— Jó fiunk... Te önzetlen... Te jó... — mormolta megindultan. — Nem kellene így erőlködnöd. Ez sok. És hiábavaló is. Nem menthetsz ki minket abból a szakadékból, amibe zuhantunk.

De Lamberg nagy kék szemei hirtelen fölillantak.

— Feladni a küzdelmet, aminek fölsőged drága nyugalma lehet a bére? Soha! Lélekzeni se akarok, míg megint boldognak nem látom, Uram.

— Boldogság..!

József fehér keze fölemelkedett. A fal felé játszott árnyékával intette:

— Hová lett az..! Hová!

— Nem is olyan messzi! A karmeliták kolostorába! — tudott volna elegáns csöndjéből ez egyszer böszült ragadozóvá csikordulni a gróf, ha a tapintat bele nem némítja dühét.

— Bárhová tűnt is, fölsőged szolgálja vagy előkeríti, vagy belepusztul! — felelte hát, lenyelve fájalmának tajtékját.

József nem adott több hangot. Lecsukta szemét s befelé fordult a falnak. Magával karolta barátja fejét is. A nagy csöndben nem lehetett tudni többé, hogy alszik-e, vagy csak álmodozik.

V.

Lamberg nem szokott a levegőbe beszélni. És ha nem is sikerült teljes egészében beváltania, amit fogadott, legalább mindent megkísérelt azon a körön belül, amit a másik zárkózottságában hozzáférhetővé engedett számára.

Nem nyúlhattak olyan hosszúra a napok, hogy ki ne eszelt volna minden órára valamit. A nagy céllövő-versenyek, szerenádok, a billiárd-mérkőzések — mind a császár egy-egy hajlamának megostromlásával — majd a futtatások és balettek egymást érték. Schönbrunn után sor került Ebersdorfra s a császári állatkertre, a Práterre is, ahol egész új módszer szerint való rókafogásokat talált ki a fáradhatatlan ember.

Ez a módszer abban állt, hogy dámáknak és uraknak az erdő egyik tisztásán, oldalt kellett felállniok s hosszú vadászkendőket fogva, láncot alkotniok. A hajtók a kendő-klotür felé terelték a rémült állatokat, mire a párok megrántották a kendők végeit, úgy, hogy a vad a feszítés erejétől a levegőbe bukfencezett s az uraságok mögött felállított lakájok zsákjaiba került. Még pedig — élve.

Ófelsége azonban — Lamberg legnagyobb meglepetésére — váratlanul ezekkel a fölöttébb tág összefüggésű szókkal jutalmazta a mulatságot:

— Tudod-e gróf, hogy Rabutin generális egészen hiába pocsékolta a puskaport Kassa alatt? Nem a mi csapataink vonultak be oda, hanem „*der Ragotzky*...”

Ezzel fölszállva hintójába s elképedt kegyencét a hátsó ülésbe intve, visszakocsizott a Burgba és mélézött tovább.

Hasztalan volt szenvedélyes vadász, a hajtások nem érdekelték többé. És hasztalan volt szenvedélyes zeneszerző, nem komponált és nem zenélt az emlékezetes schönbrunni kirándulás óta.

Lambergnek új eszközökhöz kellett nyúlnia.

Mozgósította az udvar százötven tagból álló operaegyüttesét.

— A kétszázezer forintnyi óriás fizetésüket úgyis fizetni kell, — vont vállat közömbösen, a pénzügyminiszter kétségbeesett jajveszékelésére. S haladt tovább, egy olyan színházi élmény megrendezésében, amilyenre Európában még nem akadt példa.

Választása egy „*Alcine elvarázsoltatása*“ című darabra esett. Tetszelgett a gondolatban, hogy a szabadban fölállított színpad bonyodalmai közé egy tengeri ütközet szórakoztató izgalmait fogja iktatni.

Temérdekre gyűlt a munkája ismét, amiben egyedül az udvari fő-zenemesterre, Marchese Scipio Publicola di Santa Crocera számíthatott. A vídám olasz, hamisítatlan itáliai művészet-imádatában s a tékozlás iránt való főúri előszeretetével, mindenkor kezére járt. S ahol ő kifogyott az ötletekből, segítségére sietett sajátjaival.

— Mit szólna hozzá *signore*, ha a Csatornából medret mélyítettünk a Favoritába, hogy valóságos vízen játsszék a cselekmény?

— Valóságos tengeri hajók felvonultatásával és elsüllyesztésével! — bölintott Lamberg, kész határozatkép. — Marchese Scipio, ne mulassza el méltóságod kotrógépekről, hullámverő instrumentumokról s a víz zöldre-festéséről gondoskodni!

De ez a kísérlet se járt több eredménnyel, mint a megelőzők. Az első futó tetszés után öfelsége érdeklődése megint elhalt s azzal a méléző arckifejezéssel, mely egész sajátja lett, még a multkorinál is meglepőbb kijelentéssel döbbsentette meg barátját:

— Ma egy hete szállták meg csapataink a hajducken lázadók főfészékét, Debrecint. Micsoda mészárlás lehetett ottan...!

És kárba veszett minden erőlködés. Nem értek célt a karácsonyi Betlehem-játékok, a nagy szánkópartik sem, melyeknek fénye minden elképzelést fölülhaladt. Lamberg kénytelen volt megvallani magának, hogy bálványa ugyan mindannyiszor gyöngéd elismeréssel jutalmazza az ő emberfeletti igyekezetét, de többé már pillanatokra se tudja kiemelni abból a gyászos szakadékból, ahová az élet napsütöttebb oldalá-

ról zuhant s aminek komor mélyében a szenvedésükben kéjelgők konokságával makacsolta meg magát. Ha el-elmosolyodott is néha egy-egy tréfán, ez a mosoly — amiben csak a szájszögleteknek jutott némi szerep, míg a szem, az arc mozdulatlan maradt — fölért a legsiralmasabb gýászbeszéddel.

— Kétségtelen, — fogott gyanút a kegyenc — őfelsége nehéz hangulatához valami eddig ösmeretlen fájdalom is társul.

Honnan sejtette volna ő, aki politikával sohase foglalkozott és így barátjának régebbi, merész elgondolásairól se tudott, hogy hol gyökerezik ez az újabb szomorúság? Honnan álmodhatta volna bárki is a bécsi Burgban, hogy egy Habsburg-sarj — a legjavából — nem véletlenségből jártatja elméjét a Lajtán túl, ahonnan mindég sebzettebben, csüggedtebben és sóvárabban tér vissza?

Hiszen a kétfejű sas fészkében nem volt divat a magyarokról beszélni. Őfelsége is, ha megemlékezett róluk, csak elítélő szavak és zord intézkedések formájában tette. De ezek a vádak és szigorú parancsok egy elfojtott vágy lidérclángjait leplezték, melyek minduntalan visszalobbantak a multból, kísérteni.

József nemes anyagból szakadt szívébe, valahol, a messiüzött multban, mikor még nem a hiú olasz lány selyemszoknyáinál végződött számára a v'ig, egy nagyratörő célt ültetett valaki. Ez a cél — egy nép megnyerése — kigyulladt álmatlan éjszakákon és megtöltötte a fiatal uralkodót mostani léha életmódja iránt való elégedetlenséggel. A kívánczóság az emelkedett, több, jobb, az igazán uralkodói cselekedetek után visszatalált lelkének kitaposott ösvényére s hovatovább már kakasszó után se engedte elriasztani magát.

Lambergnek arra a kérdésére, hogy legyen-e bál az udvarban vagy pedig csak az udvarnál — ami lényeges különbség — őfelsége sóhajtvá kérdezett vissza:

— Hogy mi is megünnepeljük magyar alattvalóinknak Házunktól elszakadását?

Majd, látva barátja értetlen arcát, bizonytalan hangon tette hozzá:

— Ma kaptuk Kinsky jelentését, hogy a lázadók május elsejére gyűlést hirdettek Onódra...

A gróf járatlanságánál fogva nem is vehette észre a császár szórakozott válaszaiban a magyar színt. Csak a politikát. S ezt se vehette másnak, mint kitérésnek az ő mentő szándékai elől.

Kezdte elveszíteni reményét a további küzdelemtől.

— Adna az Isten valami pezsdítő eseményt, ami kiragadná őfelségét ebből a vénátlan tespedésből! — panaszolta, a hozzá hasonlóképp letört Marchese Scipiónak.

Teljesedett is aztán egy napon ez a kívánsága. Csak nem úgy, ahogy szeretne volna. A reggeli órákban csapott le rá, mialatt az udvarlásra előjegyzettekkel együtt a császár öltöztetésénél segédkezett.

Híven a hagyományok szabályaihoz — melyek előírták, hogy a császár minden nap teljesen új testi holmit és cipőt öltjön fel — éppen nappali ingét adták Józsefnek s a fodrász a frissen-porozott parókát készült fölrakni, mikor a darabont három koppanása jelt adott az ajtón.

Az illem törvénykönyve szerint semmi se volt szentebb, mint a reggeli fölkelés szertartása. Így ez a bekéredzés méltán kelthetett volna feltűnést az udvaroncok közt, ha nem ismerik a császárnak azt a parancsát, hogy a postát részesítse kivételes elbánásban a főpálcamester. Őfelsége köztudomásúlag s az unatkozó emberek módjára, a szenvedélyes levélolvasók közé tartozott és súlyt helyezett rá, hogy az udvari postahivatal a birodalom bármely tartományából érkező, bármilyen magánlevelét azonnal, éspedig feltétlenül kézbesítse.

Az ezüstkamarás hát rést nyitott az ajtón s minden további fontolgotás nélkül felszolgált a levelet, mint sok más esetben.

Lamberget azonban egyszerre megmagyarázhatatlan nyugtalanság fogta el. A válságos idők kezdete

óta ösztönszerűleg irtózott minden oly dologtól, ami előzetes megbírálása nélkül került vonatkozásba a felséggel. Ez a sokpecsétű levél meg éppen gyanúsnak tünt föl előtte.

Sejtelve nem is csalt.

Alig szakította fel József a borítékot — melynek etikettszerű címzését különben mint soha, úgy most se mulasztotta el gondosan átvizsgálni — mikor homlokán a bőr mély redőkbe rándult. Úgy is maradt, míg a levelet átfutotta. Aztán visszafordította az oldalt és előlről kezdte az olvasást.

A kamarások összenéztek. Lamberg szorongása rájuk is átragadt. A ruha-szolga kezében tétovázott az ezüst-tálca, amin a választásra kikészített öltönyöket szándékozott, előírás szerint, sorban felmutatni. A fodrász ujjai közt állva maradt a bodorító vas. Valami vészujjölő áradt ki a császár hallgatásából s abból a módból, ahogy a levelet tartotta. Majd intett, hogy végig be akarja fejezni öltözését. Nem válogatott hosszasan, mint máskor. A tálcán prezentált első ruhára rábólintott s amilyen hamar lehetett, elbocsátotta kamarásait. Aztán Lamberg felé fordult, akit balsejtelve szinte már kárpadra feszített és olyan vad nevetéssel kacagott az arcába, hogy a fővadászmester ereiben meghült a vér.

— Nézd csak, kedves hívünk, nézd, mi áll ebben a levélben! De fogjad hát? A papír nem harap! Ohó .! Persze, előbb szeretnéd tudni, úgy-e, hogy kitől jött. No, megmondhatjuk. Hívüinktől, Prechorowsky Károly Ferenc gróf cseh helytartótól. Kelt ma ötödik napja, január 28-án, a prágai várban.

S rángatózó ujjai megint fölnyitották a borítékot.

Egy sötét pillantást vetett a levélbe.

Legalázatosabb híveink gróf Czernin Herman, Starhemberg Wencel, Wettbyn gróf és Schwihocosky jegyezték ellen. Nem kisebb hírt jelentenek, mint hogy „Scharlotte Amaliae Ragozin“, született hesseni hercegnő, a nagy pártütő felesége: mult hó huszonnyolcadikán — megszökött Karlsbadból.

És a félelmetes nevetés ismét fölcsaltant.

— Csinos dolog, mi? Ja, persze..! Te azt se tudod, hogy Prechorowsky a hercegnőt visszatértekor letartóztatta. Biztosítlak, hogy igen jó okok miatt! S mi ezt a letartóztatást megerősítettük. Radziewskij hadnagy vezetése alatt az égeri helyőrség egy egész századát rendeltük a bujtogató dáma köré, akit őrci ágyában fekvé se téveszthettek szem elől.

— Hogy történhetett hát, hogy a fogoly mégis megszökött? — kockáztatott Lamberg egy kétségbeesett kísérletet, hiányos ismeretei gyors kiegészítésére.

De legjobb szándékával éppen melléhibázott a célnak. József — akiben titkolt és kielégületlen uralkodói ambíciói a gyűlöletnek csak annál nagyobb lángját vetették, mentől hiábavalóbbnak látszott ez a vágy — a kérdésre egy másik égő sebében is megbolygatva csikordult szembe:

— Hogy állítanak ezek mindent céljuk érdekébe? Egy ostoba, hiszékeny férfi által, akit aztán kijátszának és kinevetnek.

A gróf nem mert közbeszólni többé. Érezte, hogy neki ismeretlen talajon tapogatózik, mely teli van váratlan veszedelmekkel. Azt is érezte, hogy mialatt barátja a cseh hadnagyra dühöng, tulajdonképpen sajátmagával vívódik.

József azonban nem is várt tudakozódást. Lelkének meglazult zsilipjén önként ömlött át fájdalmas haragja.

— Radziewskij..! — kapott a homlokához. — Átkozott fajankó! Így a verembe esni! Két szép szem ígézetére elfelejtett ez minden kötelességet. Porkolábból lovaggá csap föl s meg se áll a ravasz asszonnyal a birodalom határain túlig!

Eszébe se jutott, hogy a fejedelemnő ártatlan is lehetne azokban a vádakban, melyekkel Prechorowsky terhelte. Hogy a jogos önvédelem néha elkeseredett tettekre ragadhatja az embert. Csak azt az akadályt látta, ami megint messzi vetette uralkodói ábrándjától s az analógiát Rákócziné s egy másvalaki szökése közt, akinek emléke feldúlta és fölháborította.

— Ez a Prechorowsky is egész bárgyú lett már, — vetette ki kezéből végre a golyóvá gyűrt levelet. — Hogy mi mit rendelünk . . ! De hát akasztófát a cudar, áruló tisztnek! Kutassák föl és hurcolják vissza, élvehalva! Ami pedig a cselszövő asszonyt illeti, ha kezünkbe kerülne . . . Ha még egyszer — — —

Nem fejezte be fenyegetését. Tompán fölsejlett benne a gyanú, hogy elég is talán a tehetetlen szitkozódásokból. S hogy ez a nyers kifakadás nem való hozzá, egy alattvalója előtt, aki annyi méltósággal tudja viselni balszerencsését, mint Lamberg.

Megfordult hát és sietve belső kabinetje felé indult. Haladtában adta ki a parancsot, hogy senki se háborgassa.

Lamberg meghajtotta térdét.

— Éppen csak ez kellett ide! — mormolta keserű szájjal s vígasztalan pillantást vetett ki az ablakon át, a téli képre, mely súlyos fehér hótömegek halotti leple alatt görnyedezett.

VI.

A februári délelőtt nagy fehérségében a jégcsaposzúmarás, ódon Burg úgy sziporkázott, mintha gyöngyházból faragták volna minden követ. Csak a büszke palota császári ura rítt ki ebből az egyetemes sugárzásból. Az sötéten hallgatott, mint valami beomlott part. A heverőszék, melyre beléptekor rávetette magát, fel-felnyöszörödött néha testének súlyától.

József két keze közé fogta halántékait, melyek mögött nehéz pörölyütésekkel dolgozott a vér. Szerette volna visszaszorítani, hogy zúgó lerohanásokkal ne cibálhassa meggyötört szívét és ne nyargalhasson onnan megint kúszált agyába, ahol a kitombolatlan izgalom rendszertelen gondolatai kergették egymást:

Hogy miért is kellett fölvirradnia ennek a nap-

nak! Mért ez a levél, mely oly durván tépte föl emlékezésének sebeit, amiket jól el akart fojtani, minthogy egyedül elviselni nem bírta, mással megosztani pedig nem volt szabad őket. Nem, ebben a fölséges maskarában! Nem, ebben a környezetben, ahol minden függöny mögött kárörvendő szolgák lappanganak! Ahol vásári látványosság minden moccanása!

Mégis elöntötte a homlokát egy alattomosan utat tört vérhullám. Hasító nyilalás jelezte tomboló győzelmét.

Fölszisszent rá és önkéntelenül meglazította ujjait. Fájdalma esztelenségében Caligula módjára azt kívánta, bár egy feje volna egész birodalmának, hogy leüthetné. Nagy-igaztalanul még Lamberggel se tett kivételt. Megérteni vélte Néro hálátlanságát Seneca iránt s vádolta a grófit műveltségeért és neveléseé., amik — szerinte — csak növelték az ő lelkének érzékenységét, szenvedőképességét.

— Pokolba a bölcseletekkel! Pokolba a klasszikusokkal és pokolba minden sceptrummal, koronával! — mormolta beteg hangon. — Egyedül Szent Ágostonnak van igaza úgysis: „Az egész uralkodás nem egyéb gonosztettnél...“

A kiadott hangok némi könnyülést hoztak. Fájó fejében egy pillanatra megszűnt a zsongás, hogy a következő percben újult erővel vágódják megint sajtó koponyacsontjaihoz.

József zűrzavaros agyán váratlanul valami atyja-fiának, egy spanyol királynak fiához intézett óvása cikázott keresztül, mint egy ingerkedő kobold:

„Fiam, ajánlom neked az Istenfélelmet s a kellő fejedelmi nehézkességet...“

Erre csikorogva föl kacagott.

Vajon, ha itt állna előtte, aki ezt a mostani nyomorult állapotát s minden baját okozta, az a lány, akinek emléke sorba buktatja meg egyensúlyt-kereső szándékait: kellő nehézkességgel-e és milyen még újabb büntetést tudna rá szabni, a fogság után, amit rá mért? Amiért látóvá tette két szemét, mikor pedig a vakság annyival könnyörületesebb! Amiért meg-

nyitotta előtte a messzi távlatokat, elértarta egy igazi uralkodónak népe iránt való kötelességeit, hogy mikorra rájukismert és lelke termi már a legszebb törekvéseket, egyszerre rántson el előle mindent. A népet, melynek megnyerésére rászomjajztatta és önmagát, akit — — —

Vergődő tiltakozással emelte föl kezét.

— Nem, — mondta hangosan. — Álljunk meg itt.

Nem akarta befejezni, amit kezdett. Nem akarta kiformázni azt a másik rettenetes hatalmú szót, mely kiolthatta volna gyűlöletének erejét. Nem kívánt tudni semmit, attól a pillanattól kezdve, mikor feleségének látszólag ártatlanul pletykázó leleplezése beleyilalt s megútáltatta vele azt, amit birodalmának legnyomorultabb emberpáriája is hozsannával köszönhetett: A szerelmét.

Nem akart többé szerelmet, csak a büntető, erős, királyi gyűlöletet. A megtorlást, azokért a titkokért, amelyekről a császári szerelmes még önmagával se beszélhetett . . .

De hasztalan erőlködött. Parancsolhatott birodalmának minden tartományában, ám a gondolatok birodalmában csak rabszolga volt ő is. És gondolatai — mert lenni akartak — lettek. Sőt meg se elégedtek azazal, hogy legyenek s átélessenek vele újból minden emléket, amitől iszonyodott. Társul-hívták a képzeletet is, rikoltó színű palettájával együtt, hogy ne maradjon kiszínezetlenül az átkozott fölfedezés legtávolabbi lehetősége se.

Felnyöszörgött, mint akire álmában térdepeltek a rémek.

— Micsoda megvetendő tett..! — mormolta lázbetegen. — Így fizetni a sok kitüntetésért! Jóságunkért! Így megtéveszteni minket abban, akinek tartottuk ezt a lányt! Meglopni valakit, aki nem őrizkedhet . . .!

Mert ő — a császár — nem védekezhetett. Neki olympusi magasságban, dermedten kellett trónolnia. Formázni azt az abszolút uralkodói bálványt, akit ha-

lott elődök, eljövendő utódok és korának szelleme látni akartak személyében.

— A felség..! Hogy az érezni is tud?

Tétova kézzel ellegyintett.

— Ki törődnék velem!

Mély sóhajtásra horpadt be a melle, mint akiből a lélekzettel az erő is kifogyott. Jó darabig ült így, összeomoltan, csöndesen. Majd fáradtan megnyújtózott és fölkelte. Letörülte kigyöngyözött halántékait. De az élet szépségeiben való bizakodásnak utolsó szikrája is messze szállt már addigra tőle.

„Csak sírokon jár, aki emlékei fölött lépdél“... — tévedt a szájára egy régi kedvenc költője.

És nyomban rá, hirtelen megállt. A sokszor ismételt verssor, sötét tagadásánál fogva, most új ígérettel kapta meg. Fakó arca fölélénkült, fájó agyát a vágy meleg lehelete ömlötte el jótékonyan.

Oh, nem földi dolgoknak szóltak többé ezek a vágyak, amik csálnak! Nem örömeknek, amik nincsenek. Az elmúlás megnyugtató bizonyosságának éledő kívánása volt ez. S egyszerre olyan erőssé hatalmasodott benne, hogy sietve az asztali haranghoz lépett. Ráütött.

Egy pillanat és aggódó barátja már ott állt előtte.

— A főkincstáros mester? — kérdezte elfordulva Lamberg fürkésző tekintetétől.

— Völkern az előteremben várja fölségedet a miniszterekkel együtt, — jött a válasz.

— És Golchoffer Tóbiás?

— A fő kamara-fourrier hasonlókép.

Rábólintott helybenhagyólag.

— Völkern vegye magához azonnal boldogult atyánk sírfülkéjének kulcsait. Golchofferrel és néhány munkással váraкоzzanak ránk. Egy órán belül a kapucinusoknál leszünk. Mért nem indulsz, kedves hívünk?

Valóban, Lamberg még mindig ott állt. Nagy, gyermektisztaságú kék szemei nyugtalanul csüggték urán.

— És a titkos kamarilla gyűlése, melyet a magyar

fölkelés ügyében parancsolt egybe felséged? — válaszolta, alig érezhető kérdő hanghordozással.

A császár fölvonta vállát.

— Csináljanak és határozzanak, amit akarnak!

*

Hetek óta ottfeküdt már József előtt Golchoffer Tóbiás fő kamara-fourrier úr instanciája, amiben ez az elhúnyt Lipót császár végleges nyugvóhelyének rendezését sürgette. A bársonnyal bevont fakoporsót — ősi Habsburg-szokás szerint — cinkoporsóba kellett volna foglalni s ehez szorgalmazták őfelsége hozzájárulását.

De a császár a tespedés napjaiban sehogyse bírt rászánakozni, hogy nyomott hangulatát még több árnyékkal népesítse be, mint amennyi már anélkül is kísértett abban. Mostanra azonban megszűnt ez a vonakodása. Mióta az élet dolgaival leszámolt, szinte szomjazta azt a végtelen csöndet, mely a kapucinus sírboltban fogadta s mely minden emberi nyomorúságok és küzdelmek véges voltát ígérte neki.

A kripta ajtajánál hátrahagyta kíséretét. Csak Völkern és Golchoffer urakat, a guárdiánt s néhány elengedhetetlenül szükséges munkást vitt be magával. Hogy ezek a koporsót leemelték a fekete drapériás katafalkról, melyen ideiglenesen pihent s a főfourrier tiszteletteljes némasággal zárjába illesztette a kulcsot, eltávolította őket is. Egyedül akart maradni a halottal, aki lehetett embernek gyarló, császárnak akár megátkozott is, de aki olyan felségesen jó volt apának, hogy pusztá emlékével is meghajlást parancsolt az életéből lett életnek.

A fáklyák fellobogtak az ajtónyitás szelére. A kilines csikordult, a koporsó zárjában is fordult a kulcs. És József ott térdelt a halott apa színe előtt.

Nem érzett vonakodást, mikor föllibbentette a nehéz selyem szemfödelet, melynek közepén ezüstmór hímzésű kereszt hirdette egy lehagyott élet keresztjét. A karmazsin-bársony derékaljon nyugvó tetem nem ébresztett benne irtózatot.

Fején immár molyhosszá fénytelenült allonge-parókájában, fekete selyem spanyol köpenyében, olyan békésen pihent ott a halott, mintha sohase könnyeztek volna behomorult szemüregei. Mintha nyugodt fölényében sohase érezte volna a siralomvölgy-lakók fájdalmait.

Csak valami mély csudálkozás volt, amit József érzett.

Milyen gyermeknyi kicsiny lett az a félszeg kis test az átköltözésben! A hosszú betegség alatt lefogyott kezei milyen pergamenszerűek és átlátszóak! Körmei mily kékek, ahogy szorítják görcsösen a megontott szívüreg fölött a feszületet!

Megcsókolta a bíborpárna szélét.

— Vajon nem fázik szegény? — gondolta, a halálon diadalmaskodó szeretet képzelődésével. — Hiszen míg köztünk járt, mindég a meleget kereste. S most ez a zordon pincebölt...

Gyermeki szánalmában megborzongott a falakból kiáradó hűvösségtől. Aztán egyszerre figyelőleg emelte föl fejét.

Mintha egy sajátságos vonást vélt volna fölfedezni az övénél is jellegzetesebb Habsburg-ajkak között...!

Egy pillanatra helybegyökerezett saját víziójától. Lassan a Titokzatos hatalma alá kerülő idegei még tiltakoztak a föltevés ellen.

De a vita nem tarthatott soká. Az egyedüllét és a komor környezet megtették a magukét. És pár percnyi merő figyelés után — míg fürkésző szemei szinte rádelejeződtek a mozdulatlan ábrázatra — József már hitet mert volna tenni, hogy mosolyog a halott. Hogy ez az arckifejezése azóta lett, mióta ide beköltöztették. Vagy talán mikor ő a halotti párnát megillette...?

— Az apa mosolygása vajon, amivel kedves fiát a Styx túlnansó partjáról is köszönti?

Fölkelt térdeltéből. A rejtelem talpra serkentette. Megdöbbsenten, még merőbben bámult a delejes arcra.

Aztán babonás megrettenéssel és egyre jobban belehajszolva magát a saját agyrémébe, intett.

— Nem az apa mosolya!

Az ő apja sohase mosolygott ilyen talányosan. Annak a mosolyáról mindég lehetett tudni, hogy mi- nek szól. Az apa mosolygása emberi volt. Míg ez..?

Most már lábujjhegyre is állt. Igyekezett közvetlenül vizsgálódásának tárgya fölé hajolni. Egész be- lehetőlni! És ahogy előre meredt, mind zihálóbb lélek- zettel, az az arc is, mintha egyre szoborszerűbbé vált volna. Mintha ott, szeme előtt folytatódott volna az átalakulás, megfoghatóból a megfoghatatlanba, talá- nyosból a fölségesbe.

— A császáré..! Ez a mosolygás a császáré! — ütött át hirtelen rajta s elhátrált a saját megállapítá- sától.

Egyszerre megint egy egész sereg gyötrelmes kérdéssel találkozott szembe.

Megsímogatta kezébefogott állát. Ujjai hidegek voltak és reszkettek.

— Igen, az alap, az igen..!

A következtetés alapját elfogadta. El kellett fo- gadnia. Hiszen itt van előtte, fagyos méltóságában. De ha nem tusakodik is ellene: mi mondanivalója lehet számára a császárnak? Mi üzenetet közvetít ez az imperátori mosolygás? Azt-e, hogy a fölséges előd örül terhe könnyebbülésének? Vagy bátorítja járatlan utódját? Megelégedett a művel, amit benne és alkotá- saiban hagyott népeire?

— Nem, ez a mosolygás egyebet mond, egyebet kell, hogy mondjon! — ismételte komor csökönyös- séggel.

Átkerült az emelvény lábához. Szemben is látnia kellett most már a rettenetes talányt, melynek der- mesztő varázsát, botorul, az élők ráruházott tulajdon- ságaival is növelte. Meg akarta lesni az arc titkát, hogy a végleges válás után nyugtonhagyja.

— Mit mosolyoghat ez az arc?

Nem, nem a megkönnyebbülés vonásai voltak ezek.

— Tünődés inkább. Várakozás...

Megtapogatta homlokát, melynek érzékeny bőre alatt vágtában kezdett cirkulálni a vér. Nem tudott róla. Felkorbácsolt idegei folytatták beteg játékukat.

— Mire várakozhat vajon? Olyan valamire, amit még nem tud?

Ezt a föltevést is el kellett vetnie.

— A halott tud már mindent. Többet, mint az élő. Többet, mint amennyit az utána jövőre átörökíthetett...

Most egyszerre összerezzen.

Majdnem fölkiáltott a hirtelen ráeszmélés izgalmaiban.

— Átörökíteni...!

De hát hogy is nem ötlött rá azonnal! Hiszen ezek a néma ajkak bíztak rá valamit, mielőtt örökre lezárultak volna! Egy kötést! A császárnak népeiről tett testamentumát. És hogy aki utána soron következik, el ne felejtse ezt a végső rendelkezést, olyan áldáshoz kötötte, mely beillik atoknak, ha az utód a parancsot nem tartaná be.

Oh, ő nem felejtette el, amit rábíztak! Nem. Sokkal vakmerőbb dolgot tett annál. Ő tudva és dölyfös készakarattal másította meg a halott apa végső rendelkezését s így várta aztán ügyeire az áldást. Megszegett parancson, meg nem fogadott tanácson át.

— „Tereld *ad mores* a magyarokat s ha kell, mint én, üss az ujjukra, hogy a fejek ugráljanak le tőle“ — csendült a fülébe egyszerre meglepő élethűséggel az az elhaló hang, mely csak a leendő uralkodónak szólt már akkor, abban a halálverejték-illatú szobában, ahonnan rajta kívül mindenki mást eltávolítottak.

— „Fogadd meg szavunkat, különben bajba döntöd úgy fölséges Házunkat, mint a Birodalom érdekeit. A magyar nép izgága, kiszámíthatatlan. Egyedül arra jó, hogy viszálykodjék és megmérgezze még más, lojalis népek lelkét is... Meg kell tépni kucsmaik forgóját! Dolmányaik arany- és ezüstgombját ólom-pitykével fölcserélni! Cseh-nadrágba szorítani ágaskodó

lábukat, mert máskép, mint igába-fogva, lehetetlen megfékezni őket. Mutass példát, hogy a halottak nem harapnak, amit rajtunk hamarosan meglátsz. Tudjuk, kemény szavak ezek egy haldokló szájában. De kötelességünk máskép tenni nem engedi... Igen, a keresztény bocsássa meg minél hamarabb a sértéseket, ám a császár torolja meg őket mentől előbb s ne sok lármát tűrjön hozzá“.

József didergett, minden ízében. Sápadtan meresztette szemét a halottra.

— Gyűlölet diktálta volna ezeket a szókat?

Nyomban el is vetette a föltevést.

— A haldokló nem gyűlöl többé. Nem színlel, nem ámit.

És egyszerre belemart az önvád.

Annak lehetett s kellett volna is hinni, ha Persius fecsegői módjára nem öregeket akarna tanítani minden fiatal, mielőtt neki magának kinőtt a szakállal! Ha a bölcs Salamonokat nem Roboám-fiakkal veri meg az Isten!

— Gyűlölet!

Mélyet lélekezett rá.

— Dehogy...!

Hosszú évek tanulsága nyilatkozott ki ezeken az ajkakon, mikor a kormányzás átöröklött szellemét, a spanyol államrezont rábízták. Ő pedig vakon felült a látszatoknak, szembeszállt a tapasztalatok igazságai-val. Nem tudta különválasztani az eszközt a céltől. Elítélte az örökség hagyót, új utakra indult nagy elbizakodottságában, átokra fordítva tulajdon feje fölé az áldást.

Az önvallomásra mintha engedett volna a lidércnyomás. A káprázat kezdte elbocsátani ernyedő prédáját.

József torkából zokogásszerű hangok szakadtak.

Törődött-e a maga népével? Alig. Hiú becsvágyában egyre annak a másik, idegen népnek kegyét hajhászta, mely íme, szolgál már neki is tanulságokkal! Mutogatja már neki is tépő karmait! Hinti már az ő

kertjében is a konkolyt! Mérgezi már az ő Házának lelkének békességét is! S mindez miért?

Egy negédeskedő lány szép szemeiért, aki fegyverül használta őt az apai akarat, a császári meghagyás s az ő saját népe ellen.

— Micsoda hozzánk képest Radziewskij..! A bárgyú cseh hadnagy!

József feje lassan mellére horgadt. Szájáról nehéz lihegés kelt.

Mea culpa és fogadalom volt ez egyszerre. Hogy nincs miért tovább-tűnődnie a halottnak. Ha eddig hibázott, majd helyrehozza. Amit rosszul tett, jóváfordítja. Ezentúl a cselekedetek bölcsői lesznek napjai. Fordul uralkodásának vezérgondolata. Ezentúl birodalmának igazi népe, az ő tulajdon vérei fölött fogja kibontani császári kegyelmét s az én-t, az egyéni boldogság ostoba kergetésével együtt, ide temeti a halott mellé, akit most valahára kiengeszteltnek vélt.

Egy utolsó tiszteletteljes kézcsók után lebocsátotta rá az enyészet födelét.

— Örök békét, felség, atyánk-urunk... — mormolták megindultan sápadt ajkai.

A szemfödél helyre símult, a koporsófödél lehullt, a kulcs megint csikordult a zárban. Jöhettek is be, akiket eddig kívülrekesztett a tilalom.

A munkások megragadták a fekete bársonyládát, belebocsátották a cinkfoglatba. És utazhatott most már tovább Rex Leopoldus Magnus békével, az Örökkévalóság mély vizein.

VII.

Hazatérve a Burgba, József eddigi tespedését mohó tennivágyás váltotta föl. Egymásután hívatta minisztereit. Azon se dühöngött többé, ha aktákat terítettek elé. Sőt. Valami sötét, önsanyargató daccal, meg is követelte mindenről az írást. Összeegyeztette

a kérvények befutásának és elintézésüknek dátumait. Órákat töltött aztán az egyes ügyek tanulmányozásával.

Óexcellenciáik nem tudtak hova lenni.

— Serény, mint III. Ferdinánd! — bólogattak eleinte.

— Dehogy! — savanyodott el később a kedvük. — Valóságos V. Károly! Legközelebb álmából is felkölteti majd magát.

— Vagy minket!

Csakugyan, az udvari éra feltűnő fordulatot vett. Ófelsége még a napirenden levő dolgokkal se érte be. Visszakeresgélt az elmúlt esztendők elporosodott hátralékába is és lecsapott minden olyan ügyre, amiben a birodalom számára leszüretelhető bármi legtávolabbi előnyt vélt fölfedezni. Lázás sietséggel és járatlanok módjára rendszertelenül, egyre-másra bocsátotta ki rendeleteit. Az udvar reggeltől estig nyüzsgött a megmozgatott ügyes-bajos emberektől, akik lóttak, futottak s még nyugodtan étkezni se engedték őfelségét. De József nem panaszkodott. Inkább az elégedettségnek valami távoli csillanása látszott végigfutni révedező arcán, valahányszor a vérszemet kapott tolakodók személyes intézkedését sürgették.

— A császár a birodalom első hivatalnoka! — szokta mondani ilyenkor, jelentőségteljes pillantást vetve környezetére. S bárhol volt, bármi foglalatosság közepett, azonnal fölkelte és indult kabinetjébe.

Később aztán ki se mozdult onnan. Nagy uralkodói tervei közben véletlenül a bécsi Akadémia irataira talált bukkanni. Ez az alapítása, — amit különben már megelőző évben tető alá is juttatott, úgy, hogy a gazdasági, festészeti, szobrászati, építészeti, mechanikai és matematikai tanszakok karácsony havában ünnepélyesen megkezdhették működésüket, — most új érdeklődéssel töltötte el. Világraszóló nagy intézette akarta fejleszteni művét, mely meghajlást parancsoljon az idegeneknek, birodalma és fővárosa műveltsége előtt.

Veleszületett építészti tehetségénél fogva, mely már kora gyermekéveiben kiütközött, elsősorban természetesen az épület külseje vonta magára figyelmét. Úgy találta, hogy az nem elég díszes arra, hogy a birodalom első és egyetlen ilyen hajlékaként, népének ízlését kellő kifejezésre juttassa.

Nosza, fölvonultak az építészek és mellékhadaik és se vége, se hossza nem akart lenni a hiányokat pótló tervezgetéseknek.

József megbővítette a front harmincnyolc ablakát, a két kaput pedig hatalmas kocsi-felhajtókkal parancsolta ellátni. Majd szobrászokat rendelt be. A homlokzat tizenkét korinthusi oszlopát önmagukbavéve elégteleneknek találta.

— Ide, az árkád középpontjába egy Minerva-szobor kívánkozik! — lelte meg végül a soká hiába keresgélt megoldást s odáig ment lázas buzgalmával, hogy az oromzat nagy allegórikus bas-reliefjeinek körvonalait sajátkezűleg vetette papírra.

— Így valahogy, maestro...! Tegyenek ki önök a német művészetért! Túrhetetlen az örökös itáliai és francia kölcsönzés.

Végül miniszterét hívatta.

— Az iratok közt — mondta — nem leljük nyomát annak, hogy megfelelő személyek kurátorságot gyakorolnának az Akadémia fölött.

— Felség, az egész intézmény maga is olyan fiatal még...! — próbált mentegetőzni a tettenért nagyméltóság.

De egy hideg és szigorú pillantás elnémította.

József az aktákra tette kezét.

— Elrendeljük, hogy azonnal pótolják önök mulasztásukat! Külső pártfogókként a kancellárt és Paar grófot jelöljük ki.

Azonban az alkotó művészek számára is helyet kellett biztosítani.

— Kiket vélne ön erre a célra megfelelőknek?

— Johann Stadl és Peter Strudl von Strudeldorf...

— Stadl — Strudl: Schmarrn! Kész nevetség, az

olasz mesterekhez képest. Nem tudna ön még jelentéktelenebb neveket?

Majd föl vonta vállát:

— Hiszen igaz...! Arravaló lesz az Akadémia... Nem hozhatjuk be máról-holnapra évtizedek bűnös nemtörődömségét. Intézkedjék hát ön, hogy az a két Knödl, vagy micsoda, a másik kettővel együtt, haladéktalanul megkapja kinevezési okmányát.

Másnap a műgyűjtemények vásárlására került sor. Miniszterét elbocsátva, József Lamberget s az „osztrák Krözust“, Liechtenstein herceget hívatta. Napokat töltöttek együtt, különböző magángyűjtemények és különálló darabok kiválasztásával és csoportosításával, míg a császár végül ismét miniszteréért futtatott.

— A bécsi Akadémiát — pillantott föl egy toronymagasságú aktahegy mögül, — nem pusztán a birodalom ifjai számára alapítottuk ám! Súlyt helyezünk rá, hogy egész Európa figyelmét fölkeltsse és a külföldről is idevonzza a tanulókat. Épp ezért, vezessék be önök az európai nyelveket is! Nem csinálhatunk itt bábeli zürzavart.

Az előteremben aztán már leejthette állát önagyméltósága, ameddig az ín-pántlikái engedték.

— Megörülök, ha ez így tart! — kapadozott a fejéhez. — Képzeljék uraim, őfelsége kurátorokat kurrentál és holmi nebulók csevegési nyelve iránt érdeklődik...! Közben pedig olyan a lakosztálya, mint valami lomtár. Mindenféle pikturák és töröttfülű szobrok hevernek odabent, szerteszét. Sőt — Isten bűnül ne vegye — szinte azt merném mondani, hogy őszentfelsége maga is... hmm... kegyeskedik kissé maszatos lenni... A kézesók után pókhálós lett a szám.

— Az Imperátor csak magasztos példát nyújt a serénységben! — nagyképűsködött egy másik, törtető könyökéről közismert excellenc és elbizakodottan tartott az ajtónak. Fontoskodva vigyorgott azon, hogy őt nem érheti baj. Attól kezdve, hogy az udvarnál beállt levegőváltoztatásnak neszét vette, ő azonnal iga-

zodott az új szellem várható követelményeihez. Éjtnapot egygé téve készült jelentéstételre. Valóságos kis rétori remekművet dolgozott ki a birodalom rózsás pénzügyi viszonyairól, nem feledve a kellő klasszikus és bibliai idézeteket sem.

Odabent aztán pözba helyezkedett.

De mindjárt az első pillanatokban lejjebbszállt a gögje. Őfelsége nem hagyta fölmondani betanult leckéjét. Intett, hogy ő maga akarja fölteni azokat a kérdéseket, melyek legjobban érdekelték. Egy hosszúra hasított papírszelet feküdt előtte, abba pillantgatott időnkint.

Hogy mekkora összeget emészt föl az udvartartás? Hány személyt foglalkoztat? Kinek mi a dolga és mennyi fizetést húz érte? Kik a nélkülözhetőek? Kik a nélkülözhetetlenek?

És odáig terjedt ez a hajmeresztő érdeklődés, hogy őfelsége még az udvari lakájokról és szakácsokról is számot követelt. Homloka redőkbe vonva, tollhegye állandóan ott kopogott átlátszóvá fehérült ujjai közt, az asztalon.

— Takarékosság! takarékosság! — hajtogatta minduntalan. — Ne felejtsek el, hogy a birodalmat két oldalról emészti háború! Mind a két fővezér folyvást pénzt, élelmet, utánpótlást sürget. A derék katonák félmeztelenül, éhen döglődnek.

Es redukáltatta az udvar személyzetét, a lehetőség határáig. A titkos tanácsosok nagy részét, kamarásainak egyharmadát szélnekeresztette. A bécsi pénzverde ne csak a herék számára ontsa az aranyat, míg a derék nép levegő-kortyokat nyel.

— De hát mondja ön, — vonult át a gyanunak egy felhőző árnyéka hirtelen a beesett arcán, — gondolt ön már a mi derék, törekvő népünkkel? Ön hallgat? Ez rossz jel!

Ugyan mit is válaszolhatott volna a megzavarodott ember? Hogy az uzsorások vígan burjánzó hadáról és vérlázító gázságaikról fogalma sincs? Hogy az utolsó szem búzáig, párnáig, eleven húsig-csontig rágó zálogházakról — melyek maholnap egész saját-

ságos képét kezdték nyújtani Bécs utcáinak és földönfutóvá tették lakosait — még beszélni se igen hallott?

Legokosabb volt itt hagyni, hogy amaz, végigfutva a meglepődés, helytelenítés és fogadkozások különböző szólamain, maga hozakodjék elő azzal, amit akar:

— A büró dolgozzon ki azonnal javaslatot egy császári bank felállítására! Vezetésével a városi magisztrátust bízuk meg. Helyiségül jó lesz a Dominiánus-téren levő, egykori Barbara alapítványi ház. Ügyis üresen áll.

Keményen pattogott öfelsége, míg valahára elbocsátotta a póruljárt rétot.

De a harmadik nagyfejű került csak igazán pácbal Neki aztán egészen csudálatos kérdéseket adott a mindenható Úr. Például: hogy törődött-e Bécs tűrhetetlen gyalogjáróinak rendezésével? Lehetségesnek képzeli-e, hogy egy olyan székvárosban, mint Bécs, mely a birodalom hatalmát volna hivatott jelképezni, még maga a császári palota udvara se legyen kikövezve? Nem is említve az elő- és külvárosokat? Hogy a gyalog emberek lábtókon és furfangos vas-szerkezeteken kényszerüljenek szökelni, mint a házinyulak?

A lehordott miniszter olyanná szeppent, mint valami kisdíák. Igaz, hogy öfelsége is úgy katekizálta, mint egy gyereket:

— Hány lámpa világítja Bécset?

— Hatszázötvennégy, felség.

— Szégyen-gyalázat! Egy hónapon belül újabb jelentést várunk arról, hogy székesfővárosunkban legalább ezerrel szaporodott a világító alkalmatosságok száma!

Negyvenet ezekből a Burg udvarára parancsolt, hogy a fogatok egymás tetejébe ne hajtsanak a vak-sötétben. A lámpák mindegyikét naponta friss fagygyúval rendelte megtölteni.

Ez se volt azonban elég. A saját tevékenységébe egész beleittasult császárt mind tovább sarkalta égető nyugtalansága. Ki akarta terjesztetni figyelmét Bécs kétszáznegyvenezer főnyi, adófizetéstől és böjtölések-

től elcsigázott polgárának szórakoztatására is. Elrendelte, hogy ez évben föl kell újítani az „*Ibolya-ünnepe*“ néhány évtized óta egész feledésbe ment szokását. Aki az első ibolyát megpillantja, hírül hozhatja neki. Ő aztán udvarával együtt fogja a tavasz hírnökének lakóhelyét fölkeresni s a leszakított ibolyát valamely erkölcsös hajadontól elfogadni. A környezet pedig cimbál és furulyaszó mellett ellejti a tavaszi táncot.

Végül meghagyta, hogy az év két nagyvására alkalmával — pünkösdkor és Katalin-napján — a piros kendőkért való „*scharlach-futtatásokat*“, lóversenyeket, ifjúsági tornákat s a bécsi szabadleányok szaladóversenyét is tartassa meg a polgármester.

Megmozdult hát a nemes tanács is. Ám előbb meg kellett szoknia ezt a mozgást, ami nem esett minden nyikorgás nélkül.

A polgármester teljes alattvalói hódolattal visszaírt, hogy megfelelő terek és utak híjján nincs módja a parancsnak eleget-tehetni. A hajdani játékhelyek a török dúlás óta dögletes hulladékhalmozatok. Újakról viszont azóta se történt gondoskodás.

— No majd történik! — kapott öfelsege az akadályon.

És keményen eltökélte, hogy semmi nehézségtől, most már azért se riad vissza.

Új eszméi fogantak, melyekkel úttörő akart lenni valamennyi európai uralkodó előtt. Nem is egész alaptalanul. Hiszen még egy félszázaddal utána is nagyot nézett a világ III. Károly spanyol királyra, első köztisztogatási kísérleténél! Madrid, sőt az egész spanyol királyság összeröffenet orvosával találkozott szenbe. A derék tudós kar emlékiratban igyekezett meggyőzni uralkodóját arról, hogy Madrid levegője olyan egészséges, amin holmi tisztogatások csak — ronthatnának . . . „*Lieu d'aisance*“-okat sehol, az udvaroknál se alkalmaztak. Csupán nagy ellenfelének, XIV. Lajosnak versaillesi kastélyában kísérleteztek eggyel, ott is egyedül a királyi pár kényelmére. A velencei Doge-

palota és környéke szinte elviselhetetlen büzt terjesztett.

Egyébként maguk az emberek se voltak tisztábbak, mint otthonaik s a városaik. Lajos király — „le Grand“ — csak addig fürdött, míg szívében a szerelem virágokat nyitott. A levegőt és gyalogsétát pedig — főleg a dámáknak, — egyenesen tiltották az orvosok, mint a temperamentum megrontóit s a gondolatok összekúszálóit.

— Hát majd segítünk ezeken a fonákságokon! — fogadkozott József. Meglepően kora előtt járó felvilágosultságával sejteni engedte, hogy milyen uralkodó válhatott volna belőle, ha egyéni élete csak egy kicsit szerencsésebben alakul.

És másnap a fuvaros-szekerek végeláthatatlan sorai indultak el a régi játszótérek, utak s a város hajdani, romokban-heverő erődei felé. A zsidók szabadalmat kaptak szedni a rongyot, csontot, a munkások százai a szekereket terhelték-ürítették, a kertészek pedig a tavasszal ültetendő fák helyeit csákányozták. Nyüzsgött-pezsgett és örült az egész környék. S két hét múltán a város és külvárosok körül futó Esplanadokat, a Glacst és bástyasétányokat át lehetett adni a forgalomnak.

— Hány órákor zárják a városkapukat? — volt a körültekintésben kifogyhatatlan felség újabb kérdése, soros miniszteréhez.

— Télen délután négykor, nyáron ötkor, — fújta a leckét, immár hibátlanul, a nagyméltóságú törtető. És szépen domborodó embonpointjét kezdte kitölteni az önbizalom.

— Elrendeljük, hogy ezentúl legalább egy órával tolasson ki a záróra, — tartotta azonban öfelsége itt is a versenyt.

Majd mélyen aláárkolt szemei megint fölvetődtek. A váltságpénz nagyságát tudakolta, amit a nemeseknél eltörölt, alsóbbrendűeknél fejenként három krajcárban állapított meg a magisztrátus.

— Ezentúl egy krajcár lesz!

De a pénzügyminiszter úrba kezdett nemférdni a

nagykanállal evett bölcseség. Meg kellett azt fitogatni egy kicsit!

Mézédesre csücsörítette a száját:

— Bátorkodom legalázatosabban megjegyezni, hogy ez a redukció érzékenyen meg fogja csappantani bevételeinket. A bécsi kapuk pénze egy-egy kedvezőbb napon négy-ötezer forint hasznot jelentett a kincstárnak . . .

Jobb lett volna, ha a „bátorkodás“ helyett lenyeli nyelvét az ambiciózus férfiúl. Mert őfelsége kék-árnyékos szemeiből olyan fojtott fény villant föl egyszerre, amiket a fordulatteljes sírboltlátogatás óta senki se tapasztalhatott bennük. Fínoman rezgő keze pedig ugyanakkor rámutatott a kiterített íratokra:

— A kincstárt majd más pénzekből fogjuk töltögetni ezentúl, miniszter úr! Fele Bécs a császári konyha után él! Kiszámítottuk!

Valóban, az udvartartásban a legszemérmetlenebbül csaltak-loptak. Csak zöldpetrezselyemre évente négyezer forint ment el. Őfelsége a császárné esti erősítő italára napi tizenkét kanna rajnai bor volt elszámolva és udvarhölgyeinek mindegyike hat-hat cseberborral szerepelt.

— Hát gödények ezek a dámák? És a császárné papagályairól mit mondjunk, mikor a kenyérmárto-gató boruk egymaga két óriás hordó tokajira rúg évente? Fürdőjükre ötven veder megy el! Egy regiment tamburás beérhetné vele! Nézze ön! — intett. — Egy háromezer-huszonöt s egy ötezer-ötven vödörnyi ürtartalmú behemót-hordó — csak tartaléknak . . . ! Lehetséges?

Fakó nevetésre fakadt és rábólított saját kérdése:

— Persze! Elég, ha visszaemlékezünk a leopol-dinisch-időkre. Az öregebb Zinzendorf György Lajos udvari kamarai elnök úrra, aki nemkevesebb, mint húsz tonna arannyal rabolta meg áldott emlékü atyánkat, míg nyaka nem tört.

De a többi nemesi familiák is mesés vagyonokra

tettek szert ilyen bűnös módon, míg az elüljáróság a földhözragadt nyomorultakból kapupénzeket zsarolt.

Ennek a rablógazdálkodásnak végét kellett vetni. József elrendelte, hogy ezentúl az összes hivatalok kimutatással tartoznak. Adóemelésről pedig olyannyira ne essék szó se, hogy amint a birodalom megszabadul háborús kiadásaitól, még az eddigi adókat is leszálkítatja.

— Igenis, felség, — igyekezett a kioktatott miniszter a kilincset mentől előbb a kezében érezni.

— Nos? — kérdezték odakint kartársai.

De őnagyméltósága száján nem jött ki hang. Csak az ujjait billegette a tar homloka előtt. Nagyon gyorsan. Mintha dobot pergetne...

*

Az uralkodói serénység forgatagos napjaiban Józsefnek alig maradt ideje barátja számára. Hanem azért sohase tért nyugvóra anélkül, hogy legalább egy gyöngéd pillantást ne vessen Lamberg epekedő kék szemébe. Vagy Őt hívta be dolgozószobájába, vagy maga nyitott rá a kabinetben, ahol a gróf meg szokta várni, míg tudomást vesz szerény és hűséges létezéséről.

Egyik estén egy nagy, négyrét hajtott papirossal toppant be hozzá. Szeme valószínűtlen fénnel égett lefogyott arcában, melynek homlokbőre szürkén és öreges ráncokban kezdett szemöldökének búzakalász-színű ívei fölé visszahajolni.

— Nézd, nézd! — kiáltotta, már az ajtóból. — Nézd, mit tettünk! Megint egy múlt! Sőt azt hisszük, hogy a legderekasabbak közül való, amiket eddig alkottunk. Gróf, eltüzelheted bátran a jegyzőkönyvecskédet! A császárnak nem lesznek többé gonosz intézkedései.

Szinte patakzott a szó dicsekvő ajkairól, melyek most — mióta olyan hirtelen és erősen lefogyott — még szembeötlőbben vetették előre Habsburg jelleget, úgy, hogy az egész keskeny arcot ez a fáradtan előrebukó alsó ajak dominálta.

— Mintha mindjárt ki akarna buggyanni rajta a lélek zokogása! — nézte Lamberg azt az eleven romhalmazt, melyet imádott bálványából a titkolt nyomorúság faragott.

Külsejével azonban igyekezett a nagy hírnek megfelelő érdeklődést mutatni:

— De hát micsoda papiros az, fölséged kezében? — kérdezte.

— Rajz, kedves fiunk! Tervrajz!

És József peckesen melléje lépett. Levonta a heverőre s kibontotta térdén a kartont.

— Templom! — ígérte, szinte gyermekes kérkedéssel. — Krisztus megadta nekünk, ami a császáré, úgy illik, hogy mi is adjuk meg neki, ami Istené. Saját kezünk és agyunk munkája ez! A másolatot már oda is adtuk Fischer von Erlach mesternek. És ahogy az idő kinyílik, hozzáfogunk az építéshez.

A „*Hoche Markt*“-ra szánta, a Pál-fordulás templomát, annak emlékére, hogy végül meglelte önmagát.

— Értesz..! — tette hozzá kicsit zavartan, féldaldalt szegve fejét. — És segíteni is fogsz nekünk, úgy-e? Tartunk rá, hogy a te kezed se hiányozzék ebből az alkotásunkból. A főoltár képére tőled várjuk a javaslatokat.

Talán ha kevésbé viharos a császár és egész új életmódja, Lamberg egy nagy keresztet vetett volna és föllélegzik. De így csak még mélyebben rágódott bele az aggodalom férgé. Alig tudott visszagyűrni egy feltörő sóhajtást.

— Mi lesz majd, mikor ez az erővel fölcsigázott tevékenység lelohad..? Mikor az elégedettség csalóka illúziója elpárolog? — gondolta szomorú elmélá-zással.

Mindazonáltal őrizkedett a vergődő ember kedvét rontani. Belevetette magát lázas lelkének forgatagába s tanakodtak, intézkedtek együtt, napokon át. Végre az ernyedés, amire várt, csakugyan bekövetkezett.

József élénksége megcsappant, aztán szinte zuhánásszerű rohamossággal egészen le is lohadt. A lobo-

gás kihunyt szemeiből, szájának markáns vonala még uralkodóbbá lett és kezei, melyek izgékony türelmetlenséggel folyvást unszolták eddig a cselekvő mozdulatokat, egyszerre lecsüggedtek. Végül egy nem éppen barátságos utasítás a nagy hivatali jövésmenésnek is útját vágta.

A császári antikamerákban a megkönnyebbült urak elnézően mosolyogtak össze:

— Szalmatűz...!

— Megesik kezdő uralkodókkal.

De József már sokkal jobban beletüzelte képzeletét a népboldogításba, semhogy egykönnyen szabadulni bírt volna a gondolatától. Gőgje tiltotta, hogy önmagában keresse lankadásának igazi okát. Inkább a módozatok megválasztásának helytelenségére vetett.

— Nem jól kezdtük, amit kezdtünk, Leó! — igyekezett görcsösen megkapaszkodni annak a szakadéknak szélén, melynek mélyéből megint a Semmi tárogatta felé sötét torkát. — Mi a magasban kereskedtünk, mikor pedig a bajok mindég lent gyökereznek.

Arra vetett, hogy ő csak papíroson boldogította a népet. Aktákkal és szabályrendeletekkel. Pedig a császár végül se kancellista! Másvalami kellene ide! Lebocsátkozni az emberekhez, behatolni lelkükbe, bepillantani életmódjukba s így fürkészni ki azokat a hibákat, melyek még orvoslásra várnak birodalmában.

— Ezért tudtak, lásd, a régi nagy fejedelmek népeik igazi atyái lenni! Mert közvetlen kapcsolatban álltak velük. S ezt a közvetlen kapcsolatot kell nekünk is megkísérelnünk, ha birodalmunk történetjének jobb oldalára akarjuk örökíteni nevünket. Azt hisszük, megértetted célunkat, ami lehet merész, de aminek megvalósításához te bizonyára meg fogod találni az eszközöket.

— Mindent, felség!

Lamberg felragyogott. Nem mintha barátjának szavai csakugyan valami megváltó uralkodói koncepciót csillantottak volna hirtelen elé. Hanem mert az ötlet, a maga újszerű eshetőségeivel, sokkal szóra-

koztatóbb gyógmódnak ígérkezett a hibbant lélek lekötésére, mint az eddigiek.

— Felség! — erősítgette, növekvő hévvel. — A terv éppolyan kitűnő, mint magasztos.

— Gondolod?

— Sohase gondolhatok mást, mint az én uram.

— Ez szép mondás volt, Leopoldus! Méltóvá tesz arra, hogy nagy odaadásodban a dicső Curtius mellett emlegessenek érte. De egy nagy bökkenő van itten, amire mindjárt rájössz...

József a körmeit kezdte rágcsálni. Közben bátor-talan pillantást vetett a szeme sarkából kegyencére.

— Hogy juthatunk ki ebből az oroszlánketrec-ből?

— Ahogy Laxenburgból! — hangzott a kissé elhamarkodott válasz, amire József legott tiltakozva ingatta fejét.

— Más Laxenburg és megint más Bécs. Amott az etikett jóval több szabadságot enged, mint itt. Azonkívül Schönbrunnba nappal mentünk. Míg most...

Az elhallgatás világosan jelezte, hogy tapasztalati körútja számára öfelsége nem okvetlenül ragaszkodik a nappali verőfényhez...

Egész belepirult ebbe a merészségbe. Látszólag rendkívül elfoglalta egy felborzolódó kis bőrpille, amit nagy buzgalommal igyekezett ujjáról lemorzsolni. Ebben a reménykedő várakozásban egész visszafiatalodott az arca.

— Nos? — kérdezte egy idő múltán, keresett könnyedséggel. — Látsz valami megoldást?

— Ha felséged szavai olyan igazak nem lennének, mint mindég, ha nem a Burgban, hanem Versaillesben, *le Grand* ledér udvarában volnék, azóta már azt mondhatnám: „felség, készen állok! Egy kötélhágcsó, akár egy tyúklétra is és szabad az út“.

Itt azonban nem közlekedhettek létrán. Titkos járatokat se törethettek a kancelláriák fölött, se kötélhágcsón nem tornázhattak. Mert az első őrszem vagy rájuklőne, vagy, jobbik esetben, föllármázná a palotát.

— Mit szaporítod a szót? — kapták le József fogai egy hirtelen, ingerült rántással, vérző körömházáig az engedetlen kis bőrdarabot. — Jelentsd ki, hogy a terv kivihetetlen és kész! Elfelejtettük, hogy rab vagyunk, akinek mindenki porkolábja.

De be se fejezhette méltatlankodását.

Lamberg felvillanyozottan szökött talpra.

— Megvan! Elég, ha felséged kegyeskedik asztalhoz ülni s néhány sort leírni.

És a gróf már tolta is a széket, azzal se nagyon törődve, hogy ez a sürgetés nem éppen valami szabályszerű. Tudta, hogy ilyen hangulatokban József nem sokat elmélkedik az Ehrenspiegel fölött.

Fölvette és bemártva odanyujtotta a tollat.

— Szabad az életben egyszer tollbamondanom a legfölségesebb úrnak?

— Diktálj csak fővadászmester, diktálj! Reméljük, hogy nem saját halálos ítéletünket íratod?

Lamberg kék szeme visszanevetett:

— „Személyes parancs arcière-testőrségünk, darabontjaink, pálcamesterünk és minden rendű-rangú udvari alkalmazottaink számára . . .“

— Ohó! Ez jól kezdődik! — kanyargatta József a nyakát a leírott betűkhöz, diákos fontoskodással. — Kész. Tovább!

— „Mi I. József, Isten kegyelméből megválasztott római császár, minden időkben Germánia királya — — —“

— Hagyd! A többit elengedjük. Hiszen három-ékkora árkus se lenne elég mindhöz. Ez csak házi-parancs. Folytasd!

— „...rendeljük, hogy fővadászmesterünk —“

— ...rünk,

— „Lamberg Lipót Mátyás gróf, személyes kívánságunkra — — —“

— ...kra — — — ,

— „mától kezdve nemcsupán a nap, de az est és éjjel bármely órájában is — — —“

— ...is,

— „színünk elé akadályozás nélkül bocsáttassék.“

— Ámen! — pillantott föl kíváncsivá élénkült szemmel a fölséges őrnök. Hm... Leó...?

— Kegyeskedjék, Uram, alájegyezni és pecsétjével hitelesíteni a parancsot.

A lefogyott kezek enyhén rezegtek a gyertya fényében.

— Hm... Mathias-Leopoldus...! Mit jelent sen ez?

— Azt, hogy fölséged az iratot most legkegyelmesebben zsebébe rejti és magánál hagyja.

— Merőben érthetetlen!

— Bátorkodom kivételesen más véleményen lenni.

Úgy gondolta a leleményes Lamberg, hogy ha ő a késő esti órákban is beléphet a felséghez, akkor nem szükséges több, mint hogy őfelsége az őrség felváltása után távozzék a Burgból. S hogy ez alkalommal kissé hasonlítson ahhoz a Lamberghez, akiről senki se tudhatja, hogy mikor lépett be... Ha ugyan ekkora kegyet szentségtörés nélkül remélhetett egy hozzá fogható szegény fickól!

József karosszéke nagyot reccsent. Teste fél fordulatot tett rajta, mintha föl akarna pattanni s karjai mintha át akarnák ölelni azt a szerényen lehajtott, szőke fejet.

De a császár mégis helyben maradt.

Tagadólag ingatta fejét.

— Csak jobb az, kedves hívünk, ha egy uralkodó a saját esze után igazodik.

— Hiba csúszott a szövegbe?

— És hozzá mekkora! Várd, míg újból megfogalmazzuk.

Lamberg lányos arca elpirult. Amaz pedig megint írásnak látott. És most már a száját is a betűk kanyargása szerint vonogatta.

Végre aranyport hintett a papírosra s ráütötte a pecsétet.

— Fogd! Hát nem jobb ez így?

— ...„minden rendű és rangú udvari alkalmazottaink számára“... — mormolt a gróf. — „Elrendeljük, hogy — — —“

Az árkus nagyot csörrent és lehullt.

Lamberg kerek szemmel bámult urára.

— „Főistállómester“..! — dadogta. — De hisz én csak fővadászmester vagyok, felség? Azt a másik, legkiváltságosabb pozíciót Dietrichstein Fülöp tölti be?

József nevetett.

— Ördög vigye Dietrichsteint! Únom a duzzogását. Különben majd kerül valami az ő kárpótlására is...

Lamberg alatt meghajolt a térde. Ajkához emelte kezét annak a másik „Lambergnek“, akinek azért nem tartozott rossz tulajdonságai közé, hogy az élet túlnyomó napjaiban — császár szokott lenni...

József keblére vont a barátjának szőke fejét. Egy csók érte a gróf magas homlokát.

— Így, főistállómester úr. Most pedig lásson ön a problémánk továbbfejtéséhez!

Az új Lamberg gróf járáskeleése ezek szerint ugyan biztosítva lett volna, de csupán a Burgban. Odakint a világban ő se fordulhat meg rangján aluli helyeken.

— Gyerekjáték! — sugárzott az ujdonsült méltóság. — Fogadok szállást valami hotelben, ahol polgári ruhát cserélünk.

A császár szemének újabb fölvilanása azonban elhalt, félútban. Már meg a kezelője bodrát kezdte tanulmányozni, roppant figyelmesen.

— Valakit kifelejtesz a számításainkból...

Valóban, a szép olasz nevelőnő — Guitana — rendszerint az esti órákban szokta megtenni jelentését a gyermekek napi foglalatosságairól...

— Igaz! — pilledt meg egy kicsit a gróf. — Sőt a kitűnő aya erősen ragaszkodik is ezekhez a beszámolókhöz...

— No lásd! Nem kedvetleníthetjük el szegényt. Sokat szenvedett szeszélyünk miatt.

— Felséged szíve olyan, mint Memnon szobra. Minden napsugárra érzékenyen rezdül.

Lamberg elhallgatott. Látszott az arcán, hogy gyors körforgásban követik egymást a gondolatai.

Végül feltekintett s szája szögletében kis pajkos derű játszott.

— Az új „Lamberget“ és szolgáját egy polgárnő fogja várni, annak a fogadónak kapujában, ahonnan ők is mint polgárok kerülnek majd megint elő. Käthe Junghauer udvari mosónő, ha úgy tetszik . . .

A császár széke hirtelen két hátsó lábára ágaskodott.

Józsefet harsogó kacagás rázta.

— Guitana . . ! — kiáltotta, fuldokolva a váratlan nevetéstől. — Udvarunk leggalánsabb hölgye . . ! Mosónő! Nem, ezt a rangot azonnal tudtára fogod adni, Leó! Erigy és mondd meg neki! Üzenjük, hogy a teknő — — — a teknő — — —

Nem tudta befejezni. Csak a kezével mutatta, hogy várja kegyencének ruháit, a szükséges átalakuláshoz.

Lamberg pedig futott. Rég hallott ilyen szívbőljövő nevetést az ura szájáról. Nem csuda, ha egy csep pet megszelesedett tőle. De talán ama bizonyos parancs-kiigazítás is hozzájárult valamicskét a jókedvéhez . . . Nem a rangban való nagy előlépése tette ilyen boldoggá a grófot. Nem az, hogy olyan fényes pozícióhoz jutott, amit elődei horribilis vesztegetésekkel és fondorlatokkal igyekeztek mindenáron megkaparintani! Mindezeknél boldogabbá tette őt, hogy új méltósága szabályzatszerűen lakást biztosított számára a Burgban, közvetlen barátja tőszomszédságában. Sőt megadta azt a jogot is, hogy lovaglások, kikocsizások alkalmával tete á tete-ben maradhatott vele és szükség esetén még a miniszter urakat is elhessenthette közeléből.

Az estebéd, amelyet József mostanában legföljebb kettesben, — „*en parties fines*“ — és mindannyiszor a tanácsteremben költött el, ezen az estén nem ígért hosszúnak. Ófelsége alig érintette a felszolgált ételeket. Inkább csak a konfitúrból és gyümölcsből csipegelett. De látni lehetett rajta, hogy közben másfelé járnak a gondolatai. Időnkint a levegőbe mosolygott. Majd meg szórakozottan legyintett, egész kétségbe ejtve érthetetlen viselkedésével meghívott asztali társát, Trautson János Lipótot. A gróf — egykor szintén a császár conscolaris a házi Akadémián — minden szellemességét összeszedte már, hogy lekösse magas vendéglátójának figyelmét. Leggálánsabb bók-jait és legfinomabb tréfáit vonultatta föl. De József továbbra is elnézett feje fölött, mint ahogy felszolgáló kamarásait se tüntette ki megszólítással. A kézmosókannáért intett s amilyen gyorsan lehetett, asztalt bontott és visszavonult.

Alig maradt azonban egyedül magánlakosztályában, a szórakozott kifejezés egyszerre eltűnt arcáról. Zsebébe nyúlt, kis kulcsot vett elő s fölnyitotta vele azt az ezüsteel veretezett, ébenfa ládikót, melyben rendszerint leveleit és legbizalmasabb dolgait szokta tartani.

Most egy gondosan beburkolt csomagot húzott ki a ráhalmozott iratok alól és kíváncsian szaggatta föl a borító papiros zsinagét.

Tekintetén a meglegedés derüje futott át.

— Oh lám..! — gondolta elérzékenyülten. — A jó Leopoldus! Nem hiába ajándékozzuk neki ruháinkat, megkímél minket attól, hogy idegen köntöst kelljen felöltönnünk...

Valóban, Lamberg a császár saját ruháit csempezte vissza a csomagban. De azért ügyelt rá, hogy olyan öltözetet válasszon, amiben már őt is megszokták az udvarnál. Így aztán a felség — aki világrajötte óta sohase öltözött egyedül s aki éjszakai munka ürügye alatt ezen az estén még kamarásait is visszaküldte — lényeges könnyebbséggel tarthatta meg önállósági próbáját.

A művelet, diákos izgalma ellenére is, jól sikerült. Akkor leült ágya szélére és várt.

A kabinet vastag védőkárpitjai közt mély csend nehezedett el. A puha függönyök felfogták az előteremben szöszmötölök anélkül is óvatos zaját. De József tudta tapasztalathból, hogy ez a jövés-menés se tarthat soká. A birodalom éltető Napja leszállván az udvar egéről, rövidesen a mellékbolygók is el fognak fakulni. Nem marad odakint senki, az őrségen kívül. Az meg rég beleálmosodott a nap-nap után való szolgálatba, melyet sohase tarkítottak rendkívüli események.

Vállatvont és megcserélte keresztbe vetett lábait. Aztán egyszerre összerezdült. Elfutotta a nagy pillanatok izgatott pirossága.

A város felől, a függönyökön is keresztül zsongó ütésekkel, megszólalltak a Szent István-dóm harangjai. Tízet kondultak egymásután, lassú méltósággal.

A tizedik dobbanásba halk csörömpölés zaja vegyült, ezúttal már az antekamerák felől.

— Őrségváltás, — mormolta, egy kis felindultsággal.

Majd fölkel és állára csomózta csipkekendőjét, vállára terítette köpenyegét. A tollas kalapot mélyen arcába húzta.

— Kész, — vetett egy pillantást a tükörbe.

Pár perc és a császári kabinet ajtaja kinyílt. Szórakozott sietséggel egy lovas lépdelt ki rajta. Néma üdvözlést intett a testőrparancsnok felé.

— ... önnek is, Lamberg gróf! — hangzott rá kissé ásítóan a válasz.

És ezzel a távozó elérte a második ajtót.

Itt már palotai szolgák tartották az őrséget. Egyikjük — egy tagbaszakadt, himlöhelyes ábrázatú fickó — épp a szökevényel szemben támogatta a falat. Egyenesen az arcába bámult, úgy, hogy a siető önkéntelenül visszatorpant tőle. Hallotta a saját szíve vad lüktetését.

Aztán belemosolygott a csipke-álladzóba.

Az alabárdos tisztelgett.

— Hej ott! Ti többiek! — mordult társaira. — Utat Lamberg Lipót Mátyás gróf úr öméltóságának! Így isméltődött ez minden ajtónál.

Úr és kegyence nemhiába viselhatték egymás ruháit. Alakra, tartásra a megtévesztésig hasonlítottak. Senki, még álmában se merte volna elgondolni, hogy nem a nemes gróf az, aki a kabinetből kijött s aki hanyag üdvözléseket osztva elsuhantában, végül lebecsátkozott a felső rend lépcsőin és kifordult a Burg északi kapuján.

Ott néhány pillanatra megállt. Fürkésző tekintetet vetett maga köré. Majd ismét elindult. A homályba mosódva, egy kődobásnyi távolságban, egy bérkocsi körvonalai látszottak. Erre irányította lépteit, melyek a figyelmes szemlélő előtt kissé bizonytalanoknak tűnhettek volna fel. Mintha az, aki átszökdeli az olvadt hó pocsétáit, nem nagyon lenne szokva gyalogláshoz...

De nem leselkedett itt senki. Köröskörül az utcák néptelenek voltak. A kései utas pedig mihamarabb érkezett a Noé bárkájára emlékeztető, idomtalan járműhöz. Halk füttyöt hallatott, amire a bakon horkoló kocsis — különösképpen — azonnal fölserkent. Leugrott üléséből, lebecsátotta a kocsihágsót és kinyitotta az ajtót.

Az utas azonban nem szállt föl mindjárt. Fölémelt lába a lépcsőn felejtkezett.

— Így hát a fuvaros, aki visz, — — — ? dünyögte magasra húzott állkendője mögül, fátyolos hangon.

— Lamberg Lipót Mátyás sokkal nagyobb úr ma, semhogy idegen kezekre lehetne bízni — hallatszott épp olyan halkán a válasz.

S ezzel a polgár fölsegítette utasát és gyöngéden zárjába engedte mögötte az ajtót.

Noé bárkája hullámba rezdült. Lágy, ritmikus himbálásokkal hintálta a párnáin hátravetődő testet, mely egész odaengedte magát neki.

Az utas kéjesen elomlott.

— Csak gályarabok érezhetik ezt az érzést, mi-

kor leesik rólok a bilincs — futott át rajta a mámoros gondolat.

Aztán nem is gondolt többé semmit. Hagyta, hogy szemeibe behatoljanak az éjszakai város képei. Hogy átfussanak rajta, mint tűnő és ismét megújuló csudák, melyeknek eredetén-végén szükségtelen töprengeni. Két nagynyílású szeme önkéntelen idomult a szokatlan munkához. Pilláinak hosszú, szőke rojtjai szétborultak, enyhe aranyvonalakat vontak arcára, mely most szinte gyermekes kifejezést öltött. Míg egyszerre a szőke pillák verdesni kezdtek s az előbb még boldogan álmodozó arcot az útálat émelye öntötte el. Mindjárt rá mozdult keze is. Odakoppanó ijedtséggel megzörgette a kocsi elülső ablakát. Föl-emelt ujja riadtan kifelé mutatott.

— Mi . . ? — kérdezte, szájmozgással inkább, mint hanggal.

A polgár félkézre fogta a gyeplőt. Visszafordult s rést nyitott az ablakon.

— „*Signa Jurisdictionali* . . .“ — mormolta. — Nem kerülhettük ki.

— És az a két szerencsétlen?

— Ahogy tudom, egy vargainas és egy kéményseprő.

— Mit vétettek?

— Zavargásban találták őket. A nyáron. Schönbrunnban . . .

— Hajts tovább!

A kocsis megemelte kalapját a vörösre-festett, kampós gerendák felé.

— *Salve Justitia*, — dűnnyögte a kötelező köszöntést, nem túl-lelkesen. Azzal lovai közé csapott s a bárka folytatta útját.

De a bent-ülő már nem álmodozott többé olyan gondtalanul, mint eddig. Minduntalan vissza kellett fordulnia, hogy mégegyszer rádöbbenjen arra a förtelmesen gyászos képre, mely fogva marasztotta a szemét.

— A hatalom mementói . . ! — gondolta, mélyen

fölsóhajtva. — Százszor adassék igazság Szent Ágostonnak. „Az uralkodás gonosztett...”

— Hátha legalább enyhíteni lehetne rajta? — csattant föl legott a védekezés is, megbolygatott lelkében.

Nem azt akarja-e most? Nem megkísérelt-e minden telhetőt? És nem várakozhat-e eredmény ennek az útnak végén?

Belső szomjúsága mohón kapott a vígasztaló gondolat hűsítő csöppjei után. Felitta őket és megcsillapult tőlük.

— Ha Madarász Henrik fejedelmi elődünknek sikerülhetett hálójába fogni a császári sast, mért ne sikerülhetne megtollasítani egy Habsburg főhercegnek azt, amit egy szász hercegecske megfogott..? — bólintott rá.

És ha nem is álmodozón többé, de legalább nyugodtan telt ezentúl útja, az egyre élénkülő városnegyedeken át.

Végre a különös kocsis hátra rántotta a gyeplőt s a fogat egy kis zökkenéssel megállt.

Ódon külsejű és időmart, egyébként azonban barátságos és tiszta külvárosi vendégfogadó volt, ahol megvesztegeltek. Vörösréz bádog kaputetőzete fölött fenyőtobozokból és gyaluforgácsból kötött füzér lógott le, hosszan. A boltozat félhomályából egy fekete abaposztó-gúnyába öltözött férfi sietett az érkezők fogadására. Várhatott is már derekasan, mert az orra vöröslött s a zubbonya gallérját jó magasra felhajtotta.

De a bakról lecihelődő megállította, még mielőtt a kocsinhoz érkezett.

— A lovakat fogd, Martin!

S ő maga került a felhágóhoz. Leeresztette és kinyitotta az ajtót, melynek hasítékán kis csomagot nyujtott be figyelmeztetőleg:

— Farsang van, uram..!

Odabent elértették. Mire az utas kilépett, már álca fődte az arcát. A fogadó kapuján egész sereg hasonmása járt ki s be. Mulatott egész Bécs ezen az

éjszakán, hogy túladjon bohó kedvén, mire Hamvazó Szerda s vele a szigorú böjt és elmélkedés ideje beköszönt. Az újonnan érkezettekre senki se vetett ügyet. Bejuthattak, feltűnés nélkül. A feketeruhás polgár elől, az álarcos nyomában. Mindkettejüket elnyelte egy alacsony ajtó, melyet az elől haladó kulccsal nyitott ki.

— Megérkeztünk!

Tágas, csillagboltíves szoba volt, ahova beléptek. Öles vastag falai lágy csendet őriztek. A vaskosaras ablakok táblái csukva. Alacsony lánggal, faggyas lámpa égett a kecskelábú asztalon. Üvegének szája szürke kis karikát vetett a plafondra.

Az álarcos kíváncsian pillantott végig az avult, de tiszta és gondozott bútordarabokon. Megmosolyogta együgyű faragásaikat. Majd mély lélekzetest vett.

— Milyen illat ez?

— Levendula. Falusi tuszkulánumból ismerem.

— Mi sohase éreztük! — lehelt a válasz, kicsit megindultan. — Oh mennyi báj, mennyi édes, édes derű, fiacskánk...! Milyen boldog lehet, aki mindég ilyen környezetben élhet!

— Ha odaviszi magával a boldogságot! — akart megcsuszamlani a vezető szája. Ám még idejekorán lefogta. És hogy elejét vegye a veszedelmes érzékenykedésnek, szorgosan kezdett rakosgatni.

— Nem készülnénk, uram?

— Igaz! — ébredt vissza a sóhajtozó révületéből, melynek epedő vágya azonban még ott felhőzött az arcán. — Igaz, — intett újból, mintegy önmagát biztatva. — A ruhák, kedves hívünk...?

— Egy jóra való órasmesterhez illők!

— Amint látjuk, a birodalom erősen a polgárosodás útján halad! — győzött végül a jövevény huszonkilenc éves fiatalsága a búsongás fölött.

S hangosan fölnevetett.

— Nem gondolod?

— Úgy tetszik, uram.

És a jövevény leoldta álarcát. Két mélyen árkolt kék szem fénylett elő, mely tétova örömmel simogatott meg minden fölcserélt öltönydarabot. A fekete posztó ujjast, kivetődő, bő csizmákat, térdkötőt, pamutvászon inget.

Néhány perc és egy helyett két bécsi polgár állt a szoba közepén. Farkasszemet hökkentek egymással. Aztán mind a kettő kacagásra fakadt.

— Hogy hívnak, Bruder?

— Wilhelm Kerzlnnek.

— Hát minket?

— Kilian Klebitschnek.

— Föl az álarcot, te is!

Az indítványozó előre indult.

A másik a küszöbön súgta oda:

— A maszka jól tenné, ha nem használná a *pluralis majestaticust*... Ahoz más jelmez való...

— Megpróbálom, — csikorgott kissé az első kísérlet s azzal a fogadó alig-érkezett új vendégei már megint kiléptek a kapun. Be a bárkába!

De annak is lakója került idő közben! Egy csfkos zsákvászon ruhába, olcsó kék köpenybe burkolt aszszonyság, aki az álarcosok érkezésére halkán felsikoltott.

— Csöndesen, polgártársnő! — intett a jövevény figyelmeztetőleg. — Nem vagyunk a Kertvárosban, a teknő mellett! Előkelően kell viselkednünk.

A „polgártársnő“ szája elé kapta kendőjét, hogy abba nevesse válaszáat. Aztán nyomban szerepébe találva magát, jól hátba dúcolta a befelé igyekvő „Wilhelmet“ amiért a szallagos topánjára gázolt s helyet csinált neki a hátsó ülésen. Martin becsapta a kocsi ajtaját, felkapaszkodott a bakra és indított. Tudhatta már, hogy hová, mert nem várt magyarázatra.

Csak a fiatal polgár izgult.

— A Mehlgruben felé?

Perszel Mehlgruben...!

Alaposan tévedett Kilian Klebitsch, ha azt hitte, hogy olyan egyszerű népség, mint ők, bejuthatnak ilyen fényes helyre! Ha az arisztokraták tartottak

rangjukra, a törzsökös bécsi polgár se ereszkedett le nála alsóbbrendű néppel. És nem lett volna ajánlatos, táncba hívni egyet a hajadonaik közül, ha valakinek — mint Kilian Klebitschnek — nincs hitelt érdemlő genealógiája, legalább tizenhat ősig, ebből a rendből...

Az asszonyság halk csipogással nevetett a magyarázaton.

A polgár azonban tovább izgult.

— Akkor hát hova? — kérdezte.

— Ki a Leopoldstadtba! Ott most nagy farsangi tűzijátékok vannak.

— Eh, tűzijáték..!

Kilian Klebitsch erős álla előre vetődött.

— Ilyesmit látunk eleget. A Grosse Wiesére! A viadalokra!

— De némely személyek biztonsága..! — hüledezett Wilhelm. — A felelősség..!

— Viselje ki-ki a sajátját.

— Esedezem..!

— Ne okoskodj! Így akarjuk.

Az útitárs nem ellenkezett többé. A kívánt irányba fordította a kocsit.

— Hajts, hogy el ne késsünk! — biztatta a legényt, miközben kezei a zubbonya alá siklottak. Megtapogatta a nadrágszíjba dugott pisztolyait. A bárka pedig félkört-futott és letért.

*

Alig haladtak egy negyedórányit, valóságos emberáradatba került a fogat. Az utakon tömegekben hömpölygött a nép. Nagyobbrészt magos fatalpakon, vagy csörömpölő vas-zsámolyon szökdécselő gyalogosok. De akadt néhány ekvipázs is. Igaz, hogy nem sokkal különbek annál, amin a három farsangoló utazott. Oldalukat egész elfödte a szalmával kevert, tapadós sár. Úgy hatottak, a tömeg válla fölött kiütköző tetejükkel, mintha nem gurultak, hanem úsztak volna.

A csődület tréfált a kocsisokkal. Itt-ott egy-egy

csoport — amely túlközel talált nyomolni a lovakhoz — szitkozódott is, bár nem komolyan. A lelkeket össze-melegítette a játékos kedv. Ismeretlen az ismeretlennel komázott s az egész kacagó és visongáló embermassza egyetlen rugaszkodással közeledett az út végpontja felé.

A Grosse Wiese betorkolásánál rövid időre mégis megakadt az élő folyam. Aki tehetett, félre ugrált, a házak kapuboltozatai alá, vagy a kocsik oldalához lapult, helyt engedve annak a másik hullámnak, mely vele szemben, a város irányába törtetett. Az összezsúfoltak lihegő szorongásban igyekeztek testük térfogatát felére apasztani.

Egy csapat hecc-legény volt a menetbontó, akiknek a város közönségét kellett még nagyobb tömegben a mutatványos házakhoz csábítani, mint amennyi már a nélkül is egymást gyúrta, taposta.

A csapat élén két trombitás haladt. Arcuk, kéklilaszínre szederjesült a harsogástól és tülekedéstől. Középiött egy vadászruhás férfi furakodott. Nyomában megint két kürtös, majd egy sereg rövid, sárgabőr-gúnyás fickó.

Az emberfolyam visszaözönlő hullámai végre összezárultak utánuk. A plebs felujjongott megkönnyebbülésében és most már föltartóztatás nélkül sodorta a kocsikat a térség felé.

Ott, a Glacis mentén aztán, megvesztegelhettek valahára a viharvert járművek. Wilhelm kinyitotta az ajtót és kiszállt. Kezét nyújtotta az asszonyságnak. A fiatal polgár legutoljára maradt. Megállt a hágsón. Álarca mögül egy kíváncsi pillantást vetett ki előbb a Glacison túl hömpölygő áradat feje fölött. A térséget kémlelte, amit ma látott először.

Nagy, szabálytalan négyszöget mutatott az. Hátterében elmosódott, szennyessárga fénnel a körülfekvő szegényes, szűk és tisztátlan házak kis ablakai hunyorogtak. A térség közepén esetlen, köralakú faépület tehenkedett. Kéményei kesernyés füstöt ontottak. Körülötte csukott, ketrecforma kocsikból tompa bögés, morgás tört ki minduntalan, amit a bódé emel-

vényén imbolygó, vöröspalástos kikiáltók eszeveszetten iparkodtak túlordítani:

— Szép farsangi hecc! Pompás kakasviadalok! Itt látható a sarkantyús szólóénekes! A bika, mint bohóc! Az ökör, mint lovag! A majom, mint parforcevadász! Szamár a csatában! Itt láthatók az elemekben küzdő medvék! Jupiter villámcsóváí!

A dobos közbeverte a dobot.

— Fínom uraságok és szép asszonyságok, ne mulasszák el megtekinteni! Csak be, csak be, csak folytonfolyvást bel!

A népcsorda leejtett állal hallgatta a csábító ígéreteket. Az élelmesebbek már a jegypénztárak körül tolongtak. Majd elnyelték őket a játékház kapui.

A térség kezdett tisztulni.

— Mehetünk! — lépett le a polgár a kocsi hágsójáról.

— Uram...!

— Ne nyúlszívűsködj, — hangzott az álarc mögül. — Hiszen ezt akartuk!

S a három ember elindult a bódé felé.

A pénztáros még külön látványosságot is kínált nekik. A csapdák vadjait.

— Maga az a mulya császár se őriz különbeket az udvari menaszériájában — bizonyítottatta volna, ha Wilhelm le nem rántja a pénztárablakot.

Zavartan állt meg társai előtt. De azok talán meg se hallották. Az asszonyságnak minden igyekezete abban összpontosult, hogy álarcától födetlenhagyott ajkai közül meleget leheljen Kilian Klebitsch kesztyűjébe. Az meg nevetett a rusztikus tréfához, gyermekegül.

Négy-emeletnyi magas, alul téglával falazott, felső részén fából rovátkolt, amfiteátrumszerű alkotmány volt, ahová vezették őket. Közepén — mintegy huszonkét ölnyi átmérőjű köröndön — a gerebélyesek most végezték az utolsó símitásokat. Valámmivel távolabb nagy medence terjengette az állatok fürösztésére való víz áporodott szagát. Két végén csupaszra vetkezett

fa meregette ágait, melyekre — horizontális irányban — deszkákat erősítettek, bábukat kötöztek.

Az új jövevények aránylag kényelmesen helyezkedtek el egy kopott piros kárpitokkal és papiroszászlókkal díszített, ládaszerű páholyban. Az ingadozó lábú, egyetlen karszéket Wilhelm középre húzta, a fiatal polgárnak. Majd nagy dübörgés jelezte a katonai őrség bevonulását. Nyomban rá az eddig üres, emeleti középső balkon is megnépesült. Egy banda tamburás és fuvalás harsogó köszöntőre zendített s két börgúnyás hecc-inas, a műsorhoz híven, egy-egy szárnyast hozott ki a hóna alatt.

A kikiáltó réztölcserén át erőlködött a zajban:

— A nagy Themistocles kakasai..! Utólérhetetlen viaskodók..!

De a farsangi nép keveselte ezt a mulatságot az ünnepi alkalomra. Egyszerűen kikergette őket.

Dobogás, dübörgés, ordítózás kezdődött:

— Stiere aussa! Bär aussa..! Pokolba a kakasviadallal!

A mind fenyegetőbb zsvajban felhúzták végre a második rostélyzatot is s a tömeg elcsitult.

Büszke homlokán magasra vetve királyi szarvait, egy óriás magyar bika szökkent elő. Megtorpant és kurtán felbődült. Majd megtáncoltatta roppant nyakán a bőrt.

— Vakítja a világosság! — csacsogott gyermeknevetéssel Kilian Klebitsch szomszédnője.

De a fejedelmi állat okos szemei hamar megszokták a szurok-fáklyák fényét s a fákról függő bábokat is észrevették! A bika felpúpozta mellső lapockáit és apró toppanásokkal rontott a szalmafiguráknak. Verte, törte, csépelte őket, ahol érte. Hanem a bábok jól oda voltak kötözve.

A tusa előrül kezdődött s még vadabbul. A bőszült barom fojtott bögést hallatott. Bár többé nem azzal a megtorló fejedelmi fölényvel támadott, mint eddig. Ellenfeleinek makacs kitarása és testük áthatolhatósága, kezdték zavarba hozni. Nem értette a dolgokat. Valami, az ő értelmét meghaladó, ádáz

veszedelmet gyanított a megsemmisíthetetlen ellenségekben, mely kivédhetetlenül fenyegeti az ő roppant életösztönét. Száján megeredt az üldözöttség és kín habos tajtékja. Szarvai kétségbeesett szilajsággal csapódtak neki ismét, az ingerkedő rémeknek, míg végül elveszítette a talajt reszkető lábai alól. Előreszökött s térdrezuhant. Néhány percig zihálva és elvakultan gőzölgött a nyálával becsorgatott porondon.

Wilhelm elfordult a förtelmes látványtól. Tekintete panaszosan fürkészte társát.

— Ez útalatos, — mormolt. — Nem kímélő gondoskodást, hanem botot érdemel a rotúr!

A fiatal polgár azonban fejét ingatta.

— Túl gyorsan ítélsz. Nem ők a hibások. A kor, amiben élünk. Míg művészeink is a durvaság szolgálatában állnak, mit várjunk ezektől? Gondolj a nagy mesterekre! Gondolj Rubens puttóira, vagy Murillóral Magát a játszó Isteni Gyermekeket is állatkínzás közben örökíti meg. Míg más levegőt nem teremtünk, a tömeg csak a mulatságot fogja látni az állatok gyöt-résében.

Nyomatékos bólintás kísérte a védőbeszédet. De a hangból mintha hiányzott volna a meggyőződés kellő ereje. Sőt úgy rémlett Wilhelmnek, mintha társát még émelyedettebb vonaglás rántaná össze, mint őt. Mintha a lárvától födetlen hagyott arca mély sápadtságba borulna.

— Ne távozzunk inkább, uram? — kérdezte.

— Megfutamodni . . ?

Az eszmecezerének a polgárnő szakított véget. Papírlegyezőjével gyöngén megérintette szomszédja kezét. Két nagy, fekete csillag szikrázó fényt vetett az álcája mögül.

— Elég is lenne ebből . . ! Nem?

És lefelé mutatott.

Wilhelm mohón kapott a szón.

— Ön is úgy gondolja?

— Hogy ez a barom már eléggé megérett volna valami okosabb produkcióra. Persze!

A szép maszka hátradúlt székében. Piros nyelv

vecskéje — mint valami drága rubint-ékszer — megjelent gyöngyházfényű fogai közt. Idegesen simogatta tele ajkait. Majd párduchajlékony törzse előre ivelt. A tökéletes formájú mellkasból a megkönnyebbülés sóhaja gördült ki:

— Végre...! Nyitják a csapóajtót!

A két férfi összenézett. Nem szóltak semmit, csak percekig fogva tartották egymás megütközött tekintetét.

Lent az arénát ezalatt egy falkányi kutya lepte el. Összezsúfolva és egymást oldalozva, igyekeztek tájékozódást szerezni a hely felől, ahova kerültek s kiszimatolni a rájuk várakozó dolgot. Mikor a köröndön esztelenül körbevágató bikát észrevették, az egész falka elnyújtott szűkülésben tört ki. Marakodva törtetett volna, a kijáratot elérni. De a hecc-legények idő közben lecsapták már a vastáblát s így a menekülés útja el volt zárva.

Erre még riadtabb lett a láрма.

— Ah, ez a junior-csapat...!

A polgárnő szájacskája mérhetetlen kicsinylésre biggyedt.

— Még lámpalázzal küzdenek. Csak vinnyogni tudnak, az ostobák.

Valóban, a vonítás szinte elviselhetetlenné növekedett. A homok kezdett porzani a fejvesztetten dühöngő barom lábai alatt, mely kurta, rekedt bőgések közepett próbált szarvaira keríteni egyet újabb boszszantói közül. Egy csaholó és kaffogó szörgomolyag — a vigyázatlanabbak közül — föl is hemperedett mihamarabb s megmutatta, hogy lesz a kutyából labda. Mielőtt azonban vonagló belei megomolhattak volna nézői előtt, röptében ő is lemért egy kétségbeesett harapást, hóhérának szarvai közé.

A bika elködlött szemei közt megeredt a vér s végigfolyva elgyalázott, királyi homlokán, kezdte bemin-tázni a fehér porondot.

De még ezt is keveselte az aréna közönsége.

A második erkélyen, a diákok helyén, fölsüvített a fütty. Nyomban rá egyetlen víjjogó üvöltés lett az

egész épület. Sőt Kilian Klebitsch mellett is fölsikoltott valaki.

Megütközve nézett oda. Szomszédnője volt. Elnyílt szemekkel bámult rá, mintha életében először látná. A keskeny kis kezét, mely előtte feküdt a korláton, görcsös erő feszegette. Mintha marni, tépni segített volna minden ujja.

— Szörnyeteg . . ! — mormolta, megdideregve.

— A széniorokat! A széniorokat! — harsogta túl a tömeg.

A hecc-legények engedtek is a követelésnek. Újabb csapóajtó nyílt és egy második csapat kutya tódult a köröndre. Gyakorlott mesterei a heccnek. Néhány másodperc alatt az egész falka ott hemzsegett a toporzékoló bika hegyén-hátán. Hogy pedig a közönség szívéből végkép eltűnjék minden neheztelés, ráadásul még három majmot is tereltek ki a küzdő térre s lett olyan makogás, vinnyogás, ugatás, bögés, amelyet csak kívánt a derék bécsi nép.

Látni már alig lehetett a fölnyargalt porban. De egy-egy fanyar illattal felszökő vérsugár minduntalan jelezte, hogy az alant lévők közt élethalálra megy a játék. A bika egész megveszett a pokoli hangzavartól s a megdöbbentő konoksággal tovább kalimpáló, vörös báboktól. Megint nekiugrott hát, hogy ezúttal is elhibázza a szökést. Ám ez az esés most sokkal veszedelmesebb következményekkel járt, mint a megelőző. Itt, a gyakorlott versenykutyák közt, egyet jelentett a bukással.

Egy pillanat s az elül törtető szelindek belekapott az elomlott állat legérzékenyebb részébe, a fülébe, míg társa a torka bőrébe csimpaszkodott. Azontúl a legkisebb kölyökkutya is ott haraphatott a kolosszusba, ahol épp kedve tartotta. A fejedelmi barom nem védekezett. Mélyet, panaszosat bődült és azzal a hirtelen megadással — amit a mézárások galériájában minden kezdő inas jól ismert — hagyta, hogy a vezérkutyák kifelé tereljék az arénáról.

Most robbant csak ki pokoli lárma a nézőkből

A legyezős asszonyság is föl pattant Kilian Klebitsch mellől s valami érthetetlen dühben, ami egész szokott valójából kiforgatta, sikoltott az igazgatói emelvény felé:

— Nem! A bikát itt helyt kell kivégezni! Hallják-e? Szevillában, a *Plaza de Toros*-ból, kibotoznák magukat! Meg ne próbálják kivezetni a bikát, különben — — —

Nem fejezhette be, amit kezdett. A férfi ujjai, mint a vaskapcsok, zárultak csuklói köré.

Erre föleszmélt s megzavarodva dadogta:

— Oh, bocsánat... Én — — —

Aztán arca elé csapta tenyerét s minden átmenet nélkül, heves sírásra fakadt.

A „polgár“ nem fáradozott a vígasztalásával. Azt se igyekezett többé palástolni, amit gögös szeméremmel leleplezett eddig. Egész lényéről lerítt az undor.

— Leopoldus! — fordult társához. — Látod? Nézd ezt a — — —

A csömör elfojtotta szavát.

— És ezzel feleztük meg napjainkat...! — mormolta csüggedten. — Egy ilyen asszonnyal...!

— Uram, olasz, — próbálkozott Wilhelm. — Dél gyümölcse.

— De belül rothadt!

— Csak gyermek.

— De szívtelen! Megrontott minket is. Útáljuk érte magunkat.

— Uram, még meghallja...!

Helyénvaló volt a figyelmeztetés. Az aréna közben egyszerre ismét elcsöndesült. Nyílt a csapóajtó. Két markos hecc-legény pattant a lefülelt bika elé, hogy a nép parancsa szerint, átvegyék a kutyák és majmok szerepét. Egyik vasvillát szorongatott, a másik táglót. Néhány szúrás, a haláltusájában tántorgó állat oldalába, aztán a szekerce villant. És a csöcselék gyönyörködhetett az elmúlás nyomorult rángatózásában, míg a szolgák kihajtották a kutyákat és fölgereblyézték az összetúrt homokot. A következő

szám — közkívánatra a medvemérgőzés — sorra-kerülhetett.

Hárman voltak a harcosok. Egy nagy, vén talpas s két fiatalabb. Kilian Klebitsch észre se vette, mikor bejöttek. Pedig a kezdetben vontatottan induló „játék“, a fán rejtőző heccmesterekkel, elég tarkán folytatódott. De a fiatalember még alig-legyűrt testi és lelki rosszullétének hatása alatt állt. Nem látott, csak befelé. Ott azonban olyan valamit látott hirtelen, ami őt magát is megdöbbenetette váratlanságánál és fájdalmas szépségénél fogva. Szívéből született a jelenés. Bontakozott, nőtt, megtelt az élet valószínűségével, míg egyszer csak ott volt, szorosán az új lázra gyulladt páholyszomszédnő tüzelő arca mellett. Egy másik nő képe... Egy másik leányfej. Szelíd, fehérhomlokú gyermek... Az idegen föld idegen varázsú virága. A zárda foglya.

— Milyen más a kettől! — nyilalt át agyán az összehasonlítás, édes kinnal.

Ám sebzett lelke legott védekezőleg pattant vissza.

— Pedig egyformán bűnösök!

És Kilian Klebitsch előre vetette erős alsó ajkát. Amennyi keménység idegeinek próbája után megmaradt benne, most minddel az aréna felé fordult. Önmagától menekülő, dacos szándékkal igyekezett szabadulni a sajátságos igézettől. Nézte az eléje táruló képet.

Két fiatal talpas — az egyik fölhasított oldallal — még viaskodott odalént. De a harmadik, a vén bölcs, nem elegyedett többé dulakodásukba. Gyakorlott szeme észrevette a haddelhadd igazi okait, a hecclegényeket a fa tetején. Dörmögve a deszkahidlás alá cammogott s megmerítette körmeit a fa kérgeben.

A száraz kéreg ugyan engedett és lepattant, a törzs azonban visszacsapódott és hatalmasan orronütötte a kísérletezőt.

A medve felordított, az erkélyen pedig kitört a kacagás és a taps.

— Odacsalni őket! Csaljátok a fához! — hadonásztak az öklök mindenünnen.

De nem kellett sok biztatás. A legényeket fölleskésítette a taps és az újszerű játék. Egyikőjük lecsöppent a biztos menedékből s kését a háttal kullogó állat lapockája alá merítve, villámsebessen megint föllendült a hidlásra.

A nevetés elhalt. Mindenki a fejleményeket leste.

A medve megfordult és hanyatthomlok törtetett vissza. Hanem a hecclegény már a magasból mutatott neki szemárfület.

A második ostrom se sikerült.

Erre ketten próbálkoztak, bevárva azt a pillanatot, mikor a felsült talpas föladja a sikertelen küzdelmet és túlhaladja a fürösztő-medencét, amit meg kellett kerülnie ahoz, hogy újból támadhasson, míg ők, a ciszterna fölött futó nyújtón, könnyűszerrel átsiklanak.

Azonban, ha a medvékkel számoltak is az ingerkedők, a véletlennel elmulasztottak számolni. A véres „tréfa“ után az első hecclegény elhibázta lendületével a deszka emelvény korlátját. Melléje-fogott és elterült. Az ugrást meg kellett ismételni. De ez az ismétlés jelentékeny idővesztéssel járt, úgy, hogy a második hecclegény már csak felső testével bírt fölkapaszkodni, mialatt a medve, bámulatos fürgeséggel, megkerülte a medencét.

A többi egy perc tizedrészének kérdése volt. Hogy a megsebzett vad elkapta ügyes mancsaival a legény lefelé kalimpáló lábait, hogy lerántotta és föl ismerhetetlen hústömeggé ontotta.

A nézők felugráltak. Egyszerre vérfagyasztó sikoltozás, lárma, szitkozódás, jajveszékélés tört ki az erkélyen. A csöcselék — a tavernák és külvárosi nyomortanyák söpredéke — felüvöltött rémületében és izgalmában. Néhány asszony, zavarodottságában, tüzetkiáltott. Mások — attól félve, hogy a vért-ízelt állat valami módon fölkapaszkodhatna s őket is a hecclegény sorsára juttathatná — vakon tolongtak hátrább, keresztültaposva egy hanyatt-zuhant, pirossap-

kás szabadleányon, aki szívgörcsös konvulzióban felrengett.

— Vissza! Előre! — ordítottak kétségbeesetten a falhoz szorítottak.

— Mi az? Mi történt?

— Odakint kiszabadultak az oroszok!

A gomolygó tülekedés általános lett. A kíváncsiak, akik még végig akarták volna élvezni az alatt beteljesülő förtelmes színjátékot, megdühödve fogadták a zavartatást és botokkal viszonzták a bolondjába rájuk mért ütéseket. Akiknek nem volt védőeszközük, a galéria korlátjából tépdesték ki a vas állványkötő kapcsokat, úgy, hogy a recsegés-ropogásban ember ember ellen torlott, egymást tépte, marta. Végre már senki se tudta, hogy kit ütlegel és miért. Az egész hirtelen-támadt vihar egyetlen élő tölcsérré kavardott.

A kergült áradat Wilhelmről is lesodorta az álcát. A leleplezett maszka Lamberg sápadt arcával meredt társára. De csak egy pillanatig. Mert a következő percben a fiatal ember ösztönszerű mozdulattal homlokába rázta hosszú, szőke fürtjeit, míg ugyanakkor izmos karjai elkezdtek törni az élő akadályt a két másik előtt.

— Utat a tűzoltóság! Eresszétek a ketrec-öröket! — harsogta, röptében-talált ötlettel s úgy feküdt neki a tömegnek, mintha ő és társai is, valami hátulról feszülő nyomásnak engednének.

Sikerült elérnie, hogy a csőcselék egy lélekzetnyi időre széjjelebb lazult s helyt engedett a csapóajtók lejárata felé, anélkül, hogy a menekülők személyére figyelt volna, fejvesztettségében.

A szorongásnak fojtogató döbbenete, a veritékes testek, vér s a vadállatok búzének felcsapódó hulláma, néhány válságos és szinte öntudatlan erőfeszítés következett. S azzal az oldalsó kis vasajtó — amire a kergült embergombolyagból senki se gondolt — nagyot dörrent.

A páholy menekültjei el voltak vágva az örjögő söpredéktől.

Épp idejekorán! Mert alig nyerték vissza egyensúlyukat, mikor a vastáblán túl elcsattant az első lövés. Nyomban rá egy második, majd egy harmadik felelt, jelezve, hogy a katonai őrség munkába állt. Aztán rettenetes sikoltozás, csörömpölés, bufogás rázta meg a hitványan tákolt épületet. Mintha megbomlott állványok zuhannának le, élő terhükkel.

A veszett zajban Lamberg hangja elszigetelten csengett a vasajtó mellől:

— Mind itt vagyunk?

— Igen.

A kulcs megfordult a zárban.

A gróf keze tapogatózva keresgélt a vaksötétben.

— Felsőged...? — kérdezte.

— Igen.

— Épen?

— Sértetlenül. Csak azok a szagok, Leopoldus...!

Az udvaronc halálos aggodalommal esengett.

— Egy kis türelem, drága Uram! Míg kifürkészem, hogy hova jutottunk.

Hangja gyorsan távolodott s mind mélyebbről jött.

— Lépcső! — szólalt kisvártatva megint, ezúttal egész letről.

Majd irányt változtatott.

— Kitartás! Azonnal itt leszek!

De mire visszafordult, a másik kettő is lebocsátkozott már.

A fiatal „polgár“ aléldozva támogatta a falat.

— Uram...!

— Semmi. Csak az undor. Az émelyet.

— A szállásomra felség! A kocsi itt áll!

Ám József a fejét ingatta.

— Messzi... Valamit, ami megerősítsen. Az első fogadóhoz!

Lamberg halk füttyöt hallatott s gurultában rántotta föl a kocsi ajtaját.

— Zum Stein!...! Hajts, ahogy tudsz!

És a bárka megint elindult.

VIII.

Fátyolnak látszott és József utána nyúlt. De, különösképpen, ujjai üresen zárultak össze. A föl tartott kéz omlatagon hullt vissza az elfeküdt test mellé.

A heverő nyugóset mozdult. Nagy erőlködéssel megpróbálta tágabbra nyitni a szemét. Ez azonban kellemetlen szűrődásokkal tiltakozott a nyitvatartás ellen, mire fölhagyott a kísérlettel.

— Fátyol lehetett, — dünnyögte, az ablak irányába vetve magát, ahol továbbra is ott táncolt az a tejes-szürke valami, amit nem sikerült ujjai közé fognia.

— Ugyan miféle fátyol..?

De nem volt, aki a kérdésre feleljen. A császár ólomnehéz feje hanyattzuhant ismét, az álom hullámaiba s elmerült bennük.

Viharos partok közt vihetett az útja, mert teste minduntalan összerándult és petyhüdten lefüggő ajkai közül olykor hörgésszerű horkantások törtek elő. Végre egy heves zökkenéssel arcára borult s úgy maradt aztán, moccanás nélkül, órákon át.

Mire újból föleszmélt, az előbb csak szerény hajnali világosság már teljes nappali sugárzássá erősödött. A beszűrődő fényben, lebegő porszemek vidám miriádjai táncoltak.

Meghökkent ettől a különös jelenségtől, amire gépszerűen egyforma életében nem talált eddig példát. A magyarázat azonban késett. Egyelőre csak annyit tudott megállapítani, hogy fáj a feje, égnek a szemhéjjai és a gyomra olyan nehéz, mintha homokot evett volna.

— Mi történt velünk?

Fáradt agya megállt a kérdés mellett. Lomhán, soká elidőzött rajta, anélkül, hogy újabb gondolatot bírt volna termelni. Majd váratlanul meglődült. Egész sereg kép futotta el.

— Ja persze..! A nép szerelmes atyját játszottuk!

És színtelen ajkai körül gúnyos mosolygás pró-

bálkozott. Ám ernyedti izmai elejtették nehéz száját. Mosolygása és vele a képsorozat elszakadt.

De nem nyugodhatott bele többé ebbe az ostoba állapotba. Ébredő öntudata magyarázatot követelt. Pillái nyugtalanul kezdtek verdesni.

— Hogy is..! — mormolta, kábulatával küzdve. — Leopoldus ruhái, azaz a miénk... Innen, ebből a ládából.

S az ablak felé vetette kezét.

— Igen, ez eddig rendben volna.

Kiment az oroszlánketrecből, a Burgból. Aztán az út... A fogadó... Lamberg és az asszonyosság ott a kocsiban...

Hirtelen nagyot nyelt. Szája rossz ízzel telt meg.

Valahol, a homályos bizonytalanságban, mintha egymásra halmozott állati tetemeket pillantott volna meg. Átható illatuk idáig nyomult s üldözőbe vette kényes szagló szerveit.

— Bolondok vagyunk? — rándult össze riadtan. — Honnan jön ez az ocsmány szag? Honnan ez a zaj? Hiszen itt fekszünk ágyunkon s köröttünk bizonyára tiszteletteljes csönd, mint mindég! Ugyan ki is merészelné..?

Az ijedtség néhány percig lenyűgözve tartotta. Az üldöző képek azonban nem tágitottak többé. Lassacskán egybefüggő lánccá kapcsolódtak és József már tudta, hogy nagy részük igaz. Egész addig a válságos pillanatig, mikor Lamberg kimentette őt a veszett tolongásból. Igen, valóság volt mindez, egész az aréna becsapódó vasajtajáig!

Felnyögött a visszataszító emléktől.

— De aztán! De aztán! — nógatta bentről egy kérlelhetetlen hang. — Tovább, tovább! Mi történt aztán?

Ám ködös agya felmondta a szolgálatot. Hiába erőlködött, memóriájának szelepei percekig szinte hűdötten maradtak. Végül egy leheletnyi hideg dohányfüst szaga — mely ruhájának valamelyik megbolygatott ráncából szabadult ki — egyszerre vallatás nélkül is előadta az események hiányzó láncszemeit.

— A csapszék ..! — tört ki száján az elszőrnyedés, míg kezei, a szégyen önkéntelen mozdulatával, szemei elé csapódtak. — Stein!..! A külvárosi kocsmá ..!

És kínzott homloka mögött újabb képsorozat rohant át. Egy alacsony, boltíves csarnok, amiben felhődzik ugyanaz a füst, melyet most ruháiból kiáradni érzett... Körben asztalok, sűrűn megrakva bécsi spízekkel, akik gögösen mustrálják végig őt és kísérait.

— Kártyáztak! Szigorú tilalmunk ellenére is kártyázni merészel a canaille..! — szorultak ökölbe kezei, mintha a vakmerő törvényszegőket akarná maga elé rántani, hogy csak elfödjék előle, amit olyan szorongva iszonyodott látni. De mégis meg kellett látnia a saját életrekelő képmását, ahogy lezuhant ott, a csarnokban, egy székre. Mint egy hitvány emberparódia, mely már az első erőpróbán megbukott. Mely se testileg, se lelkileg nem alkalmas a mindennapjait betöltő és ezerszer megúnt, lenézett komédiáknál egyébre.

A palack lefojtott démonaival kellett kipótoltatnia saját ügyefogyottságát ..!

— Égettbor? Alamázia?

Nem akart többé emlékezni. De már nem menekülhetett a sajátmaga által fölidézett képek elől és bűnbakot is hiába keresgélt megalázott önbecsülése. Minden próbálkozó vádra megjelentek előtte egy finom férfikéz körvonalai, ahogy kérlelőn nyúlnak a gyalázatos pohár után. A mozdulatokat kísérő hangokat is hallotta:

— „Ne, Uram ..!“

— „Leopoldus!“

— „Esedezem ..! Egy csöppet se többet!“

— „Akarjuk! Parancsoljuk!“

A fiatal ember mellére ejtette fejét.

Mély csüggedés fogta el.

— Nem, — suttogta, végtelen levertséggel — nem hibáztathatjuk, egyedül magunkat. Mi követelünk még és mégtöbbet abból a bolondító kotyvalék-

ból, melynek se az erejét nem ismertük, se azt az átkozott tulajdonságát, hogy egyszer megízelve nélkülözhetetlenné válik. Nem Rajna szűrt nektárja, nem moseli, malváziai! Nem is montferrati, bizony, amilyenhez szokva vagyunk!

És József, bár ködösen, de már arra is emlékezett, hogy egyszercsak hirtelen felszökött s ott termett a játékosok előtt. Érthetetlenül fellobbant haragjában börtönnel fenyegette meg a spízeket, ha nem hagyják abba tüstént a kártyázást.

Megvető röhej és szidalmak feleltek. Erre — még mielőtt Leopoldus megakadályozhatta volna — lelépte magáról az álarcot.

— Tudjátok-e, hogy mi jár a felségsértőknek?

— Bitófa! — hallotta közvetlen közelből Lamberg elszánt hangját.

Mert a hűséges jóbarát már ott állt mellette, készen arra, hogy testével fődözze az ő meggondolatlan kockázatásait. Míg a megfenyítettek egy percre meg-hökkenve bámultak rá.

Egyikőjük egy, az asztalon fekvő tallér császári arc-mására bökdösött, zavarodottan:

— Csakugyan hasonlít rá a fickó..!

— De nem az! — förmedt vissza dühösen a szomszédja. — Ugyan, hogy kerülne ide!

— Ne félj. jól őrzik a ketrecében! — tódította egy harmadik. Mire kitört a zsvaj.

— Farsangi tréfa!

— Szentelen ingerkedés!

— Bécsi polgárokat mer itt lóvátenni ez az éretlen suhanc..!

A düh átragadt a csarnok többi vendégére is. Az atyafiak felszökdöstek asztalaiktól s a szennyes füstben egy ököl emelkedett.

— Tanítsuk móresre a kölyköt!

Az ágyon heverő ember párnáiba temette arcát. A lemoshatatlan szégyennel fenyegető ököl világosan megképzett előtte. Igaz, hogy nem soká fenyegetőzött... A gyáván megfutamodó had egymást taszi-

gálva iparkodott ki a gomolygó puskapor-füstből. Lamberg pedig kivetette kezéből a pisztolyt.

Majd kisvártatva mintha megint gurultak volna a kerekék. Mintha megálltak és fölhaladtak volna valami lépcsőn...

József egyszerre barátjának alakját vélte látni egy tükörben, ahogy az ő felöltöztetésével szorgoskodik. Aztán folytatódott az út.

— „Felséged jól érzi magát?“

— „Mint a maszület!“

Már erre a hetyke válaszára is emlékezett és tudta, hogy igazat is mondott akkor, Lambergnek. A kocsmai incidens döbbenete addigra elszállt. Tagjai könnyűek s elevenek voltak. A feje kigyulladt. Kíváncsian zörgetett rajta a gondolat, hogy ugyan mi lehet az a sokadalom, mely megállásra kényszerítette a kocsit?

Búcsúsok zárták el az utat. Két ellenkező irányú áramlat találkozott össze véletlenül. Szelid-konokul néztek egymással farkasszemet. A városból kifelé jövők élén a kőmivesek és kőfaragók álltak. Meg lehetett ismerni őket a lobogójukra festett védőszentjeikről, Nicostratusról és Claudiusról. A város felé igyekvő szatócsok Szent Oswaldot vitték vállon, a szakácsok pedig a kánai menyegző képével taposták egyhelyben az olvadt hólevet, mialatt a két csapat vezetői a kitérés illendő módozatai felett tanácskoztak. A hamvazószerdára készülők nyilvános vezeklők processziói voltak ezek. És József borzongva emlékezett vissza most, hogy minden vezeklő egyforma nagy fakeresztet cipelt fölvérzett vállán. Lábaikról nehéz vasgolyók függtek alá. A jámborak szinte földöntúli ragyogásban égtek. Elfordult szemükben az apokalipszis rémsége, de ugyanakkor valami bírhatatlan gyönyör kifejezése tükrözött, valahányszor kezükben megsuhant és lecsapott a vezeklő ostor.

— „*Miserere mei Domine..!*“ — hangzott az ezerajkú zümmögés. Végül a vezeklők tanácskozása befejeződött. Négy-négy ember, mindkét részről, előhozta a két menet Mária-szobrait s megcsókolgatta

őket egymással. A flagellánsok összeölelkeztek, a barát pedig ismét elindulhatott.

— „Uram!“ — hallotta egyszerre Lamberg kérdező hangját: — „Felsőgednél az írott bebocsátási parancs?“

— „Nyugodtan hagyhatsz útkra!“

És rábólintott.

Igen, betartott minden óvatossági rendszabályt s az egész dolog még csak különösebb fáradságába se került. Bámulatos, hogy milyen könnyedén szedte akkor a lépcsőket itt, feljövet! A csipkeálladzót magasra gyűrte. A kalapot arcába nyomni se mulasztotta el. Figyelme kiterjedt arra is, hogy ne menjen túl közel az örkapitányhoz, a ruháiban esetleg fogvartartott plebejusi illatok miatt. Haladtában mutatta oda az álmos Salm-Reiffenscheid grófnak a rendeletet:

— „Öfelsége óhajára..“

— „Sigillum és manupropria: rendben Lamberg gróf passzírozhat!“

S ő belépett ide, fejedelmi börtönébe.

— Agyó szabadság..!

Mélyen felsóhajtott.

De az előbbi számonkérő hang félútban szakasztotta bele a lélegzetet.

— És aztán? — sürgette tovább. — Mi történt „aztán“ .. ?

József ajkai összeszorultak a félelemtől és belső vonakodástól. Majd nagy elhatározással fölkapta fejét és körülnézett.

Ruhástól hevert az ágyon, keresztbe rajta... Mellette egy félig feldöntött szék, melyet Isten tudná, mi tartott meg ebben a bizonytalan helyzetben. Az ágy lábánál a kis Cupido-szobor cserepei...

Egész testében összereződött ettől a látványtól. Hirtelen megoldva állt előtte az ébredésekor még érthetetlen probléma. Mintha fejbevágták volna, mikor belépett ide, a fűtött, nehéz ámbraillatú hálófülkébe. Vetkezni próbált. De megtántorodott s ágyára zuhant. minden további mozdulatra képtelenül.

— Mint a ... Mint egy — — —

Elfojthatatlanul kínálkozott a hasonlat és József, a szégyen felviharzó kínjában, ki is mondta:

— Mint akármelyik részeg naplopó, népünk leg-aljából...! Mi...! I. József...! A Szentbirodalom fel-séges császára...!

Szinte sírva fakadt nyomorult megalázottságában. Nem tudott hova bújni a belső, büntető bíró elől, mely azonban mind vádlóbban kiáltozott benne:

— S még mi merészeltünk másokat megítélni!

Oh, hogy szabadult volna ettől a tépő gondolat-tól! De hogy is bukhatott ekkorát? Hol, merre volt a nagy hiba kiinduló pontja?

Egyszerre fölsikoltott benne a soloni intelem:

— Ismerd tenmagadat!

És mint a kinyilatkoztatás, világosult meg előtte, hogy nem egy pillanat-adta állapot az a szégyenletes helyzet, melyben vonaglott. Hogy ő, aki körött születése óta a Hatalom bálványimádó szektáriusai lejtik titkos-értelmű táncaikat, — nem az az elrendelésze-rűen kiváltságos lény, akinek az abszolutisztikus szel-lemű kor az uralkodókat beállítja. Nem lényének belső méltóságánál fogva való fejedelem. „Felség“. A félelemkeltés és végrehajtani-tudó erőszak tették csak képessé, hogy annak mutatkozzék, aminek hagyomá-nyosan címezték, anélkül, hogy az egyéni érdemnek bármi köze lett volna ehez a címhez. Az egyén — aki benne lakott — nem ért egy fabatkát. Gyáván került, még egy őszinte szembenézést is, önmagával. Félt be-vallani, hogy mindaz a sok rendszertelen munka, amibe mostanában belekapott, a fonák helyzetek hajhászá-sával együtt, nem más siralmas önámításnál, ami mögé megbujik. Mert egy hiúságát kellemetlenül érintő megállapítás elől akarna kitérni: Hogy szeretett — mint előtte annyi más — és csalódott, mint ugyan-annyian, ahányan szerettek.

Egy percre átfutotta a gyűlölet. Feleségére gon-dolt, aki megölte az ő szerelmes férfi szívének illú-zióit. Majd, ahogy jött, úgy el is szállt megint a ha-ragja. Testben-lélekben összetörten vállaltvont.

— Ha nem ő, fölfedte volna másvalaki a titkot...!

Végzet teljesedett be itt. Nem vádolhatunk senkit érte, hogy nem tudtunk se lemondani, se megalkudni. Nem vagyunk egész ember és nem vagyunk ember-séges uralkodó.

Sokáig gubbasztott görnyedten, a bontatlan ágy szélén. Már nem érezte, hogy égnek a szemei. Csak azt, hogy látnak mindent, kérlelheteilen pontossággal.

— Fejedelmi koncepció..! — legyintett aztán, halálos szomorúan. — Oh, nyomorúság, nyomorúság..!

Fölkelt és kezei közé szorítva lüktető halántékait, végigment a kabinetben. Majd — mint aki fél egyedül maradni a saját lelkében kísértő árnyakkal — gyorsan félretolta az ablakfüggönyt.

Újabb megdöbbenés fogadta.

A nap tányérja már fent ült a bástya falán.

— Teremtő Isten! — hátrált el. — Késő délelőtt..! Mit gondolhat az udvar?

Megfordult és szegény lábai, mint taposó rab-szolgák, rájártak megint az öltöző fülke felé vezető, mindennapos útra. A második Lambergnek el kellett tűnnie a föld színéről. Várakozott az ezerszer megúnt, meggyűlölt császári maskara.

Kezdődött a nap.

*

Hogy az udvar mit gondolt?

Már kezdett ott-tartani, hogy ne gondoljon semmit. Megállt az esze, aggodalmában. Csak Salm maradt hűséges, iskolamesteri tradícióihoz. Valóságos vizsga alá vette a főkamarást.

— Hogy szólt méltóságod tegnap esti parancsa?

— Hogy kopogtassak őfelsége ajtaján, reggel nyolc órakor, mint mindég.

— Pontos volt méltóságod?

— Órával a kezemben! Ahogy a szabályzat előírja.

— És..?

— Semmi válasz! Pedig a kulcsárnő is itt várt, készenlétben, hogy a zárat felnyissa.

Az öltöztető kamarások — akik erre a napra behívást kaptak — Castelbarco Johann-Baptiste, Rappach Károly és Draskovits János grófok is megerősíthették a főkamara igazságát, a tizennégytagú szolgálattevő személyzet többi előkelőivel együtt.

— Öméltósága minden azon túl következő negyedórában megismételte a kopogtatást, — mondta Hassenberg János, a főpálcamester.

— Hajszálíg a reglama szerint! — bólogatott Martinitz Miksa marsall.

A főkamara a nagy bizonygatás közepett csak most vette észre, hogy őt eddig tulajdonképpen faggatták. Mégpedig illetéktelenül.

Bosszankodva lobbant Salmra:

— Nincs itt a mi részünkről semmi mulasztás! Aki késedelmeskedik, a felség maga!

— Pszt...!

— De nem „pszt“...! — csattant önérzetére a mérgelődő. — Excellenciád elhallgattató politikájával ezúttal nem sokra mehetnénk. Ellenkezőleg! Föl kell derítenünk a késedelem okát.

A többiek is ezt a véleményt vallották.

Salm előbb sorba-fürkészte őket, csontkeretes lorgnonja mögül, majd látva, hogy egyedül maradt, vállatvont.

— Nem bánom.

— Talán a kamaraszolgák tudnának fölvilágosítást adni? — próbálta ki hangját a fiatal Cobenzl, a császár öccsének egykori játszótársa, aki nemrég került haza külföldi tanulmányútjából s nyert beosztást az udvarnál.

Belepirult a saját kezdeményezésébe.

Hanem aztán megbátorodva tette hozzá:

— Ha őfelsége csöngetett volna éjjel, nekik halaniok kellett, hiszen a kabinet mellett alszanak s mindegyiknek ágya fölött lóg a harang, amit őfelsége az ágyból megránthat.

Salm szinte kéjjel szürcsölte Cobenzl szavait. Az utolsók alatt már egész a fiatalember orráig hajolt, szimatoló orrával.

— Pompás, Virgo . . ! — botlott rá szűrös nyelve, szándékolt véletlenséggel, a szárnypróbálgató ifjú gúnynevére. — Ha így halad, sokra viszi ön. A lecke nagyszerűen megy. De a gyakorlatról se feledkezzünk meg, kedvesem! A gyakorlat pedig azt bizonyítja, hogy a kamaraszolgákat kérdezni se érdemes. Eskü őrzi titoktartásukat. Annyi, mintha nyelvük se volna, ifjú Astrea . . .

— Ugyan hagyja excellenciád azt a gyermeket! — apáskodott a főkamrás, örömmel, hogy ez egyszer ő főzheti le mindnyájuk közös ellenfelét.

Majd a terembe lépő Ilmer doktorra terelődött a figyelem.

Nostitz János gróf, az ezüstkamarás, megemelte háztető formájú szemöldökét.

— Talán „*Machaon*“ nyomra vezethetnel

Aesculap fia, akinek a kor divata szerint adták az Itáliából vett nevet, talpig mosollyá édesedett a megiszteltetéstől. Rögtön elővette jegyzőkönyvét.

— Kérem-kérem! — motyogta főméltóságú vállveregetőinek. — Ebben benne van minden. Hopp . . ! Igen! Ez az.

És kövér mutatóujja ráfeküdt a föllapozott oldalra.

— Öfelsége hőmérséklete olyan volt tegnap, mint egy bárányé.

— Nem a magas ház családi betegsége, az epe-felfúvódás vette-e elő vajon az éjjel? — fontoskodott kézdörzsölgetve a főpálcamester.

De a doktor tagadólag ingatta csúcsos fejét.

— Kizárt, méltósága! Kizárt! A kedves Felség — tanácsunkhoz híven — egy egész farkaslépet fogyaszt naponkint, éhgyomorra. Ez biztos szer. Meg aztán az epefelfúvódás nem is megy olyan gyorsan. A szent Felség csak épp tegnap méltóztatott engem néhány versenyugrásra fölszólítani . . .

Az urak egy pillanatig még szorongásukról is elfeledtek. Zsebkendőikbe nevettek.

— Nos? És?

— Tekintettel koromra és köszvényemre, fáj-

dalom, le kellett hogy mondjak erről az élvezetről, — negédeskedett Ilmer, akinek figyelmét elkerülte az urak pajkos összevillanása.

Egyedül Salm őrizte meg szokott fanyar kedvét.

— Vajon igazán a pulzusa volt-e őfelségének, amit ön kitapintott?

Arra a fatális esetre célzott a herceg, mikor Machaon egy egészen sajtáságos hírrel lepte meg egyszer az udvart. Hogy tudniillik őfelségének — nincs is pulzusa...! Karján kellett megszámolnia az érveréseket...

Ezt a vaskos célzást már elérte a pufók emberke. Duzzogva vonult vissza megszokott szögletébe, anyalevelei és rhebarbarái közé. A főméltóságok pedig egyszerűen hátat fordítottak nem-rangbeli játékszerűeknek, akire rendszerint hamar ráuntak. Igaz, hogy most a nyugtalanság is fűtötte őket.

Strattmann Ferenc kamarásnak ötlete támadt.

— Nem a doktort kell itt faggatni, hanem az arcière-kapitányt, aki tegnap szolgálatban állt!

Nosza, a fiatalja s a törtetők szétrebbentek.

— Előkeríteni a kapitányt!

Vissza is jöttek hamar. Már az ajtóból integettek:

— Végre valami nyom! Őfelsége vendéget fogadott az éjjel.

— Kit?

— Lamberg főistállómester urat.

A tanácstalanok összenéztek.

— Hogyan...! Lamberg? Éjjel..?

— Külön császári engedélye volt rá. Szabályszerű.

— Akkor hamar a grófért!

— Oh persze! — sietett Salm a hideg zuhannyal. — Könnyű azt mondani! De megkeríteni a grófot kissé nehezebb lesz. Hiszen még nem költözött be a Burgba. Várcsi palotája pedig messze ide.

— A hajnali őrség kommandánsát kérdezzük inkább! — javasolta Strattmann. S a törtetők nem vártak két biztatást.

De most már végkép elhült ábrázattal kerültek elő.

— Még ilyen csudát..! — lihegett elsőnek a fiatal Cobenzl, nyilván, hogy előbbi csorbáját kiköszörülje. — Egyik őrség beereszti Lamberg grófot a kabinetbe, a másíknak azonban nincs módja megint kibocsátani.

— Hogyan?

— Egyszerűen, mert a főistállómester úr — azóta ki se jött őfelségétől.

Néhány percnyi megkövült csend támadt.

Az urak leejtették állukat. Majd a főkamarás, aki elsőnek ocsudott, fölvetette vállát.

— Akkor még most is bent kell lennie.

— Egyre elképesztőbb..! — dörmögött Volkra György kamarás, aki ezúttal szólalt először.

Senki se felelt. De a főkamarás lekapcsolódott és tekintetével maga után intette a főpálcamestert. Az ezüstkamarás és Martinitz az ablakfülkébe vonultak. A kályha öblét, a baldachin függönysátorát, a szökőkút káváját is megszállta egy-egy kis csapat. Rang és bizalom szerint kiválasztódva. Csak Salmnak nem akadt társa. Jobb híjján sajátmagával kezdett hát társalogni éspedig szokásához híven, fennhangon:

— Lamberg..? Hm..! Lamberg..! No lám! Nem hiába, sohase szíveltem az effajta kivételességeket.

S vén szemeiben a gyanú sárga fénye villant.

Ám a suttogók se maradtak mögötte a sanda találgatások tekintetében, mikor az ajtó váratlanul kinyílt és ott-termett előttük, aki fölött már-már a lélekharangot kezdték kongatni. Lamberg saját személyében. Szökén, hűvösen, előkelően, mint mindég.

De — s itt kezdődött az igazi csuda! — a gróf nem a hálószoza felől, nem a császártól jött. Hanem az előcsarnok irányából, azaz kintről!

Az udvaroncok úgy meredtek rá, mint valami kísértetre.

— Bemenni bement, ki azonban nem bocsátották. S most mégis itt van..! Hogy került ez ide? —

fordult meg egyszerre minden koponya mögött ugyanaz a gondolat, aminek Salm adta először hangját.

— Á, á! — biccentett maliciózan. — Nini, kit látunk! Méltóságodnak szárnya nőtt talán?

Lamberg egyetlen pillantással fogta föl a helyzetet. De bár a megdöbbenés valósággal szíven ütötte, sikerült olyan gyermekien egykedvű arckifejezést öltenie, mint aki kettőig se tud számlálni.

— Sajna, — mosolygott rózsás mosolyával — nekem se szárnyaim, se bátorságom nincs, kedves hercegem. Ez azonban nem zárja ki, hogy mások ne repülhessenek...

— Kikre gondol? — húzódtak össze a főudvarmester szigorú szemöldökei.

A gróf azonban angyali ártatlansággal viszonzta a szűrő pillantást.

— Természetesen azokra, akik mernek kockáztatni! A vakmerő kíváncsiakra. Nem mindég ezek közül kerültek-e ki az Ikáruszok?

— Akik lezuhantak...! — rökölt a vén ember.

— A viasz-szárnyak nem bírták el a tudás súlyát. Ennyi az egész, — sétált tovább bájos derültséggel a kegyenc.

S az ablakfülkét, mintha kisöpörték volna. A csoportok hirtelen szétváltak. A kegyvesztettség aggodalma egyszerre kellemessé és hanyaggá bágyasztotta az izguló udvari népet. Mind úgy jött-ment, bókolt, tréfált, tubákolt, mintha a világ a legjobb rendjén forogna. Egyedül Salm, akinek hajdani iskolamesteri minőségében nem kellett nagyobb kegyvesztettségtől tartania, mint amilyenben tudtán kívül már úgylis részesült, köhécselt attól a választól, amit a kotnyeles Lamberg torkára forrasztott. De még mielőtt kiadhatta volna, ami a begyét nyomta, a kabinet ajtaján, belülről, valahára felhangzott a váravárt koppantás, jelezve, hogy őfelsége ébren van s elvégezte házi-oltára előtt reggeli ájtatosságát...

Szó se lehetett többé holmi replikáról. A főkamrás gyorsan zsebébe sülyesztette óráját, a kul-

csárnő a zárba illesztette a császári hálószoba kulcsának másodpéldányát s a napos főöltöztető, Castelbarco Johann-Baptiste, bevitte a császár vadonatúj ingét. Miután a reggeli pongyolát is ráadta urára, József végre megjelent a retrait-ben. Intéssel üdvözölte féltérdre ereszkedő híveit és lebecsátkozott karosszékébe. Ez a mozdulat azonban nélkülözte azt a frissességet, melyet pedig a hosszú pihenés alaposan indokolt volna. A császár arcán fényes sápadtság terjengett, mely itt-ott szinte májfoltos sárga színbe mosódott át. Szemei pirosan éreztek, szemhéjai duzzadtak voltak.

De senki se mert többé meglepődést mutatni. A találgatások — otthonra maradtak. A süppedő szalonok pletyka nyelveire várt ezentúl a föladat, hogy az egymást követő furcsaságok közt a kapcsolatot megteremtsék s az egész hajmeresztő mesét aztán, a halálos titoktartás terhe alatt, tovább adják, más szalonok más pletyka nyelveinek. Míg itt, a Burg falain belül, az egykedvű természetesség volt az élet törvénye.

József maga is ennek látszott hódolni. Hanyag gráciával kezdte öltözésének szertartásait. Elsőnek Ilmer doktort szólította elő a sarokból. A kis köpcös nem adta volna most a fél szeméért ezt az elsőséget és hangsúlyozottan élt gúnyolói előtt a kivételes jogával, mely megengedte neki, hogy kérdéseket intézhessen a legfőbb úrhoz.

— Fölséged becses emésztése . . ?

— Rendben.

— Főfájás?

— Nem aggasztó.

— Esedezem, kegyeskedjék fölséged nyelvet-ölni.

De József nem „kegyeskedett“. Fáradt mozdulattal elhárította a doktort.

— Nincs szükségünk teákra. Ön visszavonulhat.

Rövid dicsőség volt, bizony. Machaon azonban ennyivel is beérte. Helyrebillent önérzettel kullogott vissza kuckójába, elkészíteni a timsót, arra a hallatlan

eshetőségre, ha — Isten őrizz! — az udvari borbély netalán megvágna a szent arcukat!

A főméltóságok se jártak jobban. A főkamrás hiába vette le szorgos figyelemmel őfelsége csúcsos hálósapkáját. Egy főbólintásnál nem kapott többet. És az öltöztető-kamarással se tréfált a császár, mint más-kor. Míg fésülő köpenyével szolgált, mielőssze ennyit mondott neki:

— Ne szoros csomóra!

Még talán a borbélyra szállt a legtöbb kegy. Mert azt legalább érintésére méltatta a nagyúr, ha mindjárt távolító volt is ez a mozdulat.

— Vidd azt a mázsás parókát! Saját hajunk se rosszabb. Bepúderezni és kész! — hangzott parancsa, amiből két dolgot érthettek meg az udvaroncok. Először, hogy Bécsben — fordul a divat. Aztán pedig, hogy a császár visszavonhatatlanul rosszkedvű. Semmi kilátás többé a szellemességek és bókók elhelyezésére. Nem is esett egy pissenés se. A „lever“ a szabályzat rideg hangulatába dermedt.

Hogy a borbély elkészült, Castelbarco némán intette elő a kamaraszolgát, az ezüst lavoiron kiválasztott öltözettel s templomi csend közepett adta föl azt a felség harisnyáival és új cipőivel együtt.

József lomhán engedte át fáradt testét a babrálásoknak. Egy ujmozdulattal se nyúlt magához, kivéve, mikor a befejezett öltözést, mellső gombjaira helyezett kézzel, jelképileg helybehagyta.

Nem enyhült nyomottsága a második retrait-ben sem. Pedig a miniszterek se várták kisebb türelmetlenséggel, mint amazok ott, az öltözőben. József velük is kurtán végzett, hogy elkésett reggeli sétájára induljon a Paradicsomkerteskébe, melynek szabad levegője után vágyott.

De a szélesre tárt ajtó küszöbén hirtelen megzökkent. Hátrafordult és tekintetével a lehajtott fejek közt látszott keresgélni. Majd egy aranycsillogású fön megállapodott.

— Főistállómester! — mondta vontatottan. — Elfogadjuk kíséretét...

Lamberg egy pillanat alatt ott-termett és kisvártatva a két szőke fej egymás mellett bukkant föl a kerti út zuhogó napsütésében. A sétálókat tisztos távolságból alabárdosok követték. Fegyvereik tükröződtek a verőfényben.

— Istenemre, — mormolta a fiatal Cobenzl, — olyan ez a menet épp, mint valami fegyenc-kíséret.

*

József egy darabig némán haladt barátja oldalán. Úgy látszott, mintha egészen meg is felejtkezett volna róla, mikor az egyik kanyarodónál váratlanul csak megállt és ráemelte fájdalmas tekintetű szemét.

— Nos? — kérdezte kurtán.

De Lamberg nem akarta elérteni az egyszavú kérdést, amit pedig lelke mélyén nagyon jól értett.

Gyöngéd színleléssel mellére tette kezét.

— Fölséged méltán haragszik rám...

— Csak sajátmagunkra! — hangzott a figyelemztetés, hogy amaz semmi alakoskodásba se hajlandó most belemenni, bármilyen nyugtató, jó szándékból fakadjon is az.

És hogy az elsiklásoknak útját szegje, József egyenesen a dolog lényegére tért:

— Csömör, útálat, undor! Ez az érzésünk, Leopoldus. Mint aki sárba esett.

— Fölség, sárban jártunk. Nem csuda, ha reánk is fröccsent, — próbált védői állásában kitartani a kegyenc.

A másik azonban elütő mozdulatot tett.

— Eh, fogadó termünkben sincs másképp! Szenny, hitványság, alantasság az egész világ. És benne leggyatrább, aki legmagasabban hordozza a fejét.

— Felség, esedezem...!

— Rosszul teszed, kedves hívünk! Mert befelé te is nagyon jól tudod, amit mi, hogy a császár, önmagát véve, a leggyöngébb ember.

— Ha gyöngé is, nagy szíve teszi ezt a gyöngeséget.

— A fogyatékos jellemel! Igen. Csak semmi ámitás, gróf! Elég a komédiából!

József halkán fölnevetett. Szinte kéjelegve döfködte saját lelkébe a vádló szavak töviseit.

— Sokszor hánytorgattuk rabságunkat, úgy-e? Hát érdemlünk jobbat? Egyszer ez életben adatott, hogy kiszabadulhattunk börtönünkből s hogy végződött mindjárt az első kísérlet? Neked elég, ha ráknézel s megértesz mindent...

— Igen, — helyeselt a szorongatott, buzgóbban, mintha önmagát kellene védenie. — Értek mindent, Uram. Fölséged szerethette a népet távolról, de nem tehet róla, hogy a szagát nem bírta ki. A rotúr illata tűrhetetlen.

— Te mégis elbírtad!

— Valóban... Ugyanúgy, mint fölséged.

— Leopoldus...!

Az elkínzott ember szeme reménykedő lángot vetett.

— Hogyan...! — dadogta.

És Lamberg beszélt, mintha könyvből olvasta volna, amit mond. Hogy az éjjel, szállására érve, azonnal elfuttatott egy szolgát a fogadóba, ugyanazért az orvosságért, amit őfelsége panaszol... Háromszor fordult a lakáj. De egyszer ő is. Le a székről. Kis híján a paraszas üstbe.

— Hazudsz.

— Uram!

A kegyenc fülig pirult. Nem lehetett tudni, hogy a szó igazsága, vagy keménysége találta-e?

A kezét, bizonyítékképp, minden esetre kinyújtotta.

— Kegyeskedjék fölséged megtekinteni.

Csupa seb volt.

— Égési sebek, Leopoldus...!

— A paraszas üst...

Bár hiszen a kicsapódó puskapor lángjától épp olyan jól eredhettek azok a nyomok.

Lamberg azonban nem tette hosszas szemlére bizonyítékának tárgyát. Magához ragadta a szót s olyan

védőbeszédbe kezdett, amit akármelyik első bécsi prókátor elirigyelhett volna tőle. Példákat sorakoztatott fel arra, hogy a serleggel való tanakodás egyáltalán nem szégyen. Sőt! Egyenesen az uralkodók szokása. II. Christian szász választó fejedelem nem külön okiratban köszönte-e meg vendégelőinek, prágai látogatása után, hogy egyetlen órát se engedtek körükben — józanan töltenie? S nem ugyanez oknál fogva hálálkodott-e Holstein herceg pomerániai Ferencnek? A braunschweigi udvarnál tizennyolc mérőn alul nem is illik kitenni kézből a kupát. Hát még Péternek, a minden-oroszok cárjának virtusa, aki magas kedvében nem is kupát, hanem — hordót emelgetett...!

— Az ő hibájuk nem ment minket, — rázta József a fejét, búsan.

De a gróf egy ügyes fordulattal mármeg új oldalról kezdte az ostromot.

— Felsőg, az orvosságban nem a szép a fontos, hanem hogy használjon. Kegyeskedjék fölséged Ilmer téaira gondolni...

Úgy tört előre, pattant vissza, érvelt és hadakozott, mintha ő lenne a másik helyében. A császár azonban olyan konok maradt, hogy utóvégre is új terepre kényszerült megint siklani. A felség helytelen életmódját, képzeletének túlingerlékenységét s szervezetének levegőhiányát hibáztatva, egy jó alapos szánkózást javasolt, mielőtt a téli hó utolsó hírmondója is elolvadna.

— Unalmas ostobaság, mint az egész élet! — jött a mogorva válasz.

De Lamberg türelmét nem szakította el. Szokott szerencsében és fáradhatatlan szeretetében bízva, mégse adta föl a reményt, hogy sikerülni fog visszakarolnia a lelki válság meredekéről ezt a meghasonlás szélén tántorgó embert. Sőt talán épp ez a meghasonlás lesz legfőbb segítségére abban, hogy új utakat fogadtasson el vele.

— Csak a módot és eszközöket kell megtalálni hozzá! Nem baj, ha egy csomó meddő kísérleten át is.

És épp a császár ellentmondása volt az, amibe belefogódzott. Hogy hiszen nem is vaktában gondolt ő, nekimenni a világnak! Egy kis vadászattal köthetnék egybe a szánkózást. Nem? Ja persze, persze...! Igaza van öfelségének, mint mindég. Kijutott a részük az állatokból. De van valami egyéb, amit öfelsége rég nem művel. Ami pedig olyan fölemelő, hogy a lélek le hagyja tőle terhét, magasba szárnyal s szer-tehinti a szépség és vígasztalás áldásait...

— Nos! — ráncolódtak József szemöldökei, sötét kíváncsisággal. — Csak gyorsan! Mi az?

— A zene, Uram...

Nem folytathatta tovább. A császár megállt. Majd kitört belőle a keserű nevetés.

— Bravó, fiacskánk! Hamvazószerdán...! Ezt jól eltaláltad.

Egy könnyű pirulás jelezte, hogy a gúny fájdalmat okozott Lambergnek. De szívóssága ezt a próbát is állta.

— Oh, felség, nem is profán zenére gondoltam én! Valami sokkal nemesebbre. Valami... valami — egyházi dologra...

A kavics roppant egyet. József hirtelen megindult előre az úton. És Lambergnek nagy kedve lett volna ott helyt leborulni, ahol állva hagyták s úgy adni hálát azért a boldog sejtelemért, mely elfogta.

— Hohó, a császár nem sziszeg és nem gúnyolódik többé! Nem mondott ellent!

Agyában különös világosság gyulladt. A távozó után sietett és most egyszerre céltudatosan kezdett beszélni:

— Valóban, felség, Hamvazó szerdát illenék méltóképp megünnepelnünk. Egyházi zenét hallgatni, alamizsnázkodni, templomokat látogatni.

— Templomokat...?

József visszaadta a kérdést s az izgalom nöttön-növekedett rajta. Észre se vette, hogy milyen gyorsan halad. Hogy barátja majdnem szökellve tartja mellette a lépést. Csak törtetett előre, mintha a feje húzná.

Lamberg pedig lejjebb pördítette eggyel az orsóján fogott szálat:

— Ugy van, fölség, templomokat! Milyen magasztos szokás. A fenkölt Habsburg-ház mindég nagy súlyt helyezett erre.

És példákat sorolt fel a történelemből, amit valaha együtt tanultak. Megállapította, hogy az elmélkedésnek ezen a napján minden kiemelkedő előd végigzarándokolta Bécs nagyobb templomait s természetesen — — — a zárdákat is. Mert kolostorok és szerzetesek nélkül nincs igazi vallásos élet! Mert a buzdítás föl is fér a jámbor teremtésekre. Hiszen a lélek fárad! Gyöngé, Rászorul az alátámasztásra. És ugyan mi lehetne bátorítóbb támasz, mint egy föl-kent, magas személy érdeklődése?

— Befejezőleg aztán — építgette magát mind közelebb a sejtett célhoz — természetesen egy szép ájtatosság kell, hogy következzen.

Csak úgy udvar, parádé nélkül gondolta, mint ez az Égi Király szenvedéseinek előljáró heteihez való. És nem is a dómban! Korántse. Az ilyen gyakorlatoknak — szerinte — egyedül a szegényes keret felelt meg.

Most már ő is lihegett. Nehéz volt követnie barátját, aki eddigre szinte futott. Arcán a láz két kigyulladt tűzrózsáját vitte. Szeme fájdalmas, mohó fényben égett. Végre kifulladt és megállt. Az ajka görcsösen remegett, mint a sírni, vagy megkínzottságában kiáltani akaró gyermeknek. De mire kibuggyant, meglepően halk és távoli lett a hangja. Dadogott inkább, mint beszélt.

— Lehet... Valóban... Az egyházzal igazán mostohán bántunk. Tudod, Leó, a jezsuiták is...! És a templomokat, rendházakat felül se vizsgáltuk, soha. Kicsit sokan vannak, kedves hívünk, tudod...

— A főbbek kitelnek a délutánból! — csapott le a gróf diadalmasan.

És vállalkozott, hogy azonnal összeállítja a sorrendet. Értesíti a rendházakat. Elsősorban természete-

tesen azt, amelyikben öfelsége az ájtatosságot meghallgatni fogja.

— Talán az augusztínusoknál?

A császár kerülte barátja tekintetét.

— Túlságosan komor, --- harapdálta szája szélét.

— A minoritáknál is, — tódította a kegyenc.

Általában úgy találta, hogy a férfi-rendházaknál mindenütt ugyanez a baj. Tűnődő arcot vágott, de gyöngéd képmutatása mögül jól érezte, hogy a császár feszült aggodalommal lesi a megszólalását. Tudta, hogy megérett az a perc, mikor elvetheti a kockát, a nélkül, hogy az érzékeny lélek durva megbántásától kellene tartania.

Nagy elevenséggel ébredt ki tűnődéséből.

— Megvan, felség! Hová is mennénk máshová, mint a mezítlábas karmelitanőkhöz? Ott minden este tartanak ájtatosságot.

Abból a rázkódó borzongásból, mely végigrebbent barátján, most már biztosan tudta, hogy csakugyan helyes nyomon járt. Ezúttal csalhatatlanul megtalálta, amit a másik, hónapokon keresztül, önmaga előtt is, rejtegetett. Minden bajok, nyugtalanságok főforrását.

József is belső megrendüléssel eszmélt saját-legbelső titkára. De szemérme ösztönszerűleg tiltakozott a gyanús sietség ellen. Akadozva kertelt:

— Hiszen a karmelita klauzúrába nem léphet be férfi...!

— A legfőbb protektor?

— Te nem vagy protektor, kedves felünk...

A gróf olyan megkönnyebbülten lélezett, mint már rég idők óta nem. Megértette, hogy a kifogás csak akartan volt olyan együgyű s hogy amit itt most barát a baráttól vár, nem más, mint a mentől alaposabb cáfolat.

Könnyed gráciával hajolt meg bálványképe előtt.

— Kegyeskedjék fölséged semmi gondot se érezni miattam.

Hiszen épp a szolgálattól való fölmentését akarta

kérni mára! Költözőben volt, az ő ura kegyelméből az ő szomszédságába s emberei nehezen nélkülözték volna.

Szinte esdekelt a hűséges lélek. Hogy csak ne törődjék vele az, akinek ő egész életét odaáldozta. Hogy ne vesse el az ő alázatos javaslatát! Az egyház megbékülése és minden észszerű indok ezt követeli. Az áldozat talán kényelmetlen, de nem csupán kegyes cselekedet, hanem egyenesen kötelesség.

Olyan beható és ostromló volt rábeszélése éppen, amilyen elfújható gyöngé József ellenvetése. És az összezúzott ember boldogan érezte, hogy egyre jobban alul marad kifogásaival, hogy nem is válaszolhat mást, mint amit kívántak tőle:

— Legyen!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HAMVAZÓ SZERDA.

I.

A mezítlábas karmelitanők kolostora egyike volt Bécs s az ezerhétszázas évek legszigorúbb zárdáinak. Már külsejével elárulta a benne uralkodó szellemet. Dísztelen, a Salzgries felé szökő főfrontjával, komora-1 ékelődött a Salz-Gasse szűk és nyomorúságos sikátorába. Hajdanában meglehetősen szabadságokat élvező zsidófertály volt ez. Most — a Lipót császár idejében kitört nagy zsidóüldözés óta — Bécs szegény-negyede. Mindössze egyetlen tekintélyesebb házzal dicsekedhetett, melynek homlokzata — a régi eleven kalmáridők tanuságakép — ma is a „*Hét könyvhöz*“ címzett firmát hordozta.

De, ha nevezetes palotákkal nem is kérkedhetett a környék, a kolostor annál inkább bővelkedett történelmi emlékekben. Még Hitvalló Ferdinánd idejében kezdték építeni s a császár halála után özvegye, Mantuai Eleonóra is falai közt keresett és talált végső menedéket.

A kolostorhoz, az apácák belső kápolnáján kívül, nyilvános templom is társult és — szintén a klauzúrán belül — menedékház az átutazó hajléktalanok, betegek befogadására. A klastromnak ezt a szárnyát „*Nazarethnek*“ hívták. Bár a betegek istápolása lett volna célja, a Nazareth se volt egészségesebb fekvésű, se derűsebb külsejű, mint a naptól-melegtől elzárt kolostor maga. Otromba kőfalain éppúgy állandóan

gyöngyözött valami rejtett, földalatti forrás nedvesége, mint az anyaház falán. És szűk, gyéren világított szobáinak padozatát kiütközö gombák emelgették.

A Salz-Gasse felől nehéz vasajtó zárt tilalmat az utca bámész népe elé, mely ilyenformán legföljebb csak a befelé vezető ösvényt szegélyező Keresztút stációinak bádogfödeleit érhetette el szemmel.

A keskeny kis út végén gerendákból durván ácsolt, szegényes harangláb állt. Aléltan lecsüggő köteleibe minduntalan belekapott a kódorgó szél.

De pontban reggeli félhat órakor, céltudatos kezek vették át a kötelek irányítását s a harang — még hosszan utánazörgetve az ütéseket — megszólalt öblösen, bűgva.

A készülődés nem sokból állt odabent. A nővérek, akik megszokták a test kemény fegyelmezését, sietve váltak meg durva szalmazsákjuktól s a szűrös daróc alsóneműre egy-kettő fönt termett a bokáig hulló, földszínű lódecnsuha. Oktalanul locskolódni se lehetett a fűtetlen cellákban. A mázatlan cseréptálakban bepillédzett a jéghideg víz. Épp így fésülködéssel se kellett bajlódniok a nővéreknek. Lenyírták az ő hajukat kurtára, már beöltözésük napján! Tükörről, vagy más efféle haszontalanságokról meg beszélni is vétség lett volna itt, az egyszerűségnek és alázatnak e szent falai közt. Mindössze a vállruhát öltötték fel az apácák, gyakorlott ujjakkal a nyak hasítékába igazgatva a fejüket leborító, lenvászon fátyol alsó széleit. És az alpargata zsinegtalpais látszott ajánlatosnak a mezítelen lábakra kötözni, az ilyen szeszélyes, télvégi időben. Ezzel aztán el is készült a habitus. Krisztus menyasszonyai kezdhették a napot.

Bár akadt közöttük, aki a hivatalos ébresztőre se várt. Az alvó szemű cellácskák hosszú soraiban, az egyik szűk ablak rácsozatán, már hajnal óta kiszűrődött egy fagyymécs gyöngye fénye. Aki gyujtotta, annak szemét nyilván kerülhette a feledést nyújtó álom s így túleshetett az öltözés gondján, rég.

Nem volt rendes, fogadalmat tett nővér ez a vir-

rasztó. Fogoly volt, akire inkább csak a zárdai egyöntetű öltözés elveért adták föl a harmadrendű jelöltek csuháját, míg saját levetett világi köntösét „Páltfy Mária“ felírással őrizték valahol, a kolostor ruhatárának egyik fiókjában.

A lány ott ült a cella festetlen deszkaasztala mellett és beesett arcát két tenyerébe támasztva, — várt. Hogy mire? Ő maga se tudta volna megmondani. Mert ha mostanáig hiába leste szabadulását, miért jött volna az éppen ma? Ez a nap is csak olyan végtelen hosszúnak, kétségbeejtőnek indult, mint a megelőzőek, mind. Ez se fogja megmagyarázni, hogy miért zárták őt ide, ebbe az elevenen eltemető sírboltba. Mi az a vétség, ami ide juttatta? Kinek áll megint az útjában és mivel?

Tétova kezei végigszántottak a mécses fényében fürdő fehér homlokán, mint annyiszor, a csüggedés és önmarcangolás nehéz óráiban. De mint ahogy eddig se, úgy most se sikerült rendet teremteniök az ólálkodó gondolatok közt. Ezek a testnélküli szörnyek csak egy kis egérútra vártak, hogy újból meg-rohanják kiszolgáltatott zsákmányukat.

— Vétség . . !

Meg kellett értenie, annyiszor ismételtették előtte, hogy valami rendkívül súlyos bűne miatt küldték ide, javítóba. De Úr Isten, mi lehetett ez a bűn? Micsoda bűn az, amiről az ember nem tud? Lehet-e bűnt tudatlanul elkövetni? És ha igen, ha már igazán tótágast fordult minden erkölcsi elv, amit hazulról magával hozott, vagy ha örült és vak, hogy nem képes cselekedeteinek súlyát mérlegelni: kit, mit sérthetett meg, akaratlanul? Személyt? Elveket?

Az első föllevést, — mint mindég — nyomban el is vetette. Nem volt gyűlölködő természetű és így öntudatlanul se bánthatott. Maradt hát a második eset, hogy az udvarnak valami eszmei törvényével került összeütközésbe. A gyanú legkézenfekvőbbben magyarországi külön-megbízatására vezetett, mint arra az

eseményre, melynél a külső világ kapcsolatai hirtelen megszakadtak.

De már megszületése pillanatában föl is lázadt a gondolat ellen és hevesen megrázta fejét.

Nem vádolhatta őt jogosan, ebben az irányban se, senki! Hiszen ő megtett minden tőle telhetőt, hogy beteljesítse azt a feladatot, amivel megbízták. Nem is végezhetette másképp a vállalt kötelességet, mint szívvel-lélekkel. Hiszen neki és övéinek hasonlíthatatlanul nagyobb érdeke forgott rajta, mint megbízóinak! Hiszen azoknak javát adatott szolgálnia, akiket önmagánál is jobban szeretett! Hogy nem sikerült mégse? Ki róhatja föl hibájául, ott, ahol az évszázadokon át gyűlt kételkedések eloszlatására, hatalmas diplomaták minden erőfeszítése is meddőnek bizonyult?

Ám, ha elég igaztalan lenne is bárki, szemérevetni, amit ő fájlal leghevesebben, micsoda vérlázító tetézése a méltatlanságoknak, hogy beszámolni se engedték? Meg se kérdezték! Ki se hallgatták!

Fölkelt s izgalomban néhányszor végigjárta azt a három lépést, mely cellájának hosszát s egyben szélességét is jelentette. A levegőbe meredve imbolygott föl és alá. De azért nem kellett attól tartania, hogy valamibe beleütdök. Az asztalon kívül a daróccal letakart szalmazsák, egy szék, egy mázatlan csepréptál és kancsó képezte a vöröskői várkisasszony új otthonának egész berendezését.

Mária pillantása azonban nem is a közvetlen környezetében keresett célpontot. A multba fordult vissza, mely úgy hervadt a téli takaró alá, hogy az itt átkínlódott hetek számáról se tudott magának többé pontos fogalmat alkotni. Hanem a megelőzők emléke annál inkább mardosott, mentől-többre szaporodtak a mostanihoz hasonló órái.

Akármennyire idegenkedett a cseh helytartótól, mégis csak Prechorowskyban kellett látnia utolsó láncszemét azoknak az eseményeknek, melyek végső kifejlésükben eddig a celláig vezettek. Mindegyre vissza kellett térnie a kárvallott vén kéjenc dühös kifakadásaira:

— „Kegyvesztett...” — mormolta, megvetésében önkéntelenül fölvonva vállát.

Kegyvet nem akárki-halandó gyakorolhatott fölötte, a horvát bán lánya fölött. Sőt senki, a császári család tagjain kívül, akik — kétségtelenül — bármikor meg is tagadhatták tőle ezt a kegyvet.

De a kegyvesztettség pusztá ténye önmagában mégse volt elég magyarázat arra az elbánásra, amelyben részesült. Hiszen rajta kívül másokkal is megesezt, hogy a könnyen változó udvari szelek kivetették őket a gráciából, a nélkül azonban, hogy szabad mozgásukban ezért bármi legcsekélyebb korlátozást szenvedtek volna. Mért csak az ő büntetését súlyosbították? Hiszen ha már éppen olyan teljesen tűrhetetlenné vált jelenléte, hazaküldhették volna az édesanyjához, aki után most — elhagyatottságának napjaiban — olyan égető vágygal sóvárgott, hogy szinte belebetegedett. Igen, mért nem engedték testvéreihez, akik közül a csitri Szidónia bizonyly viruló hajadonná bontakozott azóta, míg Károly és János valóságos kis gavallérokká serdülhettek...

Miért?

— Érthetetlen, érthetetlen! — hajtogatta az ezerszer elismételt, rettenetes szót, mely nyithatatlan vasajtóként meredezett ott, minden következtetésének végpontjánál.

Érezte, hogy megint zsákutcába futott keresgélésével s hogy ezen a nyomon haladva — bármint erőlködjen is — nem fog magyarázatot találni. Ismét vissza kellett hát térnie Prechorowsky útált személyére és újból fontolóra venni egyet, elhullatott célzásaiból:

— „Ki tudja..? Holmi kósza beszédek..”

Különös módon ez a pár szó mindég a Burg kancelláriáját juttatta eszébe, ahol Bécsbe érkeztekor keresztül haladt. Majd meg egyszerre a fecsegő hivatalnok jelent meg képzelete előtt.

Mit is dünnyögött az? Mit?

Mintha valami összekoccanást emlegetett volna Wratizsláv és egy udvaronc közt..! Valami duellu-

mot, melynek igazi okáról Rechteren, a holland meghatalmazott, bővebb részleteket is mesélhetne.

— De ki volt a harmadik? Wratizsláv ellenfele?

Ez a hiányzó név, bárhogy gyötörte érte az agyát, sehogyse akart abból előkerülni. Mint ahogy a kancellár lovagias ügye és a saját nyomorúsága közti összefüggést se bírta fölfogni. Pedig mostanig egyre valószínűbbnek látta, hogy ezek a dolgok, igenis, vonatkozásban állnak egymással s az ő jelenlegi helyzetével! Sőt talán épp bennük rejlett szerencsétlenségének egész magyarázata.

Valahányszor eddig jutott tépelődéseiben, iparkodott mentől messzebb háritani magától a példálózgatások eshetőségeit, hogy visszafojtott aggodalma aztán csak annál nagyobb erővel rohanja meg.

— Irgalmas egek, ha az udvar nesztét vette volna Gábornak . . !

Néha az örület környékezte erre a gondolatra. Máskor meg épp az ellenkező végletbe esett. Mohón kívánta, bár legalább azt tudhatná, hogy jegyeséért szenved! Ez megszépítette volna gyötrelmeit, célt gyujtott volna ebbe a rettenetes értelmetlenségbe.

De szilaj kitörései rendszerint nem soká tartottak és a következő percekben már megint eliszonyodott a saját esztelen kívánságától. Hiszen az idő előtti fölfedeztetés örökre elválaszthatná attól, akihez élete virágos kis saroglyáját kötni akarta s akit olyan hártátalanul szeretett, sorsosaival együtt, hogy idáig jutott érettük . . !

— Nem, Úristen, mindent, csak ezt ne!

Olyan hevesen kezdett dobogni a szíve, hogy vissza kellett tapogatóznia a székhez, melyről emésztő nyugtalansága talpra dobta. Rászorította hidegtől szederjes kezét a rángatózó kis óraműre s úgy próbálta volna a józan ész szavával csitítgatni:

— Nem, nem! Lehetetlenség!

Ha a császár tudomást szerzett volna az ő kuruc kapitányáról, akkor nem ez lenne a megtorlás rá. Akkor igazán hazamenesztették volna és ő nem a cellája falával állna most szemben, hanem Vöröskő

félelmes urával, az ő parancsszegést nem-tűrő apjával, a labanc generálissal!

Látomáslátó szemei előtt megelevenült egy pillanatra ez a kép. Majd egyre halványodott, míg végre egész eltűnt. Aztán egy nagy, lomha ködgomolyag jött, mely szertekúszálta és elködösítette mind a fölvetett lehetőségeit. S azzal megint ott tartott, ahonnan kiindult. Megint nem látott, nem tudott, megint csak nem értett semmit.

Hosszú idő telt így, tarthatatlan csöndben. Arra eszmélt, hogy léptek közelednek cellája felé. A kulcs csikordult, a támadt résen egy csomó havat söpört be a szél s egy szelíden csengő hang ráköszöntötte a *Laudeturt*.

— Mindörökké ámen, — válaszolt, most már egészen visszaébredve abba a valóságba, mely szelídségre való intésekkel szokott számára kezdődni, Rivadaneyra és Villegas jezsuita atyák könyveivel, a szerzetesek oratóriumával folytatódni. A *Horák* után a *Nona* gyakorlása egy időre megszakította az oktatás menetét. Aztán előkerültek az imakönyvek. Mesternő s a lelki gondozására bízott vezeklő megindultak a havas úton keresztül, a kápolnába.

A nővérek már összegyűltek a kóruson. Csöndes elmélyedéssel lapozgattak énekeskönyveikben, míg a mise, amelyet a Szabályok szerint, dallam nélküli egyhangon kellett végigzümögniök, megkezdődött. A fogoly, akinek zenei jártassága miatt előljáró kötelességei közé is tartozott a klavikordium kezelése, előénekel a többieknek. Istentisztelet végeztével pedig követte a rövid elmélkedésüket végző apácákat a kolostor-udvarba s a lelkiismeret-vizsgálatot jelző üvegharang szavára ott esett térdre ő is, ahol éppen állt. Miért szegüljön ellen, ahol nem okvetlen muszáj? Mért okozott volna fölösleges botránkozást? Lesz neki ott, ahová most indultak, a rováson épp elég!

Megvárta a második csengőjelzést is. Majd föl-

kelt térdeltéből, leverte illedelmesen a gyékénysarújára tapadt havat és követte a nővéreket a hetenként összegyűlt Káptalan ítélkező termébe.

Nagy, alacsony szoba volt az. Vastag, bolthajtásos falainak lélekre-nehezülő homályosságát még az asztalon égő faggyúlámpás se tudta egészen eloszlatni. A lámpa előtt talpas bronzfeszület állt. Az asztal mellett pedig két szék, a perjel-anya s a választott alperjelnő számára.

Mély főhajtással haladt el előttük. A két oldalt fölállított padok első sora felé igazodott, mely a noviciák és próbaidejüket töltő személyek részére volt fenntartva, míg a rendes, fogadalmas apácák a hátsó padokat lepték el. A jámbor teremtések meghajtott fejjel, kezeiket imára kulcsolva várták a gyűlés kezdetét.

Mikor az utolsó, halk zöreje is elcsendesült, a perjel-anya körülhordozta felhőtlen kék szemét és keresztet vetett.

— *Benedicte Domino!* — mondta a szokásos üdvözetet, de olyan tiszta és üde gyermekhangon, amit Mária sohase hallhatott csodálkozás nélkül. Hiszen a vállkendő és fátyol már éltesebb arcot övezett. S a keskeny hát roskatagsága is arra engedett következtetni, hogy a Máter jóval túljárhat az ötvenen! Ezt bizonyította különben ráncos keze is, melynek intésére egy nővér, a fogadalmasok közül, most fölkel s az előíráshoz híven a rend Szabványainak föl-olvasásába fogott.

— *Jube Domine!* — kezdte.

— Az égi Mester méltóztasson szabályokba foglalt fegyelmezéssel tanítani mindazokat, akik házunkban vannak, — válaszolt a perjel-anya.

Mire az egész kar leheletszerű zümmögése következett:

— Ámen.

S a nővér sorbavette az egyes szakaszokat.

Régi, gyakorlott fölolvadó volt. Alapos ismerője úgy a latin nyelvnek, mint az előadói fogásoknak. Tudta, hol kell fölemelni, hol lebecsátani a hangját

s a főbb pontoknál szünetet tartott, hogy mindenkinek elég ideje maradjon elmélkedni. A főnökasszony pedig még meg is toldotta ezt a gondolkozási időt.

— *Benedicte Domino!* — keresztezte aztán mellére kezeit, míg a nővérek halkán mormolták ismét szavaira a kiegészítést:

— *In aeternum amen.*

És Mária már tudta, hogy most arca kell borulnia, míg a perjel-anya jelt nem ad.

A mellette térdelő két novicia kelt föl elsőnek. Lehajtott fejjel, imára kulcsolt kezeiket a csuha egyforma-bőre szabott ujjaiba rejtve, suhantak az asztal elé, mint két nagy, barna madár. Lépteiknek semmi zaja sem volt. Áhítatos elmerülésükben és könnyed mozgásukkal, szinte éteri lényeknek látszottak.

Egyszerre értek az asztalhoz s egyszerre álltak meg a dobogó lépcsői előtt. Majd — mint egy belső illetésnek engedve — a baloldali megimbolyodott és térdrehullt. Szüzies fehér homloka odaütődött a padozathoz. A jelölt megkezdte nyilvános bűnvallomását:

— Én, a szolgák szolgája, vádolom magamat Isten színe és a tisztelendő Káptalan előtt, mert nagy az én vétkem!

— Könnyíts a lelken, drága nővérem! — hangzott a szelíd biztatás.

S a novicia felnyöszörödött rá, sírós rezgéssel:

— A kórusban az olvasásnál hibát ejtettem és nem elmélkedtem azonnal fogyatékoságomról...

A padokban ülők zajtalanul mozgolódtak. Szemeik kifényesedtek sápadt arcaikból. A perjel-anya tekintetében is kigyulladt egy sugár. Csókra nyujtotta a feszületet, aztán ismét átszellemült szigorúságba keményedett az arca.

Kiszabta a lelki orvosságot:

— Tíz *Pater Noster*, testvérem, Jézus végtelen tökéletességének dicséretére...

A következőre került a sor.

— Anyám! Fölösleges fecsegésen értem magam!

— Kétnapi böjt és teljes hallgatóság tetszetős

lesz Isten előtt. Gondolj sokat a gecsemáni csöndes Jézusra s menj békével!

A két vezeklő helyére tért. Új pár indult az ítélőasztalhoz. De csak egyikőjük volt jelölt. A másik zelátori tisztséget viselt. A kolostor lakóinak lelki haladására kellett fölügyelnie és most hivatalos minőségében, vádlóként állt a káptalan elé. Várt néhány pillanatig, időt engedve társnőjének, ám hogy az néma maradt, ő vette át a szót:

— Istentől nyert hatalmamnál s a rámruházott feladatnál fogva, vádolnom kell a noviciát, — mondta csöndes-szigorú hangon.

— Hallgass a belső sugallatra és tedd kötelességedet! Mit vétett a jelölt?

— Egy ízben késve ért a kórusra. Más esetben bátorkodott fölemelni tekintetét...

A perjelnő a vádlottra nézett.

Az leroskadt, mintha nem bírná el a szemrehányás súlyát.

— *Deus misereatur*... — mormolta s vézna kis teste összeborzongott.

Lehet, hogy ő maga is csak e pillanatban döbent mulasztásának tudatára. De az is lehet, hogy valami mondanivalója lett volna. Magyarázat. Vagy mentség. A fegyelem azonban tiltotta mentegetőzni a Káptalan színe előtt, még az esetben is, ha a zelátor-nő tévedett. S az alázat és türelem megszokása diadalmaskodott. A váddal-illetett jelölt ajkai némák maradtak.

A perjel-anya pedig kiróttá a büntetést:

— A vezeklő költözzék ki a kolostor udvarában lévő első remetekunyhóba s minthogy nem önként jött, hanem bevárta, míg vádolják, lelkiismeretének aluszékonysága ellen részesüljön ott naponta háromszor három korbácsütésben.

A gyűlésterem dermedt hangulata egyszerre fölengedett. Az első keményebb penitencia, a bánat első könnye leolvasztotta a jámbor lelkek szárazságát s a szent rajongás, a Krisztusban és Krisztusért való szenvedés mohó vágya kigyulladt az apácák halovány

arcocskáin. Belső elragadtatásuk sietősebbé tette a párok eddig vontatott mozgását. Hangjuk erősödött, önvádaik súlyosbodtak és megteltek az iszonyat izgalmával. Végül már szinte kiáltoztak. Egymással versenyeztek a mentől szigorúbb büntetésért:

— Máter! Megszegtem a szilenciumot!

— Mentegettem társnőm hibáját!

— A kórusban törtettem!

— Nem voltam elég körültekintő! — hallatszott egyre-másra.

Mély térdhajtással a hivatalos személyek: kulcsárnővérek, számvevők, a kapu forgóablakánál figyelő szóror, a főkapus és mesternők is elhaladtak. És Márián kívül — akit „visszaeső bűnös” mivolta legutoljára parancsolt — csak az előbbi vádlónő maradt bűnvallatlanul.

De hogy megváltozott az is, mióta ő maga lett a vádlott! Keskeny arcának szigorú kifejezése eltűnt, a fájdalom dúltságába torzult. Szemei valami megnevezhetetlen rémülettől eltágultak, míg csontig leszikkadt teste összeroskadva vonaglott, vallomásának terhétől:

— Tisztelendő anyám! Nincs még egy olyan elvetemült féreg, mint én!

— Bízzál Krisztus irgalmában és szólj!

A zelátornő homloka a padlót verte.

— Anyám, Anyám! — jajdult, egyre növekvő extázissal. — Mit tettem, oh, mit tettem...! Vallom az égi Baránynak, a legszegényebb, legalázatosabb és legönzetlenebb Isten-fiának és neked, hogy mióta hivatalt osztottál rám s egyazon cellában lakhat, ugyanazon ruhát viselheti az én nyomorult testem, kezdek földi ragaszkodást érezni állandó hajlékom, köntösöm és dolgaim iránt...

Panasza szívszaggató zokogásba fűlt. Ide-oda vetődött a dobogó előtt s kellett hozzá egy kis idő, míg annyira lecsöndesült, hogy meg tudta hallgatni ítéletét:

— *Benedicte Domino!* A vétkes mától kezdve szűnjék meg hivatalt viselni, két napon át maradjon el a szent áldozástól és délben a refektóriumban vál-

jon külön nővéreitől. Vezeklő köpenyben üljön a terem közepén, ahol kenyéren és vízen kívül nem jár neki egyéb. Éppúgy senki se merje tisztulásának kegyelmét hozzá intézett szavakkal megzavarni, se róla tudomást szerezni. Hadd érezze, hogy lelke az önzés bűnében méltatlanná vált a szegények társaságára és hogy vezeklésének idejére a közösségből kivetett. Elmélkedjék a földi dolgok múlandó állapotán, mondván: „Semmi se a miénk, csak az Úr után élünk . . !“

A zelátornő fölkel. Arca elé húzta fátyolát s rogyadozó léptekkel tért vissza. Vaktában tapogatózva épp Mária mellé zökkent, És a lány ránézett. Nézte a rajongó túlzással bűnösnek vallott, ártatlan testet, a többiek átszellemült kis virág-arcát is és egyszerre elnehezült a gondolattól, hogy immár elodázhatatlanul rajta a sor.

Egy pillanatig kísértő kedvet érzett ülvemaradni helyén s megnémulni inkább, vagy föladva küzdelmét beleolvadni a rendbe, mint hogy megháborítsa ezeket az angyali teremtések. De a következő percben már úrrá lett csüggedése fölött.

Az a cél, melyet maga elé tűzött, mielőtt váratlanul fogollyá lett, nem engedte ki többé a harcból. Nem engedte se megpihenni, se megalkudni. Egy éles villanással rávilágított, hogy akik békességeért így odadobná az életét: alig néhányak s minden tisztetreméltó jámborságuk ellenére is, idegenek hozzá. Míg odakint, hegyeken-völgyeken túl, százezrek a saját véréből, joggal tarthatnak számot szolgálataira.

Fölkel a pad térdeplőjéről s elindult mesternője oldalán az emelvény felé. És a néhány lépés alatt, melyet így megtett, valami reá is átterjedt, rajongó lelkiállapotban egyszercsak jegyesének arca bukkant ki előtte a semmiből. Látta a levegőben elsuhanni, iszonyatos ember-torzként, vezetve azokat a megcsontított rémeket, akik valaha régen, egy fejedelmi díszszemle alkalmával, olyan élettől viruló ifjakként defilíroztak el előtte. Látta a háború könyörtelenségében fészükéből vetett kicsinyeket, az ő népének árváit.

özvegyeit. És mire a sajátágos révület eloszlott, már szilárd tartásban állt meg az ítélkező asztal előtt.

Nem döbönt vissza a feszületen függő Krisztustól. Növekvő, kimondhatatlan édességű érzéssel úgy érezte, hogy azok a széttárt karok ölelésre hívják, bátorítást küldenek felé.

Átpillantott mesternőjére, mintegy jelezve, hogy nem szándékozik önmagát vádolni. És mialatt a perjel-anya arcán a csalódásnak egy fájdalmas vonása futott át, a terem hirtelen támadt, feszült csöndjében a zelátornő elő is lépett s beszélni kezdett. Hogy megint csak bánatos a hírek miatt, amiket hoznia kell. Hogy a gondjaira bízott szegény testvérük máig se tett hangos vallomást arról a vétkéről, mely végett ide küldték, megadva neki a vezeklés áldott kegyelmét. Vonakodik kötelezőknek elismerni a rend törvényeit, melyek alól pedig úgy-e, senki, aki a klauzúrán belül él, föl nem menthető?

— Ne tétovázz, nővérem! — intett közbe a főnök-asszony. — Tudod, hogy a Szabványok sérthetetlenek. Tedd kötelességedet, gyöngesség nélkül.

— *Miserere*... — zsongtak föl a padokban ülők is. S a mesterapáca új erőt merítve folytatta:

— A szerencsétlen gyermek visszaesett régebbi vétségeibe, a legkisebbektől a legnagyobbakig... A zsolozsmák alatt, figyelme távol kalandozott. Egy ízben türelmetlen kifakadásaival megszegte a csönd óráját, az intelmekkel szemben pedig föllázadt. Nem fogadott el testi fenyítéket. Az önmagát büntető korbácsot is, holmi világi hiúságokra hivatkozva, visszautasította...

— Tovább, tovább, gyorsabban!

A vádló igyekezett erőt venni botladozó nyelvén. Sápadozva adta elő, hogy pártfogoltja nővéreket mérészt megszólítani. Engedély nélkül a kapu kémlelő forgójához ment s ott oktalanul kiáltozott. Tanuk nélkül próbált beszélni a Nazareth világi ápoltsaival. A forgós-nővért levelek kijuttatására akarta rábírní, valami igaztalan üldöztetést emlegetve.

— Végül pedig... a szegény, szerencsétlen gyer-

mek, aki különben olyan nemesszívű... és szavaiban olyan gyöngéd, hidd el óh tisztelendő anyám — —

Hangja elcsuklott.

A főnökasszony szemöldökét ráncolta.

— Vigyázz! — szólt. — Hiszen te mentegeted a vétkest! Szedd össze magadat és gondolj a lelkek utolsó ítéletére! Ott majd nem lesz mentség. Tovább!

— Oh jaj! — tört ki egyszerre a rémület kiáltása a szorongatott teremtes ajkán. — Igen, már beszélek! Vallom, hogy utóbbi időben úgy vettem észre, mintha a pokol akarná hatalmába keríteni szegény testvérünket... .

— Miből gondolod?

— Egy alkalommal, mikor rácsai közt benéztem, valósággal a megszállottság állapotában láttam. A falat, aztán meg a homlokát verte s közben valami ördögös csengésű férfi-nevet hívott segítségül. Attól tartok, hogy Lucifer szolgálai közül lehetett...

— Jézus! Légy velünk!

A terem szorongó csendjét éles sikoltás szelte át.

Az alperjelnő, aki néma szerepében meg se mozgott eddig, szeméit elfödve borult végig az asztalon. A többi nővérek is felszökdöstek. Arcuk elé rántották fátyolukat s ördög-üző szavakat dadogva, roskadtak térdre. A kiközösítésre ítélt zelátornő hangos jajveszékkeléssel vergődött.

— *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen...*! — vetette kezével a keresztek a padlón és egész testében reszketett. Mintha attól félne, hogy a megidézett rettenetes Incubus nyomban előlángol a deszkák réseiből s magával ragadja bűnben talált, gyöngé testét, mielőtt a vezeklés kegyelmében részesülhetett volna.

Aztán izgalmában alétlan maradt a földön.

A többi nővérekbe is belédermedt a félelem csöndje. S Mária pillantása gyöngéd száналommal síklott el lehajtott fejeik fölött. Ajkai körül szenvedő mosolygás játszott. Nagyon közel járhatott már a rács-lakók végzetéhez, az örülethez, hogy erről a szenvedélyes kitöréséről semmit se tudott. Hogy Gábor

neve kicsúszhatott a száján! És nagyon óvatosan kellett most bánnia szavaival, hogy se a saját álláspontját föl ne adja, viszont ne is tetézze azt az ijedelmet, melyet vívódásával ezekben az angyalian együgyű szívekben akaratlanul keltett. Megvárta hát, míg a nővérek, lelkük megnyugtatóására, az utolsó exorcizáló szavaikat is elmorzsolták, aztán szelíden, de meggyőződőtt szilárdsággal fordult a perjelnő felé.

— Áldassék Jézus, — kezdte, hogy először az ördöggel való cimboraságának gyanuját oszlassa szét. — Nincs miért félnetek tőlem, tisztelendő nővérek. Hiszem az Istent, mint ti, pokolba kívánom a sátánt, mint ti és nálatok is jobban sajnálom, amiért békeségetek szándékolatlanul megzavartam. De lássátok, nekem nem adatott a ti erőtök, se végtelen türelmetek, amit nektek önként-vállalt sorsotok kölcsönöz.

És elmondta, hogy akarata ellenére van itt. Egy olyan vétség miatt, amit nem ismer s így meg se vallhat. Ugyanez oknál fogva nem követte, az illő szolgálatkészségen túl — sőt szavaival e percben is megszegi — a rend törvényeit. Az ő számára szabadságra törekedni éppolyan belső törvény, mint amazoknak a rendi parancsok. Útja nem ér véget a zárda falai közt. Messze visz innen, egy olyan cél felé, mely van olyan emelkedett, mint a szerzetesi elhivatás.

— Ennél többet nem mondhatnék nektek, a világi dolgok bolygatásának veszedelme nélkül, — fejezte be magyarázatát. — Értétek hát be vele és tőrjétek meg Krisztus nevében, míg üt szabadulásom órája, hogy áldhassam neveteket, ameddig napjaim tartanak.

Feje mélyen meghajolt. Keresztet vetett és elhagyta a termet.

*

Kint a kolostor-udvarban téliesre fordult kép fogadta. A hó megeredt s nagy pelyhekben szálldosott alá. Már egészen fehér leple alá borította a földet. A harangláb mellett, az átlós gerendáról, az üvegcsengők álmodozva csilingeltek.

Egyszercsak, a nyitva-pattant ajtón keresztül, egy üvegcseingönél is üdébb hangot hallott:

— Bízatok nővéreim s Jézus igazságot fog tenni Házunk pörében. Megadja a nyugalmat a meghasonlottak.

Megismerte a perjelnő hangját és parancs nélkül arcára borult.

— Hallgasd meg, oh Uram...!

Tudta, hogy odabent földön-lelt angyalajkak érte imádkoznak.

A zárda harangtornyában esti kilenc órára harangoztak.

A főkapus nővér hátára vetette a kapott élelmszerekkel félig megtelt zsákot, hóna alá az „arkát“, melyben az egész napi pénz-alamizsnát összegyűjtötte és megindult az anyaház felé.

A refektóriumban letette a ládikát, a zsákot a konyha szegletébe zökkenetette, aztán maga mellé intette a forgós-nővért. Minthogy a szilencium ideje már elérkezett, a két apáca óvakodott zajjal megháborgatni a falak csöndjét. Némán tették meg az utat a kapuig. Ott mindkettő kivonta övéből a rózsa-fűzért s kezdték morzsolni a csontszemeket.

De nem sokra haladhattak. Alig öt Üdvözet után kocsi állt meg kint a kapu előtt. A kopogtató a vastáblához koccant.

A két nővér egyetértő pillantást váltott. Mindketten visszacsúsztották övükbe az olvasót és lebocsátották arcfátyolukat. A forgós apáca félretolta a kémlelő forgót.

— Ki van odakinn? — kérdezte, élve azzal a szabadsággal, mely nekik kettőjüknek tisztségüknél fogva megengedte, a csönd óráiban is beszélni.

Kívülről nem késett a válasz.

— Akit várnak.

— Jelszó?

— „*Protektor*“.

— Legyen üdvöz! — bólintott a két nővér.

Beillesztették a zárba a kulcsot és kinyitották a kaput. Mélyen meghajoltak a jövevény előtt. Majd gyors, nesztelen léptekkel megindultak előtte. A parlortoriumnál behúzták ismét az ajtót s eltűntek a külső homályban.

A kései vendég elfogultan nézett körül.

Alacsony, fehérre meszelt, bolthajtásos szobában állt, melyet középujt elfüggönyözött farácsozat osztott ketté. A rácson innen szék, asztal. Az asztalon vastalpú kereszt. A rostélyzat közepén — ugyancsak rácsosattal — ablakforma nyílás.

A jövevény közelebb lépett hozzá. Egyedül hitte magát s szinte megrebbent, mikor a leplen túlról hangokat hallott fölcsendülni:

— Legyen üdvöz a legfőbb Protektor!

— *Salve!* — válaszolt és a hang irányába fordult. — Kivel beszélünk?

— A perjelnő van itt s azzal a hódolattal köszönti a magas vendéget, melyet Krisztus parancsa szerint meg kell adnunk a császároknak... Legyen áldott falaink között és éljen mindazzal a kiváltsággal, ami a fővédnököt megillei.

A hang láthatatlan tulajdonosa egy kis szünetet tartott.

Aztán folytatta:

— Aki az Úr nevében jött, mindent készen talál. A szemközti ajtón akadály nélkül mehet a nagytemplomba. A főoltártól balra ablakot fog lelteni, mely a nővérek kápolnájába nyílik. Az ablak nyitva lesz. Így egész közelről részt vehet a *Matutinumon*, a nélkül, hogy a nővérek jelenlétéről tudnának. Csak kegyeskedjék arra figyelni, hogy innen kiérve mindenütt azon az úton haladjon, mely mécsesekkel van kirakva. Akkor nem fogja háborgatni senki és ő se lepheti meg azokat, akik számára a világ elveszett. Az ajtatosság mindjárt megkezdődik.

A beszéd abbamaradt. A rácson túl — mintha számoly tolódnék félre — gyöngye kis nesz lett hallhatóvá.

És valóban, a fehér ellenző fölülete elhomályosult egy rávetődő test árnyékától. A perjelnő felállt.

— Dicsértessék az Úr s áldassék a császár. — mondta búcsúképp.

— Békesség a kolostor lakóinak! — hangzott a felelet és azzal akit „fölségnek“ szólítottak, áthaladt a parlatoriumon. A szemközti ajtó elnyelte köpenybe burkolt, magas alakját.

De az ajtón túl megint megvesztegelt. Szíve olyan gyors indulót kezdett verni, hogy néhány pillanatra a lélegzetét is elakasztotta. Rá kellett szorítania selyemkesztyűs kezét, hogy megcsöndesítse.

Aztán a mélyen árnyékolt szemek megilletődve néztek körül.

Ablak nélküli, hosszú és alig egy karlendítésnyi széles sikátor volt, ahová jutott. Két oldalt hunyorgó fényű mécseskék. A szelíd lángocskák repkedtek, mint a fénybogarak. Az ódon, sűrű boltozatról legördülő vízszemek minduntalan meg-megholygatták őket. Egy csöpp a jövevény homlokára is ráhullt. Összeborzongott ettől a nyirkos érintéstől s most már sietve indult tovább. Csak mikor az üres refektóriumon keresztül a nagytemplom ajtajáig ért, hökkent meg azon, hogy ő, akinek a zárda falain kívül legkisebb mozdulatához is szolgálai alázattal alkalmazkodnak mindenek, — lábujjhegyen tette meg az eddig vezető utat... És hogy keze megreszket a kilincsen. Hogy habozva lépi át a szent küszöböt s olyan óvatosan teszi be maga mögött az ajtót, mintha attól kellene félnie, hogy valakit felkölt.

Kényszeredetten vont fel a vállát ezekre az egymást követő furcsaságokra. Majd — hogy szabaduljon a különös varázslattól, — megint kilépett.

De az ígézet erre sem akart megszűnni. Sőt a templom mély csöndje még fokozta sajátságos elfogultságát. Egy percre az az érzése támadt, mintha feneketlen kútba zuhant volna, távol a való világ elveszett partjaitól. Mintha a szentek körben álló szobrai s a főoltár Gyermejkézust tartó Madonnája meg-

ütközve néznének le rá, aki be merészelt hatolni az örökkévaló szent álomnak ebbe a bűvös körébe.

— Eh, képzelődés!

Igyekezett megemberelni magát. A kápolna ablakán behulló fény mellett elszántan tekintett föl a festményre, melyet nyomban meg is ismert. Ugyanaz a kegykép volt ez, melyet 1647-ben — mikor a török-baj megszállta Candia szigot, — egy császári előd, III. Ferdinánd hozatott Bécsbe s ajándékozott a templomnak és melyet ő régebben számtalanszor látott.

Akkor hát mi okozta ezt a szorongást?

Erősnek-akart léptekkel ment a térdeplő elé készített karosszékhez s lebocsátkozott. Aztán egy perc ezredrésze alatt egyszerre mindent megértett. Hogy nem a képekből, szobrokból eredt a lenyűgöző érzése, hanem sajátmagából. Abból a tudatból, hogy talán már alig néhány lépés választja el attól, akiért idejött... Aki olyan iszonyúan megsebezte férfiúi büszkeségét, hogy egy császár hatalma lehetett csak elég nagy: méltó büntetést szabni érte. Akitől még az emlékezetét is eltiltotta, ám aki csak annál jelenvalóbb lett mindég, zaklatott lelkében, mentől kétségbeesettebben és mentől messzebb űzte.

— Lehetséges, hogy vizontlátjuk? — lobbant elgyötört szemében a gyűlölet fojtott lángja.

— Oh igen, igen! — sietett megnyugtatni bosszúszomját. — Az élet tartozik azzal az elégtétellel nekünk, hogy vakmerő játéka után most a vezeklők lealázottságában lássuk! Vajon hogy fest rajta a durva daróc? Selyempipőcskék helyett, melyek olyan messze vitték a róla alkotott ideálképtől, hogy illenek az otromba szörpapucskok a kényes lábacszkákra?

— Kellett ez neki!

A különös templomlátogató szinte kéjes érzéssel csukta be szemét. Szája körött szenvedő, kaján mosolygás vibrált. Úgy maradt ott, jólesően elnyújtózva, míg a tömjén lágyan felhódzó illata hirtelen rádöbben-tette a szent környezetre.

— Nem, az áhíthatnak ebben a csarnokában, nin-

csen helyük effajta gondolatoknak. Semmi több, csak látni..! — mormolta elszégyenülten.

S hogy szenvedélyének hullámai el ne önthessék többé, leborult a térdeplőre és elkezdett egy Mi-
atyánkot.

De már az első szók után azon érte magát, hogy lelke nem vesz részt az ajkai mozgásában. Figyelme messzi kóborolt.

Harag fogta el saját gyarlósága iránt. Elő-
rül-
kezdte a szöveget. Ám a szórakozottság megismélt-
dött. Erre legalább azokba a szavakba igyekezett bele-
kapaszkodni, melyeket utolsóként rögzített meg
az agya:

— ...„bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen
mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek...”

És kényszerítette értelmét, hogy felfogja, amit
mond:

— ...„miképpen mi is megbocsátunk...”

Rövid erőlködés után morzsoló ajkai megint csak
megálltak egy váratlanul átütő gondolattól. Hogy ő
itt most hazudott. A mindentlátó Leghatalmasabbat
akarta rászedni.

— ...„miképpen mi is megbocsátunk..!”

Nincsen-e ő teli szeplőkkel, bűnökkel? Nem ros-
kadozott-e, csak ma reggel is, a gyarlóságára-döbbenés-
től? Férfhet-e jobban valakire az irgalom, mint őrá,
akinek ugyanannyiszor nagyobb a felelőssége, ahány
alattvalót számlál birodalmában? És mégis..! Mi volt
az, amit vétkeiért a megbocsátás mérlegének másik
serpenyőjébe dobott? A kegyelem, amit a saját ke-
gyelmeztetéseért cserébe kínált?

— Szó, szó és megint szó! .

Rábólintott az önvallomásra:

— Semmi a valóságban..!

Ott ő kedve szerint szabadjára engedte a bosszú
csikorgó-fogú kutyáit, az irgalmatlanság süket és vak
szörnyetegeit! Süketen és vakon akarta — lám, csak
még az előbb is — annak kárát, aki ellene vétett.
Semmi megtorlást nem talált volna túlságosnak a

nagyúri gőgje megsértéséért. Ő..! Az éjszakai ittas ember..! A nyomorult..!

Belefúrta arcát a térdeplő vánkosaiba. Majd ismét fölrettent.

Odakint öblös zúgással megkondultak a harangok.

Tudta, hogy utolszor hívnak zsolozsmára s hogy rövid pillanatok multán az események föltarthatatlanul megindulnak ott, az ablakon túl. Ez a tudat kivetette tépelődéseiből. Eltöltötte vággyal, borzadályal.

— Most, most... Mindjárt..! — lihegett föl, merően függesztve tekintetét a kápolna bejáratára.

Csakugyan, az ajtó megnyílt s hosszú, páros sorokban, halk éneket zümmögve, földbarna csuhás, lefátyolozott apácák menete kanyarodott elé. Kezükben égő viaszgyertya. Derekukon durván font szőr-öv. Az övben korbács. A nővérek elleplezett nyakán fekete fagyöngy-füzérek. Oh, ezek célját már jól ismerte, jámbor édesanyjától, akinek mindég több volt az imája, mint a csókja..! Arra kellett a gyöngysor, hogy a szemeket le s föl lehessen tolni a zsinóron, aszerint, hogy hány vétket követett el aznap viselőjük.

— Vétket..!

Megborzongott a szótól.

— Ezek közt a falak közt?

Egyszerre egy csomó emlék futott át agyán. Schönbrunn..! Az esztelen tékozlások, mialatt száz-
ezrek éheznek..! És a Favorita, Laxenburg..! Az a három akasztófa, ott az út szélén..! A hálóköntös, amit a futtatáson nyert és a bűnös olasz lány..!

Egy percre feleségének öregedő, elkínzott arcát is látta s gyermekeit, akikre néha heteken át ajtót se nyitott. És ha eddig csak imbolygott saját fogyatékoságainak megismerésétől, most valósággal összeropant. Nem mert többé szabadon föltekinteni. Tenyerei mögé rejtőzve kémlelt minden belépőt, mint valami tolvaj. De az agyonbőjtölt, szüzi lények soraiban hasztalan kereste, aki végett jött. A nővérek közt egy hasonló növésű se volt.

Erre félelem fogta el.

Ha nem bírta volna ki a falat kenyérig, nyers gyökerekig leegyszerűsített életmódot, ami ennél a rendnél szokás? Ha a nyirkos falak gombái, a fűtetlen cella, a nap és levegő hiánya megtámadták volna a kényes szervezetet s akit idáig üldözött bosszúvágyában, hogy időn és távolságon keresztül csak annál jobban sóvárogja jelenlétét, most valami szűk cella zsup-szalmáján heverne, láz-betegen..?

Fogai összekoccantak rémületében. Egy pillanattig ködbe borult előtte a világ.

Oh, ennyire már nem ment, igazán nem akart menni! Ennyit még az ő bosszúra szomjas szíve se kívánt!

— Esztelenség! — ingatta aztán a fejét, hogy az ijedelem köde eltisztult. — Az udvarnak jelentést kellett volna kapnia bármilyen fordulatról. De hát akkor hol van? Hol?

Csak most jutott eszébe, hogy ő a fogadalmas apácák közt keresi azt, akinek már pusztán közel-sejtése is vad vágatásra korbácsolta vérét. Türelmetlenségében szeretne volna megnógatni a nővéreket, hogy siessenek jobban!

Végre az utolsó nővér is kiért az oratóriumból. A hosszú sor szétvált az oltár két oldalán.

Elmeredt nézéssel tapadt a kápolna ajtajára.

A küszöbön egy sugár alak jelent meg. A karmeliták barna csuháját viselte ugyan ez is, de csak a harmadrendűekét. Fejét mindössze egy repdeső, barna fátyol fődte. És látásától József megimbolyodott a térdeplőn. Torkát tagolatlan hangok ostromolták, melyeket alig bírt visszafojtani.

Ott volt hát előtte, akit keresett! Ott jött rá szembe, lehajtott fejjel, lassan, álomszerűen hintáló léptekkel. Mintha nem is erről a világról való volna. A viaszgyertya fénye földöntuli világosságban fürdette arcát, mely — teremő Isten! — hogy lefogyott, hogy megsápadt! A gömbölyű, szép vállak hogy megkeskenyedtek! S az a másik keze is, mely valami

papírtekeresztet tartott összesodorva, milyen ijesztően fehér...!

Igen, igen, úgy történt minden, ahogy akarta. Ahogy hosszú, lázbeteg éjszakákon, önmagának se bevallotta, elképzelte. Miért érzi hát akkor most mégis, mintha ennek az egyetlen kívánságának beteljesülése jobban fájna neki, mint mind az a sok, mely életének huszonkilenc évén keresztül teljesületlen maradt? Mért adná örömet a véréért, ha sohase kívánta, sohase akarta volna?

Oh, más volt kívánni és megint más: látni is a szeretett lény nyomorúságát! Más volt elképzelni és más: tudni!

A férfi feje lecsüggedt. Ajkai elé szorította kezét, hogy feljajdulásával meg ne zavarja azt az ájtatóságot, mely odaát a kápolnában megkezdődött. Csak nézte, nézte az apácák hajlongó sorait s azt a halvány jelenséget ott köztük, aki most libegő járással megindult a klavikordium felé és angyali komolysággal éneklésbe fogott:

„*O gloriosa*
O speciosa
Janua coeli
O Stella Matutina...“

Úgy érezte, hogy mindjárt ledobban s száz darabra szakad a szegény, vonagló szíve. De mintha csodák balsama áradt volna a tiszta csilingelésű lányhangból. Minden emelkedése és lehullása inkább még elsodort valamit letipró szenvedéséből. Belehatolt megsebzett lelkébe, megkörnyékezte annak rejtett zugait, betemette fájdalmas mélységeit, előbontotta és megszépítette letagadott ember-kínjait. Mentől tovább hallgatta, annál inkább könnyebbedett tőle.

Merően bámulta az éneklő lány édes, nyugodt arcát. Nézte a redő-nélküli, síma homlokának szende fényét, nemesen ívelt szemöldökeit, összekulcsolt, fehér kezeit. És csak nézte, nézte, nézte. Nem győzött betelni vele s nem is kívánt most semmi mást, mint hogy nézhesse. Szerette volna egész odaadni a szemé-

nek, hogy megittasuljon tőle. A fülének, hogy mohón föligya. Minden érzékszervét, minden elgyötört atomját meg akarta vele ajándékozni s a szívét, mely anynyit hányódott miatta.

Csak nézte, nézte. S mentől tovább bámulta, annál erősebb lüktetéssel kopogtattak a lelkén egész új, soha eddig föl sem tett kérdések:

— Ez az arc...! Ez a hang...! Ez a tartás...! Lehet-e bűnösé...?

Nem volt-e ő, aki Justitiát választotta eszményképeül, végülis igaztalan?

Eszébe villant, hogy soha ki se hallgatta a lányt, aki fölött olyan súlyosan ítelt. Mikor pedig ki a megmondhatója, hogy micsoda indulatok pattantották ki azokat a vádakát, melyekkel előtte illették?

— Vádakkal...! És ugyan kik?

Egy léha világhi — egy féltékeny asszonyon keresztül, aki öregedő rútságában esküdt ellensége mindenkinek, aki kívánatosabb nála...

Oh, ha rágalmazták volna...!

Úgy érezte, hogy ez a pusztá föltevés egymagában is, mázsás terhektől szabadítja meg. Hogy új távlatok szépsége bontakozik, egy egészen új, csodálatos élet lehetősége nyílik meg szemei előtt. Egyszerre nem értette, hogy várhatott a bizonyossággal eddig? És tudta, hogy tovább várakoznia képtelenség. Halogatás nélkül, már holnap, el kell vetnie a kockát. Szembe fog állni a Titokkal: ezzel a lánnyal. Akkor se szenvedjen itt tovább, ha bűnös. Nem bírná el többé a szenvedését. Akkor el fogja küldeni, vissza, ahonnan jött. Az ismeretlen népe közé, eggyel több ismeretlenek.

— De ha ártatlan volna? Ha ártatlan...?

Nem fejezhette be gondolatát. Állva maradt a szívverése. Odaát a kápolnában a zsolozsma véget ért. A párok sorakoztak. Ez arra készítette, hogy mégegyszer hosszan szemébe fogadja szenvedéseinek tárgyát. Hogy mégegyszer végigborzongja reszkető tekintetével arcát, alakját, kezeit.

Aztán fölkel és tántorgó léptekkel, mint az ittas,

vagy nehéz sebesült, odavonszolta zúzott tagjait a kereszt alá. Leroskadt előtte. Szemét szentségidéző eszélessel emelte arra, akinek hatalmához képest az övé porszemnek bizonyult. De akiben feloldva a saját porszem kicsinységét, erőt nyerhetett ahhoz a minden eddiginél nagyobb művéhez, amit most itt mindjárt önmagával és önmagában akart kezdeni.

Észre se vette, hogy lázában félhangosan töredeznek ki belőle a szók. Csak jajdult, verejtékét összekulcsolt kezeire hullatva, mint akármelyik közönséges földi vándor. Mint akárki nyomorult halandó!

— Jézus, Jézus, nézz le a keresztről! Tedd, hogy ártatlan legyen abban, amivel vádolták! Semmi mást...! És én úgy fogom megőrizni, mint egy szep-lőtlen virágot. Fogadom, Krisztus! Fogadom. Az életre!

Mintha csak hamvazó szerda komor hangulatát akarta volna enyhíteni, ragyogó derüvel virradt a másnap. Az óriás égi lámpás kibontakozott föllegtakarójából s tékozló kedvvel hintette szét aransugarait. Néhány kéve még a zárda homályos épülettömbjének is jutott ebből az áldott pazarlásból. A Nazareth szürke falai vidám fényben úsztak. A cellák ablakocskái elámult szemmel csillogtak. A klostrom tetőzetén pedig megindult a másnapos hó. Egy-egy csomó minduntalan lezökkent, súlyánál fogva.

A perjelnő erre kivált az udvaron ájtatoskodó apácák közül. Előhozott egy nagy cirokseprőt és saját személyével mutatva alázatos példát, söpörni kezdett. Majd mikor már jó nagy darabbal elkészült, átadta a tisztogató eszközt az alperjelnőnek, míg ő maga a parlatóriumba tért. Máriát hívatta.

A lány sietve követte mesternőjét. Abból, hogy a közösség érdekében kötelező, szövő-fonó munkáját megszakítják, boldog rezdüléssel valami rendkívüli eseményt gyanított. S a parlatóriumban csak még erősbödött ez a sejtelme.

A főnökasszony nem hagyta térdelni, mint más-kor. Széket tolt elé s két karját keresztbe tette mellén, mint aki nem vár, hanem maga tanúsít tiszteletet.

— Grófnő, — mondta, nemkevésbé szokatlanul rangján nevezve — tudnia kell, hogy rendünk bár megköveteli a födele alatt élőkől szabályaink pontos teljesítését, de soha senkit sem tart bent erőszakkal falai közt...

Egy mély főhajtás felelt. Mária képtelen volt megszólalni izgalmában. Csak tekintetét emelte. kérdőleg a perjelnőre.

Ám az elérte a néma kérdést.

— Ami önnel történt, — bólintott — Házunk leg-főbb pártfogójának, a császárnak egyenes parancsára esett. Rendünk maga is kényszerhelyzetbe került ezzel a paranccsal. De abban a hitben engedelmeskedtünk, hogy áldott munkához adunk segítőkézett annak a leg-főbb világi hatalomnak, mely nem bír a mi hathatós eszközeinkkel, a lelkek fegyelmezésére. A magas véd-nök azonban a mai nappal jónak látta végét vetni ennek az iskolának s önt a világi életbe visszahívni...

— Máter...!

Megjött már a lány szava! Sikoltva tört ki a szá-ján.

— Szabad vagyok?

Még nem mert hinni.

Ám a főnökasszony igenlőleg intett.

— Szabad. Felöltheti világi köntösét és elhagy-hatja a kolostort. Ne felejtse el azonban, hogy az az élet, mely ismét birtokába veszi önt, nem Isten országa, hanem a siralmak völgye. Jöhet idő, mikor össze-zúzza az ön nagy akaratát.

Egy kis szünetet tartott. Majd gyermekien tiszta, kék szemei belenyugvással fordultak a mennyezet felé.

— Akárhogy esnék is, — mondta befejezésül — mindenképpen a Teremtő akarata lesz az, ami telje-sedik. Járjon ön békével. *Salve*...

Fátyolai meglibbentek, mint égi szárnyak. Keze áldólag pihent meg egy pillanatra Mária homlokán.

Még egy fohász, még egy meghajlás s azzal a fogoly előtt nyitva állt az út. Futhatott sírva-nevetve, felölteni régi köntösét. Ellágyulhatott a csudálkozó-szemű angyalok néma búcsújától s az üvegharangok álmodozó csilingelése közben átszelhette az udvart. Kiléphetett a kapun.

A nehéz vastábla dördülve csapódott be mögötte. A kopogtató gyanánt szolgáló vaskéz még hosszasan rezgett rajta, mintha eljövendő idők fuvalma reszketetné.

II.

Ha Mária nógatta a kocsist, volt aki nála is jobban szűkölködött a türelemben.

A császár nyugtalan léptekkel méregette kabinetjét. Anélkül, hogy tudott volna róla, úgy intézte körsetáját, hogy minden fordulónál kivethessen egy pillantást a Burg udvarára, ahol az érkező fogatok szoktak behajtani... Kínzó lassúsággal multak így a percek, mert hiszen meghagyta, hogy senkit se szabad bebocsátani hozzá, azon az egyvalakin kívül, akit várt.

Oh, de hogy várta..! Egész éjszakája ennek a merőben újszerű érzésnek feszültségében telt, melyet most annál bővebb alkalma nyílt megösmerni, míg gondolatai ide-oda vetették. Majd régi kétségei lobbantak friss lánggra, majd meg ujszülött reményei, melyekben azonban még nem mert megfogódzni bátorságát vesztett lelke.

Ha azok a gyöngé indák, melyekkel egy emberileg szebb és uralkodóhoz méltóbb holnap partjaiban akart gyökeret verni: elszakadnának..! Ha arra kelene rávilágosodnia, hogy az igazán tisztult szándék se vezet tovább a mindenáron felejteni-akarás ostoba, bűnös kísérleteinél..!

Eldöbbsent az ijesztő gondolattól és hirtelen rá-

eszmélt, hogy ott áll az ablakfülkében és lesi azt a kocsit, mely már minden percben bekanyarodhat.

Megrázta fejét s ellépett az ablaktól.

— Nem jól lesz így, — mormolta.

Várakozásából, a meggyőzetésnek abból a vad vágyából, ami mardosta, nem volt szabad meglátszania semminek.

— Ha igazában marionette-figura is, a császár maradjon az, akinek hiszik!

Igyekezett emlékezetébe idézni ifjúkori olvasmányait, Quintilianusnak és Quererának az uralkodókhoz intézett tanácsait:

— „A fejedelem bármit tesz, úgy tegye, hogy az parancsnak tetsszék...” — ismételtette a hajdani, könyv nélküli leckét.

S helybehagyólag intett.

— Igen, ez az!

Akármi történjék, meg fogja őrizni méltóságának látszatát!

Érezte, hogy az abszolút-uralkodó önkényes ítélete után — mellyel udvartartásának egy tagját minden előzetes kihallgatás nélkül sujtotta, — nem szabad már meg a másik végletbe esnie.

— Csak fel a közömbösség lárvájával! Résen lenni, nehogy a gyanu holnap újból föltámadhasson! — tüzelte magát.

De a csöndben kiélesedett hallószerveinek nem parancsolhatott. Se azt meg nem akadályozhatta, hogy az előszoba felől valahára behallatszó szöszmötölésre össze ne ránduljon szegény, meggyötört ember-szíve.

Egy pillanatra lecsukta szemét. A megfeszített akarataknak egy utolsó, éles nyilalása rángatózott keresztül arcán.

— Erő..! — mormolta. — Erő és szigorúság! Csak teljes bizonyítékokat fogadhatunk el...

Kékárnyékos szemei hirtelen fölnyíltak.

Az ajtó tárult. A száműzött ott állt előtte.

III

Egy percreg némán hökkentek egymásra. A két tekintet összevillant, mint két kifent tör. Majd lesiklottak, különváltak megint. Egyik se árulta el, hogy hány jaj, mennyi számonkérés rejtőzik mögötte.

Elsőnek Mária mozdult. Hibátlanul adta meg a hármass reveránsot és József is megtiltotta kezének a vonakodást, mikor csókra nyújtotta. Aztán leült és udvarhölgyének is széket mutatott.

Nem a véletlenül múlt, hogy ez a szék szemben állt az ablakkal. Aki itt sorsdöntő ítéltkezésére készült, tiszta megvilágításban akarta látni, külön, minden vonását annak a felé fordított arcnak, melynek édességét nem, nem engedte most a szeme felületén túl lopódnival. Mint a tükör lapja, akarta csak felfogni, de hidegen mindjárt vissza is verni, még mielőtt zavart támaszthatna lelkében.

És az első kísérlet sikerült.

József megszólalt, fénytelen hangon:

— Kisasszony, az ön büntetése a mai nappal letelt. Reméljük, hogy hasznára gyümölcsöztette az időt és hogy hibájából kigyógyultan tért vissza.

Sokért nem adta, hogy ez ilyen símán ment. És most már a sajátmagán aratott első győzelemtől megbátorodva, várta az újabb próbatételt: Azt a rég halott, muzsikáló hangot.

Valóban, Mária ajkai nyíltak.

— Felsőged bizonyára nem tagadja meg tőlem annak a felvilágosításnak kegyét, hogy milyen hibámból kellett volna kigyógyulnom, — válaszolt, bár kifogástalan tisztelettel, de olyan tartózkodással, mely mögött a legfűrészőbb kutatás se bír tápot találni.

Ez kissé lelohasztotta József felbuzdulását. Egy percre sötéten zuhant át rajta a gyanu, hogy amaz talán ki akar siklani kezei közül.

Fenyegetőleg vont a össze szemöldökét.

— Nem szeretnénk a dac és konokság jeleivel találkozni! — emelt a hangján. — Ön jól tudja, hogy a császár, adandó alkalmakkor, nemcsak ura, hanem

atyja is alattvalóinak, akik világi dolgaikban épp olyan őszinteséggel tartoznak neki, mint hitbuzgalmi ügyeikben a gyóntatóiknak. A hiba belátása már fél megtérés!

A lány hűvös hódolattal hajolt meg.

— Olyan mondás ez, — szólt — mely méltó arra, hogy aranykönyvbe véssék.

De bátorzkodott ismételni, hogy nem ismeri azt a bűnét, melynek bevallását a király rendeli s ami végett zárdafogságot kellett szenvednie. Őt soha, senki se vádolta érthető szavakkal.

— És a belső kisbíró..? Az nem beszél önnek?

— A belső kisbíró, felség, nem hallgatja el előlem, hogy gyarló vagyok, mint minden halandó, különösebb vétek tudatával azonban nem nyugtalanít.

— Az a kérdés, hogy mit ítélünk vétségnek! — emelkedett föl figyelmeztetőleg József gyűrűkkel rakott ujja, míg szeme sötét lobbot vetett. — Ha például egy polgári-sorsú nő botrányt okoz, legyen az a botrány bármilyen nagy, mi sokkal kisebb bűnnek tartjuk, mint ha egy főrangú hölgy csak egy hajszálnyira is megfélekedzik méltóságáról. Nos?

— Oh, fölséged az én Bécsbe visszatérésem körülményeit kegyeskedik érteni..! — jelent meg a valatott szája körül egy kesernyés vonás, mely azonban legott el is tűnt.

Akármilyen nagy volt belső felháborodása, melyet méltatlan szenvedései miatt érzett, nem felejtette el, hogy trónnal és a koronás uralkodóval áll szemben.

Igyekezett hát visszanyerni önuralmát és beismerete, hogy Prágából hazajöttének módja nem nélkülözött minden szokatlanságot. Ám a cseh helytartó, akit kísérőjéül rendeltek ki, túlságosan feszélyezte.

— És — — —

— Semmi, semmi..!

A császár kezének egy elhárító mozdulata szóközepén vágta ketté magyarázatát.

— Hagyjuk Prechorowskyt! Nem kell a dolgokat mellékösvényre terelni! Mi nem e pont körül látjuk az

ön legfőbb vétkét! Visszatérésének szabálytalanságai legföljebb tetézik az ön hibáját!

— Akkor bizonyára megérkezve kellett abba a szerencsétlenségbe esnem, hogy a király nemtetszését személyemre vonjam! — szedte össze Mária a türelmét, hogy ki ne fogyjon belőle, mielőtt a feje fölött lebegő, végzetes rejtelmekre fényt nem derít.

József szemöldökei azonban az iróniának és növekvő ingerültségnek egy immár elpalástolhatatlan rezdülésével emelkedtek föl. Hangja is érdekesebbé vált.

— Ej, hölgyem, ej..! Ilyen fiatalon, ilyen rossz memória..! De próbáljuk csak helyes irányba terelni s eldönteni, hogy hol kezdődnek rendszerint a dolgok? Ott-e, mikor valaki valahonnan visszatér, vagy sokkal inkább mikor elindul? Úgy van! — ütött le, emelkedő hévvel, s kiszögletesedett álla. — Úgy van! — erősítette, észrevétlenül mindjobban nekitüzesedve. — Ez az, kisasszony! Ön nemcsak visszatért és megérkezett, hanem el is indult. Ez az, amit szeret elfelejteni! Nos, segítsünk hát még egy kicsit annak a gyöngye memóriának és nézzük sorba, hogy mit csinált ön Magyarországon? Mit Pozsonyban, Nyitrán? Mit Tapolcsányban, Érsekújváron?

— Volt szerencsém megbízatásomat teljesíteni, legjobb tudásom szerint, — vetett Mária kerek szemeket.

De József haragosan legyintette le a kérdő pillantást.

— Ne csudálkozzék úgy ránk, szépem, mintha most csöppent volna le a felhők közül! Vagy tagadni merészelné, hogy ezeken a helyeken hangos dáridók folytak?

— Nincs szükségem tagadásra, felség, minthogy a multságokat nem én rendeztem.

— Hanem a szökevény, ugye? Rákóczinél Ohó..! Amögé akar bujni?

— A fejedelemasszony megszökött?

Csak akkor vette észre Mária, hogy visszakérdezett a császár kérdésére, mikor az újabb megdöbbené-

sében elhamarkodott szavai már ki is szaladtak a száján. Aggódva emelte föl tekintetét.

De József túlhaladt a súlyos etikkettbeli elsikláson. Számított rá, bár nem ennél a mozzanatnál várta se ez csak növelte kiújuló gyanuját és haragját.

Átható pillantással kísérté szavait, melyek mögött már vallatásának közeledő forrója villódzott.

— Igen, a rebellis felesége megszökött, ön azonban ittmaradt és felelni fog. Mégpedig kérdésről-kérdéssel!

— Nincs más vágyam, felség...

— Akkor hát folytassuk! Igaz-e, hogy Újvárba pezsgőt vittek?

— Igaz.

— Igaz-e, hogy Stepney lord küldte?

— Igaz.

— ... és hogy a lord gyakran lábatlankodott ott?

— Tudomásom szerint, felséged egyenes parancsára...! — hűlt el a lány.

S a császár ajkábaharapott.

Ezúttal meg az ő száján csúszott ki valami, ami jobb lett volna, ha bentmarad. Észre is vette nyomban a hibát, de már ő se bírta meg nem történtté tenni. Se megállni nem tudott többé azon az elvétett uton, melyre a válság feszültségében terelődött. Közeledett a döntő perchez és amilyen gyorsasággal közeledett hozzá, ugyanolyan rohanást távolodott Quintilianustól, Quererától s föltett, bölcs szándékától, hogy mindenáron megőrzi hidegvérét.

Hangja fájdalmasan szisszent:

— A pezsgőt is, kisasszony? Azt is a mi meg hagyásunkra küldte Stepney?

— Nem fölség. Az ujvári udvar kérésére.

— De ön se tartózkodott tőle! — csapott le váratlanul csomóba-zsugorodott ökle a trónformájú szék karfájára, míg arca a harag és szenvedés dúlt vonásaiba torzult. Úgy elváltozott egyszerre, hogy Mária — aki eddig is csak nehezen bírta leplezni a sajátságos vallatás fölött érzett ámulatát, — most egy pilla-

natra azt kérdezte magától, hogy vajon nem háborodottal van-e dolga?

Szerencsére, egy ismételt, heves kiáltás hamar eszébe juttatta, hogy a trónon ülőnek — ha százszor tébolyodott lenne is — válaszolni köteleles:

— Nem, fölség, én se tartózkodtam. Ilyen tilalom azonban nem is szerepelt utasításaim közt.

— Vannak tilalmak, kisasszony, amik önként értetődnek!

Ilyen tilalomként sorolta föl például József, hogy dáma, aki súlyt helyez a hírnevére, ne foglal kozzék ugyanazzal a gavallérral, huzamos időn át. Hogy tanuk nélkül ne társalogjon vele. Hogy ne tőrjön részéről semmi olyan közeledést, amit az egész udvar, az egész világ szemeláttára el nem tőrhetnel!

— Igen, kisasszony, — bólintott, — Mindezek olyan tilalmak, melyeket az illemkönyvben ugyan nem fog megtalálni, ám amik azért nemkevésbé köteleznek egy ildomos hajadont! Nos, úgy-e..! Ön hallgat!

Csakugyan, Máriának egy percre a szívverése is elállt. És ugyan áldhatta a véletlent, hogy a császárt épp most vetette talpra ingerültsége! Különben okvetlenül észrevette volna azt az ijedt rebbenést, mely elfutotta tagjait. Ez a mozdulat nem tartott ugyan tovább, mint amennyi idő alatt egy régi aggodalma átnyilalhatott a lelkén, míg jegyesének nevét elmorzsolhatta, de ennyi is épp elég lett volna árulónak!

Mínthogy azonban a balvégzet már olyan jótékonyan elhárult a feje fölül, ezt a nemremélt segítséget meg is kellett becsülni és élni vele. S ha eddig csak tartózkodó volt, mostantól az üldözött vad se lehetett volna nála óvatosabb, a kincseit féltő zsugori se körültekintőbb. Mert már benne is feszült egy féltelmes gyanu. Az ő kockázata se maradt amazé mögött. Mert meggyőzőbb tanítómester irányította, mint a halott betűk, Quintilianus és Querera minden bölcsesége. Mert a lány, aki szeretett és féltette szerelmét, rádöbbsent, hogy már — van mit titkolnia..!

Mire a császár robogásában megfordult, vissza-

nyerte egész szilárdságát s egyenesen a fölötte lebegő veszedelemnek futott:

— Felsőged tehát úgy kegyeskedik megállapítani, hogy én mind a fölsorolt hibákba beleestem...
József a verdeső pilláival intett.

— Mi és mindazok, akikkel ön nem számolt, mikor azt hitte, balga módon, hogy a bujkálás minden esetben célravezető eszköz! Ohó..! Csakhogy a világ nem köteles ám megvakulni, hogy ne lásson! Se mi nem vagyunk süketek, hogy ne halljunk!

Főleg türhetetlen merészségnek bélyegezte, hogy az udvari dáma egy — idegen fickóval szemben engedett meg magának olyan szabadosságokat, melyek méltatlanná teszik elkövetőjüket a kitüntető bizalomra. Mikor pedig személyében így némileg az udvart képviseltel! Mit: némileg..! Kétségkívül! Mit: az udvart..! Ót! A császárt!

— Igen, kisasszony! Ön az uralkodót tette ki olyan látszatoknak, melyek őt mélyen sérthetik! Ez az! — fúlt ki végül.

Mária sejtelve pedig rettenetes bizonyossággá érlelődött.

„Idegen fickó..!” „Bujkálás..!”

Ezek a célzások egyedül Gáborra vonatkozhat-
tak!

De bármilyen ijesztő volt is a föltevés, már föl-
vértéződött ellene. És nem tért ki zavartan a ráfüg-
gesztett, kutató tekintet elől. Hanem — saját legna-
gyobb meglepődésére is — olyan képességeit bontotta
egyszerre elő, melyeknek létezéséről eddig ő maga
se tudott.

Arra eszmélt, hogy tapogatózik, köpönyeget for-
gat s míg belül halálos szorongással akadozik a lélek-
zete, kifelé szórja száján a megvesztegető csilingelé-
seket és szemfényvesztő gyermekességgel — moso-
lyog..!

— Oh, felség..!

Hogy ő a felség magasztos lényé ellen, akárcsak
álomban is, véthetett volna..! Valami csúf írgye költ-
hette rá ezt a rágalmat!

— Tehát tagadja?

— Tagadom, felség.

— Vigyázzon, kisasszony, mert mi tényeket fogunk felvonultatni!

— Nincs hőbb kívánságom.

— Úgy, akkor legyen! — hullt le József karja, mint egy végzetes bárd. S mélyen ellenfele arcába hajolva buggyantak ki száján az aludtvér-ízű szók:

— Ön, kisasszony, a múlt év június havának hetedik napján, az éjszaka leple alá rejtőzve... felvont csuklyában, amit azonban elmulasztott később ismét felhúzni — egy látogatást tett...

Nehéz zihálás szakította félbe akadozó hangját. Egész testében kifeszült, mint a kínpadra szögezett. Szemei tágra meresztve lesték szavai hatását. Várta azt a jelt, mely most — jobbra vagy balra — le fogja zökkeníteni életének mérlegét. Ha csak a zavar egy futó pirulásával, a gyűlölve-imádott ajkak egy gondolatnyi tétovázásával is! Tudta, hogy semmi se kerülheti el a figyelmét, melyet, önmaga előtt is titkolva, hónapok óta folyvást erre az egyetlen pillanatra nevelt, élcsített.

És elvetette a kockát. Kiegészítette belefulladt szavait:

— Kisasszony, ön — látogatást tett Stepney lordnál...

Mi fog itt történni mindjárt!

Semmi abból, amitől olyan gyanakodva rettegett. Helyette egészen más, váratlan valami:

A vádlott — felsikoltott.

Nem ijedten, nem a leleplezett bűnös megriadásával. Megkönnyebbülten inkább, felujongva:

— Oh, felség! A levél..! Az én szegény levelem, amit Újvárból küldtem fölségednek!

Szinte megtántorodott tőle.

Meg kellett vetnie a lábát, hogy állva tudjon rajta maradni és összeszedni minden képességét, hogy ne csupán halljon, de meg is értse, amit hallott. Azt a fölkiáltást, mely ugyanabban a percben hasadt fel, mikor ő elnémult s mely így nem lehetett előre

betanult, színlelő. Nem, a válasz önkéntelen volt. S hozzá nem is a tagadásé! A gyilkos kétségek kézzelfogható magyarázatát ígértel

Átton-át borzongott ettől a bizonyosságtól. Aztán, megmámorosodva attól, amit megértett — boldogságának rászakadó terhétől — intett Máriának:

— Hallgatjuk . . !

— Igen, felség, — szólalt meg a lány, nemkevésbé lelkendezve fölszabadulásában — ama bizonyos látogatás Stepney lordnál, valóban igaz. De nem történhetett másképp, mint ahogy történt.

És elmondta, hogy a mylord június nyolcadik napjának hajnalára tűzte ki Bécsbe-indulását. Előtte egész nap tárgyalt a fejedelemmel. Már pedig ő se avatatlan kezekre nem bízhatta a fölséghez írt sorokat, se nem várhatott. A dolgok természetéből következett ez így . . .

— Nincs hozzátenni valóm, hacsak fölséged nem parancsol még valami fölvilágosítást, — fejezte be magyarázatát.

De József nem parancsolt senkitől semmit. Neki első sorban sajátmagával voltak most elintézni valói, a megrendítő öröm első kábulata után:

— Hát igaz? Igaz?

Fennhangon kellett megadnia saját kérdéseire a választ, hogy ne csupán az átistenült lelke, hanem minden érzéke megkapja részét az örömből, mint ahogy viselte a szenvedés porcióját is. A kimondott szó íze, végtelen édessége is kellett ide:

— Igen, igaz.

És rábólintott újból:

— A levelet valóban Stepney hozta . . .

Oh, hogy ő erre nem gondolt eddig! Mennyi nyomorúságtól kímélhette volna meg mindkettőjüket!

Szeretett volna leborulni az igaztalanul megsanyargatott, drága lény előtt, hogy úgy kérje bocsánatát. De még idejekorán visszatartotta magát az effajta szertelenségektől. Beérte, hogy tekintetével dédelgesse az imádott teremtség miatta lepusztult,

szűzies testét, halvány virágarcát, tündöklő, fehér kezeit s hogy leglágyabb hangján szóljon hozzá:

— Kisasszony, örömet hiszünk benne, hogy ilyen külsővel lehetetlenség gonosz utakon járni . . .

A többit elharapta, nehogy túlmenjen azon, amit mondani akart. És megint csak nézte Máriát, aki egyenes tartásban ült helyén.

A lánynak fénylett a szeme. Holt mesterek s élő hatalom fölött aratott győzelem: a szerelméért megvívott asszony öntudatlan büszkesége égett tekintetében. Majd lehajolt és megcsókolta vert ellenfelének kezét.

— Felség, köszönöm a kegyet.

— És nem válik rá méltatlanná, úgy-e, soha?

— Felség, engem láthatatlan csillagok vezetnek . . .

— És el fogja felejteni mindazt, ami történt?

— Már el is felejtettem.

— Mi azonban nem felejtünk! — tüzelt a jóvátévés mohó vágyában, a boldog legyőzött. — Azonnal intézkedünk, hogy a legkönnyebb szolgálatra osszák!

Nem, József ezt se találta elégnek. Azt akarta, hogy saját orvosa vizsgálja meg a dámát és tegyen jelentést naponta, egészségének előhaladásáról. Levegőben, szabad mozgásban ne legyen hiánya.

— Úgy van, — harapódzott tovább új, gyönyörűségteljes sietsége. — Azt akarjuk, hogy mihamarább összeszedje magát és sokat mosolyogjon!

A tanítvány meg is kezdte a leckét. A két tekintet — mint kevéssel előbb — megint összecsillant. Csakhogy ezúttal vidáman, engesztelődötten. És Mária, mialatt áthaladt a szobán, úgy érezte, mintha tátongó örvényeken gázolt volna keresztül, melyek már-már elnyeléssel fenyegették.

*

Az abroncsos szoknyácska eltűnt a visszahulló függönyök mögött. József egyedülmaradt.

Egyedül . . ?

Tagadólag rázta meg a fejét.

Mondhatta-e ezt, az átéltek után? Minden csöpp vére nemmel felelt. Hiszen a levegő, mely körülvette, teli volt még az elsuhant jelenség varázsával. A szőnyeg még fel volt borzolódva a gömbölyű térdecskék érintésétől. Talán az ő keze is őriz még egy rózsaszínű csókvirágot? Két hullámos, meleg lány-ajak halvány kis nyomát.

Fölemelte a kezét. Tüzetesen megvizsgálta, mint valami megszentelt tárgyat. De a bőr felületén semmi se látszott többé. Az nem emlékezett már arra, amire fölébredt érzékei: a hasító öröme, mikor az a gyöngeszáj rátapadt... Kicsit meg is mozdult, ott a jobb sarkában, az ingerlő fekete „mouche“ fölött...

— Ahol olyan jó fészke lenne egy másik szájnak! Egy másik csóknak..! — erőltette tovább a képzeletét, hogy újból átélesse vele az elfutott percek mámorát. És hogy ne legyen más gondja, mint ez a bűvös álomlátás, lecsukta szemeit. Engedte, hogy gondolatai boldog zürzavarban összekeverjék a megtörtént események emlékeit, azokkal, melyek vágyainak bíborködéből születtek. Végül egész elveszett körötte a megfogható világ.

Harsány zajra eszmélt, mely olyan volt a vér muzsikájával megtelt fülének, mint egy goromba ütés.

— Mi az..? Ki merészeli..? — kapta föl a fejét, riadtan.

Majd megint visszabocsátotta hosszú pilláit. Ajkai körül szédült mosolygás játszott:

— Vagy úgy... Az őrségváltás..!

De a mámor a csönddel se tért vissza többé. Hiába egyengette számára az utat, hasztalan iparkodott megfogódzni elködlő uszályában, makacsul vonakodott megismételni az érzékek bíboros játékát. Utoljára belefáradt az erőlködésbe s most már nemcsak kinyitotta, hanem nyitva is hagyta a szemét. Józanodva nézett körül. Aztán egyszerre felszökött.

— Mi ez? Mi volt vele? Hol járt? Honnan érkezett?

Mintha lefújták volna, úgy lemúlt hirtelen az arcáról a szatír-lárva! Eszébe jutott a minap esti zárda-látogatás és fogadalma, melyre az életét tette föl...

Menekülő léptekkel házi oltárához sietett és térdreborult. Arcát imára kulcsolt kezeibe temetve, soká maradt ott, elterülve, mozdulatlanul. Lélekzetvétele se látszott. Gyöngé, akadozó lüktetéssel csak a szíve remegett.

Micsoda gyalázat meredekén botladozott már megint! Alig, hogy olyan megváltó irgalomban részesült! Hát így illet fizetnie a Gondviselésnek, mely mindent megadott neki, amit kívánt? Hogy most ő maga essék abba a hibába, melynek már pusztá gyanujáért is olyan kérlelhetetlenül büntetett másokat?

— Soha többé..! — jajdult föl megszégyenülten s ereiben megmozdult jámbor anyjától örökölt vére.

Nem szabad, nem fog helyt adni ezután ilyen veszedelmes és bűnös játékoknak! Ujjal, lehelettel se illetheti azt a szeplőtlen teremtet, aki napsugárként jelent meg szürkén ásító életében, hogy egy kis fényt, tartalmat lopjon belé, míg sorsának törvénye visszaköveteli majd s égi jelenésként eltűnik egyszer valahol, a messzi szemhatáron.

Mi mást is tehetne, mint hogy engedje akkor a maga útján? Hát szabad ember ő? Nem rabja-e egy fényes bölcsőnek? Patinás hagyományoknak? Trónnak és egy más asszonnyal szerzett kötésének?

Nem, ő, a császárné férje, két gyermek atyja, a Habsburg-örökség örök foglya, nem akárki boldog koldus, hogy azzal oszthatná meg a lelkét, akit kiválaszt. És nem, az ő szerelme nem is megtisztelő, nem fölemelő. Ő csak bemocskolhatná a gondjaira bízott, szüzi teremtet. Útját-talaját vesztett nyomorultat, vagy legjobb esetben fényes kurtizánt torzíthatna abból, akit szeret.

Nem teheti, nem fogja ezt tenni soha. A válláról lecsüggő bíborrongyot oltalmazólag a drága lény fölé teríteni, kárpótolni őt kiállott szenvedéseiért s aztán

messziről csodálni, áldani: ez minden, ami neki megengedett.

Fölemelte arcát. Szelíd volt az már és sugárzó. Sőt, egy átszellemült mosolygás is révedezett rajta. Mintha visszarejtve szívébe azt a kevés-kicsi maradékot, amit még szabad volt sajátjának neveznie, most sokkal boldogabb lenne azzal a hiánnyal, amit önzetlenségből önmagának okozott, mint mikor még benne lángolt a buja vágyak egész pokla.

Fogadalma állt.

És József, hónapok meghasonlottsága után, először érezte az önmagával megelégedettség édes ízét. Először volt igazán könnyű, nyugodt.

Fölkelt az oltár lépcsőjéről s átnyitott a szomszéd szobába.

— Lamberg! — szólt lágyan, hívó hangon.

*

Egy kurta tekintet a császár ünnepélyes arcába és a gróf már tudta, hogy barátjával valami szokatlan dolog történt. Minthogy azonban ez a szokatlan esemény éppúgy lehetett rossz is, mint jó, a tapasztalt udvaronc tanácsosnak látta, várakozó tartásba helyezkedni, míg öfelsége hangulatába bepillantást enged.

Ez nem is késett soká.

József rámosolygott kegyencére, majd egyszerre szélesre tárta karjait. Olyan bensőségteljesen ölelte át kedves hívét, hogy a gróf, aki az utóbbi időkben ugyancsak nehéz napokat élt, hányatott lelkű ura oldalán, egész elérzékenyült ettől a nemremélt kegytől.

— Felség, mivel érdemeltem .. ? — szerénykedett.

De a másik még szorosabbra fonta az ölelést.

— Azzal, Leo, hogy tiéd a leghűségesebb szív, mely valaha emberi testben dobogott. Ki nem fogysz a türelemből és gyöngédségből! Sopánkodás nélkül viseled útálatos szeszélyeinket. Megosztod velünk jó és rossz napjainkat és ha véletlenül olyan dolgaink

kerülnek, melyekről nehéz beszélni, megvárod, kíváncsiskodás nélkül, míg titkainkat megfelelezhetjük.

— Oh, fölségednek közlendői vannak számomra..! — figyelt föl Lamberg.

És József rábólintott.

— Jó, ha győzöd!

Barátját is maga mellé vonva, lebocsátkozott a heverőre, mint elrepült gyermekéveikben, együgyű kis játékaik közt.

— Idehallgass, Leopoldus! A jó ujságokat előbb meg kell ám szolgálni! Egypár savanyú pirula se tántoritana vissza?

— Fölségedért akár egy egész hajórakomány spanyol citrom elnyelésére is vállalkozom.

— Lassan a testtel! — mosolyodott el a császári barát. — Egyelőre beérjük annyival, ha képviselsz minket a fogadtatásokon. Nincs ma kedvünk ceremóniázni.

— Ne is erőltesse, Uram!

És Lamberg már húzta elő a jegyzőfüzetkáját.

— Első? — tette írószerszámát a papírosra.

— Kihallgatod a minisztereket.

— Oh, hát politika..! — fintorodott el a gróf.

József azonban biztatólag döcögtette meg kedvence vállát.

— Bátorság, főistállómester úr! Nem kell se hadat üzennie, se békét kötnie, se diplomáciai csomók kibogozásával bajoskodnia. Mindössze felölti ön a legfontosabb képét s átveszi nevünkben őexcellenciáiktól jelentésüket.

— De mikor én ehez se értek, fölség!

A császár évődve nézte kárvallott barátját. Tudta, hogy az semmitől se borzad úgy, mint a politikától. Ám azért most kitartott kívánsága mellett.

— Leopoldus!

— Igen, uram...

— Hogy szólt valamikor a leckénk? Az Ehrenspiegel ötödik aranytanácsa?

— „Az uralkodónak nem szabad ugyan ostobának lennie, de mégkevésbé túlbölcsnek.“

— Példa?

— Macedóniai Fülöp fia, Sándor, aki atyjától feddésben részesült, amiért, fejedelmi sarj létére, nem szégyelt — olyan jól játszani citerán...

— Eminens felelet! Tovább! Mi az a mérték, amin alul az uralkodó már a tökfajúság gyanújába keveredhet?

— Ha úgy tesz, mint Theodosus vandál király, aki ledobott két katonát a Vezuv kráterébe, megígérve, hogy majd aztán kötelet hajítat le nekik, amin visszajöhetnek...

— Brávó! — biccentett a császári mester. — Hát ezt a két dolgot kerüld, fiacskánk. Hagyj békét a jó öreg Vezuvnak és ne dobálj köteleket. Több nem szükséges.

A gróf megadó sóhajjal hajtotta le árva fejét.

— S a végzések?

— Elegendő hozzájuk egyetlen szempontot tudnod. Ez: a kímélet mindenkivel s minden tisztes szándékkal szemben. A többi már magánügy lesz, amiben vagy olyan jártas, mint mi. Jól tudod például, hogy anyánk öfelsége újabban valami misszionáriusok számára gyűjt?

Tudta Lamberg. Azt is, hogy Eleonora saját személyében kívánt előljárni a koldulásban.

— Beláthatod, hogy ezt nem engedhetjük. Kerülni óhajtjuk azonban a szigorúságot. Legyen gondod rá, hogy a császárnő jótékony alapja kissé megszorodjék.

— A felséges asszony túlboldog lesz! — mormolt Lamberg, a jegyzőfüzetből.

És József arca földerült.

— Az a célunk! — intett.

De nem érte be vele. Még más tartozásai is eszébe jutottak. Így például a karmelita-rend... Mióta, hagyományaihoz híven, boldogult Lipót császár halotti terítőjét az udvarnak átkölcsönözték, a jámbor nének semmi kiadósabb alamizsnát se kaptak.

— Tétessék egy alapítvány, általuk megjelölt célra...

— Fölséged nevére!

— Nem.

Az írószerszám fölvált a papírosról. Lamberg megemelte egyik szemöldökét.

De az uralkodó elkerülte pillantását. Kicsit akadozott a hangja:

— Szebb lenne talán... ha a szeplőtlen Égi Asszony nevét viselné...

És a gróf nem kérdezősködött tovább. Roppant magától értetődéssel hajolt vissza a füzetbe.

S leírta:

— „Mária“...

Öfelségének egyszerre sietős lett.

— A gyermekeknek is, Leopoldus, valami kis meglepetést szántunk.

— Fölségednek van már valami kialakult ötlete?

— Két kis virág, gyémántból... Két árvácska...

— Arany foglalatban! — csapott le hirtelen az udvaronc, hogy ennek a megbízatásnak is elüsse a kényes élet.

— Aranyban... — lehelt rá az ellágyult felelet.

És József folytatta:

— Aztán Guitana grófnőnek rendelsz egy készletet... Rubintos násfa, hajtűk, agrafok, karkötők, láncok, függők, diadém... Ügyelj rá, hogy az ajándék igazán fejedelmi legyen.

— Hogy fog örülni a szép aya!

— Tartok tőle, hogy nem olyan mértékben, mint hinnéd. Mert az ékszereket egy olyan üzenetbe kell csomagolnod, ami aligha lesz ínyére... Meg fogod értetni a dámával, hogy ezentúl ne az esti, hanem a déli órákban tegye meg jelentését gyermekeink előhaladásáról...

Lamberg köhécselt.

— Kegyvesztés...

— Nem.

— Futó neheztelés...

— Nem, kedves hívünk. Csak — változás az uralkodó életmódjában.

A gróf füzetében zörögve fordultak a lapok.

— Kész! — jelentette, már a világ legegyszerűbb hangján. S azzal föl is levelezte a következő oldalt.

De a császár késedelmeskedett. Ideges rángatózás remegtette szemhéjait. Ajkai is remegtek, mintha nehéz szók birkóznának mögöttük. Aztán elnyugodtak megint s hangja fátyolozatlanul, keményen csengett:

— Egyidejűleg hírül adod öfelségének, hitvesünknek, hogy hosszas gyöngélkedése nyugtalanítja és szomorítja férjét. Ezért, hogy gyógyulására személyesen ügyelhessünk föl, a nap minden órájában, étkezéseinket oldalán kívánjuk elkölteni s felajánljuk számára a saját kabinetünkben fölállított második ágyat. Az étkezésekkel ne terhelje magát fölöslegesen a felség. Mi egész családiásan óhajtunk viselkedni és vele együtt gyermekeink legszűkebb körében időzni.

— „... időzni“, — hajolt füzetkéjébe a kegyenc, olyan mélyen, hogy szöke fürtjei előre hulltak s eltakarták megdöbbent arcát, mely a csipkebodráig el-sápadt.

— Elvégeztetett, — mormolta kisvártatva, olyan komoran, mintha halálraítélt felett törte volna el a pálcát. Majd jelt csípett a lapok közé s készült a könyvet behajtani.

József azonban kezére tette a kezét.

— Ne még, Leopoldus!

— Fölséged hát még mindég nem ért végére?

— Nem.

— Hiszen már mindenkit megajándékozott! — tört ki a fájdalom visszafojthatatlan kiáltása Lamberg száján.

De a másik csak ingatta szelíden, csöndesen a fejét.

— Tévedsz, fiacskánk. Valaki kimaradt.

— Nem látom...

— A császár maga.

— Oh, bocsánat...!

A gróf szeme reménykedő fényt vetett. Kisimí-

totta térdén a füzetkét s várakozólag pillantott föl, készenlétben tartva írószerszámát.

— Ám ezúttal József volt az, aki összecsuksa a füzetet.

— Igazad van, Leó, szükségtelen. Te könyv nélkül se felejtet el, amit mi kívánunk.

Az újabb parancs szerint Lambergnek egy írást kellett kivinnie, öfelsége nevében, Rummel Ferenc Ferdinánd atyához. A bécsi püspöki stallum megüresedett s a császár öreá gondolt.

— Hadd örüljön a jó öreg és jöjjön, mentöl előbb!

— Ide?

A kegyenc kezéből kiesett a toll.

Amaz, mintha észre se vette volna. Helybenhagyólag bólintott.

— Ide.

Majd halkan tette hozzá:

— Leopoldus, mi bűnös életet éltünk. Mától fogva ennek vége.

— Fölséged gyónni-áldozni akar!

Igen, ha Isten érne engedi. Ezt akarta. Mindent jóvátenni, mindenkit magához emelni, örömben és szeretetben részesíteni. Megértette a csodálkozást. Hiszen barátja nem ösmerte elhatározásának okait!

— Most hát ismerd meg! Ne álljon köztünk többé titok.

Fölkelt és melegen átkarolta kedvencét.

— Leó, — símogatott a hangja, — mi korábban gyanúsítottunk valakit, aki nagyon drága volt a mi szegény, halandó szívünknek... S a mai napon arra virradtunk, hogy az a valaki — ártatlan. Szep-lőtlen, mint az égből hullott hó... S lásd, ez a tudat olyan kimondhatatlanul jól esik nekünk, hogy kell valami hálát tanúsítanunk érte.

És nyugtatta a barátját, hogy nincs miért aggód-nia. Hiszen olyan jó szeretni, így, a távolból, eszmé-nyi módon! Hinni. Csak hinni, de egy lépést se tenni tovább! Ki értené ezt meg, ha nem az éneklő kis szüzi leányka, Mária Claudia férje?

Most már Lamberg se alakoskodott. Szíve mélyéig megrendülve, viszonzta császári barátja ölelését.

— Uram...! Fölséged látta a magyar grófnőt!

— Igen! — sugárzott föl József lefogyott arca.

S egyszerre megolvadtak szavai. Hogy a kedves gyermek alig pár perce távozott innen. És — gonosz félreértés volt minden gyanul! De már tisztázta a kérdést s megnyugodott. Kívül és belül teljes a harmónia. A világ minden berendezése, az élet minden dolga úgy van, ahogy épp lennie kell. A nap épp úgy süt, ahogy a legjobb. És a sötét is jó, mikor jön. Fogadkozott, hogy semmiben se tenne változást, ha úgy onnan felülről megkérdeznék.

— Mert mi vagyunk a földkerekség legkiváltságosabb lénye. A legelégedettebb uralkodó s a legboldogabb ember!

Utolsó szavai már az öröm elragadtatott suttogásába halkultak. A két férfi összenézett. Mind a kettőnek könnyes volt a szeme. De míg a császár pilláiról gyorsan lepergett a gyöngy, Lamberg arca sehogy se akart fölszáradni.

Kiérve a hosszú, sívár folyosóra, mélyen felsóhajtott:

— A legszerencsétlenebb uralkodó s a legboldogtalanabb ember. Mert olyan szenvedély rabja, amivel nem tud többé megküzdeni...

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

